

2019

**ROCZNIK
KULTURY
POLSKIEJ**

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

2019

**ROCZNIK
KULTURY
POLSKIEJ**

Warszawa 2019

•	WPROWADZENIE prof. dr hab. Piotr Gliński, Wicepremier, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego	5
•	BILANS KULTURY POLSKIEJ W PERSPEKTYWIE 15-LECIA OBECNOŚCI POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ dr hab. Rafał Wiśniewski, prof. UKSW, Dyrektor Narodowego Centrum Kultury	9
1.	ROCZNICA 15 LAT POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ	15
•	NARODOWE CENTRUM KULTURY JAKO KOORDYNATOR OBCHODÓW 15-LECIA POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ Narodowe Centrum Kultury	16
•	CZŁONKOSTWO POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ W ŚWIETLE BADAŃ SONDAŻOWYCH Narodowe Centrum Kultury	24
2.	ROZWÓJ POLSKIEJ KULTURY PO AKCESJI DO UNII EUROPEJSKIEJ	37
•	WSPARCIE FINANSOWE POLSKIEJ KULTURY ZE ŚRODKÓW EUROPEJSKICH Departament Funduszy i Spraw Europejskich Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego	38
•	PROJEKTY Z OBSZARU KULTURY REALIZOWANE W RAMACH EUROPEJSKICH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH I INWESTYCYJNYCH Departament Strategii Rozwoju Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej	48
•	WPŁYW FUNDUSZY EUROPEJSKICH NA ZACHOWANIE DZIEDZICTWA I ROZWÓJ POLSKIEJ KULTURY Departament Promocji Funduszy Europejskich Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej	57
•	INTERNAL MARKET INFORMATION SYSTEM (IMI) – FUNKCJONOWANIE SYSTEMU W POLSCE NA PRZYKŁADZIE MODUŁU W ZAKRESIE ZWROTU DÓBR KULTURY Departament Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego	64

3.	KREOWANIE WIZERUNKU POLSKIEJ KULTURY	71
•	PROMOCJA POLSKIEJ KULTURY ZA GRANICĄ Instytut Adama Mickiewicza	72
•	POLONIKA JAKO NOWA INSTYTUCJA KULTURY Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA	78
•	DZIAŁANIA W RAMACH OBCHODÓW SETNEJ ROCZNICY ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI Biuro Programu „Niepodległa”	98
4.	KULTURA W LATACH 2004–2019	107
•	FINANSOWANIE OCHRONY ZABYTKÓW Narodowy Instytut Dziedzictwa	108
•	INWESTYCJE ROZWOJOWE W MUZEACH Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów	117
•	POLSKIE ARCHIWA PAŃSTWOWE A WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych	144
•	CZYTELNICTWO KSIĄŻEK W POLSCE Instytut Książki i Czytelnictwa, Biblioteka Narodowa	155
•	ROLA BIBLIOTEKI NARODOWEJ W KSZTAŁTOWANIU OFERTY CZYTELNICZEJ BIBLIOTEK PUBLICZNYCH Instytut Książki i Czytelnictwa, Biblioteka Narodowa	162
•	EUROPEJSKIE PROGRAMY EDUKACYJNE Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji	172
•	MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY SZKOLNICTWA ARTYSTYCZNEGO Centrum Edukacji Artystycznej	187
•	INFRASTRUKTURA, PROJEKTY I TWÓRCY TEATRALNI W PERSPEKTYWIE AKCESJI DO UNII EUROPEJSKIEJ Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego	195
•	EFEKTY INSTYTUCJONALNEGO WSPARCIA POLSKIEJ KINEMATOGRAFII Polski Instytut Sztuki Filmowej	201

•	AUDYCJE KULTURALNE NA ANTENIE POLSKIEGO RADIA Polskie Radio S.A.	209
•	INSTYTUCJE KULTURY W MINIONYM 15-LECIU Wydział Statystyki Turystyki, Sportu, Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Główny Urząd Statystyczny	215
•	CENTRA KULTURY W 2018 ROKU Ośrodek Statystyki Kultury, Urząd Statystyczny w Krakowie	222
5.	VARIA	231
•	WYBRANE WYNIKI KOMPLEKSOWEJ DIAGNOZY DOMÓW KULTURY Narodowe Centrum Kultury	232
•	ŚWIĘTOWANIE STULECIA ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI W UJĘCIU SOCJOLOGICZNYM Narodowe Centrum Kultury	244

WPROWADZENIE

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

W 2016 r. Narodowe Centrum Kultury postawiło sobie za cel stworzenie „niezbędnika” dla każdego, kto chciałby poznać bliżej polską kulturę. Dane i informacje zawarte w „Roczniku Kultury Polskiej” mogą stanowić użyteczne narzędzie pracy dla osób profesjonalnie zajmujących się kulturą, menedżerów, animatorów, przedsiębiorców. To unikalne kompendium na temat kultury polskiej jest również źródłem informacji dla pasjonatów zainteresowanych działalnością polskich instytucji kultury. Inicjatywa gromadzenia i przedstawiania aktualnych danych opisujących kulturę polską, realizowana konsekwentnie przez NCK, przybiera także formę współdziałania pomiędzy polskimi instytucjami kultury, które są współautorami tej publikacji. „Rocznik Kultury Polskiej”, który mam przyjemność Państwu rekomendować, to publikacja nie tylko prezentująca fakty i liczby, ale również nacechowana wrażliwością wobec wydarzeń, które w istotny sposób wpływają na polską kulturę.

W 2019 r. celebруемy 15-lecie wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. Z chwilą złożenia przez Polskę wniosku o członkostwo w Unii w 1994 r. rozpoczął się długi proces negocjacyjny, a jego zwieńczeniem było podpisanie 16 kwietnia 2003 r. w Atenach Traktatu akcesyjnego. Na jego mocy 1 maja 2004 r. Polska, wraz z dziewięcioma innymi krajami, stała się pełnoprawnym członkiem Unii.

W roku jubileuszowym pytamy o unijną politykę kulturalną. Zgodnie z zapisami Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej wspólnota przyczynia się do rozkwitu kultur państw członkowskich w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego. Kultura dla wspólnoty europejskiej jest niezaprzeczalną wartością. Europę cechuje dynamika i zespół sił, które szwajcarski filozof Denis de Rougemont opisał za pomocą wzoru $E = mk^2$. Europę oznaczamy w nim jako E – jest ona iloczynem swojej masy (m) oraz przyrastającej w postępie geometrycznym kultury (k^2).

Członkostwa w Unii Europejskiej nie można sprowadzać jedynie do wymiaru ekonomicznego. Nie należy zapominać, że Unia to przede wszystkim wspólnota kulturowa. Jak powiedział św. Jan Paweł II: „nie będzie jedności Europy, dopóki nie będzie ona wspólnotą ducha. [...] Jest bowiem historia Europy jakby wielką rzeką, do której wpadają rozliczne dopływy i strumienie, a różnorodność tworzących ją tradycji i kultur jest jej wielkim bogactwem. Zrąb tożsamości europejskiej jest zbudowany na chrześcijaństwie”¹. Europa nie jest jednolita kulturowo, ale „zjednoczona w różnorodności”². To piękne motto Unii Europejskiej. Należy podkreślić, że kultura pełni we wspólnocie bardzo ważną funkcję, jaką jest wspieranie procesu integracji Europy. Kultura jest spoiwem, dzięki któremu z dynamiki, siły i różnorodności tworzy się tożsamość europejska.

Zgodnie z artykułem 3 Traktatu o Unii Europejskiej celem Unii jest poszanowanie bogatej różnorodności kulturowej i językowej oraz czuwanie nad ochroną i rozwojem dziedzictwa kulturowego państw członkowskich³. W celu realizacji tych zamierzeń Unia Europejska ukształtowała ramy polityki kulturalnej. Obecne działania zapisane są w programie przyjętym 22 maja 2018 r. jako kontynuacja europejskiej agendy na rzecz kultury z 2007 r. Celem programu jest wykorzystywanie potencjału kultury w zakresie spójności społecznej, rozwoju gospodarczego, tworzenia nowych miejsc

- 1 Homilia Jana Pawła II wygłoszona podczas mszy św. z okazji 1000-lecia śmierci św. Wojciecha w Gnieźnie w 1997 r., <http://www.nauczaniejp2.pl/dokumenty/wyswietl/id/429> [dostęp: 10.10.2019].
- 2 Motto Unii Europejskiej, https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/motto_pl [dostęp: 10.10.2019].
- 3 Traktat o Unii Europejskiej, EUR-Lex [oficjalny portal prawny Unii Europejskiej], <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT> [dostęp: 10.10.2019].

pracy czy wzrostu kreatywności oraz wzmocnienie międzynarodowych relacji pomiędzy państwami członkowskimi. Unia Europejska koncentruje się na zrównoważonym rozwoju europejskich zasobów kulturowych. Kultura stanowi cenny zasób i czynnik rozwojowy, który wpływa na konkurencyjność. Cele europejskiej polityki kulturalnej realizowane są poprzez przedsięwzięcia i programy wsparcia, w których partycypują państwa członkowskie, tworząc wspólnie europejski sektor kultury.

Polska przez 15 lat członkostwa w Unii Europejskiej zyskała możliwość uczestnictwa w europejskich sieciach współpracy w obszarze kultury pomiędzy państwami członkowskimi. W 2016 r. polskie miasto Wrocław pełniło zaszczytną funkcję Europejskiej Stolicy Kultury, co pozwoliło na pokazanie Europejczykom bogactwa polskiego dziedzictwa. Istotną inicjatywą w tym obszarze jest Znak Dziedzictwa Europejskiego, gdyż wyróżnia się nim obiekty (w tym także miejsca i wydarzenia), które odegrały szczególną rolę w kształtowaniu historii i kultury Europy. Spośród polskich obiektów o znaczeniu europejskim Znakiem Dziedzictwa Europejskiego uhonorowane zostały m.in. miasto Lublin z wybranymi zabytkami związanymi z zawarciem Unii Lubelskiej pomiędzy Polską i Litwą w 1569 r., Stocznia Gdańska jako obiekt związany z powstaniem Solidarności, Konstytucja 3 Maja jako wydarzenie oraz cmentarz wojenny nr 123 – Łużna-Pustki z okresu I wojny światowej jako miejsce pamięci.

To tylko wybrane inicjatywy zaprezentowane jako przykłady realizacji europejskiej polityki kulturalnej w Polsce. Było ich znacznie więcej, a wszystkie stanowiły istotny czynnik rozwoju polskiej kultury. W roku 2019, w którym przypada 15. rocznica akcesji Polski do Unii Europejskiej, warto poddać refleksji wpływ polityki kulturalnej Unii na kulturę polską. Powołując się ponownie na słowa św. Jana Pawła II, iż Polska nie musiała wracać do Europy, bo „była już w Europie, skoro aktywnie uczestniczyła w jej tworzeniu”⁴, jestem głęboko przekonany, że Polacy od wieków stanowili część wspólnoty. Należy jednak podkreślić, że akcesja do Unii Europejskiej bez wątpienia otworzyła przed polską kulturą nowe możliwości.

„Rocznik Kultury Polskiej” wypełnia potrzebę ciągłej refleksji nad kulturą. Czwarte wydanie, które mają Państwo w swoich rękach, próbuje nakreślić panoramę zjawisk i przemian kultury polskiej, które dokonały się podczas 15 lat funkcjonowania Polski w strukturach unijnych. Mam nadzieję, że tegoroczna edycja „Rocznika Kultury Polskiej”, która prezentuje również efekty

4 Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, Znak, Kraków 2005, s. 142.

wdrażania funduszy unijnych i ukazuje procesy zarządzania instytucjami kultury, będzie źródłem cennych wskazówek dla sektora kultury w nowej perspektywie finansowania 2021–2027.

prof. dr hab. Piotr Gliński,
Wicepremier, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

BILANS KULTURY POLSKIEJ W PERSPEKTYWIE 15-LECIA OBECNOŚCI POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ

Dyrektor Narodowego Centrum Kultury

Ostatnie lata dają nam możliwość uczestnictwa w wyjątkowych uroczystościach. W 2018 r. świętowaliśmy m.in. setną rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości. Ta data z pewnością na długo pozostanie w pamięci. Ubiegłoroczny tom „Rocznika Kultury Polskiej” ukazywał przemiany, jakie zaszły w kulturze polskiej na przestrzeni stu lat, oraz prezentował ją na tle istotnych procesów historycznych.

W bieżącym roku Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ustanowił trzech patronów: Stanisława Moniuszkę (w dwusetną rocznicę urodzin), Gustawa Herlinga-Grudzińskiego (w setną rocznicę urodzin) oraz Annę Walentynowicz (w dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin), a także podkreślił historyczną wagę Unii Lubelskiej oraz powstań śląskich. W 2019 r. przypada również szereg innych istotnych dla narodu polskiego rocznic: 40. rocznica pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II do Polski, 30. – obrad Okrągłego Stołu oraz wyborów z 4 czerwca 1989 r., a także 80. rocznica wybuchu II wojny światowej. Z kolei w przyszłym roku świętować będziemy m.in. setną rocznicę Bitwy Warszawskiej oraz setną rocznicę urodzin św. Jana Pawła II. Każde z wymienionych wydarzeń wymaga należytego upamiętnienia, historycznej refleksji oraz naukowych analiz.

Dniem, który zajął szczególne miejsce w naszych sercach w roku 2019, był bez wątpienia 1 maja – wraz z nim mogliśmy w pełni rozpocząć celebrację 15-lecia wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. Narodowe Centrum

Kultury odpowiadało za organizację ogólnopolskich wydarzeń kulturalnych w ramach rocznicy polskiej obecności w Unii, a Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego powierzył mi zaszczytną funkcję pełnomocnika ds. tych wydarzeń. Tym samym mieliśmy szansę spotkać się na wielu organizowanych z tej okazji uroczystościach, np. podczas multimedialnego widowiska muzycznego *Gramy dla Europy*, na koncertach *Symfonia Europejska* oraz *Chórem za Europą*. Te trzy wydarzenia zgromadziły nie tylko ponad 400 wykonawców oraz 40 tys. bezpośrednich uczestników, ale także niemal 2 mln widzów przed telewizorami oraz radioodbiornikami. Warto wspomnieć również o wystawie plenerowej *Ojcowie Założyciele UE*, prezentowanej w trzech warszawskich lokalizacjach pomiędzy kwietniem a czerwcem 2019 r., a potem również w wielu innych miejscach w Polsce¹, o cieszącym się frekwencyjnym sukcesem pikniku *Rodzina Europa*, zorganizowanym 1 maja w Łazienkach Królewskich, oraz książce *Wspólna Europa*. Więcej informacji o działaniach realizowanych przez NCK w ramach obchodów znajdują Państwo w tekście pt. *Narodowe Centrum Kultury jako koordynator obchodów 15-lecia Polski w Unii Europejskiej*, opublikowanym w niniejszym opracowaniu.

Rocznice to rzecz jasna nie tylko okazje do wspólnego świętowania, ale też czas refleksji i podsumowań. Hasło przyświecające działaniom NCK – „Wychodząc poza teraźniejszość, pielęgnowujemy przeszłość” – zdaje się mieć w tym kontekście szczególne znaczenie. Członkostwo w Unii Europejskiej otworzyło przed naszą Ojczyzną szereg możliwości – nie tylko finansowych, lecz także w zakresie rozwoju dziedzictwa kulturowego. Dlatego warto spojrzeć na obecność Polski w Unii także pod tym kątem.

O tym, w jakim zakresie sektor polskiej kultury skorzystał ze wspomnianych możliwości, możemy dowiedzieć się m.in. z lektury „Rocznika Kultury Polskiej”, którego najnowszą edycję z przyjemnością przekazuję w Państwa ręce. Opracowanie – już po raz czwarty przygotowane przez NCK – jest efektem pracy wielu instytucji współodpowiedzialnych za kształtowanie i funkcjonowanie polskiej kultury. Przed twórcami artykułów i opracowań, które czytelnicy odnajdą w niniejszym tomie, postawiono niełatwe zadanie. Z jednej strony mieli oni przedstawić dane opisujące działalność konkretnych segmentów

1 Elektroniczna wersja wystawy została udostępniona na stronie internetowej NCK, dzięki czemu – np. po wydrukowaniu lub umieszczeniu na stronie WWW – mogła być zaprezentowana niemal w każdym miejscu. Zob.: <https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/15latpolskiwue/aktualnosci/wystawa-ojcowie-zalozyciele-ue> [dostęp: 20.09.2019].

polskiego sektora kultury w roku 2018. Z drugiej zaś, podjęli się tworzenia tekstów z myślą o temacie przewodnim tegorocznego tomu, czyli 15-leciu Polski w Unii Europejskiej. Uważam, że sprościli tym wymaganiom. W konsekwencji, dzięki lekturze „Rocznika Kultury Polskiej” 2019, mają Państwo szansę zapoznać się z tekstami o szerokim spektrum tematycznym, które uwzględniają zarówno krótko-, jak i długofalowe przemiany polskiego sektora kultury.

Niniejszy tom składa się z pięciu części. W pierwszej znajdują się teksty bezpośrednio powiązane z obchodami 15-lecia obecności Polski w Unii Europejskiej: opis działań podjętych przez NCK w ramach tegorocznego święta oraz prezentacja wyników badań poświęconych polskiej percepcji integracji z Unią.

Kolejny zbiór artykułów ukazuje zróżnicowane aspekty rozwoju polskiej kultury, powiązane z członkostwem w Unii Europejskiej. Przedstawiciele Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego podsumowali 15 lat finansowania polskiej kultury ze środków europejskich, wskazując nie tylko na konkretne przykłady udanych inwestycji w kulturę, ale również na systemowe zmiany w tym zakresie w ciągu ostatnich lat. Opisali również funkcjonowanie modułu unijnego systemu wymiany informacji, wykorzystywanego w poszukiwaniach utraconych dóbr kultury. Ekspert z Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej zaprezentowali finansowanie projektów z zakresu kultury ze źródeł europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych, zwracając uwagę m.in. na środki alokowane i wykorzystywane w ramach regionalnych programów operacyjnych. Przedstawili także wybrane działania realizowane w ramach programów Polska Cyfrowa oraz Infrastruktura i Środowisko.

Trzecia część „Rocznika Kultury Polskiej” koncentruje się na procesie kształtowania wizerunku polskiej kultury. Dyrektor Instytutu Adama Mickiewicza ukazał przemiany w jej promocji za granicą na przykładzie wybranych działań prowadzonej przez siebie instytucji. W tym kontekście warto wspomnieć m.in. o przygotowaniach do wystawienia w USA musicalu, którego bohaterem będzie Ignacy Jan Paderewski. Artykuł Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA poświęcony jest przedstawieniu działalności tej nowej – bo powołanej w grudniu 2017 r. – instytucji. Tekst uzupełniają wyniki badań dotyczące wiedzy i świadomości Polaków na temat polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

Z kolei dyrektor Biura Programu „Niepodległa” podsumował realizację działań prowadzonych w ramach obchodów setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości oraz nakreślił wizję funkcjonowania instytucji w kolejnych latach.

Czwarta, najbardziej obszerna część niniejszego opracowania, to przegląd przemian (oraz dokonań) zachodzących w latach 2004–2019 w instytucjach o nieocenionym wkładzie w rozwój polskiego dziedzictwa kulturowego. Narodowy Instytut Dziedzictwa przedłożył szereg danych z zakresu finansowania ochrony zabytków, wzbogacając je o interesujące uwagi metodologiczne. Artykuł przygotowany przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów kompleksowo przybliży obraz przemian, jakie zachodziły w polskich muzeach na przestrzeni ostatniego 15-lecia, uwzględniając kontekst projektów inwestycyjnych współfinansowanych ze środków europejskich. Z kolei autorzy reprezentujący Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych nakreślili historię współpracy z europejskimi partnerami oraz przedstawili realizowane w jej wyniku projekty. Artykuły Biblioteki Narodowej opisują programy realizowane w latach 2004–2019 w celu kształtowania i poprawy oferty czytelniczej bibliotek publicznych oraz wyniki badań czytelnictwa książek. Eksperti Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji zaprezentowali działania upowszechniające kulturę i sztukę oraz rozwijające kompetencje kulturowe w ramach wdrażanych przez Fundację programów edukacyjnych. Centrum Edukacji Artystycznej przybliżyło funkcjonowanie szkolnictwa artystycznego, na które miało wpływ przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. W opracowaniu Instytutu Teatralnego im. Zbigniewa Raszewskiego opisano ciekawe projekty współfinansowane ze środków unijnych. Polskie Radio przedstawiło zestawienie audycji kulturalnych za lata 2012–2019. Analizy te uwzględniają zarówno poświęcony na nie czas antenowy, jak i poniesione koszty, koncentrując się na programach radiowej Jedynki, Dwójki i Trójki, a także Programu Czwartego – Polskiego Radia 24 oraz Polskiego Radia Chopin utworzonego pod koniec 2017 r. Z kolei Polski Instytut Sztuki Filmowej podsumował przemiany polskiej kinematografii w ciągu ostatniego 15-lecia. W zestawieniu opracowanym przez Główny Urząd Statystyczny odnajdziemy dane ilustrujące przemiany wybranych działów sektora kultury (takich jak: teatry i instytucje muzyczne, galerie sztuki, muzea i instytucje paramuzealne, kina, biblioteki oraz szeroko ujęte centra kultury) w ciągu minionego 15-lecia. Czwartą część „Rocznika Kultury Polskiej” wieńczy wyczerpujące opracowanie Urzędu Statystycznego w Krakowie, w którym przedstawiono kondycję polskich centrów kultury w 2018 r. pod kątem ich infrastruktury, oferty oraz odbiorców działań. Ciekawym uzupełnieniem jest zestawienie poświęcone dotacjom z funduszy zagranicznych, z których centra korzystały w ostatnich latach.

Tradycyjnie już numer zamykają teksty z działu „Varia”. Pierwszy (tematycznie powiązany z artykułem Urzędu Statystycznego w Krakowie), przybliżający

część wyników realizowanej w latach 2018–2019 kompleksowej diagnozy polskich domów kultury, sugeruję potraktować jako zapowiedź kolejnych działań upowszechniających działalność badawczą NCK. Celem drugiego artykułu jest zwrócenie uwagi na wybrane tezy monografii *O 11 listopada pewnego roku. Świętowanie stulecia odzyskania niepodległości w ujęciu socjologicznym*, która ukazała się nakładem NCK. Żywię nadzieję, że stanie się ona istotnym głosem w dyskusji o świętowaniu nie tylko tej szczególnej daty.

W znacznej części wymienionych tekstów zwracano uwagę na wykorzystane szanse, wskazywano przykłady pozytywnych działań i dobrych praktyk, których realizacja była i ciągle jest możliwa m.in. dzięki członkostwu Polski w Unii Europejskiej. Mowa, rzecz jasna, nie tylko o środkach finansowych (choć nie można ich nie doceniać) – często sama obecność w zintegrowanych strukturach otwierała przed decydentami i uczestnikami polskiej kultury nowe możliwości. Warto przy tym jednak pamiętać o kwestii nadrzędnej: mimo że od wstąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej minęło już 15 lat, to Polska – oraz jej dziedzictwo kulturowe – jest integralnym elementem, który ubogaca kulturę Europy od jej zarania.

Pragnę serdecznie podziękować autorom opracowań i artykułów opublikowanych na łamach „Rocznika Kultury Polskiej” 2019. Czytelnikom zaś życzę, aby podczas lektury towarzyszyła im twórcza refleksja nad polską kulturą – dotycząca zarówno minionego 15-lecia, jak i kierunków, które winniśmy wytyczać w przyszłości. Miłej lektury!

dr hab. Rafał Wiśniewski, prof. UKSW,
Dyrektor Narodowego Centrum Kultury

1.

**ROCZNICA
15 LAT POLSKI
W UNII EUROPEJSKIEJ**

NARODOWE CENTRUM KULTURY JAKO KOORDYNATOR OBCHODÓW 15-LECIA POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ

Narodowe Centrum Kultury

Członkami europejskiej wspólnoty jesteśmy od 15 lat, ale w Europie jesteśmy od ponad 1000 lat – jako jedno z najstarszych europejskich państw, a także jedno z największych. Mamy różnorodne doświadczenia. Możemy się nimi podzielić we współpracy z innymi krajami i z wieloma narodami, z którymi przez wieki budowaliśmy Rzeczpospolitą we Wspólnej Europie. Narodowe Centrum Kultury pielęgnuje obyczaje i tradycje utrwalone przez wieki. Zachęcamy do poznawania się wzajemnie, do wymiany doświadczeń, do wspólnej odpowiedzialności. Pokazujemy też wartość tego, kim jesteśmy i co jest naszym dziedzictwem. W sposób przyjazny mówimy o sprawach ważnych po to, aby nauczyć szacunku dla dorobku innych i by poczuć się dumnymi z tego, co sami mamy do zaproponowania. My, Polacy, wiele otrzymujemy od Unii Europejskiej i wiele jej dajemy. Ogólnokrajowe obchody jubileuszu 15-lecia członkostwa Polski w Unii były tego doskonałym wyrazem. Ich głównym przestaniem było połączenie różnorodnych gatunków i pokoleń.

dr hab. Rafał Wiśniewski, prof. UKSW,
Dyrektor Narodowego Centrum Kultury

Decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, prof. Piotra Glińskiego, za organizację wydarzeń kulturalnych w ramach ogólnopolskich obchodów 15. rocznicy wstąpienia Polski do Unii Europejskiej odpowiadało Narodowe Centrum Kultury (NCK). Pełnomocnikiem ministra do spraw tego jubileuszu został dyrektor NCK prof. Rafał Wiśniewski.

NCK przygotowało bogaty program wydarzeń kulturalnych, których kulminacja miała miejsce w Warszawie w ciągu jubileuszowego długiego weekendu, tj. w dniach 30 kwietnia – 5 maja. Najważniejszymi punktami tego programu były trzy koncerty, którym towarzyszyły piknik rodzinny oraz wystawa plenerowa. W celu ich realizacji NCK zawarło porozumienie

z Ministerstwem Inwestycji i Rozwoju (obecnie Ministerstwem Funduszy i Polityki Regionalnej).

- Widowisko *Gramy dla Europy* odbyło się 30 kwietnia 2019 r. na błoniach PGE Narodowego. Wystąpiło wówczas kilkunastu znanych polskich artystów (Kortez, Organek, O.S.T.R., The Dumplings, Zakopower, Daria Zawiałów, Lemon, Bovska, Ira, Kamil Bednarek, Sylwia Grzeszczak, Natalia Szroeder, Margaret, Enej, Atom String Quartet, Golec uOrkiestra, Bedoes, Dawid Kwiatkowski, Gromee, Mateusz Ziółko, Lao Che, Muniek Staszczyk), którzy specjalnie z tej okazji wystąpili w duetach i przygotowali nowe aranżacje popularnych utworów z ostatnich 15 lat. Gromee zaprezentował znane europejskie przeboje. Wystąpiła także formacja teatralna Art Color Ballet, wykazująca performance, body painting i taniec. Spektakularnym wizualizacjom i animacjom 3D towarzyszyły pokazy akrobacji powietrznej. Na finał artyści i publiczność – wśród której byli też przedstawiciele rządu z premierem Mateuszem Morawieckim na czele – odśpiewali wspólnie fragment hymnu Unii Europejskiej, *Ody do radości*. Koncert transmitowany był w stacjach TVP 1, TVP Polonia, TVP Kultura, Super Polsat, a retransmitowany m.in. w TVP 1, Polskim Radiu (Jedynce) oraz w Radiu Olsztyn. Wstęp na wydarzenie był bezpłatny.
- Z kolei 1 maja br. w Teatrze Wielkim – Operze Narodowej odbył się koncert *Symfonia Europejska* z udziałem Radzimira Dębskiego (Jimka) i Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia pod dyrekcją Łukasza Borowicza. Program koncertu łączył dwa światy muzyczne: klasyczny (z *IX Symfonią* Ludwiga van Beethovena i *Polonezem* Wojciecha Kilara) i rozrywkowy (kompozycje Radzimira Dębskiego). Wśród publiczności byli przedstawiciele rządu, Sejmu, Senatu, Kancelarii Prezydenta oraz korpusu dyplomatycznego. Koncert transmitowany był przez Polskie Radio (Dwójkę).
- Koncert *Chórem za Europą* zorganizowany został przez NCK 4 maja 2019 r. na placu marsz. Józefa Piłsudskiego w Warszawie. W jego programie znalazły się największe polskie hity listy przebojów radiowej Trójki z ostatnich 15 lat w wykonaniu znakomitych chórów, m.in. Sound'n'Grace, TGD, dziecięcego chóru Agaty Steczkowskiej, Gospel Rain oraz Chóru Kameralnego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Nowe aranżacje wykonywanych utworów przygotowała Orkiestra Grzegorza Urbana. Wstęp na wydarzenie był bezpłatny, koncert transmitowała Polskie Radio (Trójka), a retransmitowała TVP Kultura. Koncert został sfinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Wieloletniego „Niepodległa” na lata 2017–2022.

Wymienione wydarzenia zgromadziły ok. 400 artystów na trzech wielkich scenach, 40 tys. bezpośrednich uczestników oraz blisko 2 mln widzów i słuchaczy przed telewizorami i radiodiodnikami podczas transmisji i retransmisji na antenach mediów publicznych (TVP1, TVP Kultura, TV Polonia, Jedynka – Program 1 Polskiego Radia, Dwójka – Program 2 Polskiego Radia, Trójka – Program 3 Polskiego Radia, Program Czwarty – Polskie Radio 24, Polskie Radio Olsztyn) oraz kanału Super Polsat.

- Sukcesem frekwencyjnym okazał się piknik *Rodzinną Europą*, zorganizowany 1 maja w Łazienkach Królewskich jako propozycja skierowana do rodzin, dzieci i młodzieży, a także do osób starszych. Wydarzenie podzielone było na dwie części: edukacyjną (stanowiska warsztatowe, gry i konkursy, prowadzone przez edukatorów lekcje na temat Unii Europejskiej) oraz widowiskowo-rekreacyjną (spektakl taneczny, warsztaty kuglarskie, przemarsz orkiestry policyjnej oraz wojskowej, które wykonały m.in. hymn Unii). W pikniku wzięło udział ok. 30 tys. osób.
- W ramach obchodów NCK zorganizowało także w Warszawie wystawę plenerową *Ojcowie Założyciele UE* według scenariusza Michała Łuczewskiego (z Centrum Myśli Jana Pawła II), opowiadającą o duchowych i ideowych korzeniach Unii Europejskiej. Jej bohaterami byli m.in. Robert Schuman i Konrad Adenauer, Józef Retinger i Karol Wojtyła, Alexandre Kojève i Denis de Rougemont, Jean Monnet i Altiero Spinelli, Edyta Stein i Simone Veil. Wystawa prezentowana była w trzech lokalizacjach: w przestrzeni otwartej Krakowskiego Przedmieścia, nieopodal galerii NCK Kordegarda i siedziby MKiDN (30 kwietnia – 24 maja br.); na ogrodzeniu Łazienek Królewskich od strony Alej Ujazdowskich (30 kwietnia – 6 maja br.) oraz na placu Bankowym (10 maja – 30 czerwca br.). Dodatkowo, w formie elektronicznych plików do wydruku, wystawę udostępniono na stronie www.15latpolskiwue.nck.pl. Do ich pobierania, drukowania i publicznej prezentacji w całej Polsce i poza granicami kraju NCK zachęcało organizacje pozarządowe, domy kultury, szkoły, instytucje administracji lokalnej.

Ważnym elementem działań NCK w ramach obchodów jubileuszu był też cykl audycji *Wspólna Europa*, zrealizowanych na zlecenie Centrum i emitowanych na antenie radiowej Jedynki.

Obchodom 15-lecia przystąpienia Polski do Unii Europejskiej towarzyszyło również wydanie przez NCK książki *Wspólna Europa. PL ♥ UE*, autorstwa Katarzyny Waleckiej i Kingi Wojaś, w opracowaniu graficznym Ryszarda Kajzera. Przeznaczona dla dzieci w wieku 9–13 lat, w lekkiej

i atrakcyjnej graficznie formie przybliży ważne informacje o państwach członkowskich Unii.

Ponadto jeszcze w lutym 2019 r. NCK przeprowadziło szkolenie dla pełnomocników wojewodów ds. obchodów stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości i realizacji Programu Wieloletniego „Niepodległa” w zakresie przygotowania projektów poświęconych 15-leciu członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

DZIAŁANIA PROMOCYJNE WYDARZEŃ KULTURALNYCH ORGANIZOWANYCH PRZEZ NCK W RAMACH OBCHODÓW 15-LECIA CZŁONKOSTWA POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ

Działania promocyjne wydarzeń kulturalnych w ramach obchodów 15-lecia członkostwa Polski w Unii Europejskiej rozpoczęły się 1 kwietnia br. wielotorową kampanią. Równolegle prowadzono działania komercyjne, w tym kampanię internetową i zewnętrzną kampanię reklamową oraz działania public relations. Dodatkowo promocja została wsparta poprzez partnerstwa strategiczne i medialne.

IDENTYFIKACJA WIZUALNA

Na potrzeby kampanii promocyjnej stworzono logo odnoszące się bezpośrednio do 15-lecia przyłączenia Polski do Unii Europejskiej.

15 lat Polski w UE

Znak był zestawieniem najbardziej charakterystycznych oraz istotnych symboli – liczby 15 i angielskiego przyimka *in* (w). Użycie języka angielskiego

w projekcie było spójne z charakterem wydarzenia – jest to język uniwersalny, ściśle związany z Unią Europejską.

KAMPAANIA INTERNETOWA

W ramach kampanii internetowej prowadzono działania z zakresu *content marketingu* na portalu horyzontalnym Interia.pl. Kampania trwała od 15 kwietnia do 15 maja i zakładała publikację siedmiu artykułów z zapewnioną czasową ekspozycją na stronie głównej portalu oraz na Facebooku. Łączna liczba unikalnych użytkowników wyniosła 76 tys., a łączna liczba odsłon 98 tys.

Oprócz tego w dniach 15 kwietnia – 15 maja przeprowadzono kampanie z wykorzystaniem narzędzia reklamowego Google Ads i narzędzia reklamowego Facebook. Dzięki nim łączna liczba wyświetleń reklamy w internecie wyniosła 45,783 mln, a liczba unikalnych odwiedzin stron związanych z obchodami 195 tys.

Dodatkowo z okazji 15. rocznicy wstąpienia Polski do Unii Europejskiej NCK podjęło współpracę z kanałem MaturaToBzdura na YouTube. Reporterzy przeprowadzili sondę uliczną, pytając przechodniów, jak bardzo, ich zdaniem, zmieniła się Polska od momentu wstąpienia do Unii Europejskiej¹. Do 7 listopada film zanotował prawie 183 tys. wyświetleń.

KAMPAANIA ZEWNĘTRZNA

Szeroka kampania outdoorowa dotyczyła promowania wydarzeń związanych z jubileuszem 15-lecia w warszawskiej komunikacji miejskiej oraz na billboardach i plakatach w dużych miastach. Jej grupą docelową były osoby w wieku 18+, mieszkańcy Warszawy oraz innych dużych i średnich miast zainteresowani wydarzeniami kulturalnymi.

Wydarzenia promowano na tyłach 28 warszawskich autobusów w dniach 16–30 kwietnia. Szacowana liczba kontaktów z reklamą wyniosła 1,477 mln. W pojazdach warszawskiej komunikacji miejskiej oraz w pociągach PKP Intercity przeprowadzono także kampanię na monitorach LCD. Tu szacowana liczba kontaktu z reklamą wyniosła 10,867 mln.

Kampania billboardowa rozpoczęła się 16 kwietnia i trwała do 15 maja. W siedmiu miastach (Warszawa, Kraków, Łódź, Poznań, Katowice, Wrocław, Gdańsk) wydarzenia promowały 24 billboardy. Liczba kontaktów z reklamą wyniosła 2,497 mln. Dodatkowo w Warszawie w dniach 15–28 kwietnia

1 https://www.youtube.com/watch?v=Q__2T4VScR0 [dostęp: 7.08.2019].

i 29 kwietnia – 12 maja przeprowadzono kampanie na 12 wielkoformatowych ekranach LED. Tu liczba kontaktów z reklamą wyniosła 14,791 mln.

W tym samym czasie w siedmiu lokalizacjach (Warszawa, Gdańsk, Kraków, Poznań, Katowice, Łódź, Wrocław) przeprowadzono kampanię na słupach ogłoszeniowych i w 120 miejscach przeznaczonych do umieszczenia plakatów. Łączna liczba kontaktów z reklamą wyniosła 16,823 mln. Wzmocnieniem tych działań była również kampania ulotkowa. Łącznie rozdyskrebowano 15 tys. broszur.

KAMPANIA TELEWIZYJNA I RADIOWA

Spot wizerunkowy dotyczący 15 lat Polski w Unii Europejskiej emitowano w trzech stacjach telewizyjnych. W Telewizji Polskiej był on pokazywany od 24 kwietnia do 5 maja 364 razy i zanotował dotarcie kontaktowe na poziomie 8,530 mln. W Telewizji Polsat emisja spotu miała miejsce od 30 kwietnia do 2 maja 37 razy, dając zasięg kontaktowy 21,565 mln. Z kolei stacja TVN opublikowała materiał 12 razy pomiędzy 29 kwietnia i 1 maja z łącznym dotarciem kontaktowym 5,845 mln. W wymienionych stacjach telewizyjnych spot został wyemitowany łącznie 863 razy, dając zasięg kontaktowy na poziomie 35,940 mln. Spot opublikowano również na YouTube na profilu NCK². Do 13 czerwca obejrzało go ponad 240 tys. osób.

W kontekście obchodów 15. rocznicy wstąpienia Polski do Unii Europejskiej NCK podjęło współpracę z Programem 1 Polskiego Radia. W dniach 28 kwietnia – 26 maja wyemitowano pięć audycji pt. *Wspólna Europa*³. Prezentowały one dziedzictwo kulturowe Europy ze szczególnym uwzględnieniem Polski.

KONFERENCJA PRASOWA

Konferencja prasowa prezentująca program obchodów 15. rocznicy przystąpienia Polski do Unii Europejskiej odbyła się 11 kwietnia br. w Centrum Prasowym Foksal. Na spotkanie z dziennikarzami zostali zaproszeni przedstawiciele artystów – Paweł Golec z Golec uOrkiestra i Dawid Kwiatkowski. Podczas konferencji omówiono szczegółowy program wszystkich wydarzeń.

Natomiast 9 maja br. w Centrum Prasowym PAP odbyła się konferencja prasowa dotycząca wydanej przez NCK książki *Wspólna Europa. PL ♥ UE*. Podczas spotkania odbyło się również podsumowanie wydarzeń kulturalnych

2 <https://www.youtube.com/watch?v=Dk9DN-MnytA> [dostęp: 7.08.2019].

3 <https://www.polskieradio.pl/7/7888> [dostęp: 7.08.2019].

zorganizowanych w ramach obchodów 15-lecia przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.

DZIAŁANIA PUBLIC RELATIONS

Równocześnie z działaniami komercyjnymi NCK prowadziło kampanię informacyjną z wykorzystaniem kanałów własnych. W serwisie internetowym NCK opublikowano 18 artykułów na temat wydarzeń odbywających się w ramach obchodów⁴. Poszczególne informacje zostały wysłane Newsletterem NCK w dniach 1 kwietnia – 13 maja na ponad 4,5 tys. adresów, w tym do pracowników instytucji kultury, jednostek samorządu terytorialnego, dziennikarzy. Łącznie artykuły dotyczące obchodów 15-lecia członkostwa Polski w Unii Europejskiej zamieszczone na stronie www.15latpolskiwue.nck.pl miały 123 tys. czytelników.

Wydarzenia odbywające się w ramach obchodów 15-lecia Polski w Unii Europejskiej były promowane wśród mediów, m.in. poprzez wysyłkę informacji prasowej. W dniach 4 kwietnia – 7 maja wysłano łącznie 12 informacji do ponad 350 redakcji i dziennikarzy (mediów ogólnopolskich i regionalnych). Działania te wsparto także publikacją i wysyłką czterech pakietów prasowych, udostępnionych na stronie www.nck.pl w zakładce dla mediów⁵.

Na facebookowym profilu NCK stworzono siedem wydarzeń dotyczących obchodów 15-lecia, którymi w sumie było zainteresowanych prawie 24 tys. użytkowników. Natomiast łączny zasięg wpisów na Twitterze NCK wyniósł 73 tys., a łączny zasięg postów i instastories na Instagramie – 33 tys.

Patronami wszystkich wydarzeń kulturalnych zorganizowanych w ramach obchodów 15-lecia członkostwa Polski w Unii Europejskiej były następujące instytucje: Telewizja Polska, Polskie Radio, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Teatr Wielki – Opera Narodowa, Muzeum Łazienki Królewskie, natomiast partnerami strategicznymi – Bank Gospodarstwa Krajowego i Totalizator Sportowy.

WSKAZANIA W MEDIACH

Dzięki szerokiej kampanii promocyjnej uzyskano bardzo wysoką liczbę wskazań w mediach. Łącznie na temat obchodów pojawiło się 785 publikacji:

- 4 <https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/15latpolskiwue> [dostęp: 7.08.2019].
- 5 <https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/15latpolskiwue/dla-mediow> [dostęp: 7.08.2019].

w telewizji – 92 wskazania, w radiu – 295 wskazań, w internecie – 356 wskazań i w prasie – 42 wskazania. Natomiast łączne dotarcie kontaktowe wyniosło 75,132 mln (telewizja – 22,209 mln, radio – 49,487 mln, internet – 2,416 mln, prasa – 1,020 mln). Ekwiwalent reklamowy⁶ oscylował wokół 6,594 mln zł (telewizja – 1,941 mln zł, radio – 2,946 mln zł, internet – 1,323 mln zł, prasa – 383 tys. zł).

Wydarzenia kulturalne zorganizowane w ramach ogólnokrajowych obchodów jubileuszu 15-lecia członkostwa Polski w Unii Europejskiej cieszyły się bardzo dużym zainteresowaniem. Uczestniczyło w nich tysiące warszawiaków i gości stolicy. Koncerty na trzech różnych scenach (*Gramy dla Europy* na błoniach PGE Narodowego, *Symfonia Europejska* w Teatrze Wielkim – Operze Narodowej, *Chórem za Europą* na placu marsz. Józefa Piłsudskiego w Warszawie) odbyły się z udziałem ok. 400 artystów. Liczbę bezpośrednich uczestników wszystkich wydarzeń szacuje się na ok. 40 tys. Około 2 mln widzów i słuchaczy bawiło się podczas telewizyjnych i radiowych transmisji i retransmisji koncertów. Dzięki działaniom promocyjnym NCK informacje o wydarzeniach były szeroko komunikowane i relacjonowane w mediach. NCK otrzymało wiele pozytywnych komentarzy i podziękowań w związku z ich organizacją.

Opracowanie: Narodowe Centrum Kultury,
komunikacja@nck.pl

6 Ekwiwalent reklamowy (AVE) – kwota, jaką należałoby wydać na publikację lub emisję danego przekazu, gdyby był on reklamą.

CZŁONKOSTWO POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ W ŚWIETLE BADAŃ SONDAŻOWYCH

Narodowe Centrum Kultury

Współczesne debaty o Unii Europejskiej koncentrują się wokół kryzysu lub kryzysów, jakich doświadczają obecnie państwa członkowskie, a w tym kontekście – wokół ziszczonych lub zawiedzionych nadziei, jakie pokładano w europejskiej integracji. Pokazuje to, że Unia Europejska jest dynamicznym projektem, którego przyszłość nie jest oczywista, a proponowane modele jej funkcjonowania z jednej strony wynikają z bieżącej sytuacji społeczno-gospodarczej poszczególnych krajów, a z drugiej strony osadzone są w świecie wyznawanych wartości oraz przekonań związanych z kulturowo określoną tożsamością narodowych wspólnot. Z tej perspektywy bardzo istotna jest wiedza na temat poglądów obywateli, zarówno jako argument w toczącej się dyskusji, jak i podstawa do uzyskania legitymizacji przyjętych rozwiązań. Sposób współpracy z Unią Europejską i zakres integracji powinien być uargumentowany i wynegocjowany z udziałem obywateli¹. Zaangażowanie społeczeństwa w dyskusję nad kształtem Unii wymaga nie tylko czasu i wdrożenia mechanizmów konsultacji, ale również obiektywnej wiedzy obywateli na temat europejskiej wspólnoty: jej historii, podstawowych struktur i procesów.

1 Zob. A. Balcer, P. Buras, G. Gromadzki, E. Smolar, *Polacy wobec UE: koniec konsensusu*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa, grudzień 2016, <http://www.batortory.org.pl/upload/files/Programy%20operacyjne/Otwarta%20Europa/Polacy%20wobec%20UE%20-%20raport%20Fundacji%20Batorego.pdf> [dostęp: 4.09.2019].

W roku, w którym obchodzimy 15-lecie członkostwa w Unii Europejskiej, Narodowe Centrum Kultury (NCK) przyjrzało się temu, jak Polacy oceniają swą obecność w tej wspólnotce, oraz ich wiedzy na temat podstawowych faktów dotyczących Unii. Badanie CAPI zostało przeprowadzone w lipcu 2019 r. na ogólnopolskiej, reprezentatywnej grupie (n=1107) osób w wieku 15 lat i więcej. Próba była kontrolowana ze względu na pięć parametrów demograficznych: płeć, wiek, wykształcenie, wielkość miejscowości zamieszkania i województwo. Realizację sondażu NCK zleciło firmie PBS. Badanie było skupione wokół Święta Niepodległości, niemniej część kwestionariusza poświęcono kwestiom dotyczącym Unii Europejskiej, które zostaną omówione w artykule. Dodatkowo analizę uzupełniono o wyniki innych aktualnych badań.

OCENA OBECNOŚCI POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ

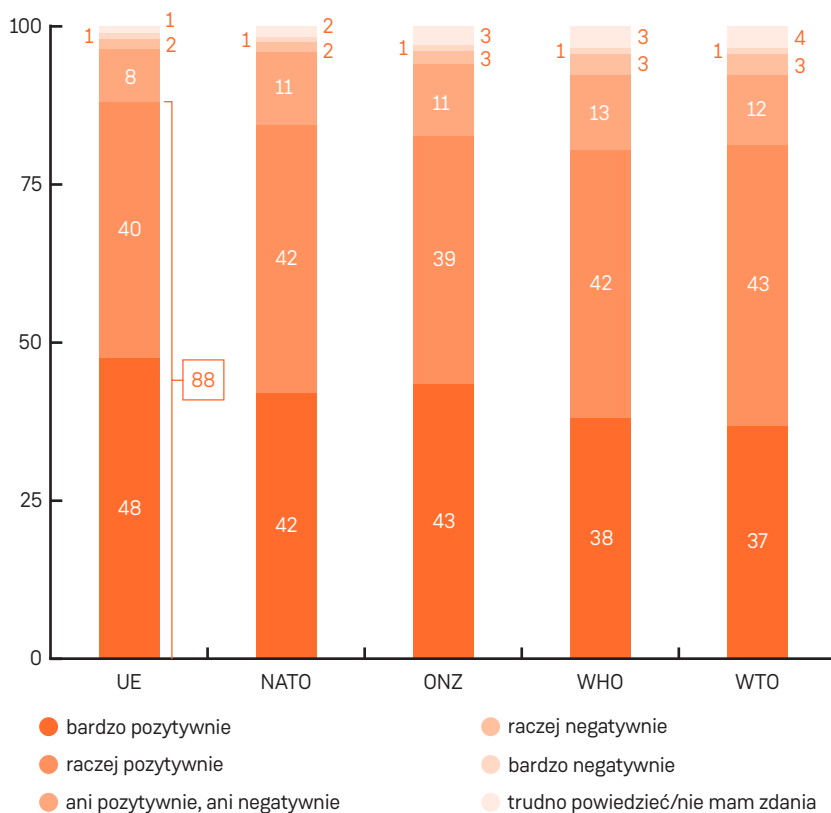
Zapytani o organizacje lub ugrupowania międzynarodowe, do których należy Polska, respondenci spontanicznie wymieniali najczęściej: UE (92,7%), NATO (70,9%) i ONZ (50,7%)². Generalnie badani pozytywnie ocenili członkostwo Polski w największych światowych organizacjach. Najwięcej przychylnych ocen uzyskał udział naszego kraju w strukturach Unii Europejskiej (88% ocen pozytywnych), choć należy zaznaczyć, że jej przewaga nad innymi organizacjami jest w sondażu niewielka.

Polska plasuje się w czołówce krajów pozytywnie postrzegających Unię Europejską, zaraz po Irlandii, Bułgarii i Luksemburgu³, co pokazuje przeprowadzone pod koniec 2018 r. badanie Komisji Europejskiej. Pozytywne

- 2 W badaniu najpierw sprawdzaliśmy za pomocą pytania otwartego znajomość organizacji bądź ugrupowań międzynarodowych, do których należy Polska. Następnie respondentów, którzy nie wymienili spontanicznie danej organizacji, dopytywaliśmy w formie pytania zamkniętego o to, czy słyszeli o następujących organizacjach: UE, NATO, ONZ, WTO, WHO.
- 3 *Standardowy Eurobarometr 90 – Raport Krajowy – Opinia publiczna w Unii Europejskiej*, jesień 2018, <http://www.europedirect.um.warszawa.pl/publikacje/standardowy-eurobarometr-90-raport-krajowy-opinia-publiczna-w-unii-europejskiej> [dostęp: 15.09.2019]. Sondaż został zrealizowany 9–20 listopada 2018 r. przez Kantar Public Polska na zlecenie Komisji Europejskiej. Badanie przeprowadzono na reprezentatywnej próbie 1025 osób w wieku 15 lat i więcej techniką wywiadów bezpośrednich w domach respondentów.

skojarzenia z Unią zadeklarowało 54% Polaków i poziom ten wyróżnia nas na tle pozostałych dziewięciu krajów, które w 2004 r. dołączyły do wspólnoty europejskiej. W zrealizowanych w tym samym roku badaniach CBOS blisko 1/4 badanych uznała wstąpienie Polski do Unii Europejskiej za jedno z najważniejszych wydarzeń w historii Polski (24% wskazań) i drugi co do wielkości sukces kraju w ciągu ostatnich stu lat (25%), zaraz po odzyskaniu niepodległości⁴.

OCENA OBECNOŚCI POLSKI W ORGANIZACJACH MIĘDZYNARODOWYCH (W %)

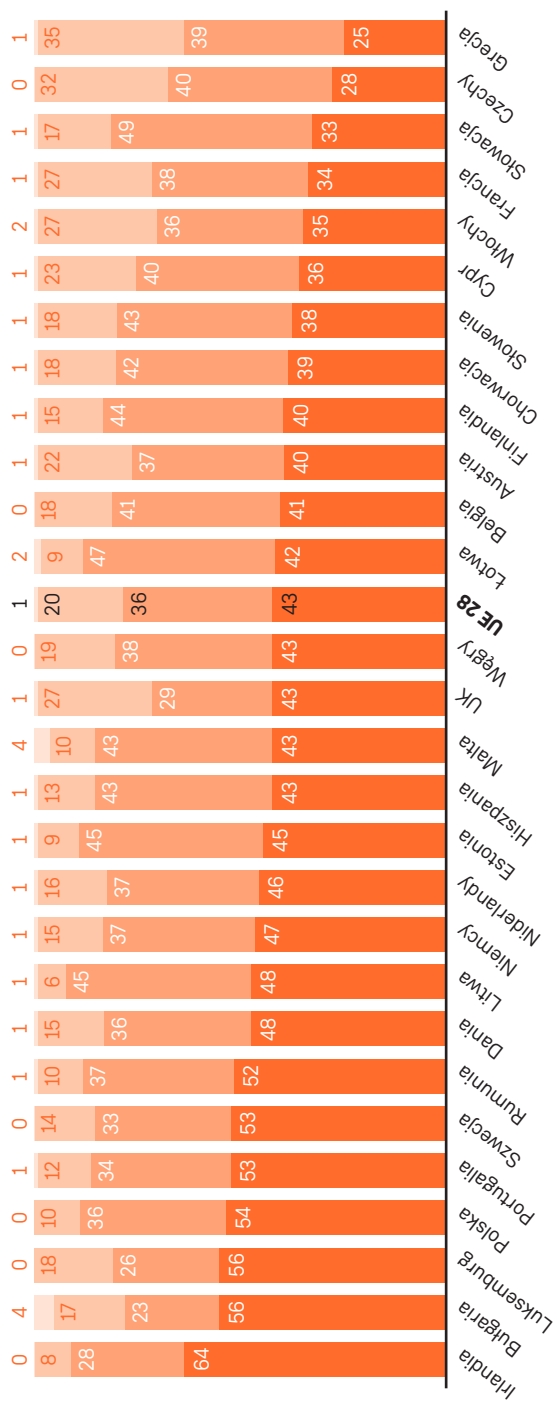

Pytanie zadano osobom, które słyszały o poszczególnych organizacjach.

Źródło: NCK/PBS 2019, UE (N=1104), NATO (N=1083), ONZ (N=1018), WTO (N=601), WHO (N=710)

4 CBOS, *Najważniejsze wydarzenia, sukcesy i niepowodzenia w ostatnim stuleciu historii Polski*, „Komunikat z Badań” 2018, nr 124, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_124_18.PDF [dostęp: 5.09.2019].

SKOJARZENIA, JAKIE WYWOŁUJE UE WŚRÓD MIESZKAŃCÓW PAŃSTW DO NIEJ NALEŻĄCYCH (W %)

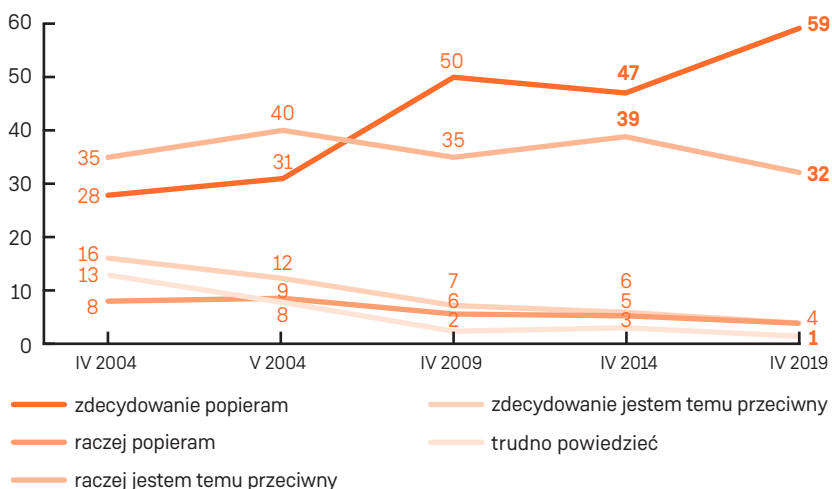

● ogółem pozytywne ● neutralne ● ogółem negatywne ● trudno powiedzieć

Źródło: Eurobarometr 90, badanie standardowe, jesień 2018, N (dla Polski)=866. Treść pytania: „Ogólnie rzecz biorąc, czy Unia Europejska wywołuje w Panu(i) bardzo pozytywne, raczej pozytywne, neutralne, raczej negatywne czy też bardzo negatywne skojarzenia?”.

Na podstawie badań zrealizowanych przez CBOS⁵ możemy zaobserwować zmianę opinii na temat Unii Europejskiej na przestrzeni ostatnich 15 lat. Od 2004 r. odnotowujemy stały spadek przeciwników członkostwa Polski w Unii: w roku 2019 stanowili oni zaledwie 5% ankietowanych. W tym samym roku zanotowano również najwyższe z dotychczas deklarowanego w badaniach poparcie społeczne dla obecności Polski w Unii.

POPARCIE SPOŁECZNE DLA CZŁONKOSTWA POLSKI W UE NA PRZESTRZENI OSTATNICH 15 LAT (W %)

Źródło: CBOS 2019, N=1064. Treść pytania: „Czy osobiście popiera Pan(i) członkostwo Polski w Unii Europejskiej, czy też jest Pan(i) temu przeciwny(-na)?”.

Większość respondentów wyraziła chęć udziału w wyborach do Parlamentu Europejskiego (60%)⁶, mających się odbyć w maju 2019 r. Wynik ten okazał się dobrym prognostykiem frekwencji wyborczej, która wyniosła w tym roku 45,68%⁷, co stanowi rekord w historii polskich wyborów do

5 CBOS, *Poparcie dla członkostwa Polski w Unii Europejskiej i zainteresowanie wyborami do Parlamentu Europejskiego*, „Komunikat z Badań” 2019, nr 63, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_063_19.PDF [dostęp: 30.08.2019].

6 *Ibidem*.

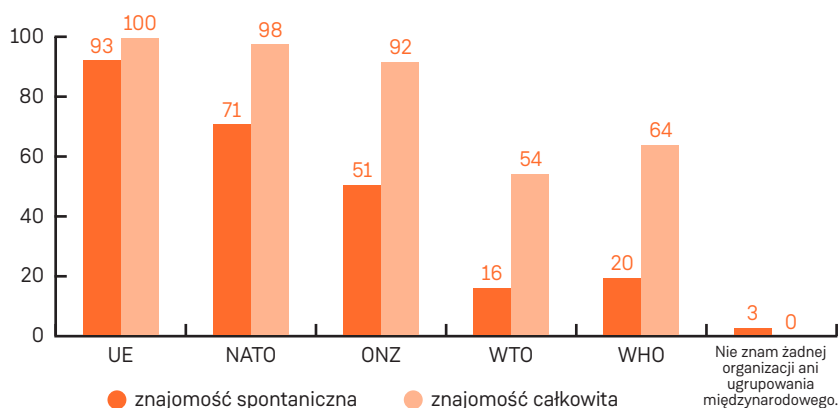
7 Państwowa Komisja Wyborcza, *Wybory do Parlamentu Europejskiego 2019*, <https://wybory.gov.pl/pe2019/pl/frekwencja/pl> [dostęp: 4.09.2019]. Odsetek osób deklarujących w sondażach chęć udziału w wyborach zawsze różni się od realnej frekwencji wyborczej.

Europarlamentu. To ogromny wzrost w stosunku do wyborów z 2014 r., w których wzięło udział 30% osób uprawnionych do głosowania. Co więcej, w Polsce nastąpił najwyższy wzrost frekwencji w stosunku do poprzednich wyborów – o prawie 22 punkty procentowe⁸. Wyniki te stanowią kolejny wskaźnik pozytywnego nastawienia społeczeństwa do obecności Polski w Unii Europejskiej oraz mogą być przejawem wzrostu postawy obywatelskiej – coraz więcej osób chce mieć wpływ na kwestie dotyczące kraju.

WIEDZA O UNII EUROPEJSKIEJ

W zrealizowanym na zlecenie NCK badaniu niemal wszyscy respondenci (93%) zapytani o to, do jakich organizacji należy Polska, wskazywali Unię Europejską. Po dopytaniu (w formie pytania zamkniętego, w którym zaprezentowano respondentom możliwe odpowiedzi) fakt ten potwierdziło 100% ankietowanych.

ZNAJOMOŚĆ ORGANIZACJI LUB UGRUPOWAŃ MIĘDZYNARODOWYCH, DO KTÓRYCH NALEŻY POLSKA (W %)

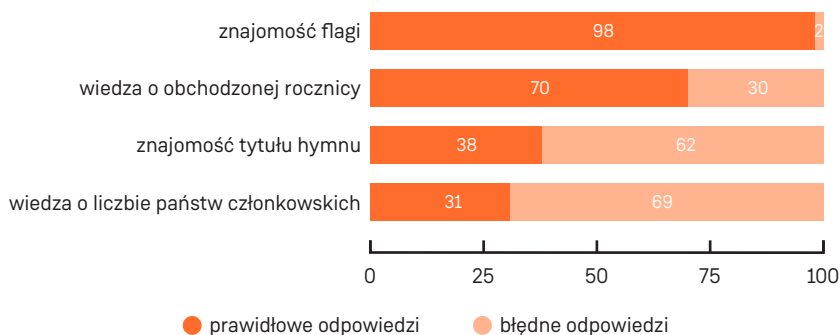

Źródło: NCK/PBS 2019, N=1107. W kategorii „znajomość spontaniczna” mieszczą się odpowiedzi respondentów, którzy wymienili daną organizację w pytaniu otwartym. Kategoria „znajomość całkowita” zawiera odsetek skumulowanych odpowiedzi z pytania otwartego oraz zamkniętego. Pytania brzmiały: „Czy może Pan(i) wymienić organizacje lub ugrupowania międzynarodowe, do których należy Polska?”, „Czy słyszał(a) Pan(i) o następujących organizacjach lub ugrupowaniach międzynarodowych, do których należy Polska?”.

8 Aktualności. Parlament Europejski, *Wybory 2019: najwyższa frekwencja od 20 lat*, 27.05.2019, <http://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/eu-affairs/2019-0523ST052402/wybory-2019-najwyzsza-frekwencja-od-20-lat> [dostęp: 4.09.2019].

Wiedza o tym, którą rocznicę wstąpienia Polski do Unii Europejskiej obchodzimy w tym roku, kształtuje się na dość wysokim poziomie: 70% badanych nie miało problemów z udzieleniem prawidłowej odpowiedzi. Znacznie mniej potrafiło wskazać prawidłową liczbę państw członkowskich Unii Europejskiej (zaledwie 31% ankietowanych). Respondentom zostało zadane również pytanie dotyczące symboli Unii. Flagę prawidłowo zidentyfikowali niemal wszyscy badani (98%). Trudniejsze okazało się wskazanie poprawnego tytułu hymnu. Aż 57% respondentów nie potrafiło udzielić odpowiedzi na to pytanie. Co trzeci badany wymienił poprawnie *Odę do radości*, bardziej zaawansowaną wiedzą (wskazaniem, że jest to fragment *IX Symfonii* Ludwiga van Beethovena) wykazało się tylko 4% respondentów. Łącznie 38% badanych podało prawidłowo tytuł hymnu.

WIEDZA NA TEMAT UE (W %)

Źródło: NCK/PBS 2019, N=1107

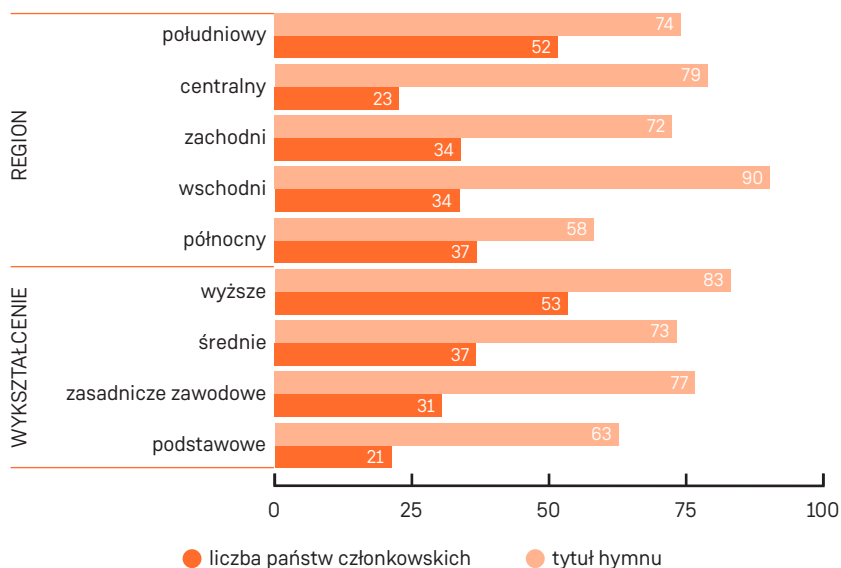
Na poprawność odpowiedzi dotyczących wiedzy na temat Unii Europejskiej najsilniejszy wpływ miały wykształcenie i region zamieszkania respondentów⁹. Ponad połowa badanych z wykształceniem wyższym (53%) prawidłowo wskazała tytuł hymnu¹⁰. Osoby mające niższe wykształcenie wyraźnie

9 W badaniu zastosowaliśmy podział Polski na 5 regionów. Region północny obejmował województwa pomorskie i zachodniopomorskie; region wschodni: lubelskie, podkarpackie, podlaskie, warmińsko-mazurskie; region zachodni: kujawsko-pomorskie, lubuskie, wielkopolskie; region centralny: łódzkie, mazowieckie, świętokrzyskie; region południowy: dolnośląskie, małopolskie, opolskie, śląskie.

10 Wartość współczynnika zależności między wykształceniem a znajomością tytułu hymnu wyniosła: V Cramera=0,230, $p < 0,0001$.

rzadziej odpowiadały poprawnie na to pytanie. Odpowiedzi rozłożyły się bardziej równomiernie w przypadku wskazywania liczby państw członkowskich, choć i tu wystąpiła podobna zależność¹¹. Najwyższy wskaźnik prawidłowych odpowiedzi dało się zaobserwować wśród osób z wykształceniem wyższym (83%), a najniższy – wśród osób o wykształceniu podstawowym (63%). Najwięcej badanych znających tytuł hymnu zamieszkuje południowy region Polski (52%)¹². Z kolei mieszkańcy wschodniego regionu mieli najmniej problemów z podaniem prawidłowej odpowiedzi w przypadku liczby państw członkowskich (90%), najniższy odsetek prawidłowych odpowiedzi na to pytanie odnotowano wśród mieszkańców północnej Polski (58%)¹³.

PRAWIDŁOWE WSKAZANIA DOTYCZĄCE UE W PODZIALE NA POZIOM WYKSZTAŁCENIA RESPONDENTÓW I REGION KRAJU (W %)

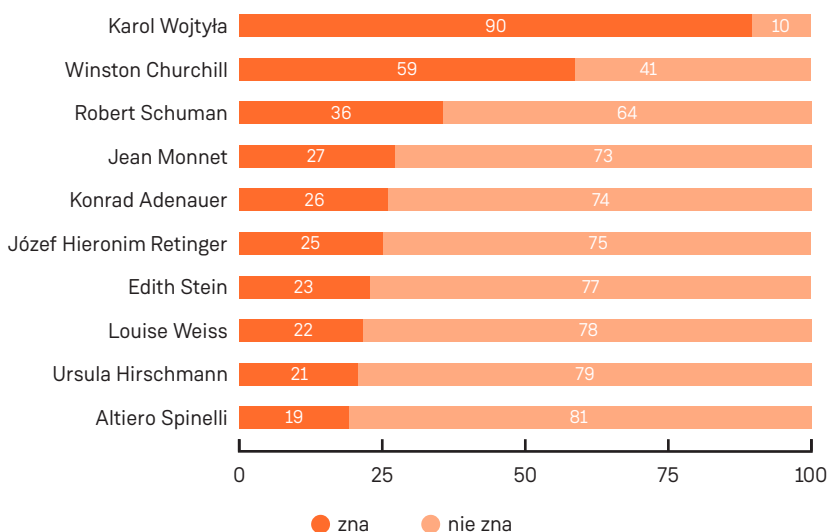

Źródło: NCK/PBS 2019, N=1107

- 11 Wartość współczynnika zależności między wykształceniem a znajomością liczby państw członkowskich UE wyniosła: V Cramera=0,152, $p=0,017$.
- 12 Wartość współczynnika zależności między regionem zamieszkania a znajomością tytułu hymnu wyniosła: V Cramera=0,227, $p<0,0001$.
- 13 Wartość współczynnika zależności między regionem zamieszkania a znajomością liczby państw członkowskich UE wyniosła: V Cramera=0,186, $p=0,004$.

W badaniu zapytano również o osoby, które odegrały ważną rolę w utworzeniu Unii Europejskiej, określane mianem jej ojców założycieli. Inspiracją do tego była jedna z inicjatyw podjętych przez NCK w ramach obchodów 15-lecia członkostwa Polski w Unii, tj. wystawa *Ojcowie Założyciele UE*¹⁴. Respondenci zostali poproszeni o ocenę własnej wiedzy na temat osób wymienionych na oficjalnym portalu poświęconym Unii Europejskiej, takich jak: Konrad Adenauer, Joseph Bech, Johan Willem Beyen, Winston Churchill, Nicole Fontaine, Alcide De Gasperi, Walter Hallstein, Ursula Hirschmann, Sicco Mansholt, Melina Mercouri, Jean Monnet, Robert Schuman, Paul-Henri Spaak, Altiero Spinelli, Simone Veil, Louise Weiss¹⁵. Lista została uzupełniona o postacie uwzględnione na wystawie *Ojcowie Założyciele UE*, takie jak: Alexandre Kojève, Denis de Rougemont, Edith Stein, Karol Wojtyła,

ZNAJOMOŚĆ OJCÓW ZAŁOŻYCIELI UE (TOP 10) (W %)

Źródło: NCK/PBS 2019, N=1107. W pytaniu poproszono respondentów o ocenę swojej wiedzy na pięciostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało „nic nie wiem na temat tej osoby”, a 5 „wiem bardzo dużo na temat tej osoby”. Kategoria „zna” zawiera skumulowane odpowiedzi respondentów, którzy ocenili swoją wiedzę od 2 do 5, z kolei kategoria „nie zna” – odpowiedzi tych, którzy ocenili swoją wiedzę na 1.

14 Szerzej o tym na stronie: <https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/15lat-polskiwue/aktualnosci/wystawa-ojcowie-zalozyciele-ue> [dostęp: 18.10.2019].
 15 Europa.eu, *Eu Pioneers*, https://europa.eu/european-union/about-eu/history/eu-pioneers_pl [dostęp: 4.09.2019].

STRUKTURA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA OSÓB POSIADAJĄCYCH DUŻĄ WIEDZĘ NA TEMAT UE NA TLE POZOSTAŁYCH RESPONDENTÓW

CECHA	KATEGORIE	OSOBY POSIADAJĄCE DUŻĄ WIEDZĘ NA TEMAT UNII EUROPEJSKIEJ (W %)	POZOSTAŁE OSOBY (W %)
WIELKOŚĆ MIEJSCOWOŚCI ZAMIESZKANIA	wieś	43,3	37,5
	miasto do 20 tys. mieszkańców	5,5	14,2
	miasto 20–100 tys. mieszkańców	22,6	17,9
	miasto 100–500 tys. mieszkańców	24,4	17,3
	miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	4,3	13,1
WYKSZTAŁCENIE	podstawowe	7,9	21,2
	zasadnicze zawodowe	15,2	24,0
	średnie	32,9	33,5
	wyższe	43,9	21,3
SAMOCENA SYTUACJI MATERIALNEJ	dobra	51,2	29,5
	średnia	44,5	56,9
	zła	4,3	13,6
DEKLARACJA UDZIAŁU W NAJBLIŻSZYCH WYBORACH	„zdecydowanie tak”	43,3	28,3
	„raczej tak”	33,5	38,4
	„raczej nie”	6,7	12,6
	„zdecydowanie nie”	7,3	6,8
	„nie będę jeszcze wtedy pełnoletni(a)”	1,8	1,9
	„jeszcze nie wiem”	7,3	12,0
CZYTANIE KSIĄŻKI W CIĄGU OSTATNICH 12 MIESIĘCY	„tak, wiele razy”	21,3	8,2
	„tak, kilka razy”	36,6	21,4
	„tylko raz”	14,6	10,1
	„nie”	27,4	60,3
ZAINTERESOWANIE POLITYKĄ	niezainteresowani	51,8	67,2
	zainteresowani	48,2	32,8
REGION	północny	9,1	9,3
	wschodni	18,3	18,5
	zachodni	11,6	17,6
	centralny	17,7	27,3
	południowy	43,3	27,3

Źródło: NCK/PBS 2019, N=1107

Wartość wskaźników dla poszczególnych wskazań zgodnie z ich kolejnością: V Cramera=0,158, p<0,0001; V Cramera=0,217, p<0,0001; V Cramera=0,190, p<0,0001; V Cramera=0,136, p=0,004; V Cramera=0,262, p<0,0001; V Cramera=0,122, p<0,0001; V Cramera=0,122, p<0,0001; V Cramera=0,143, p=0,001.

Józef Hieronim Retinger¹⁶. Analiza wyników pokazuje, że wymienione osoby są bardzo słabo rozpoznawalne w społeczeństwie polskim. Oprócz postaci powszechnie znanych (Winston Churchill i Karol Wojtyła) wiedzę na temat pozostałych ojców założycieli UE zadeklarował niewielki odsetek badanych.

Odrębną analizą objęto respondentów, którzy wykazali się największą wiedzą na temat członkostwa Polski w Unii Europejskiej. W dalszej części artykułu zaprezentowano profil społeczno-demograficzny osób, które prawidłowo odpowiedziały na cztery zasadnicze pytania dotyczące podstawowej wiedzy na temat wspólnoty, tj. wiedziały, którą rocznicę wstąpienia Polski do Unii Europejskiej obchodzimy w 2019 r., potrafiły wskazać poprawną liczbę państw członkowskich Unii oraz prawidłowo rozpoznały jej symbole (flagę i hymn)¹⁷. Są to głównie osoby, które mają wyższe wykształcenie, stabilną sytuację materialną, biorą udział w wyborach, chętnie czytają książki dla przyjemności, są zainteresowane polityką bardziej niż ogół populacji, częściej zamieszkują na południu kraju.

INICJATYWY ORGANIZOWANE Z OKAZJI 15-LECIA POLSKI W UNII EUROPEJSKIEJ

W związku z obchodzoną na przełomie kwietnia i maja 2019 r. 15. rocznicą wejścia Polski do Unii Europejskiej NCK zorganizowało szereg wydarzeń mających na celu uświetnienie jubileuszu: 30 kwietnia – widowisko *Gramy dla Europy*, 1 maja – koncert *Symfonia Europejska* i piknik *Rodzinną Europą*, 4 maja – koncert *Chórem za Europą*. Całość uświetniła wystawa *Ojcowie Założyciele UE*, opowiadająca o wizjonerach, których idee leżały u podstaw stworzenia wyjątkowego projektu europejskiej wspólnoty.

Po dwóch miesiącach od tych wydarzeń zapytaliśmy Polaków, jakie uroczystości rocznicowe zapadły im w pamięć. Niemal co piąty badany słyszał o widowisku *Gramy dla Europy*. Odbęło się ono na błoniach PGE Narodowego i wzięły w nim udział gwiazdy polskiej sceny muzycznej. Ponadto wydarzenie było emitowane w telewizji publicznej, co najprawdopodobniej miało

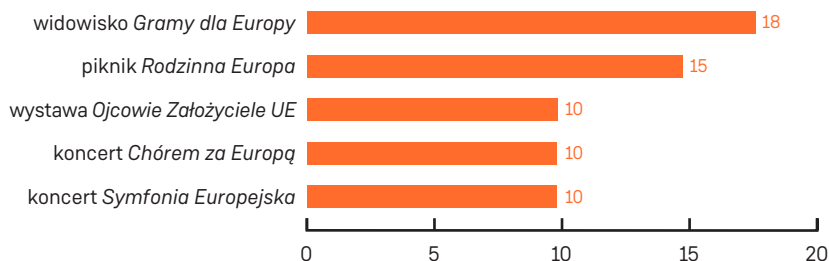
16 NCK, *Wystawa Ojcowie Założyciele UE*, 5.04.2019, <https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/15latpolskiwue/aktualnosci/wystawa-ojcowie-zalozyciele-ue> [dostęp: 4.09.2019].

17 Liczebność próby spełniającej te kryteria wyniosła N=164.

wpływ na wysoką rozpoznawalność koncertu. O pozostałych, nieco bardziej niszowych wydarzeniach, słyszało co najmniej 10% ankietyowanych. Aktywne uczestnictwo w obchodach zadeklarowało 4% badanych. Respondenci najczęściej brali udział w koncertach oraz festynach.

ROZPOZNAWALNOŚĆ WYDARZEŃ ORGANIZOWANYCH Z OKAZJI

15. ROCZNICY WSTĄPIENIA POLSKI DO UE (W %)

Źródło: NCK/PBS 2019, N=1107

PODSUMOWANIE

Badani wymieniają wstąpienie Polski do Unii Europejskiej wśród najbardziej znaczących wydarzeń w historii kraju. Zdecydowana większość pozytywnie ocenia członkostwo Polski w Unii. Wiedza o obecności Polski we wspólnocie jest powszechna. Większość respondentów bez trudu rozpoznaje flagę Unii (98%) oraz wie, w którym roku Polska wstąpiła do wspólnoty (70%). Znacznie mniej osób zna tytuł hymnu (38%) oraz liczbę państw członkowskich Unii (31%). Słabo rozpoznawalne są osoby, które przyczyniły się do utworzenia Unii Europejskiej. Wyjątek stanowią Karol Wojtyła, Winston Churchill oraz Robert Schuman. W dziesięć najbardziej rozpoznawalnych osób związanych ze zjednoczeniem Europy znalazł się również drugi Polak – Józef Hieronim Retinger, pisarz i polityk działający na emigracji.

Choć udział w wydarzeniach związanych z obchodami 15. rocznicy wstąpienia Polski do Unii Europejskiej jest niewielki (4%), stosunkowo wysoki wskaźnik odnotowano w przypadku rozpoznawalności poszczególnych imprez. Wyniki te mogą budzić nadzieję na wzrost uczestnictwa w obchodach kolejnych rocznic wstąpienia Polski do Unii.

WYBRANE PUBLIKACJE:

- Aktualności. Parlament Europejski, *Wybory 2019: najwyższa frekwencja od 20 lat*, 27.05.2019, <http://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/eu-affairs/20190523STO52402/wybory-2019-najwyzsza-frekwencja-od-20-lat> [dostęp: 4.09.2019].
- Balcer A., Buras P., Gromadzki G., Smolar E., *Polacy wobec UE: koniec konsensusu*, Fundacja im. Stefana Batorego, Warszawa, grudzień 2016, <http://www.batory.org.pl/upload/files/Programy%20operacyjne/Otwarta%20Europa/Polacy%20wobec%20UE%20-%20raport%20Fundacji%20Batorego.pdf> [dostęp: 4.09.2019].
- CBOS, *Najważniejsze wydarzenia, sukcesy i niepowodzenia w ostatnim stuleciu historii Polski*, „Komunikat z Badań” 2018, nr 124, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_124_18.PDF [dostęp: 5.09.2019].
- CBOS, *Poparcie dla członkostwa Polski w Unii Europejskiej i zainteresowanie wyborami do Parlamentu Europejskiego*, „Komunikat z Badań” 2019, nr 63, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_063_19.PDF [dostęp: 30.08.2019].
- Europa.eu, *Eu Pioneers*, https://europa.eu/european-union/about-eu/history/eu-pioneers_pl [dostęp: 4.09.2019].
- NCK, *Wystawa Ojcowie Założyciele UE*, 5.04.2019, <https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/15latpolskiwue/aktualnosci/wystawa-ojcowie-zalozyciele-ue> [dostęp: 18.10.2019].
- Państwowa Komisja Wyborcza, *Wybory do Parlamentu Europejskiego 2019*, <https://wybory.gov.pl/pe2019/pl/frekwencja/pl> [dostęp: 4.09.2019].
- *Standardowy Eurobarometr 90 – Raport Krajowy – Opinia publiczna w Unii Europejskiej*, jesień 2018, <http://www.europedirect.um.warszawa.pl/publikacje/standardowy-eurobarometr-90-raport-krajowy-opinia-publiczna-w-unii-europejskiej> [dostęp: 15.09.2019].

Opracowanie: Marlena Modzelewska, Dział Badań i Analiz NCK,
mmodzelewska@nck.pl,
Grażyna Pol, Dział Badań i Analiz NCK,
gpol@nck.pl

2.

**ROZWÓJ POLSKIEJ
KULTURY PO AKCESJI
DO UNII EUROPEJSKIEJ**

WSPARCIE FINANSOWE POLSKIEJ KULTURY ZE ŚRODKÓW EUROPEJSKICH

Departament Funduszy i Spraw Europejskich
Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Podróżując po Polsce, trudno nie zauważyć coraz większej liczby tablic z napisem „Dofinansowano ze środków Unii Europejskiej” – stały się one częścią otaczającego nas krajobrazu. Informują o projektach dotyczących infrastruktury transportowej, środowiskowej, energetycznej, ale także z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego. To także dzięki tym projektom „Polska pięknieje”.

Wejście naszego kraju do struktur Unii Europejskiej stworzyło dla polskiej kultury niepowtarzalną szansę na realizację inwestycji na niespotykaną do tej pory skalę i odrobienie wieloletnich zaniechań w tym obszarze. Wymagało to jednak podjęcia konkretnych działań, które by na to pozwoliły. Najważniejszym było zapewnienie możliwości finansowania kultury z funduszy strukturalnych UE oraz przekonanie Komisji Europejskiej, że kultura jest dla Polski nie tylko źródłem tożsamości, definiującym jej miejsce w Europie, ale także zasobem, dzięki któremu chcemy budować naszą przewagę konkurencyjną. To przede wszystkim ten powód stał za przygotowaniem w 2004 r. przez Ministerstwo Kultury pierwszego strategicznego dokumentu, jakim była Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2020, która nie tylko określiła wizję rozwoju kultury na najbliższe lata, ale też najważniejsze cele. Potrzeba było również przygotować konkretne inwestycje i kadry, a także zmienić myślenie – odstępując od działań *ad hoc* na rzecz szczególnie planowanych projektów, które przynoszą określone efekty

społeczne i ekonomiczne, mierzone twardymi wskaźnikami. Wiele osób początkowo sceptycznie podchodziło do tego wyzwania, uważając, że środowisko kultury nie poradzi sobie z wymogami brukselskiej biurokracji. Na szczęście nie miały racji.

Z analiz Departamentu Funduszy i Spraw Europejskich w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN) wynika, że w latach 2004–2020 w całej Polsce zrealizowanych będzie ponad 2000 projektów dotyczących renowacji zabytków, rozwoju infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego, na które zostanie przeznaczonych środków funduszy strukturalnych UE ponad 15 mld zł. Środki te są sprawnie wydawane i przyczyniły się już do osiągnięcia konkretnych efektów, które same w sobie stały się dowodem na potwierdzenie tez przytaczanych do tej pory w ekspertyzach, że kultura to dziś jeden z niezwykle istotnych czynników rozwoju regionów, wpływający na przyciąganie turystów i inwestycji, poprawę jakości życia mieszkańców, budowę kreatywnego i innowacyjnego społeczeństwa. Zrealizowane projekty dostarczają także przykładów na udane procesy rewitalizacji, które wykorzystując potencjał kultury, pozwoliły na zmianę wizerunku wielu miejsc i przywrócenie ich miastom. Jednym z takich przykładów jest rozwój Strefy Kultury w Katowicach na terenach pokopalnianych w centrum miasta. Przedsięwzięcie to doskonale symbolizuje przemianę Katowic z przemysłowego ośrodka, który w sposób zdecydowany wpływał na niekorzystny wizerunek całego regionu jako zagrożonego ekologicznie i nieatrakcyjnego kulturowo, w miasto kultury, które w 2015 r. otrzymało tytuł Miasta Kreatywnego UNESCO w dziedzinie muzyki. Centralnym punktem Strefy stała się współfinansowana ze środków UE nowa siedziba Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia, jej ceglany gmach – inspirowany architekturą Nikiszowca, zabytkowego osiedla górniczego w Katowicach – nawiązuje do lokalnej tożsamości. Innym przykładem tego rodzaju działań jest realizacja projektu Nowe Centrum Łodzi, którego ważną częścią jest rewitalizacja dawnej Elektrociepłowni Łódź EC1, tak by pełniła funkcje kulturalno-artystyczne oraz społeczne. W budynkach swoją siedzibę znalazła m.in. instytucja kultury EC1 Łódź – Miasto Kultury, w ramach której działają: Narodowe Centrum Kultury Filmowej, Planetarium, Centrum Nauki i Techniki EC1, Centrum Komiksu i Narracji Interaktywnej oraz Łódź Film Commission.

Pierwsze środki strukturalne UE na kulturę pochodziły ze Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004–2006 (ZPORR). Dzięki temu programowi dofinansowano na kwotę ponad 1,7 mld zł 358 projektów z zakresu rewitalizacji miast, renowacji zabytków,

infrastruktury kultury. Fundusze pozwoliły na realizację wielu ambitnych, kompleksowych, a przede wszystkim potrzebnych inwestycji. Wśród nich można wymienić m.in. budowę Centrum Sztuki Współczesnej w Toruniu, Centrum Nauki i Edukacji Muzycznej „Symfonia” Akademii Muzycznej w Katowicach, rewitalizację zabytkowego Starego Miasta w Zamościu czy renowację Pałacu pod Blachą w zespole Zamku Królewskiego w Warszawie. Zakończone z sukcesem przedsięwzięcia udowodniły także, że kultura nie tylko jest dobrze przygotowana do wdrażania środków europejskich, a projekty spełniają stawiane wydatkowaniu funduszy strukturalnych wymagania, ale też, co najważniejsze, że tego rodzaju inwestycje są oczekiwane zarówno przez mieszkańców, jak i turystów odwiedzających Polskę.

Kolejna perspektywa finansowa, na lata 2007–2013, okazała się przełomowa: Polska stała się bezsprzecznie liderem wykorzystywania środków europejskich na kulturę i ochronę dziedzictwa w Europie. Na inwestycje w tym obszarze przeznaczaliśmy ze środków strukturalnych UE ponad 5,6 mld zł, co było najwyższym budżetem dla kultury w historii Unii Europejskiej i stanowiło ok. 1/6 unijnych środków na kulturę wszystkich krajów wspólnoty w tej perspektywie finansowej. Środki na kulturę zostały zaplanowane zarówno na poziomie centralnym, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ), jak i na poziomie lokalnym, we wszystkich 16 regionalnych programach operacyjnych, co pozwoliło na realizację ok. 900 projektów, zarówno tych o ogromnym budżecie – jak budowa Centrum Nauki Kopernik w Warszawie (365 mln zł), jak i mniejszych, lecz równie potrzebnych i ambitnych – jak na przykład budowa Małopolskiego Ogrodu Sztuki w Krakowie (48 mln zł) czy adaptacja budynku XVIII-wiecznego ratusza w Działdowie na Interaktywne Muzeum Państwa Krzyżackiego, obecnie funkcjonujące pod nazwą Muzeum Pogranicza (3,2 mln zł).

Środki w perspektywie na lata 2007–2013 zostały przeznaczone przede wszystkim na realizację projektów dotyczących budowy nowej infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego. Wśród nich znalazły się m.in. tzw. projekty duże, o budżecie powyżej 50 mln euro, które zmieniły na zawsze mapę kulturalną Polski: Europejskie Centrum Solidarności w Gdańsku, Centrum Nauki Kopernik w Warszawie, Narodowe Forum Muzyki we Wrocławiu, Opera i Filharmonia Podlaska czy wspomniana już siedziba Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia. Tylko w ramach XI Priorytetu (POIiŚ), za wdrażanie którego odpowiadał Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dofinansowano 79 inwestycji na kwotę 4,2 mld zł, z czego

2,4 mld zł pochodziło z funduszy strukturalnych UE. Środki te pozwoliły na odrestaurowanie 77 obiektów zabytkowych, konserwację ok. 9 tys. obiektów i zbiorów, zamontowanie 41 systemów zabezpieczeń przed kradzieżami i pożarami, budowę bądź przebudowę 47 różnych rodzajów instytucji kultury (muzea, galerie, teatry i instytucje muzyczne), wreszcie modernizację lub rozbudowę 37 placówek szkolnictwa artystycznego. Bez tych środków dzisiaj zapewne nadal nie byłoby sal koncertowych Akademii Muzycznej w Łodzi czy Wrocławiu, odrestaurowanych obiektów Pałacu w Wilanowie, Pałacu w Rogalinie, Zamku w Łańcucie czy modernizacji Teatru im. Stanisława Witkiewicza w Zakopanem.

Bezspornie środki europejskie wywarły istotny wpływ na to, jak dzisiaj wygląda sektor kultury w Polsce, zwłaszcza jego tkanka materialna. Dzięki nim znacząco poprawił się stan zachowania obiektów zabytkowych, warunki funkcjonowania oraz oferta instytucji kultury, a także warunki nauczania artystycznego dzieci i młodzieży. Według analiz zawartych w raporcie *Podsumowanie efektów wdrażania projektów w ramach XI Priorytetu POIiŚ 2007–2013 i ich wpływ na atrakcyjność kraju*¹ dzięki projektom realizowanym w obiektach zabytkowych odnotowano wzrost odwiedzin o ok. 1,1 mln osób, a w instytucjach kultury z ok. 0,7 do 1,7 mln osób rocznie. Efekty wdrażania wspomnianych projektów przełożyły się także na statystyki ogólnopolskie, liczbę widzów i słuchaczy, która wzrosła z 9,8 mln w 2007 r. do 12,3 mln w 2014 r., liczba gości muzeów w analogicznym okresie wzrosła z 20,4 mln do 30,6 mln. O sukcesie dofinansowanych inicjatyw niech świadczy fakt, że Centrum Nauki Kopernik w Warszawie, które było jedną z pierwszych oddanych do użytku inwestycji, w ciągu pierwszego 2,5 roku funkcjonowania odwiedziło 2,5 mln gości. Ostatnie lata to także zauważalny wzrost zainteresowania Polską turystów zagranicznych, na co niewątpliwie ma wpływ coraz atrakcyjniejsza oferta kulturalna instytucji, a także bogactwo naszego dziedzictwa. Według szacunków Ministerstwa Sportu w 2019 r. Polskę odwiedzi ponad 20 mln osób, podczas gdy w roku 2018 liczba turystów z zagranicy sięgnęła 19,6 mln, a w 2016 – 17,5 mln; Polska jest dziś 20. najchętniej odwiedzanym krajem na świecie.

1 MKiDN, *Podsumowanie efektów wdrażania projektów w ramach XI Priorytetu POIiŚ 2007–2013 i ich wpływ na atrakcyjność kraju*, Warszawa, grudzień 2015, https://www.pois.2007-2013.gov.pl/AnalizyRaportyPodsumowania/Documents/Raport_koncowy_MKiDN_XI_Priorytet_Podsumowanie_efektow.pdf [dostęp: 10.09.2019].

Wsparte instytucje otrzymały także niepowtarzalną szansę na zakup zaawansowanych technologicznie rozwiązań, co umożliwiło im (np. Operze Leśnej w Sopocie, Operze i Filharmonii Podlaskiej, Teatrowi Szekspirowskiemu w Gdańsku) spełnienie wymogów stawianych przez najwyższej rangi wykonawców oraz zaproponowanie oferty, która może zadowolić coraz bardziej wymagających odbiorców kultury.

Powstałe dzięki środkom unijnym objekty stały się także nowymi symbolami architektonicznymi Polski, które otrzymały liczne wyróżnienia i nagrody w konkursach. Najlepszym przykładem jest Filharmonia w Szczecinie, która w 2015 r. otrzymała Nagrodę Unii Europejskiej im. Miesa van der Rohe w dziedzinie architektury współczesnej, tzw. architektonicznego Oscara.

W ramach perspektywy finansowej na lata 2014–2020, tj. perspektywy obecnej, na kulturę i ochronę dziedzictwa przeznaczono w Polsce ok. 5,4 mld zł, także w ramach centralnego Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko oraz 16 regionalnych programów operacyjnych. W ramach VIII osi priorytetowej POLiŚ dofinansowanie otrzymało 145 projektów, koszt całkowity podpisanych umów o dofinansowanie to 2,9 mld zł, z czego blisko 2 mld zł pochodzi z UE. W tej perspektywie finansowej zmieniły się priorytety wsparcia, główny nacisk został położony na projekty dotyczące ochrony zabytków, poprawy warunków, w jakich przechowywane oraz prezentowane są zbiory, a także unowocześnienie oferty instytucji kultury. Niewątpliwie jednym z najbardziej oczekiwanych efektów będzie ponowne otwarcie Muzeum Książąt Czartoryskich w Krakowie czy stworzenie nowej przestrzeni wystawienniczej w Muzeum Lubelskim. Wiele realizowanych obecnie projektów dotyczy renowacji zabytków postindustrialnych, często pomijanych w dotychczasowych strategiach inwestycyjnych ze względu na bardzo wysokie koszty. Najbardziej kompleksowe są projekty Muzeum Węgła w Zabrzu, Kopalni Soli Bochnia, ale także Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu „Krzemionki” w Krzemionkach Opatowskich, które to objekty zostały wpisane w tym roku na listę światowego dziedzictwa UNESCO. W obecnej perspektywie nie ma, niestety, możliwości finansowania budowy nowych obiektów kultury, niemniej tylko w ramach środków zarządzanych przez MKiDN dofinansowanie na kwotę 325 mln zł otrzymało 28 projektów, których celem jest rozbudowa i remonty niezabytkowych siedzib instytucji kultury. Warto podkreślić, że aż 29 projektów koncentrowało się na zakupie sprzętu i wyposażenia do prowadzenia nowoczesnej działalności edukacyjno-kulturalnej. W tym przypadku wartość dofinansowania z UE wyniosła ponad 230 mln zł. Szacuje się, że program na lata 2014–2020 obejmie ponad 400 obiektów

kultury i dziedzictwa kulturowego, w tym ponad 330 obiektów zabytkowych i 69 niezabytkowych. Ponad 27 mln osób skorzysta z oferty kulturalnej stworzonej przez dofinansowane podmioty. O 4,5 mln wzrośnie liczba osób odwiedzających wsparte obiekty. Powstanie ok. 500 nowych miejsc pracy. Wsparte instytucje kultury wykorzystają przyznane dofinansowania na stworzenie lub zmodernizowanie 87 wystaw. Ponad 7 tys. dzieł sztuki będzie poddanych kompleksowej renowacji. Zakupionych zostanie ponad 46 tys. sztuk nowego wyposażenia oraz 173 systemy zabezpieczeń przed kradzieżą i zniszczeniem.

Warto także zwrócić uwagę, że oprócz środków przekazywanych przez Unię Europejską Polska, dzięki obecności w strukturach unijnych, od 2004 r. może korzystać jeszcze z Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG) i z Norweskiego Mechanizmu Finansowego (NMF). Ze środków MF EOG dofinansowano do tej pory 56 projektów inwestycyjnych na kwotę prawie 748 mln zł. Zrealizowane projekty to przede wszystkim inwestycje w dziedzictwo kulturowe i najważniejsze polskie zabytki, m.in. obiekty i obszary UNESCO oraz obszary wpisane na listę Pomników Historii Prezydenta RP. Choć akcent został położony przede wszystkim na dziedzictwo kulturowe, to warto dodać, że dzięki wspomnianym mechanizmom finansowym zbudowano także nowe obiekty lub zmodernizowano niezabytkową infrastrukturę kultury. Tu warto przytoczyć przykład Ośrodka Kultury Morskiej w Gdańsku – pięknie wkomponowanego w średniowieczną architekturę nabrzeża Motławy – czy też przykład Centrum Bajki w Pacanowie, tłumnie odwiedzanego przez najmłodszych i ich rodziny. Wśród dofinansowanych inwestycji dotyczących dziedzictwa kulturowego znalazły się m.in. remont i konserwacja Starej Oranżerii w Muzeum Łazienki Królewskie, konserwacja Zamku w Lidzbarku Warmińskim czy remont i modernizacja Galerii Sztuki Polskiej XIX wieku w krakowskich Sukiennicach.

Bilans 15 lat polskiej obecności w strukturach Unii Europejskiej jest więc zdecydowanie pozytywny, trudno wskazać wszystkie jego aspekty. Z punktu widzenia funduszy strukturalnych wskazałabym na trzy podstawowe korzyści.

Po pierwsze – zmiana postrzegania kultury: kultura przestała być „kosztowną nadbudową”, a stała się realnym czynnikiem rozwoju, który nie tylko determinuje naszą tożsamość i miejsce Polski na mapie Europy, lecz także realnie wpływa na rozwój kraju. W Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego i innych dokumentach planistycznych dotyczących kraju i regionów kultura jest wskazana jako zasób

wspomagający wzrost konkurencyjności regionów, który przyczynia się do podniesienia jakości życia, umocnienia tożsamości kulturowej oraz przekłada się na wzrost atrakcyjności turystycznej i rozwój gospodarczy tak regionów, jak kraju.

Po drugie – prawie 16 mld zł ze środków funduszy strukturalnych UE oraz MF EOG i NMF pozwoliło na zrealizowanie wielu kompleksowych projektów inwestycyjnych, zauważalną poprawę stanu zabytków oraz infrastruktury instytucji kultury i szkolnictwa artystycznego. Nie należy też zapominać o znaczącym wsparciu przeznaczonym na ochronę zabytków i rozwój lokalnych instytucji kultury (bibliotek czy domów kultury w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich), digitalizację dóbr kultury (to ponad 440 mln zł z Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, przeznaczonych również na cyfryzację w ramach projektów inwestycyjnych) czy pomoc dla przedsiębiorców z sektora przemysłów kultury i kreatywnych (m.in. w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój).

Po trzecie – poprawiło się zarządzanie instytucjami kultury, wprowadzono do sektora kultury myślenie projektowe, a także nastąpił wzrost wydatków publicznych na kulturę, m.in. w związku z koniecznością zapewnienia wkładu własnego oraz środków na późniejszą działalność.

EC1 ŁÓDŹ – MIASTO KULTURY W ŁODZI

Fot. Paweł Ulatowski/MKiDN

OPERA I FILHARMONIA PODLASKA – EUROPEJSKIE CENTRUM SZTUKI W BIAŁYMSTOKU

Fot. Mariusz Lis/MKiDN

MUZEUM PAŁACU KRÓLA JANA III W WILANOWIE

Fot. Mariusz Lis/MKiDN

NARODOWA ORKIESTRA SYMFONICZNA POLSKIEGO RADIA Z SIEDZIBĄ W KATOWICACH

Fot. Piotr Krajewski/MKiDN

AKADEMIA SZTUK PIĘKNYCH W ŁODZI

Fot. Paweł Ulatowski/MKiDN

Stojąc u progu perspektywy finansowej na lata 2021–2027, jesteśmy na pewno mądrzejsi o 15 lat doświadczeń. Dotychczasowe efekty wdrażania umacniają nas w przekonaniu, że o kulturę w funduszach strukturalnych warto i trzeba walczyć, mimo że nie zawsze spotykamy się ze zrozumieniem Komisji Europejskiej. Obecnie stoimy przed kolejnym wyzwaniem, jakim jest wynegocjowanie miejsca kultury w nowych programach operacyjnych – zadanie to jest o tyle trudne, że obwarowane zostało wieloma warunkami wynikającymi z projektów rozporządzeń dotyczących funduszy strukturalnych. Liczymy na to, że nasze postulaty spotkają się ze zrozumieniem i że będziemy mogli kontynuować realizację ciekawych projektów, które bez wątpienia przyczynią się do dalszego rozwoju i upiększenia Polski.

WYBRANE PUBLIKACJE:

- MKiDN, *Podsumowanie efektów wdrażania projektów w ramach XI Priorytetu POIiŚ 2007–2013 i ich wpływ na atrakcyjność kraju*, Warszawa, grudzień 2015, https://www.pois.2007-2013.gov.pl/AnalizyRaportyPodsumowania/Documents/Raport_koncowy_MKiDN_XI_Priorytet_Podsumowanie_efektow.pdf [dostęp: 10.09.2019].

Autor: Monika Smoleń, doktor,
Dyrektor Departamentu Funduszy i Spraw Europejskich
Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
dfe@mkidn.gov.pl

PROJEKTY Z OBSZARU KULTURY REALIZOWANE W RAMACH EUROPEJSKICH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH I INWESTYCYJNYCH

Departament Strategii Rozwoju
Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej

Wsparcie dla sektora kultury z funduszy strukturalnych realizowane jest głównie w ramach priorytetu inwestycyjnego 6c „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego”, który zapewnia realizację celu tematycznego 6 „Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami”. Środki przeznaczone na realizację wspomnianego priorytetu inwestycyjnego w ramach programów operacyjnych wspierają realizację projektów mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego, w szczególności obiektów wskazanych na liście światowego dziedzictwa UNESCO oraz obiektów zabytkowych ważnych z punktu widzenia rozwoju kraju lub regionu, a także rozwoju zasobów kultury¹.

1 Zob. Umowa Partnerstwa na lata 2014–2020, <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/dokumenty/umowa-partnerstwa/> [dostęp: 10.10.2019].

Wsparcie w ramach funduszy strukturalnych w latach 2014–2020 skupia się jednak jedynie na finansowaniu projektów w zakresie rozwijania dotychczasowych funkcji instytucji kultury lub inwestycji infrastrukturalnych mających na celu dostosowanie dotychczasowych obiektów do funkcji kulturalnych. Budowa od podstaw infrastruktury kulturalnej lub finansowanie wydarzeń kulturalnych nie są objęte wsparciem w obecnym okresie funkcjonowania programu.

Projekty z zakresu kultury finansowane są w ramach następujących programów operacyjnych:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014–2020 (dalej: PO Infrastruktura i Środowisko),
- Program Operacyjny Polska Cyfrowa (dalej: PO Polska Cyfrowa),
- 16 regionalnych programów operacyjnych (dalej: RPO).

ŚRODKI PRZEZNACZONE NA PROJEKTY W OBSZARZE KULTURY W PROGRAMACH OPERACYJNYCH²

Łączna wartość środków alokowanych w krajowych programach operacyjnych na działania w obszarze kultury wynosi 1,1 mld euro, czyli ok. 4,75 mld zł. Najwięcej środków przeznaczono na PO Infrastruktura i Środowisko – 467,3 mln euro (ponad 2 mld zł). Natomiast w przypadku 16 programów regionalnych alokacja przeznaczona na działania związane z kulturą wynosi łącznie 537 mln euro – 2,319 mld zł.

ŚRODKI PRZEZNACZONE W POSZCZEGÓLNYCH PROGRAMACH NA DZIAŁANIA W OBSZARZE KULTURY

PROGRAM	KWOTA ALOKOWANA W PROGRAMIE (W EURO)
PO Infrastruktura i Środowisko	467 300 000,00
PO Polska Cyfrowa	96 670 756,00
RPO Dolnośląskie	32 000 000,00
RPO Kujawsko-Pomorskie	30 000 000,00

2 Do obliczenia wartości w złotych przyjęto kurs z 7.08.2019: 1 euro – 4,3194 zł.

CD. ŚRODKI PRZEZNACZONE W POSZCZEGÓLNYCH PROGRAMACH NA DZIAŁANIA W OBSZARZE KULTURY

PROGRAM	KWOTA ALOKOWANA W PROGRAMIE (W EURO)
RPO Lubelskie	26 634 104,00
RPO Lubuskie	16 088 104,20
RPO Łódzkie	30 048 487,00
RPO Małopolskie	49 919 975,00
RPO Mazowieckie	46 958 827,00
RPO Opolskie	20 600 000,00
RPO Podkarpackie	39 294 671,00
RPO Podlaskie	9 000 000,00
RPO Pomorskie	22 897 908,00
RPO Śląskie	51 118 750,00
RPO Świętokrzyskie	40 685 260,00
RPO Warmińsko-Mazurskie	39 000 000,00
RPO Wielkopolskie	56 782 000,00
RPO Zachodniopomorskie	25 900 000,00
Programy krajowe	563 970 756,00
Programy regionalne	536 928 086,20
Razem	1 100 898 842,20

Źródło: MFiPR, opracowanie własne

ŚRODKI WYKORZYSTANE W KRAJOWYCH I REGIONALNYCH PROGRAMACH OPERACYJNYCH NA DZIAŁANIA W OBSZARZE KULTURY

Zgodnie z danymi Centralnego Systemu Teleinformatycznego Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej (MFiPR) według stanu na 7 sierpnia 2019 r. łączna wartość projektów mających na celu wsparcie kultury w ramach krajowych i regionalnych programów operacyjnych wyniosła 6,97 mld zł, z czego wkład UE to 4,47 mld zł. Oznacza to, że środki UE alokowane w programach – 4,755 mld zł – zostały wykorzystane w 94%.

KWOTY ALOKOWANE I WYKORZYSTANE NA RZECZ DZIAŁAŃ ZWIĄZANYCH Z KULTURĄ W PROGRAMACH KRAJOWYCH I REGIONALNYCH

PROGRAM	KWOTA ALOKOWANA (W EURO)	KWOTA ALOKOWANA (W ZŁ)	KWOTA WYKORZYSTANA (W ZŁ)
PO Infrastruktura i Środowisko	467 300 000,00	2 018 455 620,00	1 907 595 000,03
PO Polska Cyfrowa	96 670 756,00	417 559 663,47	362 682 004,66
RPO Dolnośląskie	32 000 000,00	138 220 800,00	117 325 669,31
RPO Kujawsko-Pomorskie	30 000 000,00	129 582 000,00	81 387 766,34
RPO Lubelskie	26 634 104,00	115 043 348,82	159 532 731,81
RPO Lubuskie	16 088 104,20	69 490 957,28	83 038 862,09
RPO Łódzkie	30 048 487,00	129 791 434,75	128 069 190,45
RPO Małopolskie	49 919 975,00	215 624 340,02	194 031 199,21
RPO Mazowieckie	46 958 827,00	202 833 957,34	177 094 241,96
RPO Opolskie	20 600 000,00	88 979 640,00	84 324 944,86
RPO Podkarpackie	39 294 671,00	169 729 401,92	169 885 784,06
RPO Podlaskie	9 000 000,00	38 874 600,00	39 923 078,56
RPO Pomorskie	22 897 908,00	98 905 223,82	111 332 462,73
RPO Śląskie	51 118 750,00	220 802 328,75	217 176 657,52
RPO Świętokrzyskie	40 685 260,00	175 735 912,04	154 195 891,29
RPO Warmińsko-Mazurskie	39 000 000,00	168 456 600,00	164 982 539,08
RPO Wielkopolskie	56 782 000,00	245 264 170,80	229 066 144,98
RPO Zachodniopomorskie	25 900 000,00	111 872 460,00	88 238 471,75

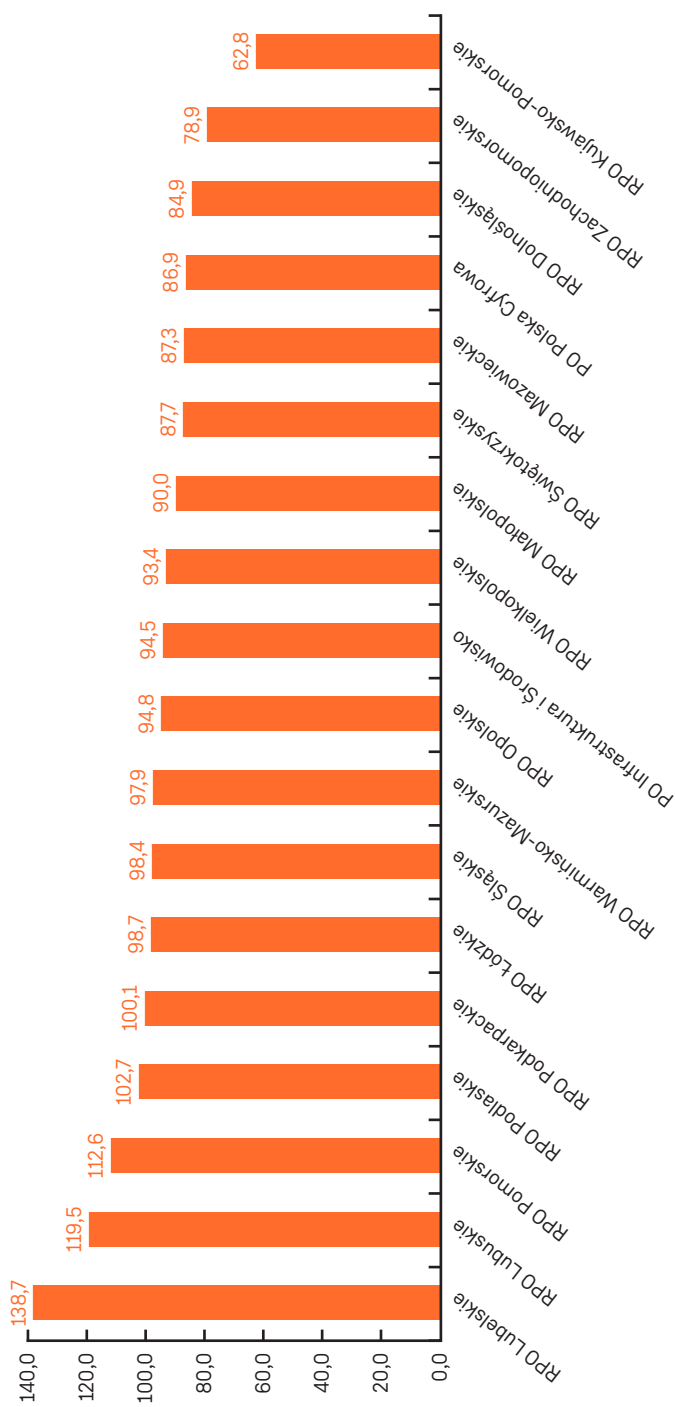
Źródło: MFiPR, opracowanie własne

Łączna wartość zakontraktowanych środków w obszarze kultury wynosi:

- programy krajowe – 2 270 277 004,69 zł (93,2% indykatywnej alokacji w programach);
- programy regionalne – 2 199 605 636,00 zł (94,8% indyktywnej alokacji w programach).

W niektórych programach nastąpiła nadkontraktacja środków przeznaczonych na interwencję związaną z inwestycjami na rzecz kultury. Tymi programami są: RPO Lubelskie, Lubuskie, Podkarpackie, Podlaskie oraz Pomorskie. Najwięcej środków w odniesieniu do wstępnej alokacji przeznaczono w RPO Lubelskie – 138,7% oraz RPO Lubuskie – 119,5%.

ZAKONTRAKTOWANA ALOKACJA NA RZECZ KULTURY W POSZCZEGÓLNYCH PROGRAMACH REGIONALNYCH (W %)

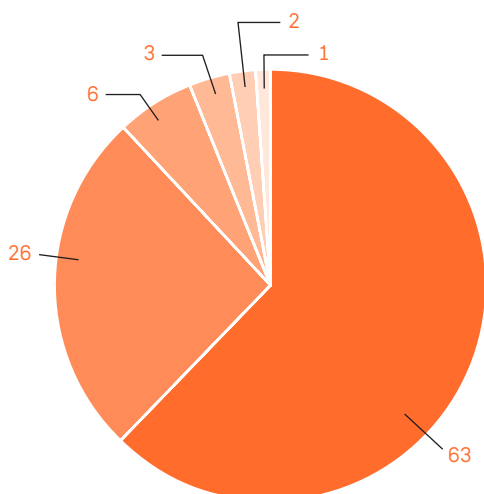

Źródło: MFIPR, opracowanie własne

BENEFICJENCI PROJEKTÓW W OBSZARZE KULTURY

W ramach PO Infrastruktura i Środowisko oraz programów regionalnych beneficjentami realizującymi projekty w obszarze kultury o największej wartości są jednostki samorządu terytorialnego. Ogólna wartość przedsięwziętych przez nie projektów wynosi ok. 4 mld zł, z czego wkład UE to 2,36 mld zł. Drugą kategorią beneficjentów realizujących projekty o dużej wartości jest Kościół katolicki oraz inne związki wyznaniowe. Łączna wartość projektów wdrażanych przez te podmioty wynosi ok. 1,2 mld zł, z czego wkład UE to 960 mln zł. Pozostałe kategorie podmiotów, tj. przedsiębiorstwa, sektor pozarządowy (fundacje i stowarzyszenia), uczelnie wyższe oraz państwowe szkoły artystyczne, nie realizują projektów o tak dużej wartości.

BENEFICJENCI DOTYCHCZAS PODPISANYCH UMÓW O DOFINANSOWANIE (PROJEKTY W OBSZARZE KULTURY) (W %)

- jednostki samorządu terytorialnego
- uczelnie wyższe
- Kościół i związki wyznaniowe
- publiczne szkoły artystyczne
- fundacje i stowarzyszenia
- przedsiębiorstwa

Źródło: MFIPR, opracowanie własne

W przypadku PO Polska Cyfrowa projekty o największej wartości są realizowane przez następujące podmioty:

- Polski Instytut Sztuki Filmowej – projekt: „Cyfrowa rekonstrukcja i digitalizacja polskich filmów fabularnych, dokumentalnych i animowanych w celu zapewnienia dostępu na wszystkich polach dystrybucji (kino, telewizja, internet, urządzenia mobilne) oraz zachowania dla przyszłych pokoleń polskiego dziedzictwa filmowego” – wartość projektu: 108,4 mln zł (wkład UE: 78,6 mln zł);
- Biblioteka Narodowa – projekt: „Patrimonium – digitalizacja i udostępnienie polskiego dziedzictwa narodowego ze zbiorów Biblioteki Narodowej oraz Biblioteki Jagiellońskiej” – wartość projektu: 99,6 mln zł (wkład UE: 83,4 mln zł);
- Telewizja Polska – projekt: „Digitalizacja Polskiej Szkoły Telewizyjnej i Filmowej z Archiwum TVP S.A.” – wartość projektu: 76,9 mln zł (wkład UE: 55,7 mln zł);
- Telewizja Polska – projekt: „Digitalizacja Regionalnego Dziedzictwa Telewizyjnego i Filmowego z Archiwum TVP S.A.” – wartość projektu: 53 mln zł (wkład UE: 42,2 mln zł).

NAJWIĘKSZE PROJEKTY W OBSZARZE KULTURY

Według stanu na 7 sierpnia 2018 r. w ramach programów polityki spójności zrealizowano lub realizuje się 882 projekty w obszarze kultury. Najwięcej z nich (141) wdraża się w ramach PO Infrastruktura i Środowisko. W przypadku programów regionalnych najwięcej projektów jest realizowanych w ramach RPO Małopolskie – 90, natomiast najmniej w ramach RPO Podlaskie – 19. Projektami o największej wartości dofinansowania UE (z wyłączeniem PO Polska Cyfrowa) są:

- „Rewitalizacja i udostępnienie przemysłowego Dziedzictwa Górnego Śląska” – beneficjent: Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze, wartość dofinansowania UE: 59 mln zł;
- „Toruńska Starówka – ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO – etap II” – beneficjent: Gmina Miasta Toruń, wartość dofinansowania UE: 54,3 mln zł;
- „Rozbudowa Teatru Polskiego w Szczecinie” – beneficjent: Teatr Polski w Szczecinie, wartość dofinansowania UE: 43,3 mln zł.

Projekty o największej wartości dofinansowania z UE w ramach poszczególnych programów operacyjnych przedstawia tabela.

PROJEKTY O NAJWIĘKSZEJ WARTOŚCI DOFINANSOWANIA Z UE
W RAMACH POSZCZEGÓLNYCH PROGRAMÓW OPERACYJNYCH

PROGRAM	BENEFICJENT GŁÓWNY PROJEKTU	NAZWA PROJEKTU	WARTOŚĆ DOFINANSO- WANIA UE (W ZŁ)
PO Infrastruktura i Środowisko	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze	„Rewitalizacja i udostępnienie poprzemysłowego Dziedzictwa Górnego Śląska”	59 026 373
PO Polska Cyfrowa	Polski Instytut Sztuki Filmowej	„Cyfrowa rekonstrukcja i digitali- zacja polskich filmów fabularnych, dokumentalnych i animowanych w celu zapewnienia dostępu na wszystkich polach dystrybucji (kino, telewizja, internet, urządze- nia mobilne) oraz zachowania dla przyszłych pokoleń polskiego dziedzictwa filmowego”	92 889 975
RPO Dolnośląskie	Teatr im. Cypriana K. Norwida w Jeleniej Górze	„Przebudowa zabytkowego budynku Teatru im. Cypriana Kamila Norwida w Jeleniej Górze”	13 466 723
RPO Kujawsko- -Pomorskie	Miasto Bydgoszcz	„Rewitalizacja nieruchomości dawnego Teatru Kameralnego przy ul. Grodzkiej w Bydgoszczy”	10 377 283
RPO Lubelskie	Gmina Miejska Biała Podlaska	„Rewaloryzacja i modernizacja Zespołu Zamkowo-Parkowego Radziwiłłów w Białej Podlaskiej”	14 956 995
RPO Lubuskie	Regionalne Centrum Animacji Kultury	„Rozbudowa i nadbudowa budyn- ku Regionalnego Centrum Anima- cji Kultury w Zielonej Górze wraz z restauracją zabytkowego parku”	16 242 684
RPO Łódzkie	Parafia rzymskokato- licka pw. Niepokalane- go Poczęcia Najświęt- szej Marii Panny w Rawie Mazowieckiej	„Rewitalizacja zespołu obiektów sakralnych pod wezwaniem NPNPM w Rawie Mazowieckiej w celu rozszerzenia oferty kulturalnej parafii”	14 777 210
RPO Małopolskie	Muzeum Tatrzańskie im. Tytusa Chałubiń- skiego w Zakopanem	„Rewaloryzacja i modernizacja zabytkowych budynków Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem dla zachowania i prezentacji unikat- owego dziedzictwa kulturowego Podhala”	7 999 932
RPO Mazowieckie	Gmina Miejska Ciechanów	„Wzrost regionalnego potencjału turystycznego przez rewaloryza- cję zabytkowej kamienicy i wieży ciśnień w Ciechanowie oraz nadanie im nowych funkcji edukacyjno-kulturalnych”	5 589 266

CD. PROJEKTY O NAJWIĘKSZEJ WARTOŚCI DOFINANSOWANIA Z UE
W RAMACH POSZCZEGÓLNYCH PROGRAMÓW OPERACYJNYCH

PROGRAM	BENEFICJENT GŁÓWNY PROJEKTU	NAZWA PROJEKTU	WARTOŚĆ DOFINANSOWANIA UE (W ZŁ)
RPO Opolskie	Gmina Prudnik	„Ograniczenie antropopresji na różnorodność biologiczną, dziedzictwo kulturowe i historyczne – zrównoważony rozwój obszaru Gór Opawskich i Bramy Morawskiej”	18 036 359
RPO Podkarpackie	Stowarzyszenie Rzeszowskiego Obszaru Funkcjonalnego	„Zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz wsparcie instytucji kultury na terenie ROF”	17 957 576
RPO Podlaskie	Fundacja Wigry Pro	„Pokamedulski Klasztor w Wigrach kolebką dziedzictwa kulturowego Suwalszczyzny”	9 626 076
RPO Pomorskie	Teatr Wybrzeże	„Poprawa stanu zabytkowego budynku Starej Apteki z XVII wieku wraz z Przejściem Bramnym i murami obronnymi Głównego Miasta w Gdańsku poprzez nadanie nowych funkcji kulturalnych”	11 759 624
RPO Śląskie	Parafia rzymskokatolicka św. Jacka w Bytomiu	„Zwiększenie atrakcyjności kulturalnej kościoła św. Jacka w Bytomiu”	18 256 031
RPO Świętokrzyskie	Europejskie Centrum Bajki im. Koziołka Matołka w Pacanowie	„Rozbudowa Europejskiego Centrum Bajki o Park Edukacyjny Akademia Bajki w Pacanowie”	14 733 478
RPO Warmińsko-Mazurskie	Parafia rzymskokatolicka pw. św. Tomasza Apostoła w Nowym Mieście Lubawskim	„Rewitalizacja, adaptacja i zagospodarowanie na cele kulturalne i turystyczne zabytkowych obiektów tworzących Szlak Sanktuariów Warmii i Mazur”	12 287 358
RPO Wielkopolskie	Muzeum w Lewkowie	„Konserwacja, rewaloryzacja i modernizacja Zespołu Pałacowo-Parkowego w Lewkowie”	14 450 000
RPO Zachodniopomorskie	Teatr Polski w Szczecinie	„Rozbudowa Teatru Polskiego w Szczecinie”	43 307 000

Źródło: MFIPR, opracowanie własne

Opracowanie: Wydział Koordynacji Polityki Spójności, Departament Strategii Rozwoju
Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej,
maciej.grodzki@mfi.gov.pl

WPŁYW FUNDUSZY EUROPEJSKICH NA ZACHOWANIE DZIEDZICTWA I ROZWÓJ POLSKIEJ KULTURY

Departament Promocji Funduszy Europejskich
Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej

Bez Funduszy Europejskich wykorzystanie potencjału polskiego dziedzictwa kulturowego byłoby zapewne o wiele trudniejsze. Wsparcie dla obszaru kultury oferują przede wszystkim Program Polska Cyfrowa oraz Program Infrastruktura i Środowisko.

PROGRAM POLSKA CYFROWA

W Programie Polska Cyfrowa podejmowane są działania mające na celu zwiększenie dostępności społeczeństwa do zasobów sektora publicznego. Dotyczy to również zbiorów nauki i kultury. Można je wykorzystywać dużo szerzej niż dotychczas. Jest to możliwe dzięki digitalizacji połączonej z ustandaryzowanym opisem dokumentów za pomocą metadanych pozwalających na wygodniejsze wyszukiwanie, identyfikację i zarządzanie utrwalonymi cyfrowo zbiorami. Takie rozwiązanie otwiera również możliwość promowania rodzimej kultury za pomocą innowacyjnych e-usług i aplikacji w Polsce i za granicą.

Instytucje, które mogły skorzystać z dofinansowania na cyfrowe udostępnienie zasobów kultury z Programu Polska Cyfrowa 2014–2020, to:

- państwowe lub współprowadzone z MKiDN instytucje kultury,
- Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych oraz archiwa państwowe,

- ogólnokrajowi nadawcy radiowi i telewizyjni,
- jednostki administracji rządowej oraz jednostki im podległe lub przez nie nadzorowane,
- Biblioteka Narodowa w Warszawie i Biblioteka Jagiellońska w Krakowie (wymienione w załączniku do Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie narodowego zasobu bibliotecznego),
- partnerstwa zawiązane w ramach oraz pomiędzy ww. podmiotami oraz partnerstwa ww. podmiotów z przedsiębiorcami lub organizacjami pozarządowymi.

Na ten cel przeznaczono w sumie 411 mln zł. Dotychczas¹ podpisano 13 umów o dofinansowanie, a ich wartość wynosi 363 mln zł, co stanowi 88% dostępnych środków.

Projekty te jeszcze nie zostały zakończone, ale efekty realizacji części z nich są już widoczne. Mowa o wynikach wspólnej pracy z czterema beneficjentami: Muzeum Narodowym w Krakowie, Uniwersytetem Warszawskim, Telewizją Polską i Biblioteką Narodową. Ich projekty obejmują zarówno przygotowanie odpowiedniego zaplecza technologicznego, jak i samą cyfryzację i publikację dóbr kultury.

WYBRANE PROJEKTY – STUDIA PRZYPADKÓW

BLIŻEJ KULTURY. CYFRYZACJA REPREZENTATYWNYCH KOLEKCJI JEDNEGO Z NAJSTARSZYCH I NAJWIĘKSZYCH MUZEÓW W POLSCE – MUZEUM NARODOWEGO W KRAKOWIE DLA E-KULTURY I E-EDUKACJI

Wybrane obiekty ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie zostają najpierw przygotowane przez konserwatorów, tak aby bezpiecznie przeszły proces digitalizacji. Ich cyfrowe reprezentacje są następnie opracowywane merytorycznie oraz opatrywane metadanymi. Te ostatnie będą też przetłumaczone na język angielski. Dzięki temu ponad 25 tys. obiektów zostanie zdigitalizowanych. Co więcej, będzie można uzyskać dostęp do blisko 135 tys. cennych zbiorów muzeum. Przedsięwzięcie to ułatwi kontakt z muzealnictwem większej liczbie odbiorców. Jest to niezmiernie ważne dla obszarów e-kultury i e-edukacji, a także przemysłu kreatywnego, wzornictwa czy badań akademickich nad historią i sztuką.

1 Wszystkie dane dotyczą okresu do 31 lipca 2019 r.

Dotychczasowa kwota zatwierdzonych wydatków z Funduszy Europejskich przekracza już 3,7 mln zł. Platforma cyfrowa ze zbiorami jest dostępna pod adresem www.zbiory.mnk.pl.

DIGITALIZACJA POLSKIEJ SZKOŁY TELEWIZYJNEJ I FILMOWEJ Z ARCHIWUM TVP

Okolo 670 godz. – tyle wynosi łączna długość arcydzieł polskiej szkoły telewizyjnej i filmowej z Archiwum TVP. Przechodzą one proces digitalizacji i zostają przygotowane do dalszej dystrybucji za pomocą współczesnych środków przekazu. To 836 tytułów, wśród których znajdują się m.in. produkcje fabularne, dokumentalne, animowane oraz Teatru Telewizji. Ukończone materiały są udostępniane na bieżąco na stronie www.cyfrowa.tvp.pl. Projekt jest obecnie w fazie rozliczeń. Okolo 205 godz. obrazów objęto również planem rekonstrukcji cyfrowej, niezbędnej do przywrócenia im pierwotnej jakości.

Dotychczas wydano już ponad 56,7 mln z blisko 77 mln zł przeznaczonych na ten cel z Funduszy Europejskich.

PATRIMONIUM – DIGITALIZACJA I UDOSTĘPNIENIE POLSKIEGO DZIEDZICTWA NARODOWEGO ZE ZBIORÓW BIBLIOTEKI NARODOWEJ ORAZ BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ

Dostęp do unikalnych egzemplarzy zgromadzonych w dwóch największych i najważniejszych księżnicach Polski – Bibliotece Narodowej oraz Bibliotece Jagiellońskiej – staje się coraz łatwiejszy z każdego zakątka świata. Pracownicy naukowcy, nauczyciele, studenci, uczniowie i każda inna osoba zainteresowana kulturą zyskują szansę na wygodniejsze korzystanie z Narodowego Zbioru Bibliotecznego. Dotychczas dostęp do woluminów, znajdujących się ze względu na swoją wartość pod szczególnym nadzorem, był mocno ograniczony.

Wybrane obiekty – czyli 652 tys. z Biblioteki Narodowej oraz 348,7 tys. z Biblioteki Jagiellońskiej – po digitalizacji zostaną udostępnione na portalu Polona Biblioteki Narodowej. Ponadto nastąpi połączenie systemów udostępniania obu bibliotek oraz modernizacja i poprawa funkcjonalności Systemu Obsługi Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej.

Tempo wykonywanych prac jest duże. Dziennie digitalizowanych jest średnio tysiąc obiektów. Patrimonium jest jednocześnie najdroższym i najbardziej czasochłonnym spośród zaprezentowanych tu projektów. Na jego realizację, która zakończy się w połowie stycznia 2020 r., przeznaczono dotychczas ok. 33,2 mln z zaplanowanych 83,4 mln zł ze środków unijnych.

NOWA JAKOŚĆ UDOSTĘPNIANIA DÓBR KULTURY NA UNIWERSYTECIE WARSZAWSKIM – STWORZENIE CENTRUM DIGITALIZACJI ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH I MUZEALNYCH

Cechy dwóch projektów – Patrimonium i Bliżej Kultury – łączy w sobie przedsięwzięcie Uniwersytetu Warszawskiego. Dzięki zdigitalizowaniu 60 tys. obiektów z jego zbiorów staną się one łatwo i nieodpłatnie dostępne dla każdego odbiorcy. W nowej infrastrukturze znajdą swoje miejsce również materiały obecnie udostępniane w elektronicznej bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego (e-BUW).

System, który wciąż podlega modyfikacjom technicznym i jest na bieżąco zasilany zbiorami cyfrowymi, zostanie wyposażony we wszystkie funkcjonalności i oddany do użytku na początku października 2019 r. Na prace wydano dotychczas 6,3 mln zł, co stanowi ponad połowę 11,5 mln zł środków z Funduszy Europejskich przewidzianych w umowie.

PROGRAM INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

Program Infrastruktura i Środowisko wspiera ochronę dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury. Dofinansowuje projekty nie tylko dla infrastruktury zabytkowej i niezabytkowej. Dla tej drugiej projekty wyłaniane są w drodze konkursu. Dla pierwszej – z wykorzystaniem trybu pozakonkursowego.

PROGRAM INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO „OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ROZWÓJ ZASOBÓW KULTURY”

TYP INSTYTUCJI	LICZBA BENEFICJENTÓW	UDZIAŁ WŚRÓD WSZYSTKICH BENEFICJENTÓW (W %)
Jednostki samorządu terytorialnego	51	35
Kościół	41	28
Uczelnie artystyczne	11	8
Szkoły artystyczne	7	5
Fundacje	4	3
Wspólnoty samorządowe	13	9
Państwowe jednostki organizacyjne (np. muzea, teatry)	18	12

Źródło: MFIPR, opracowanie własne

PROGRAM INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO 2014–2020,
„OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ROZWÓJ ZASOBÓW KULTURY”
(BUDŻET)

DZIAŁANIE	KWOTA (W ZŁ)
„Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”	1,86 mld
„Ochrona zabytków – podpisane umowy”	34,58 mln
„Ochrona zabytków – planowane umowy”	67,80 mln

Źródło: MFiPR, opracowanie własne

WYBRANE PROJEKTY – STUDIA PRZYPADKÓW

POGOTOWIE KONSERWATORSKIE – MOBILNE LABORATORIUM DLA OCHRONY, KONSERWACJI I ZABEZPIECZENIA DZIEŁ SZUKI I OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH W ARCHITEKTURZE

Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie stworzyła pierwsze na świecie mobilne laboratorium do ochrony, konserwacji i zabezpieczenia dzieł sztuki i obiektów zabytkowych w architekturze. Ta innowacja pozwoli na szybsze i skuteczniejsze działania konserwatorskie i badawcze. W ten sposób chronione i konserwowane będą dzieła sztuki dotknięte katastrofami, klęskami żywiołowymi czy po prostu wymagające interwencji w terenie. Jest to więc inwestycja, która daje instytucjom zarządzającym obiektami dziedzictwa kulturowego jeszcze lepsze możliwości dbania o stan swoich dóbr. To ogromna korzyść dla całego kraju i wszystkich zainteresowanych odbiorców sztuki i architektury.

Projekt został już zakończony. Kwota jego dofinansowania z Funduszy Europejskich wyniosła 8,3 mln zł.

MAGAZYN STUDYJNY DLA MUZEUM SZUKI W ŁODZI – BUDYNEK J

Muzeum Sztuki w Łodzi ponownie wykorzystuje budynek J, który do niedawna nie nadawał się do użytku. Dofinansowanie z Funduszy Europejskich (6,6 mln zł) pozwoliło na zaadaptowanie budynku na nowoczesny i funkcjonalny magazyn studyjny. Dzięki remontowi i zakupowi wyposażenia muzeum zyskało nową przestrzeń. Nie ogranicza się ona jedynie do przechowywania zbiorów – służy także do prowadzenia działalności kulturalnej

i edukacyjnej. To duża szansa na poszerzenie publicznej misji muzeum i zapoznanie zwiedzających z procesem gromadzenia, katalogowania i przechowywania zbiorów.

Dlatego odnowiony budynek J został podzielony na dwie części. Pierwsza część to sala warsztatowa dla ok. 30 osób. Można ją wykorzystać zarówno do projekcji multimedialnej, jak i ekspozycji pojedynczego obiektu muzealnego – pomieszczenie ma bowiem duży potencjał aranżacyjny. Druga część to przestrzeń magazynowa, zamknięta i widoczna przez bezpieczną szybę. Wizualnie i funkcjonalnie łączy je sterowane z zewnątrz oświetlenie, które pozwala na wyodrębnianie konkretnych obiektów.

Dla zwiedzających magazyn studyjny przewidziano trzy rodzaje warsztatów. Można z nich dowiedzieć się o roli muzeum jako instytucji gromadzącej zbiory, o konserwacji budynków oraz pakowaniu i transporcie dzieł sztuki.

REWITALIZACJA NAJWIĘKSZEGO XVII-WIECZNEGO BAROKOWEGO KOŚCIOŁA OO. FRANCISZKANÓW W POLSCE – ZAMOŚĆ

Kościół zdobiący zamojskie Stare Miasto, wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO, zyska nie tylko na odbudowie bryły i wnętrza w historycznym kształcie, ale też na adaptacji zabytkowych podziemi na cele związane z kulturą. Jego mury mają docelowo służyć, oprócz działalności liturgicznej, organizacji wydarzeń kulturalnych o charakterze świeckim i duchowym.

Rewitalizacja kościoła oo. Franciszkanów pozwoli więc w przyszłości na urządzenie w świątyni m.in. koncertów, wystaw czy konkursów plastycznych. Przedsięwzięcie to jako jedyne z przedstawianych tu projektów Programu Infrastruktura i Środowisko czeka jeszcze na zakończenie realizacji. Jego termin to lipiec 2020 r., a dofinansowanie z Funduszy Europejskich wyniesie 22,3 mln zł.

O MINISTERSTWIE FUNDUSZY I POLITYKI REGIONALNEJ

Dbłość o narodowe dziedzictwo kulturowe jest niezbędna dla rozwoju Polski i jej integracji z resztą Europy. Realizacja tego zadania w wymiarze, w jakim odbywa się ono dzisiaj, nie byłaby możliwa bez Funduszy Europejskich. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej jako instytucja zarządzająca tymi funduszami dba o to, by były one lokowane właściwie w trosce

zarówno o zachowanie dzieł i zabytków, jak i wychowanie kolejnych pokoleń ich odbiorców.

WYBRANE PUBLIKACJE:

- Serwis Programu Infrastruktura i Środowisko, *Szczegółowy opis osi priorytetowych Programu Infrastruktura i Środowisko 2014–2020*, 6.09.2019, <https://www.pois.gov.pl/strony/o-programie/dokumenty/szczegolowy-opis-osi-priorytetowych-programu-operacyjnego-infrastruktura-i-srodowisko-2014-2020/> [dostęp: 15.09.2019].
- Serwis Programu Infrastruktura i Środowisko, *Zasady działania programu*, <https://www.pois.gov.pl/strony/o-programie/zasady/> [dostęp: 15.09.2019].
- Serwis Programu Polska Cyfrowa, *Zasady działania programu*, <https://www.polskacyfrowa.gov.pl/strony/o-programie/zasady/> [dostęp: 15.09.2019].

Opracowanie: Departament Promocji Funduszy Europejskich
Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej,
promocja@mfi.gov.pl

INTERNAL MARKET INFORMATION SYSTEM (IMI) – FUNKCJONOWANIE SYSTEMU W POLSCE NA PRZYKŁADZIE MODUŁU W ZAKRESIE ZWROTU DÓBR KULTURY

Departament Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych
Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Niniejsze opracowanie stanowi kompleksową analizę modułu unijnego systemu wymiany informacji IMI – Internal Market Information System (dalej: system IMI), wykorzystywanego m.in. w poszukiwaniach dóbr kultury utraconych w wyniku przestępstw, naruszenia warunków czasowego wywozu lub pominięcia wymaganych procedur wywozowych, w kontekście wejścia Polski do Unii Europejskiej.

Z perspektywy ochrony dziedzictwa kulturowego oraz narzędzi służących odzyskiwaniu utraconych dóbr kultury wejście Rzeczypospolitej Polskiej do struktur unijnych pociągnęło za sobą rozłożony w czasie proces dostosowywania systemu prawnego do europejskich standardów oraz budowania świadomości społecznej w kwestii nielegalnego wywozu i obrotu dobrami kultury w wymiarze transgranicznym. Unifikacja przepisów w dziedzinie obrotu dobrami kultury, która dokonała się na przestrzeni ostatnich kilku lat, miała na względzie przede wszystkim wyeliminowanie problemów

komunikacyjnych pomiędzy państwami członkowskimi i zaowocowała stworzeniem kolejnego już obok 12 obecnie funkcjonujących modułu systemu wymiany informacji na rynku wewnętrznym, tj. modułu zwrotu dóbr kultury w unijnym systemie IMI.

Sam system został stworzony z myślą o usprawnieniu i unowocześnieeniu międzynarodowej współpracy administracyjnej na szczeblu krajowym i lokalnym w kilkunastu obszarach wymagających bieżącej wymiany i/lub weryfikacji informacji z zakresu wielu dziedzin związanych z jednolitym rynkiem UE. W praktyce system IMI umożliwia właściwym organom współpracę administracyjną ze swoimi odpowiednikami z innych państw członkowskich oraz Komisją Europejską, która udostępnia system państwom członkowskim, zapewniając jego bieżące utrzymanie i rozwój.

Ponadto, dzięki jego nieskomplikowanej formie, tj. wielojęzycznej internetowej aplikacji dostępnej za pośrednictwem strony internetowej Komisji Europejskiej, system można dowolnie modyfikować, niewielkim nakładem pracy dostosowując do kolejnych zagadnień. Obecnie państwa członkowskie wykorzystują IMI w ramach 56 procedur współpracy administracyjnej w 14 różnych dziedzinach polityki¹, m.in.: w zamówieniach publicznych – przy sprawdzaniu informacji i dokumentów przedstawionych przez biorące udział w przetargu firmy z krajów europejskich; w świadczeniach zdrowotnych – przy wymianie informacji na temat prawa do wykonywania zawodu przez pracowników służby zdrowia w sytuacjach korzystania z opieki zdrowotnej; w transporcie – przy sprawdzaniu ważności licencji maszynisty kolejowego. System IMI wykorzystywany jest też w najistotniejszym z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego zakresie, czyli przy wymianie informacji w celu zidentyfikowania posiadacza dóbr kultury, przy wszczęciu procedury zwrotu czy przy poszukiwaniu i udzielaniu informacji na temat dóbr skradzionych lub wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego.

Obowiązującą podstawę prawną funkcjonowania opisywanego modułu systemu IMI stanowi Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/60/UE² z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego (dalej: Dyrektywa), zmieniająca rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 – czyli rozporządzenie w sprawie

1 [Ec.europa.eu, Informacje o systemie IMI](https://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/about/index_pl.htm), https://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/about/index_pl.htm [dostęp: 16.09.2019].

2 Dz.U. UE L 159 z 28.05.2014, s. 1 oraz Dz.U. UE L 147 z 12.06.2015, s. 24.

Institucją, której jako pierwszej powierzone zostały obowiązki związane z obsługą modułu zwrotu dóbr kultury na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, był w latach 2015–2018 Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów. Od września ubiegłego roku decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego kompetencje w tym zakresie zostały przekazane Wydziałowi ds. Restytucji Dóbr Kultury w Departamencie Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych MKiDN, w którym utworzono w tym celu punkt kontaktowy UE ds. dóbr kultury nielegalnie wywiezionych z terytorium państwa członkowskiego.

Wspomniana obowiązująca dyrektywa w sprawie zwrotu dóbr kultury została włączona do polskiego porządku prawnego Ustawą z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz.U. 2017 poz. 1086). Ustawa ta w art. 4 ust. 1 przyznaje ministrowi właściwemu do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego kompetencje koordynatora systemu IMI i właściwego organu w rozumieniu art. 5, lit. e i f rozporządzenia w sprawie IMI. W ust. 3 zaś wskazuje na celowość wykorzystania systemu w sprawach objętych materia 1 ustawową (restytucja dóbr kultury), stwierdzając, że ma on służyć do zapewnienia współpracy i prowadzenia wzajemnych konsultacji z właściwymi organami państw UE, w tym do rozpowszechniania istotnych dla danej sprawy informacji dotyczących dóbr kultury, które zostały skradzione lub wyprowadzone z naruszeniem prawa z ich terytoriów. Dodatkowo ustawa wprowadza cezurę czasową określoną w Dyrektywie; zgodnie z treścią art. 15 ustawy moduł IMI ma zastosowanie do wniosków o zwrot dóbr kultury, które zostały wyprowadzone niezgodnie z prawem z terytorium innych państw członkowskich od 1 stycznia 1993 r.

W praktyce system IMI jest wykorzystywany do rozpowszechniania istotnych dla danej sprawy informacji, powiadamiania innych państw członkowskich

3

Dz.U. UE L 316 z 14.11.2012, s. 1.

o poszukiwaniu lub odnalezieniu nielegalnie wywiezionego dobra kultury bądź do wnioskowania o jego poszukiwanie oraz zawiadomienia o rozpoczęciu procedury zwrotu. Warto w tym miejscu dodać, iż system IMI został wyposażony również w swoistą bazę danych, która zawiera przepisy krajów członkowskich w zakresie regulacji dotyczących ochrony dóbr kultury, w większości przetłumaczone na język angielski. Baza danych jest repozytorium ustawodawstw państw wspólnoty dotyczących zwrotu dóbr kultury.

Przechodząc do praktycznej strony działania i obsługi modułu zwrotu dóbr kultury w systemie IMI, należy wyjaśnić, jakie możliwości i funkcje moduł ten oferuje, a w następnej kolejności wspomnieć o zaobserwowanych w trakcie użytkowania zaletach i wadach systemu. Warto w tym miejscu nadmienić, iż system IMI umożliwia dwojaką formę komunikacji pomiędzy użytkownikami, a mianowicie: komunikację „jeden do jednego” w sytuacji porozumiewania się pomiędzy dwoma krajami członkowskimi oraz „jeden do wielu”, gdy informacje są przesyłane do wielu lub wszystkich krajów członkowskich, co umożliwia zaangażowanie większej liczby państw członkowskich w działania związane z poszukiwaniem lub/i zwrotem dobra kultury.

Wymiana informacji przy użyciu systemu IMI zasadniczo odbywa się za pomocą czterech uwzględniających różne stany faktyczne formularzy:

- Formularz nr 1 to zawiadomienie o nielegalnym wywozie dobra kultury na podstawie art. 5, par. 1, pkt 1, par. 2 Dyrektywy – sporządza się je w sytuacji, gdy państwo członkowskie poszukuje dobra kultury nielegalnie wywiezionego lub skradzionego, nie znając dokładnej jego lokalizacji, w związku z tym rozsyłane jest do wyselekcjonowanych krajów UE, w których obiekt potencjalnie może się znajdować.
- Formularz nr 2 to wniosek o poszukiwanie nielegalnie wywiezionego dobra kultury i zidentyfikowanie jego posiadacza na podstawie art. 5, par. 1, pkt 1 Dyrektywy – wysyła się go do kraju, w którym obiekt przypuszczalnie może się znajdować wraz z wszelkimi dowodami w postaci zdjęć, dokumentów kradzieży itp., uwiarygadniających jego miejsce przechowywania i ewentualnie identyfikujących osobę posiadacza lub dzierżyciela w tym kraju.
- Formularz nr 3 to zawiadomienie o znalezieniu nielegalnie wywiezionego dobra kultury, możliwości sprawdzenia i złożenia wniosku w jego sprawie na podstawie art. 5, par. 1, pkt 2–3 Dyrektywy – wysyła się je w sytuacji znalezienia przez państwo członkowskie nielegalnie wywiezionego z innego państwa członkowskiego dobra kultury, w celu potwierdzenia nielegalności wywozu. Odbiorca, czyli kraj członkowski, z którego dobro kultury zostało przypuszczalnie nielegalnie wyprowadzone, przez 6 mies. od wystosowania

zawiadomienia o znalezieniu ma możliwość weryfikacji, czy odnaleziony obiekt jest tożsamy z poszukiwanym.

- Formularz nr 4 to zawiadomienie o rozpoczęciu procedury zwrotu na podstawie art. 7, par. 1, pkt 3 Dyrektywy – kieruje się je do państwa, w którym obiekt został odnaleziony przez zainteresowane państwo członkowskie, a poprzedza uruchomieniem procedur restytucyjnych przez właściwy organ centralny państwa wnioskującego, tj. wniesieniem roszczenia o zwrot.

Podsumowując kwestię wykorzystania ww. formularzy, należy się przyrzec ich przydatności i częstotliwości stosowania. Wobec mnogości sukcesywnie ujawnianych obiektów wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytoriów państw członkowskich i jednocześnie braku pewnej wiedzy co do ich potencjalnej lokalizacji najczęściej wykorzystywany przez użytkowników modułu IML jest formularz nr 1. Dzięki niemu państwo, które utraciło dobro kultury i nie wie, gdzie się ono znajduje, ma możliwość poinformowania o tym fakcie najszerze grono odbiorców, dostępne za pośrednictwem systemu IML. Polska wystosowała od stycznia 2019 r. ponad 100 tego typu powiadomień, a ich adresatami były wszystkie kraje UE, powiadomienia w większości dotyczyły obiektów wyselekcjonowanych na podstawie informacji zawartych w *Krajowym wykazie zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem*, którego administratorem – podobnie jak w przypadku systemu IML w obszarze dóbr kultury – jest od września 2018 r. MKiDN.

W sytuacji odwrotnej, kiedy to powiadomienie o utracie otrzymuje strona polska, jest ono niezwłocznie przesyłane, wraz ze wszystkimi dostępnymi za pośrednictwem systemu załącznikami, do współpracujących w sprawach restytucyjnych z resortem kultury wyspecjalizowanych służb, którymi są przede wszystkim Policja, Straż Graniczna oraz Krajowa Administracja Skarbowa.

Formularz nr 2 wysyłany jest rzadziej z uwagi na trudność w jednoznacznym ustaleniu lokalizacji poszukiwanego dobra oraz ze względu na specyfikę obrotu kradzionymi dobrami kultury, który charakteryzuje się dużą dynamiką skutkującą częstym przechodzeniem obiektu z rąk do rąk.

Formularz nr 3 jest wykorzystywany porównywalnie rzadko co formularz nr 2 ze zbliżonych powodów – np. Polska w pierwszym półroczu br. wystosowała dwa takie powiadomienia, natomiast sama nie otrzymała żadnego.

Co do formularza nr 4, to do dziś nie został on ani razu wykorzystany przez kraje członkowskie, czy to z braku spełnienia przesłanek z art. 7 Dyrektywy, czy też z innych, być może prozaicznych, powodów. Można więc przyjąć,

że przez ostatnie trzy lata, tj. okres rzeczywistego funkcjonowania modułu zwrotu dóbr kultury, system IMI nie odnotował żadnego przypadku wszczęcia procedury zwrotu.

Biorąc pod uwagę opisany powyżej stan faktyczny wynikający z wykorzystania systemu IMI w zakresie ochrony dóbr kultury, można dojść do wniosku, iż nadzieje związane z tym innowacyjnym narzędziem, mającym z założenia pełnić funkcję platformy do wymiany informacji pomiędzy państwami członkowskimi oraz do składania wniosków, nie zostały jeszcze w pełni spełnione. O ile w obszarze wymiany informacji system pozwala na błyskawiczną reakcję państwa w chwili utraty dobra kultury i na powiadomienie o tym wszystkich krajów wspólnoty, o tyle w sprawach dwustronnych, w których w punkcie centralnym występuje konkretny posiadacz zobowiązany do uwiarygodnienia tożsamości obiektu, odnosi się wrażenie, że system wymaga w dalszym ciągu modyfikacji i usprawnień technicznych.

WYBRANE PUBLIKACJE:

- [Ec.europa.eu, Informacje o systemie IMI, https://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/about/index_pl.htm](https://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/about/index_pl.htm) [dostęp: 16.09.2019].
- Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej (Dz.U. UE) L 316 z 14.11.2012.
- Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej (Dz.U. UE) L 159 z 28.05.2014.
- Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej (Dz.U. UE) L 147 z 12.06.2015.

Autor: Dorota Wada, starszy specjalista,
Wydział ds. Restytucji Dóbr Kultury
Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
dwada@mkidn.gov.pl

3.

**KREOWANIE
WIZERUNKU
POLSKIEJ KULTURY**

PROMOCJA POLSKIEJ KULTURY ZA GRANICĄ

Instytut Adama Mickiewicza

Instytut Adama Mickiewicza (IAM) jest narodową instytucją kultury, której misja polega na wzmacnianiu marki polskiej kultury poprzez aktywny udział w międzynarodowej wymianie kulturalnej. Instytut w 2020 r. obchodzić będzie 20-lecie swojego istnienia.

Realizowany przez IAM program prezentuje na scenie międzynarodowej oraz w przestrzeni wirtualnej współczesną kulturę polską. Działania Instytutu skupiają się na promocji dokonań rodzimej sztuki współczesnej, a także przybliżaniu zagranicznym odbiorcom sylwetek i dzieł twórców wpisujących się w polskie dziedzictwo. Ważną rolę w tym względzie odgrywa trójjęzyczny kompleksowy portal poświęcony polskiej kulturze www.culture.pl.

Ponadto należy mieć na uwadze, że IAM gości polskie biura dwóch programów Unii Europejskiej: programu Kreatywna Europa – oferującego wsparcie finansowe projektom realizowanym przez audiowizualny i kreatywny sektor kultury, opierającego się na współpracy europejskiej, oraz programu „Europa dla obywateli” – wspierającego organizacje pozarządowe i samorządy, a także inne organizacje i instytucje nienastawione na zysk, działające w obszarze społeczeństwa obywatelskiego, kultury i edukacji, w realizacji projektów związanych z tematyką obywatelstwa europejskiego, inicjatyw lokalnych, zaangażowania społecznego i demokratycznego oraz pamięci europejskiej. W ramach tej działalności IAM stara się inspirować interesariuszy do działań zgodnych ze strategią Instytutu.

Promocja polskiej kultury opiera się przede wszystkim na współpracy i wymianie międzynarodowej. Na przestrzeni ostatnich lat Instytut odszedł od obowiązującej wcześniej strategii promocji polskiej kultury poprzez organizację tzw. sezonów kultury polskiej – wielomiesięcznych, multidyscyplinarnych działań w poszczególnych krajach. Obecnie podejmuje zróżnicowane działania wykorzystujące najważniejsze międzynarodowe imprezy branżowe (festiwale, biennale, konwenty, przeglądy, konkursy). Prezentuje tam dokonania polskiej kultury i poprzez najbardziej opiniotwórcze środowiska dociera do szerokiego odbiorcy. Konsekwentnie dąży do tego – co również jest swego rodzaju *novum* – by kulturę polską promować w świecie nie tylko poprzez rodzimych, ale też zagranicznych twórców i wykonawców – inspirować ich do sięgania po nasz dorobek w dziedzinie kultury.

W dalszej części omówienia zostanie pokazanych kilka przykładów obrazujących nowy model działania Instytutu – od konkursów dotacyjnych do sztuki nowych mediów, pokazane też zostanie studium przypadku, jakim jest spektakularne, rozłożone na lata działanie wokół projektu Paderewski Musical. O jego sukcesie już dziś może świadczyć fakt, iż jeden z powstałych w jego ramach projektów musicalowych *Three Paderewskis* został jednym z tegorocznych laureatów prestiżowej nagrody The American Prize in Composition w kategorii opera, a jego światowa premiera miała miejsce w John F. Kennedy Center for the Performing Arts 20 listopada 2019 r.

Omawiając zmianę trendów w dziedzinie promocji polskiej kultury i promocji Polski poprzez kulturę w ostatnich latach, należy podkreślić, że w tego rodzaju działania promocyjne włączone zostały na szeroką skalę m.in. prowadzące działalność kulturalną organizacje pozarządowe i samorządowe instytucje kultury, których projekty wspierane są w ramach powierzonego Instytutowi programu dotacyjnego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, realizowanego w ramach Programu Wieloletniego „Niepodległa”, a ogłoszonego pod nazwą Kulturalne Pomosty. Istotnym warunkiem udziału w tym programie jest posiadanie partnera zagranicznego, który występuje jako „współwłaściciel” projektu w kraju jego realizacji, zapewniając mu rozgłos oraz publiczność.

Definiując w taki sposób zasady konkursu, przyjęto założenie, że otrzymujące dotacje wydarzenia powinny być efektem współdziałania artystów i instytucji polskich z instytucjami zagranicznymi. Wsparcie otrzymują więc takie projekty, które mają szansę zapoczątkować długoletnią współpracę, wykraczającą poza ramy czasowe programu Kulturalne Pomosty i tym samym przyczynić się do trwałej obecności kultury polskiej za granicą.

Drugim ważnym i wymagającym odnotowania w niniejszym omówieniu trendem jest promocja działań z obszaru nowych mediów.

Korzenie sztuki nowych mediów sięgają lat 60. ubiegłego stulecia. Zderzenie tego, co nowe, czyli technologii (software, hardware, sieć), z problematyką związaną z postępującą technologizacją oraz rozwojem narzędzi masowej komunikacji i dystrybucji treści zaowocowało wykształceniem się nurtu, który został później określony mianem „sztuka nowych mediów”. Obszar ten ewoluował nie tylko wraz z rozwojem technologicznym, ale też wraz ze zmianą sposobu konsumpcji współczesnej kultury.

Od trzech lat IAM realizuje program Digital Cultures, promujący polskie osiągnięcia w dziedzinie sztuki cyfrowej i nowych technologii. Program wspiera obecność polskich twórców na arenie międzynarodowej i tak jak pozostałe programy IAM wykorzystuje technologię cyfrową jako innowacyjny środek wyrazu, używany w różnych dziedzinach kultury i sztuki.

Kultura cyfrowa może być zatem postrzegana przede wszystkim jako medium, z wykorzystaniem którego realizowanych jest wiele projektów Instytutu. „Technologiczność” wydarzeń realizowanych przez IAM ma na celu zapewnienie maksymalnego efektu komunikacyjnego oraz budowanie wizerunku wydarzeń promujących polską kulturę jako przedsięwzięć o wysokim poziomie innowacyjności.

Ostatnie dziesięciolecie zaowocowało szeregiem inicjatyw świadczących o poszerzającym się zakresie sztuki nowych mediów. W polskim kontekście flagowym produktem eksportowym w tym obszarze stały się gry komputerowe. Globalne spojrzenie na przemiany, jakie zaszły w dziedzinach takich jak film, teatr czy sztuki wizualne, pozwala stwierdzić, że technologia przestaje funkcjonować dziś w sposób *stricte* narzędziowy, a staje się nowym językiem wypowiedzi artystycznej. Celem działań IAM w dziedzinie nowych mediów jest więc wzmocnienie obecności polskich artystów działających w obszarze kultury cyfrowej za granicą oraz stworzenie warunków do powstawania w Polsce, lub przy udziale polskich partnerów, innowacyjnych, oryginalnych projektów artystycznych, angażujących technologię w celu ich prezentacji za granicą lub popularyzacji wśród zagranicznych odbiorców.

Ważnym celem jest również inspirowanie zagranicznych twórców polskimi kontekstami kulturowymi. Dlatego wśród projektów IAM wykorzystujących nowe technologie znalazły się np. instalacja VR *Cricoterie*, inspirowana twórczością Tadeusza Kantora i przygotowana przez belgijsko-amerykański kolektyw artystyczny Tale of Tales, oraz 6-minutowy film VR *Gymnasia*,

współprodukowany przez kanadyjskie studio filmowe Felix & Paul, także nawiązujący m.in. do twórczości Kantora. Najnowsze technologie były też częścią projektów muzycznych, m.in. *Paderewski Remixed* – multimedialnej instalacji kolektywu Yeast Culture, opartej na filmie *Sonata Księżycowa* z 1937 r., którego bohaterem jest Ignacy Jan Paderewski. Swoisty sukces odniosła instalacja *APPARATUM* kolektywu Pan Generator i biblioteka sampli, promująca dorobek Studia Eksperymentalnego Polskiego Radia (ponad 40 tys. pobrań), a także Mapa Polskich Kompozytorów – www.mapofcomposers.pl.

Spektakularnym projektem ilustrującym nowe podejście do międzynarodowej wymiany kulturalnej i skutecznej promocji polskiej kultury jest projekt *Paderewski Cycle* realizowany przez IAM w USA. Z okazji setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości Instytut ogłosił w USA konkurs na musical inspirowany życiem i działalnością Ignacego Jana Paderewskiego. Zrealizowany na jesieni 2018 r. trzeci etap tego projektu obejmował pokazy *work in progress* siedmiu jednoaktówek musicalowych, wyłonionych spośród pomysłów *Paderewski Cycle 2017*.

Zwycięskie zespoły artystyczne w pomysły i bardzo różnorodny sposób zaprezentowały wielkiego kompozytora, budując dramaturgię z wykorzystaniem różnych motywów jego biografii i czerpiąc z bogatej gatunkowo tradycji amerykańskiego musicalu (od konwencjonalnego musicalu, poprzez rock operę, do opery awangardowej). Jednoaktówki zaprezentowane zostały w ważnych ośrodkach kultury i sztuk performatywnych, takich jak Contemporary Arts Center w Nowym Orleanie, The Los Angeles Theatre Center i Geffen Playhouse w Los Angeles, Tricklock Company w Albuquerque w stanie Nowy Meksyk oraz Institute of Performing Arts przy New York University i słynny UCLA (Uniwersytet Kalifornijski w Los Angeles). Na pokazy zaproszeni zostali m.in. przedstawiciele środowisk akademickich, producenci broadwayowskich spektakli oraz potencjalni inwestorzy.

Dlaczego zdecydowano się na musical o Paderewskim? Musical czy teatr muzyczny to gatunek bardzo rozwinięty w USA i jedyny rodzaj sztuki, który łączy z łatwością kulturę wysoką z popkulturą. Renesans musicalu o postaciach historycznych jest oczywisty ze względu na międzynarodowy sukces produkcji *Hamilton* czy *Bloody Bloody Andrew Jackson*. Ponadto należy podkreślić, że z wielu względów Paderewski idealnie reprezentuje wartości cenione w USA, a model angażowania się w politykę *pro publico bono* jest entuzjastycznie przyjmowany w środowiskach amerykańskich elit związanych z kulturą.

Dlaczego zwrócono się do amerykańskich, a nie polskich artystów? Celem projektu jest trwałość przekazu oraz możliwość dotarcia do jak największej liczby odbiorców za pośrednictwem obecnego w stałym repertuarze musicalu. Ze względu na bardzo specyficzny model artystyczny i produkcyjny teatru muzycznego w USA, a także *modus operandi* rozpisany na kilka lat zaangażowanie polskich artystów nie pozwoliłoby na rozwinięcie projektu w pożądanym kierunku, jakim jest wystawienie musicalu w najważniejszych w USA salach koncertowych/widowiskowych. Kluczowym celem jest w tym przypadku poszerzenie świadomości o polskiej (i po części amerykańskiej) historii i wartościach, a nie promocja polskich artystów, którzy – ze zrozumiałych względów – nie uczestniczą w rządzącym się swoimi prawami amerykańskim systemie produkcji i promocji musicali.

Najważniejsze informacje na temat ostatniego etapu projektu Paderewski Cycle – jesień 2018 r.:

- 7 pokazów w ramach 7 odrębnych projektów, które są „pracami w procesie”, zaangażowało 236 amerykańskich artystów.
- Spektakle odbyły się w 5 miastach: Nowy Orlean, Paso Robles, Los Angeles, Albuquerque, Nowy Jork (współpraca teatru z Filadelfii i uczelni z Nowego Jorku).
- 11 amerykańskich producentów-partnerów instytucjonalnych bezpośrednio zainteresowało się współpracą z IAM.
- Skomponowano 68 piosenek; łącznie napisano 438 min muzyki.
- Głównymi bohaterami wszystkich musicali są: Ignacy Jan Paderewski, Helena Modrzejewska oraz duch Fryderyka Chopina. Historia Polski została mocno zaakcentowana w każdym libretcie.
- Pokazy prac obejrzało ponad 1200 widzów, w tym ponad 65 potencjalnych partnerów, współproducentów dalszych etapów.
- Wartość zaangażowania partnerów w 7 produkcji przekracza dwukrotnie wsparcie finansowe ze strony Instytutu.
- W zarządzanie komunikacją w projektach mocno zaangażowani byli partnerzy. Paderewski Cycle już na obecnym etapie budzi zainteresowanie jako atrakcyjny model horyzontalnego rozwoju projektu.
- Wśród wykonawców znalazły się 3 gwiazdy Broadwayu, a wśród kompozytorów jest kilkoro znanych i nagradzanych artystów, co powoduje, że prezentowane projekty są na bardzo wysokim poziomie muzycznym.

Droga na Broadway jest długa, kosztowna, wymaga doświadczenia i odwagi, a przede wszystkim wiarygodnych partnerów. Według szacunków Instytutu produkcja pełnowymiarowego musicalu, od koncepcji do premiery

„off” lub „on” Broadway, trwa nie mniej niż 6 lat. Dzięki zaangażowaniu IAM od samego początku tego procesu i zastosowaniu formuły konkursowej podczas kilku etapów projektu Instytut skrócił ten naturalny proces, aby osiągnąć cel komunikacyjny już w sezonie 2019/2020.

Droga udanego musicalu w USA zawsze prowadzi do Nowego Jorku, ale rzadko kiedy tam się zaczyna. Dlatego próby tworzenia musicalu o Paderewskim poza sceną nowojorską są częścią jego naturalnego cyklu rozwoju, a decyzja o wsparciu kilku diametralnie odmiennych wersji tego pomysłu jest odpowiedzialnym i strategicznie uzasadnionym sposobem alokacji środków na ten cel.

Reasumując, inicjowanie i realizacja nowych projektów zgodnych z misją IAM, służących lepszej promocji polskiej kultury, budowaniu trwałych więzi i poczucia kulturowej wspólnoty między twórcami, profesjonalistami i instytucjami, jest warunkiem koniecznym do osiągnięcia efektu trwałej zmiany w postrzeganiu Polski i jej kultury oraz w repozycjonowaniu wizerunku naszego kraju.

Podejmując decyzję o wyborze projektów, przeanalizowano, czy dane przedsięwzięcie może osiągnąć tzw. efekt koła zamachowego – stworzyć sytuację, w której silne początkowe wsparcie IAM i dobrze rozwinięta współpraca z innymi instytucjami przełoży się na kontynuację projektu przez partnerów, niezależną już od finansowego wkładu Instytutu. Stwarza to szansę budowania trwałego związku wpływowych zagranicznych ośrodków kultury z IAM i szeroko rozumianą polską kulturą.

Opracowanie: Krzysztof Olendzki,
Dyrektor Instytutu Adama Mickiewicza do 6 września 2019 r.

POLONIKA JAKO NOWA INSTYTUCJA KULTURY

Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA

INSTYTUT POLONIKA

Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA jest wyspecjalizowaną państwową instytucją kultury powołaną 18 grudnia 2017 r. przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Misja Instytutu POLONIKA:

1. Zachowanie dla przyszłych pokoleń materialnych śladów polskiego dziedzictwa kulturowego pozostającego poza granicami kraju, rozumianego jako dziedzictwo dawnych ziem wschodnich wielonarodowej i wielokulturowej Rzeczypospolitej, migracji, emigracji i wychodźstwa, stanowiącego integralną część światowego dziedzictwa kulturowego.
2. Budowanie w kraju i za granicą świadomości roli i znaczenia pozostającego poza krajem polskiego dziedzictwa kulturowego, rozumianego jako element kształtujący tożsamość narodową, budującego poczucie dumy i więzi z ojczyzną.
3. Kształtowanie pozytywnego wizerunku Polski i jej dziedzictwa kulturowego zwłaszcza w krajach sąsiednich, sukcesorach Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Cele strategiczne Instytutu POLONIKA:

1. Zachowanie dla przyszłych pokoleń materialnych śladów kultury polskiej za granicą.

2. Inicjowanie projektów badawczych, dokumentacyjnych i popularyzatorskich dotyczących zagadnień szczególnie istotnych i/lub dotychczas pomijanych bądź w niewielkim zakresie opracowanych.
3. Zapewnienie w debacie publicznej stałej obecności tematyki związanej z polskim dziedzictwem kulturowym za granicą.
4. Utworzenie możliwie kompletnej bazy wiedzy na temat projektów związanych z ochroną polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.
5. Wypracowanie założeń strategii działania instytucji państwowych na rzecz ochrony, popularyzacji i badania polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

PROGRAMY STRATEGICZNE

Aby skutecznie realizować swoje cele, Instytut POLONIKA prowadzi projekty w ramach trzech programów strategicznych: „Ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą”, „Badania polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą” i „Popularyzacja polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą”. Są one realizowane zarówno na obszarach dawnych ziem wschodnich Rzeczypospolitej, jak i na terenach związanych z polską emigracją i wychodźstwem oraz migracjami ludności w obrębie państw zaborczych. Wszystkie podejmowane przez Instytut działania uwzględniają lokalne uwarunkowania historyczne, społeczne i polityczne. W związku z tym mogą różnić się między sobą zależnie od regionu, w jakim są prowadzone.

Podstawowe rozróżnienie projektów wynika z charakteru prowadzonych działań. Projekty realizowane w ramach programu „Badania polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą” (dalej: „Badania”) obejmują prace dokumentacyjne, inwentaryzacyjne i digitalizacyjne zabytków ruchomych i nieruchomych. Mają one na celu m.in. rozpoznanie i inwentaryzację obiektów polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, a ich zwieńczeniem są np. publikacje katalogów online lub publikacje książkowe.

W ramach programu „Ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą” (dalej: „Ochrona”) Instytut POLONIKA prowadzi szereg prac badawczych, remontowych i konserwatorskich, z których część jest kontynuacją wieloletnich projektów finansowanych w ubiegłych latach przez Instytut lub Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Dla tego obszaru działań szczególnie ważne jest sporządzanie profesjonalnych dokumentacji (w tym badań konserwatorskich, architektonicznych i konstrukcyjnych), umożliwiających prowadzenie kompleksowych prac remontowo-konserwatorskich i restauratorskich szczególnie cennych obiektów polskiego dziedzictwa za granicą.

Bardzo ważnym elementem pracy Instytutu jest prowadzenie projektów popularyzatorskich i edukacyjnych w ramach programu „Popularyzacja polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą” (dalej: „Popularyzacja”). Ich celem jest zwiększenie wiedzy i świadomości Polaków na temat tego dziedzictwa. Instytut przygotowuje materiały edukacyjne, multimedialne, wystawiennicze oraz wydawnicze o charakterze popularnonaukowym. Poszczególne działania i materiały są skierowane do różnych grup docelowych, aby dotrzeć do jak największego grona odbiorców w różnym wieku. Instytut kładzie szczególny nacisk na edukację najmłodszych, tworząc materiały adresowane do dzieci, nauczycieli i edukatorów.

OBSZAR ZIEM WSCHODNICH DAWNEJ RZECZYPOSPOLITEJ

Kluczowe znaczenie dla działań Instytutu ma obszar ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, znajdujący się aktualnie w granicach Białorusi, Litwy oraz Ukrainy, częściowo również Łotwy, Słowacji, Mołdawii i obwodu kalininogradzkiego Federacji Rosyjskiej. Działania Instytutu POLONIKA prowadzone są poprzez projekty zgrupowane w trzech wspomnianych wyżej programach strategicznych.

W ramach programu „Badania” trwa systematyczna inwentaryzacja obiektów polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym miejsc pochówków polskiej ludności z uwzględnieniem szczególnie cennych dzieł sztuki sepulkralnej wymagających zachowania, ochrony i konserwacji. Z różnych powodów duża część tych obiektów skazana jest na zniszczenie, a jedyną formą uratowania ich dla przyszłych pokoleń jest pilne wykonanie badań i profesjonalnej dokumentacji. Dotychczas w ramach programu „Badania” przeprowadzono m.in. inwentaryzację cmentarzy w dawnym powiecie tarnopolskim i rejonie jaworowskim na Ukrainie, a także rozpoczęto dokumentowanie zabytków związanych z kolejnictwem.

Jednym z flagowych projektów programu „Ochrona” jest renowacja sklepienia nawy głównej kościoła pojezuickiego we Lwowie, obecnie greckokatolickiej cerkwi garnizonowej pw. św. św. Piotra i Pawła. Prowadzone prace obejmują konserwację iluzjonistycznych, barokowych fresków autorstwa Franciszka i Sebastiana Ecksteinów. Świątynia po II wojnie światowej pełniła funkcję magazynu książek i prasy (składowano tam m.in. nieprzekazaną do Polski część zbiorów Zakładu Narodowego im. Ossolińskich).

Do roku 2018, w ramach finansowania z programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, udało się przeprowadzić konserwację 360 m² fresków w prezbiterium kościoła. W prace włączył się Instytut POLONIKA, który sfinansował konserwację części malowideł na sklepieniu nawy głównej (ok. 120 m²). Obecnie, w ramach programu „Ochrona”, wykonywany jest kolejny etap prac, obejmujący ok. 1000 m² powierzchni sklepienia nawy głównej. Prowadzone są techniczne zabiegi konserwatorskie polegające m.in. na odsoleniu murów sklepienia, usunięciu wtórnych warstw malarskich, konsolidacji tynków itp. Pozwoli to w przyszłości na rozpoczęcie najbardziej efektywnego etapu – konserwacji estetycznej fresków. Projekt jest zaplanowany na kilka najbliższych lat i jest jednym z wielu działań konserwatorskich prowadzonych przez Instytut POLONIKA na terenie Lwowa. Instytut prowadzi je m.in. w katedrze łacińskiej i na cmentarzu Łyczakowskim.

W ramach programu „Popularyzacja” powstały wystawy poświęcone dziedzictwu znajdującemu się na obszarze dawnych ziem wschodnich Rzeczypospolitej. Do ich przygotowania posłużyły prowadzone przez Instytut POLONIKA badania inwentaryzacyjne i dokumentacyjne, wydane publikacje, a także efekty prac konserwatorskich. Wyniki tych działań można oglądać podczas wystaw w różnych miastach Polski i poza granicami kraju.

Pierwsza ekspozycja to *Rossa. Wileńska nekropolia* (polsko-litewsko-angielska). Prezentuje ona zdjęcia archiwalne i współczesne cmentarza Na Rossie, ukazujące malowniczość krajobrazu i przypominające ogromną wartość historyczną i różnorodność artystyczną miejsca spoczynku wielu osób ważnych dla polskiej i litewskiej historii oraz kultury. Wystawie towarzyszy polsko-litewska publikacja *Cmentarz Na Rossie w Wilnie – historia, sztuka, przyroda*, szczegółowo omawiająca wątki związane z historią i sztuką nekropolii oraz jej przyrodą i zagospodarowaniem terenu. Przenośna wystawa pokazywana była w Polsce i na Litwie.

Kolejna mobilna ekspozycja, *Polacy w Lipawie – historia znana, nieznana, zapomniana*, polsko-łotewsko-angielska, przypomina wkład mniejszości polskiej w rozwój gospodarczy miasta i regionu współczesnej Łotwy. Towarzyszy jej publikacja pod tym samym tytułem prezentująca Polaków, których losy wiązały się z Lipawą, a także ich wkład w rozwój tego miasta jako portu, węzła kolejowego oraz ośrodka kulturalnego. Tę wystawę Instytut prezentował na Łotwie, będzie również pokazywana w Polsce.

Wystawa *Katedra ormiańska we Lwowie i jej twórcy*, przygotowana we współpracy z Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie, przedstawia

natomiast historię katedry i zdobiących jej wnętrza malowideł Jana Henryka Rosena, odrestaurowanych przez polsko-ukraiński zespół konserwatorów. Ekspozycja wykorzystuje multimedia (filmy, podcasty), a towarzyszą jej zajęcia edukacyjne prowadzone według specjalnie opracowanych scenariuszy.

KRAJE EMIGRACJI POLITYCZNEJ I ZAROBKOWEJ POLAKÓW

Osobne miejsce wśród traktowanych priorytetowo obszarów działalności Instytutu POLONIKA zajmują kraje emigracji politycznej i zarobkowej Polaków w XIX i XX w., leżące w Europie Zachodniej oraz w obu Amerykach. Celem Instytutu jest wspieranie prac inwentaryzacyjnych i konserwatorskich szczególnie cennych zabytków sztuki i architektury związanych z dziedzictwem polskiej emigracji i wychodźstwa.

W ramach programu strategicznego „Badania” przygotowano raport dotyczący polskich grobów na Holy Sepulchre Cemetery w Orchard Lake (USA). Trwają prace nad rozpoznaniem dziedzictwa architektów z Piuro (Włochy) działających na obszarze I Rzeczypospolitej oraz nad publikacją *Słownika polskich artystów plastyków działających poza granicami Polski* (Francja, Kanada, Wielka Brytania). Planowana jest też publikacja dotycząca polskich grobów na cmentarzu Père-Lachaise w Paryżu.

Z krajami emigracji politycznej i zarobkowej Polaków wiążą się również działania popularyzatorskie realizowane przez Instytut. Przykładem jest krótkometrażowa animacja *Wieczny ogień*, ożywiająca malowidła Stefana Norblina z pałacu Umaid Bhawan w Jodhpurze (Indie). Celem animacji jest popularyzacja tego niezwykłego śladu polskiej kultury wśród jak największej liczby osób, dlatego film można bezpłatnie obejrzeć w internecie, m.in. na portalu YouTube i na stronie internetowej www.polonika.pl. Instytut realizuje również projekt „Wywiad-rzeka” – są to filmy dokumentalne w formule wywiadów z osobami, których życie i praca skupiały się wokół ratowania i popularyzacji polskiego dziedzictwa kulturowego w miejscach poza ojczyzną, dokąd przybyli wskutek różnych zawirowań losu i historii.

Wśród publikacji warto wymienić *Album Polonicum. Metryka nacji polskiej w Padwie: 1592–1745*. Jest to polsko-angielsko-włoskie wydanie fototypiczne dwóch zachowanych ksiąg metrykalnych nacji polskiej z Uniwersytetu w Padwie, zawierających ponad 2350 wpisów wraz z bogatymi kompozycjami heraldycznymi.

OBSZARY MIGRACJI POLAKÓW W GRANICACH DAWNYCH IMPERIÓW ZABORCZYCH

Jeszcze innego potraktowania wymagają obszary migracji Polaków w granicach dawnych imperiów zaborczych (Rosji, Austro-Węgier i Prus), jako że mechanizmy tych migracji i warunki funkcjonowania polskich środowisk na tych obszarach znacznie różniły się od sytuacji w Europie Zachodniej czy w obu Amerykach. W tym przypadku na pierwszy plan wybija się dokumentowanie dorobku twórców, artystów i architektów polskich lub polskiego pochodzenia oraz upamiętnianie śladów społeczności polskich w przestrzeni publicznej.

W ramach programu „Badania” przygotowywane są obecnie obszerne opracowania studialne obejmujące dorobek zarówno polskich architektów w Tbilisi (Gruzja), jak i rytowników oraz wydawców augsburskich dla polskiej klienteli w XVII–XVIII w.

ZREALIZOWANE PROJEKTY I DALSZE PLANY

Pomimo bardzo krótkiego czasu funkcjonowania Instytutu (faktycznie od drugiej połowy roku 2018) udało się zrealizować projekty we wszystkich określonych w strategii obszarach z uwzględnieniem podziałów geograficznych i wynikających z nich rodzajów działań. Projekty Instytutu były też przychylnie oceniane przez media, co znalazło odzwierciedlenie w licznych publikacjach, audycjach radiowych i telewizyjnych.

W trakcie pierwszego roku pracy Instytutu udało się także pozyskać wielu partnerów krajowych, m.in.: Narodowe Archiwum Cyfrowe, Muzeum Narodowe w Krakowie, Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata, Fundację Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego „Varia”, oraz zagranicznych: Agencję Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Gruzji i Departament Dziedzictwa Kulturowego przy litewskim Ministerstwie Kultury.

W najbliższych latach Instytut zamierza kontynuować prace badawcze, konserwatorskie i popularyzatorskie. W planach są kolejne publikacje książkowe oraz wystawy. W 2019 r. zostanie również po raz pierwszy uruchomiony własny program dotacyjny Instytutu – „Polskie dziedzictwo kulturowe za granicą – wolontariat”.

PROJEKTY NARODOWEGO INSTYTUTU POLSKIEGO DZIEDZICTWA
KULTUROWEGO ZA GRANICĄ W 2018 R.

PROGRAM „BADANIA POLSKIEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZA GRANICĄ”

NAZWA PROJEKTU	MIASTO	KRAJ
Biblioteka Polska im. Ignacego Domeyki. Katalog zbioru fotografii i wystawa internetowa	Buenos Aires	Argentyna
Albumowa publikacja poświęcona katedrze w Pińsku. Etap 1	Pińsk	Białoruś
Kolekcja biblioteki księży chrystusowców w Kurytybie. Raport i katalog zbiorów. Etap 1	Kurytyba	Brazylia
Antoine de Paris – Antoni Cierplikowski z Sieradza (1884-1976), kreator fryzjerstwa. Publikacja. Etap 1		Francja
Nagrobek serca Jana Kazimierza w dawnym kościele benedyktynów Saint-Germain-des-Prés. Publikacja. Etap 1	Paryż	Francja
Nancy Stanisława Leszczyńskiego. Monografia historyczno-architektoniczna. Publikacja. Etap 1	Nancy	Francja
Twórczość kartograficzna Guillaume’a le Vasseur, sieur de Beauplana na wschodnich terenach Rzeczypospolitej. Publikacja. Etap 1		Francja
Polskie groby na cmentarzu Père-Lachaise. Publikacja. Etap 1	Paryż	Francja
Słownik polskich artystów plastyków działających poza granicami Polski. Publikacja. Etap 1		Francja, Kanada, Wielka Brytania
Polscy architekci w Tbilisi. Publikacja. Etap 1	Tbilisi	Gruzja
Młodzieńczy dziennik Bronisława Piłsudskiego. Publikacja. Etap 1		Litwa
Rezydencje i siedziby szlacheckie w Wielkim Księstwie Litewskim. Materiały do dziejów architektury. Cz. 1. Dawne województwo wileńskie. Publikacja. Etap 1		Litwa
„Podymne” do dziejów rezydencji i siedzib szlacheckich. Katalog		Litwa
Polskie plakaty z czasów II Rzeczypospolitej. Katalog. Publikacja. Etap 1	Wilno	Litwa
Prace rytowników i wydawców augsburskich dla polskiej klienteli w XVII-XVIII w. Publikacja. Etap 1	Augsburg	Niemcy
Polskie dziedzictwo w Saksonii. Katalog		Niemcy
Dzieje kolei na terenach wschodnich II Rzeczypospolitej. Publikacja. Etap 1		Polska
Polskie ślady na Syberii. Publikacja. Etap 1		Rosja

NAZWA PROJEKTU	MIASTO	KRAJ
Katalog. Projekty architektoniczne kościołów z ziem polskich z końca XIX i początku XX w. Publikacja. Etap 1	Sankt Petersburg	Rosja
Listy szlachty polskiej do chocimskiego Kołczaka Paszy. Publikacja. Etap 1		Ukraina
Katalog księgozbioru Biblioteki Liceum Krzemienieckiego. Etap 1		Ukraina
Inwentaryzacja cmentarzy w dawnym powiecie tarnopolskim. Katalog internetowy		Ukraina
Inwentaryzacja cmentarzy w rejonie jaworowskim. Publikacja. Etap 1		Ukraina
Katalog kolekcji Polskiej Misji – zbiory Polonijnych Zakładów Naukowych Seminarium Polskiego	Orchard Lake	USA
Raport dotyczący polskich grobów na Holy Sepulchre Cemetery	Orchard Lake	USA
Polskie parafie i cmentarze w Stanach Zjednoczonych. Wystawa. Etap 1	m.in. Chicago, Detroit, Cleveland, Pittsburgh, Syracuse i Buffalo	USA
Rozpoznania oraz ocena zbioru dzieł polskich w kolekcji Matthew Batesona w Londynie. Raport	Londyn	Wielka Brytania
Architekci i muratorzy z Piuro i ich rola w rozwoju architektury na ziemiach Rzeczypospolitej w XVI i XVII w. Publikacja. Etap 1		Włochy, Białoruś, Ukraina

Źródło: Instytut POLONIKA, opracowanie własne

PROGRAM „OCHRONA POLSKIEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZA GRANICĄ” – PRACE KONSERWATORSKIE

NAZWA PROJEKTU	MIASTO	KRAJ
Kaplica w Oszmianie. Położenie nowego gontu na kaplicy	Oszmiana	Białoruś
Cmentarz Hietaniemi i park Vainämöinen. Prace renowacyjno-konserwatorskie nagrobków	Helsinki	Finlandia
Kościół parafialny Notre-Dame. Konservacja obrazów	Cendras	Francja
Cmentarz Les Champeaux. Konservacja nagrobków	Montmorency	Francja
Cmentarz Père-Lachaise. Profilaktyka konserwatorska odrestaurowanych w ostatnich latach nagrobków	Paryż	Francja

CD. PROGRAM „OCHRONA POLSKIEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZA GRANICĄ” – PRACE KONSERWATORSKIE

NAZWA PROJEKTU	MIASTO	KRAJ
Narodowa Parlamentarna Biblioteka Gruzji. Konservacja fresków Henryka Hryniewskiego	Tbilisi	Gruzja
Cmentarz Saphiczka. Konservacja nagrobka Edwarda Rodziewiczza	Kutaisi	Gruzja
Konservacja organów	Małe Soleczniki	Litwa
Kościół pw. św. Ludwika. Konservacja ołtarza bocznego	Krasław	Łotwa
Dom Pamięci Zofii Ryży (tzw. Dom Cioci Zosi). Prace budowlane i rewaloryzacyjne	Polonezköy dawny Adampol	Turcja
Muzeum Adama Mickiewicza. Konservacja tablic na fasadzie oraz symbolicznego grobu Mickiewicza	Stambuł	Turcja
Kościół pw. św. św. Piotra i Pawła. Prace zabezpieczające freski sklepienia nawy głównej	Lwów	Ukraina
Katedra ormiańska. Konservacja polichromii ściennych w prezbiterium	Lwów	Ukraina
Szkoła św. Marii Magdaleny. Konservacja polichromii ściennych	Lwów	Ukraina
Cmentarz Łyczakowski. Konservacja czterech nagrobków	Lwów	Ukraina
Kapliczka Sykstów przy kościele pw. św. Marii Magdaleny. Konservacja kolumny oraz dachu kamiennego z wykonaniem rekonstrukcji rzeźbiarskich. Etap I	Lwów	Ukraina
Bazylika archikatedralna Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Konservacja tzw. małych organów w prezbiterium oraz szafy i prospektu organowego	Lwów	Ukraina
Bazylika archikatedralna Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny	Lwów	Ukraina
Greckokatolicka cerkiew Najświętszej Eucharystii (dawny kościół dominikanów pw. Bożego Ciała). Prace renowacyjno-kamieniarskie schodów przed głównym wejściem	Lwów	Ukraina
Kamienica przy ul. Stećki 9. Tablica pamiątkowa prof. Mieczysława Gębarowicza	Lwów	Ukraina
Kolegiata pw. Świętej Trójcy. Renowacja fasady. Etap 1	Ołyka	Ukraina
Kościół parafialny pw. św. Jana Nepomucena. Remont elewacji bocznej	Dubno	Ukraina

NAZWA PROJEKTU	MIASTO	KRAJ
Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża. Konservacja iluzjonistycznego malowidła ołtarza św. Franciszka	Brzozdowce	Ukraina
Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża. Konservacja ratunkowa figury św. Piotra	Brzozdowce	Ukraina
Cmentarz bazyliński. Konservacja czterech nagrobków	Krzemieniec	Ukraina
Cmentarz bazyliński. Porządkowanie cmentarza	Krzemieniec	Ukraina
Cmentarz parafialny w Jaworowie. Konservacja nagrobków	Jaworów	Ukraina
Kolumna z Chrystusem Frasobliwym. Konservacja kolumny i figury	Niemirów	Ukraina
Centrum dawnego uzdrowiska w Niemirowie. Rekonstrukcja pomnika Jana III Sobieskiego	Niemirów	Ukraina
Kolegiata pw. św. Wawrzyńca. Konservacja fryzu i sztukaterii tamburu	Żółkiew	Ukraina
Kolegiata pw. św. Wawrzyńca. Konservacja witraża w oculusie	Żółkiew	Ukraina
Budynek dawnej elektrowni przy ul. Doroszenki. Prace zabezpieczające płaskorzeźby	Żółkiew	Ukraina
Kościół pw. św. św. Piotra i Pawła. Konservacja portalu wejścia do zakrystii	Brzeżany	Ukraina
Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Konservacja portalu głównego	Buszcze	Ukraina
Kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Konservacja ołtarza głównego	Rudki	Ukraina
Obserwatorium astronomiczno-meteorologiczne im. Marszałka Józefa Piłsudskiego. Rekonstrukcja stropodachu	Pop Iwan	Ukraina
Kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika. Konservacja głównych drzwi	Czortków	Ukraina
Muzeum Polskie w Ameryce. Konservacja obrazów i rzeźby	Chicago	USA
Kościół pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Kazimierza. Prace zabezpieczające i ratunkowe	Londyn	Wielka Brytania
Papieska Bazylika św. Antoniego. Kaplica Polska. Konservacja popiersi i płyt pamiątkowych	Padwa	Włochy

Źródło: Instytut POLONIKA, opracowanie własne

PROGRAM „OCHRONA POLSKIEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
ZA GRANICĄ” – EKSPERTYZY

NAZWA PROJEKTU	MIASTO	KRAJ
Bazylika archikatedralna Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i kościół pojezuicki pw. św. św. Piotra i Pawła. Opinia i ocena stanu technicznego dla dwóch prospektów organowych	Lwów	Ukraina
Lwowskie Muzeum Historyczne (Kamienica Królewska). Badanie malowideł ściennych w sali konferencyjnej wraz z programem prac konserwatorskich	Lwów	Ukraina
Lwowskie Muzeum Historyczne (Kamienica Królewska). Opinia i program prac konserwatorskich rzeźb na attyce	Lwów	Ukraina
Cmentarz Łyczakowski, kaplica Krzyżanowskich. Dokumentacja badawczo-projektowa	Lwów	Ukraina
Cmentarz Łyczakowski, mauzoleum Barczewskich. Projekt budowlano-konserwatorski remontu	Lwów	Ukraina
Kaplica Boimów. Rozeznanie obiektów wytypowanych do prac remontowych pod kątem określenia zakresu prac rozpoznawczych i projektowych	Lwów	Ukraina
Kościół pw. św. Antoniego. Projekt budowlano-konserwatorski schodów i zabytkowych obiektów przy kościele. Inwentaryzacja architektoniczna schodów wraz z rozpoznaniem stanu technicznego zabytkowych obiektów przy kościele oraz scanning 3D	Lwów	Ukraina
Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP. Program prac konserwatorsko-budowlanych	Łopatyn	Ukraina
Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Program prac konserwatorsko-budowlanych	Nawaria	Ukraina
Kościół reformatów. Rozeznanie obiektów wytypowanych do prac remontowych pod kątem określenia zakresu prac rozpoznawczych i projektowych	Rawa Ruska	Ukraina
Budynek dawnej synagogi. Inwentaryzacja architektoniczna i scanning 3D	Żółkiew	Ukraina
Kościół pw. św. Mikołaja. Ekspertyza konstrukcyjno-budowlana	Kamieniec Podolski	Ukraina

NAZWA PROJEKTU	MIASTO	KRAJ
Kościół pw. św. Michała. Ekspertyza konstrukcyjno-budowlana	Kamieniec Podolski	Ukraina
Kościół Zwiastowania Najświętszej Marii Panny. Ekspertyza konstrukcyjno-budowlana	Klewań	Ukraina
Kościół pw. św. Michała Archanioła. Badania i program prac konserwatorskich obrazu Matki Bożej Tywrowskiej	Tywrów	Ukraina
Katedra pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła. Ekspertyza konstrukcyjno-budowlana. Projekt budowlany - budowa instalacji kanalizacji deszczowej	Łuck	Ukraina
Kościół pw. św. św. Piotra i Pawła. Ekspertyza konstrukcyjno-budowlana	Ołyka	Ukraina
Dzwonnica przy kolegiacie Św. Trójcy. Ekspertyza konstrukcyjno-budowlana	Ołyka	Ukraina
Kaplica Sieniawskich. Ekspertyza konstrukcyjno-budowlana	Brzeżany	Ukraina
Zespół klasztorny karmelitów bosych. Rozpoznanie w zakresie branży konstrukcyjno-budowlanej	Berdyczów	Ukraina
Kościół dolny przy klasztorze karmelitów bosych. Inwentaryzacja architektoniczna	Berdyczów	Ukraina
Cmentarz Na Rossie. Raport ekspertów nt. prac konserwatorskich prowadzonych przez Samorząd m. Wilna	Wilno	Litwa
Kościół pw. św. Michała Archanioła. Rozpoznanie stanu zachowania i zakresu badań	Taboryszki	Litwa
Kaplica Branickich. Dokumentacja inwentaryzacyjno-projektowa oraz badania i program prac konserwatorskich. Etap 1	Montrésor	Francja
Kaplica pallotynów w Centre du Dialogue. Ekspertyza i program konserwacji witraża Jana Lebensteina	Paryż	Francja
Płyta pamiątkowa Katarzyny Jagiellonki. Program prac konserwatorskich	Taxinge	Szwecja
Kościół pw. Matki Bożej Częstochowskiej i św. Kazimierza. Opinia dotycząca zagrożeń oraz zakresu prac ratunkowych. Program prac zabezpieczających i ratunkowych	Londyn	Wielka Brytania

Źródło: Instytut POLONIKA, opracowanie własne

PROGRAM „POPULARYZACJA POLSKIEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZA GRANICĄ”

NAZWA PROJEKTU	RODZAJ PROJEKTU
PROJEKTY EDUKACYJNE	
Scenariusze zajęć lekcyjnych wraz z materiałami wspomagającymi. Etap 1	Scenariusze lekcyjne dostosowane do odpowiednich poziomów edukacyjnych
Polo i Nika. Pierwsza wyprawa	Film animowany dla dzieci poświęcony polskiemu dziedzictwu kulturowemu za granicą
Zeszyt edukacyjny. Na tropie poloników	Zeszyt przeznaczony dla młodszych dzieci, które dzięki atrakcyjnie opracowanym treściom zdobywają wiedzę na temat polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą
Wieczny ogień, animacja ożywiająca freski Stefana Norblina z pałacu w Jodhpurze; Ramayana z pałacu w Jodhpurze. Odzyskany wątek twórczości Stefana Norblina, film dokumentalny	Filmy przybliżające życie i twórczość Stefana Norblina
Wywiad-rzeka ze Stanisławem Morawskim	Film dokumentalny
Bronisław Piłsudski – od zesłańca do etnografa	Film dokumentalny
Stanisław Vincenz i jego Huculszczyzna	Film dokumentalny
Ożywione plakaty	Krótkie animacje komputerowe plakatów Stefana Norblina, Zygmunta Glinickiego, Antoniego Wajwóda i Bolesława Suraty
WYDARZENIA KULTURALNE: WYSTAWY WŁASNE I KOPRODUKCJE, KONCERTY	
Rossa. Wileńska nekropolia	Wystawa mobilna o wileńskim cmentarzu Na Rossie
Mistrz i Katarzyna. Hans von Kulmbach i jego dzieła dla Krakowa	Wystawa, której współorganizatorem był Instytut POLONIKA, a głównym organizatorem – Muzeum Narodowe w Krakowie
Pancerne skrzydła	Wystawa powstała z okazji 75. rocznicy wyzwolenia Belgii spod okupacji niemieckiej we współpracy z Instytutem POLONIKA
Brytyjczycy wobec spraw polskich w II poł. XVIII w.	Wystawa prezentująca eksponaty ze zbiorów Biblioteki Polskiej POSK związane z Konstytucją 3 maja, zorganizowana przez Bibliotekę Polską POSK we współpracy z Instytutem POLONIKA
Kościół pojezuicki pw. św. Piotra i Pawła we Lwowie (cerkiew greckokatolicka). Etap 1 (prace przygotowawcze)	Wystawa, która będzie towarzyszyć finansowanej przez Instytut POLONIKA konserwacji malowideł Franciszka i Sebastiana Ecksteinów

WYDARZENIA KULTURALNE: WYSTAWY WŁASNE I KOPRODUKCJE, KONCERTY	
NAZWA PROJEKTU	RODZAJ PROJEKTU
Koncert organowy w Bazylice Archikatedralnej Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny we Lwowie	Nagranie płyty poprzedzającej planowany w maju 2019 r. koncert. Oba wydarzenia są zwieńczeniem prac konserwatorskich małych organów usytuowanych w prezbiterium katedry łańcuckiej we Lwowie
KONFERENCJE, SEMINARIA, SZKOLENIA WŁASNE I WSPÓLORGANIZOWANE	
POLONIKA. Diagnoza potrzeb – strategia działań	Symposium (konferencja własna)
Polskie dziedzictwo kulturowe w Szwecji. Rzeczy i historia	Konferencja współorganizowana
Muzeum we dworze. Zarządzanie instytucjami w historycznych rezydencjach Białorusi, Litwy, Łotwy, Polski i Ukrainy	Konferencja współorganizowana
180 lat Towarzystwa Opieki nad Polskimi Zabytkami i Grobami Historycznymi we Francji	Konferencja współorganizowana
IV Międzynarodowy Kongres Naukowy „Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej”	Konferencja współorganizowana
Henryk Siemiradzki and the international artistic milieu in Rome	Konferencja współorganizowana
Szkołnictwo artystyczne w Polsce odrodzonej	Konferencja współorganizowana
WSPÓLPRACA Z CZASOPISMAMI	
„Mówią Wieki” – specjalne wydanie magazynu historycznego, 3/2018	Wydanie w całości poświęcone polskiemu dziedzictwu kulturowemu za granicą
„Odkrywca”, National Geographic	Publikacje na temat polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą skierowane do czytelników miesięcznika (dzieci w wieku 8-12 lat)
„Kumpel”, Cogito	Publikacje na temat polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą skierowane do czytelników miesięcznika (dzieci w wieku 6-10 lat)
DZIAŁANIA WYDAWNICZE	
Polacy w Lipawie – historia znana, nieznaną, zapomniana, Marek Głuszko	Publikacja popularnonaukowa
Dom Kombatanta Polskiego im. gen. Władysława Andersa w Paryżu, Hanna Olejniczak-Zaworonko	Publikacja popularnonaukowa
Album Polonicum. Metryka nacji polskiej w Padwie: 1592-1745	Publikacja popularnonaukowa
B jak Batory, Barbara Caillot, Aleksandra Karkowska	Publikacja popularnonaukowa. Koedycja z Oficyną Wydawniczą Oryginały

CD. PROGRAM „POPULARYZACJA POLSKIEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZA GRANICĄ”

DZIAŁANIA WYDAWNICZE	
NAZWA PROJEKTU	RODZAJ PROJEKTU
Rafajłowa – huculska wieś w Karpatach Wschodnich, Jan Skłodowski	Publikacja popularnonaukowa. Koedycja z wydawnictwem Ruthenus
POLONIKA – notes	Publikacja popularnonaukowa
Na skraju imperium, Mieczysław Jałowicki. Etap 1 (prace redakcyjne)	Publikacja popularnonaukowa (tłumaczenie na język litewski)
Zapomniane uczelnie Rzeczypospolitej. Kroże – Krzemieniec – Podoliniec, Jan Skłodowski. Etap 1 (prace redakcyjne i opracowanie graficzne)	Publikacja popularnonaukowa
Polacy na Łotwie, Monika Michaliszyn. Etap 1	Publikacja popularnonaukowa
„Polish Cathedrals” w Chicago, album, opracowanie zbiorowe. Etap 1 (prace przygotowawcze)	Publikacja popularnonaukowa
Pamiętki miasta Żółkwi, Sadok Barącz, red. Włodzimierz Herycz. Etap 1 (prace redakcyjne i opracowanie graficzne)	Publikacja popularnonaukowa (tłumaczenie na język ukraiński)
Katedra w Pińsku. Etap 1 (prace redakcyjne)	Publikacja popularnonaukowa
Henryk Bukowski, Michał Haykowski. Etap 1 (prace przygotowawcze)	Publikacja popularnonaukowa
Materiały XXXIX Stałej Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie. Wychodźstwo na rzecz niepodległości Polski w latach 1914–1920	Publikacja naukowa. Koedycja z Muzeum Historii Polski
„Rocznik Chopinowski”, t. 26	Publikacja naukowa. Dofinansowanie artykułów związanych z dziedzictwem chopinowskim poza granicami kraju w publikacji wydawanej przez Towarzystwo im. Fryderyka Chopina
De París a Girona. Mela Muter i els artistes polonesos a Catalunya / Z Paryża do Girony. Mela Muter i polscy artyści w Katalonii, katalog wystawy	Publikacja naukowa. Współfinansowanie publikacji towarzyszącej wystawie artystów polskich w Katalonii pokazywanej w Museu d'Art w Gironie
Regeneracja i modernizacja. Architektura Lwowa okresu dwudziestolecia międzywojennego, Jakub Lewicki. Etap 1 (prace redakcyjne)	Publikacja naukowa
Polonica ze zbiorów Gabinetu Rycin i Rysunku The British Museum, Waldemar Deluga. Etap 1 (prace redakcyjne i opracowanie graficzne)	Publikacja naukowa
Pałace i dwory, red. Andrzej Betlej. Etap 1 (prace przygotowawcze)	Publikacja naukowa

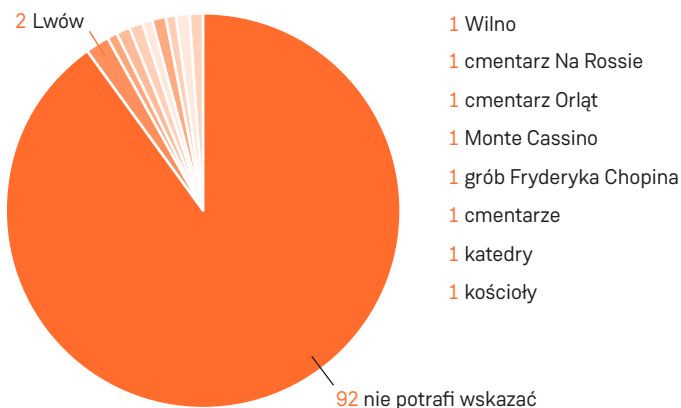
DZIAŁANIA WYDAWNICZE	
NAZWA PROJEKTU	RODZAJ PROJEKTU
Cmentarz Na Rossie w Wilnie – historia, sztuka, przyroda, red. Anna S. Czyż, Bartłomiej Gutowski. Etap 1 (prace redakcyjne)	Publikacja naukowa
O pamięci w kamieniu, Urszula Olbromska. Etap 1 (prace przygotowawcze)	Publikacja naukowa

Źródło: Instytut POLONIKA, opracowanie własne

WYNIKI BADAŃ DOTYCZĄCE WIEDZY I ŚWIADOMOŚCI POLAKÓW NA TEMAT POLSKIEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZA GRANICĄ

Na początku swojej działalności Instytut POLONIKA zlecił przeprowadzenie badań dotyczących wiedzy Polaków na temat polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą. Zrealizowano je z wykorzystaniem technik jakościowych (FGI) w 18 grupach młodzieży (13–18 lat) w wybranych 6 miastach (Warszawa, Przemyśl, Żnin, Gorzów Wlkp., Słupsk, Brzeg n. Odrą) oraz z wykorzystaniem technik ilościowych (ogólnopolski sondaż typu Omnibus, metodą wywiadów ankierskich *face-to-face* CAPI, na próbie 1000 osób w wieku 15+).

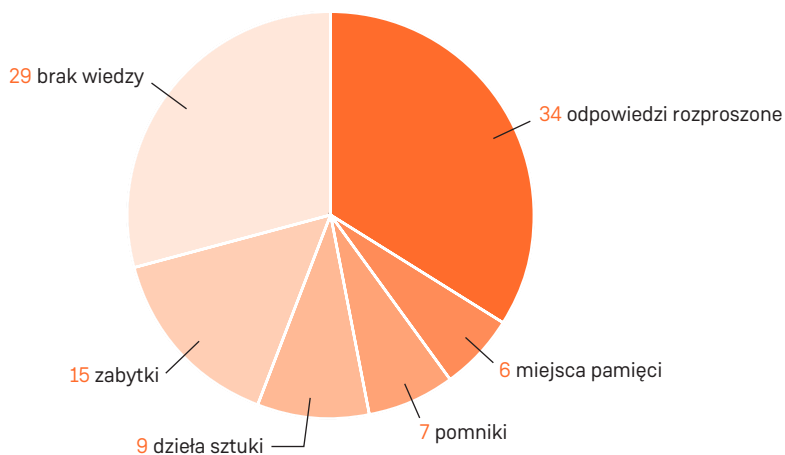
ZNAJOMOŚĆ MIEJSC, ZABYTKÓW I ZDARZEŃ ZWIĄZANYCH Z KULTURĄ POLSKĄ ZA GRANICĄ (W %, TEST WIELOKROTNEGO WYBORU)

Źródło: Instytut POLONIKA, badania własne (typu Omnibus, 2018)

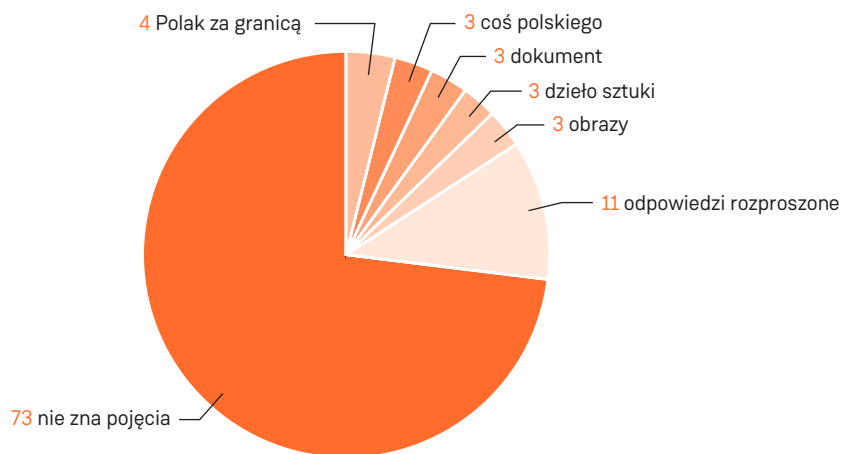
Wyniki badań wskazują, że młodzi ludzie na ogół mało interesują się historią i mają niewielką wiedzę na temat polskiego dziedzictwa kulturowego, nie rozpoznają miejsc ani obiektów będących przykładami polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą. Z przeprowadzonego badania wynika, że 29% osób nie wie, czym jest polskie dziedzictwo kulturowe za granicą, a 73% respondentów przyznaje, że nie wie, jakie znaczenie ma termin „polonik”.

ZNAJOMOŚĆ POJĘCIA „POLSKIE DZIEDZICTWO KULTUROWE ZA GRANICĄ” (W %)

Źródło: Instytut POLONIKA, badania własne (typu Omnibus, 2018)

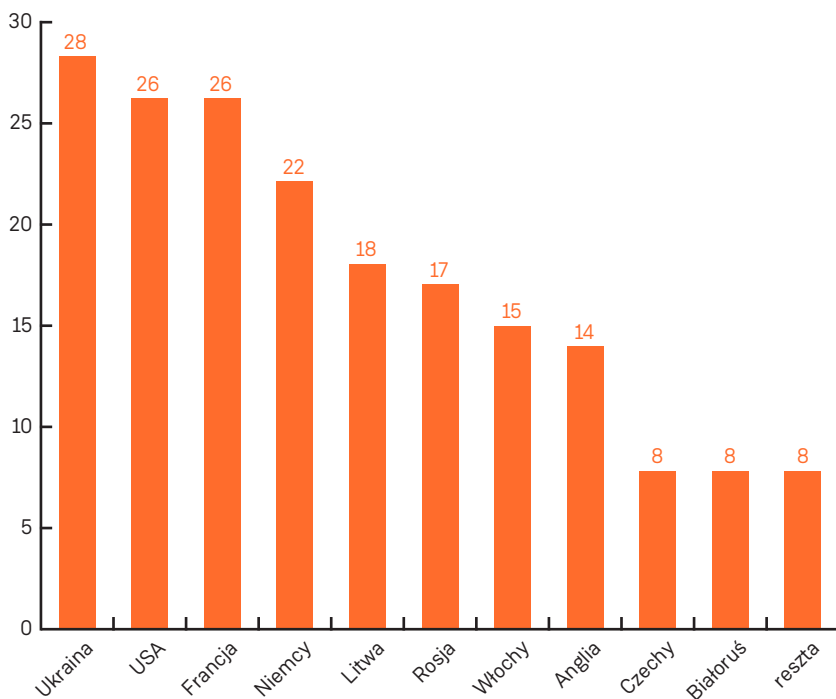
ZNAJOMOŚĆ POJĘCIA „POLONIK” (W %)

Źródło: Instytut POLONIKA, badania własne (typu Omnibus, 2018)

W ramach badania zadano respondentom również pytania dotyczące wpływu Polaków i Polski na kulturę innych współczesnych państw oraz sposobu dbania o zachowanie polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą. Udzielone odpowiedzi pokazują, że 35% badanych nie potrafiło wskazać żadnego państwa, na którego kulturę Polacy mieliby wpływ.

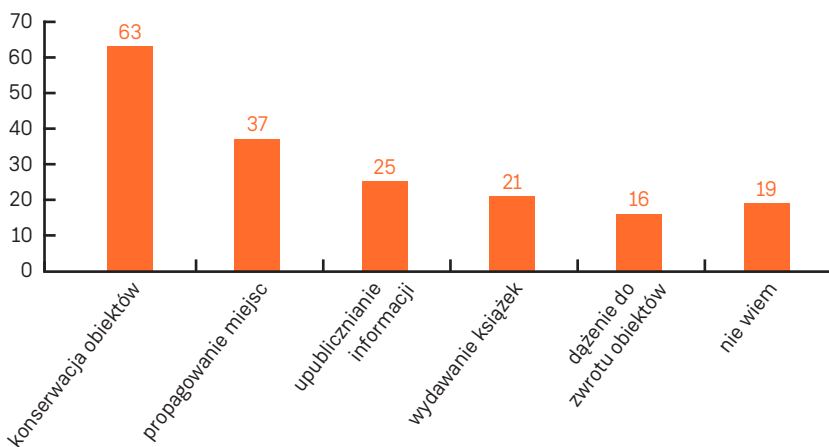
WPŁYW POLAKÓW/POLSKI NA KULTURĘ INNYCH WSPÓŁCZESNYCH PAŃSTW (W %)

Źródło: Instytut POLONIKA, badania własne (typu Omnibus, 2018)

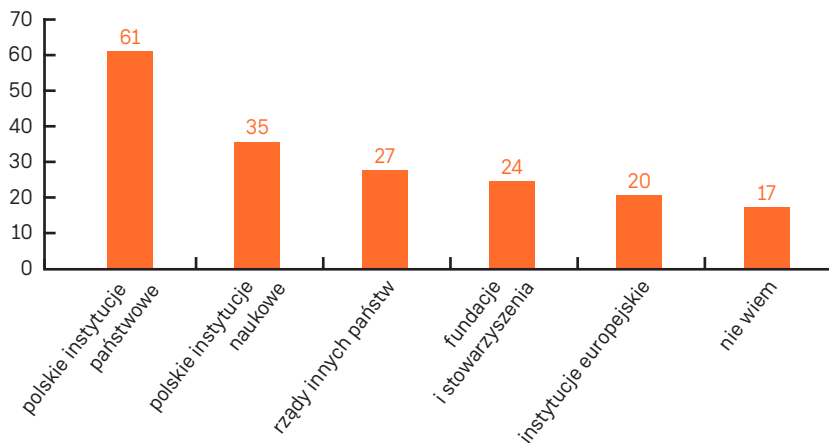
W badaniu postawiono pytania dotyczące dbałości o polskie dziedzictwo kulturowe, które znajduje się poza granicami kraju. Dbałość o nie dla 63% respondentów oznacza prowadzenie prac konserwatorskich, choć ważnym aspektem była dla badanych popularyzacja miejsc czy obiektów, upublicznianie informacji o nich w internecie oraz wydawanie poświęconych im publikacji. Ponad 60% badanych uważa, że odpowiedzialność za dbałość o zachowanie polskiego dziedzictwa kulturowego poza granicami kraju powinna spoczywać na instytucjach państwowych.

ODPOWIEDZI NA PYTANIE: „JAK MYŚLISZ, W JAKI SPOSÓB NALEŻY DBAĆ O ZACHOWANIE POLSKIEGO DZIEDZICTWA?” (W %)

Źródło: Instytut POLONIKA, badania własne (typu Omnibus, 2018)

ODPOWIEDZI NA PYTANIE: „KTO POWINIEN DBAĆ O ZACHOWANIE POLSKIEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POZA GRANICAMI POLSKI?” (W%)

Źródło: Instytut POLONIKA, badania własne (typu Omnibus, 2018)

Na podstawie wyników badań można stwierdzić, że pomimo nikłej wiedzy o polskim dziedzictwie kulturowym za granicą respondenci z chwilą, gdy dowiedzieli się o miejscach i obiektach z nim związanych, zaczęli wykazywać zainteresowanie tematem polskiej spuścizny kulturowej na świecie i odczuwać z niej dumę.

W minionym roku Instytut POLONIKA przeprowadził wiele ważnych i pilnych prac ratunkowych oraz konserwatorskich, których celem było zachowanie i utrwalenie materialnych śladów polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, zrealizował badania mające na celu poznanie tegoż dziedzictwa oraz aktywnie działał w celu popularyzacji polskiej historii i kultury. Dalsze plany Instytutu obejmują kontynuowanie rozpoczętych dotychczas prac badawczych, konserwatorskich i popularyzatorskich oraz angażowanie się w kolejne projekty.

Opracowanie: Renata Gajowiak, Marta Szafranek,
kontakt@polonika.pl

DZIAŁANIA W RAMACH OBCHODÓW SETNEJ ROCZNICY ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI

Biuro Programu „Niepodległa”

Ostatnie miesiące roku 2018 stanowiły kulminację hucznego świętowania setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Obchody, do których Polacy przygotowywali się już od początku 2017 r., biorąc udział w kolejnych wydarzeniach realizowanych w ramach Programu Wieloletniego (PW) „Niepodległa” na lata 2017–2022, zgromadziły rzesze uczestników w kraju i poza jego granicami. W myśl idei „Niepodległa dla wszystkich” we wspólne świętowanie włączyli się przedstawiciele różnych grup społecznych i zawodowych, ludzie kultury, osobistości świata sportu, a przede wszystkim Polki, Polacy i przyjaciele Polski, którym bliskie są wartości takie jak: wolność, poszanowanie godności i praw człowieka oraz solidarność.

WEEKEND STULECIA

KONCERT DLA NIEPODLEGŁEJ

Centralnym punktem obchodów setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości był tzw. weekend stulecia w dniach 10–11 listopada 2018 r. Wydarzenie, które zgromadziło najszerzą publiczność, to bez wątpienia *Koncert dla Niepodległej*, który odbył się w przeddzień Narodowego Święta Niepodległości na PGE Narodowym w Warszawie. W przygotowanie

widowiska, które za sprawą uniwersalnego języka muzyki przybliżyło widzom historię stu lat polskiej niepodległości, zaangażowały się największe gwiazdy polskiej estrady. Podczas koncertu zaprezentowane zostały najważniejsze utwory muzyczne ostatniego stulecia w nowych aranżacjach. Wsparte materiałami archiwalnymi reinterpretacje powszechnie znanych melodii stworzyły widowisko pokazujące nierozzerwalny związek przeszłości z teraźniejszością. Koncert, będący wydarzeniem bezpłatnym, zobaczyło na żywo 40 tys. widzów, a kolejne 7 mln śledziło go przed telewizorami – program był nadawany za pośrednictwem pięciu anten największych polskich stacji telewizyjnych (TVP, TVN, Polsat, TV Republika, TV Trwam), była to pierwsza transmisja wydarzenia kulturalnego, którą przeprowadzało pięciu niezależnych nadawców telewizyjnych. Na podstawie otrzymanych raportów poemisyjnych szacuje się, że koncert mogło zobaczyć nawet 17 mln widzów (dotarcie trzyminutowe). Uzupełnieniem transmisji telewizyjnych były relacje prowadzone na antenach radiowych (Polskie Radio, Radio Plus). Nagranie z koncertu dostępne jest m.in. na kanale Niepodległej w serwisie YouTube oraz na kanałach innych użytkowników.

FESTIWAL NIEPODLEGŁA NA KRAKOWSKIM PRZEDMIEŚCIU

W dniu 11 listopada uzupełnieniem oficjalnych, centralnych uroczystości odbywających się na placu marsz. Józefa Piłsudskiego w Warszawie był przygotowany przez Biuro Programu „Niepodległa” (BPN) *Festiwal Niepodległa na Krakowskim Przedmieściu*, oferujący bogaty program różnorodnych atrakcji. Na dziedzińcu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego ustawiono namiot, w którym pod okiem specjalistów można było wziąć udział w lekcji polskich tańców ludowych, dziedziniec Akademii Sztuk Pięknych stał się przestrzenią przeznaczoną na warsztaty, zajęcia, pokazy i spektakle teatralne dla dzieci, a na dziedzińcu Uniwersytetu Warszawskiego odbywały się koncerty gwiazd polskiej estrady prezentujących różnorodny repertuar. Wydarzeniom tym towarzyszyły pokazy mody z okresu dwudziestolecia międzywojennego, występy grup rekonstrukcyjnych, a także parady orkiestr dętych czy zabytkowych powozów na Krakowskim Przedmieściu. Wielu uczestników festiwalu wzięło także udział we wspólnym tańczeniu poloneza.

Festiwal, w którego organizację włączyły się również Kancelaria Prezydenta RP, kino Kultura wraz ze Stowarzyszeniem Filmowców Polskich, prowadzona przez Narodowe Centrum Kultury galeria Kordegarda czy hotel Bristol, odwiedziło ponad 300 tys. uczestników.

Sukces festiwalu raz jeszcze potwierdza prawdziwość obrazu wyłaniającego się z badań dotyczących świętowania, przeprowadzonych przez NCK¹. Wynika z nich, że Polacy chętnie biorą udział w obchodach Narodowego Święta Niepodległości – w 2018 r. uczestnictwo w nich zadeklarowała przeszło 1/4 respondentów, co stanowi prawie dziesięcioprocentowy wzrost w stosunku do roku poprzedniego.

W bieżącym, 2019 r. planowana jest kolejna edycja przedsięwzięcia, nad którą trwają już prace. *Festiwal Niepodległa na Krakowskim Przedmieściu* znów stanie się okazją do radosnego celebrowania wydarzeń z przeszłości, a także wytworzenia poczucia wspólnoty niezbędnej do budowania wspólnej przyszłości.

NIEPODLEGŁA DO HYMNU

Jednym z założeń PW „Niepodległa” jest umożliwienie Polakom świętowania i przeżywania ważnych wydarzeń także lokalnie, w swoich małych ojczyznach. Na takie właśnie wszechstronne zaangażowanie mieszkańców wszystkich regionów Polski, dużych miast i małych miasteczek, pozwoliła przygotowana przez BPN akcja *Niepodległa do hymnu*, polegająca na wspólnym odśpiewaniu hymnu państwowego 11 listopada 2018 r. w samo południe. Szeroka promocja przedsięwzięcia prowadzona była w mediach takich jak radio, telewizja i internetowe kanały komunikacji redagowane przez BPN (strona internetowa Niepodległej, portal Facebook, aplikacje Twitter, Instagram). We wspólną pracę, promocję tego wydarzenia i zachęcanie Polaków do wzięcia w nim udziału włączyły się m.in. jednostki samorządu terytorialnego, samorządowe instytucje kultury, przedstawiciele świata sportu i ludzie kultury.

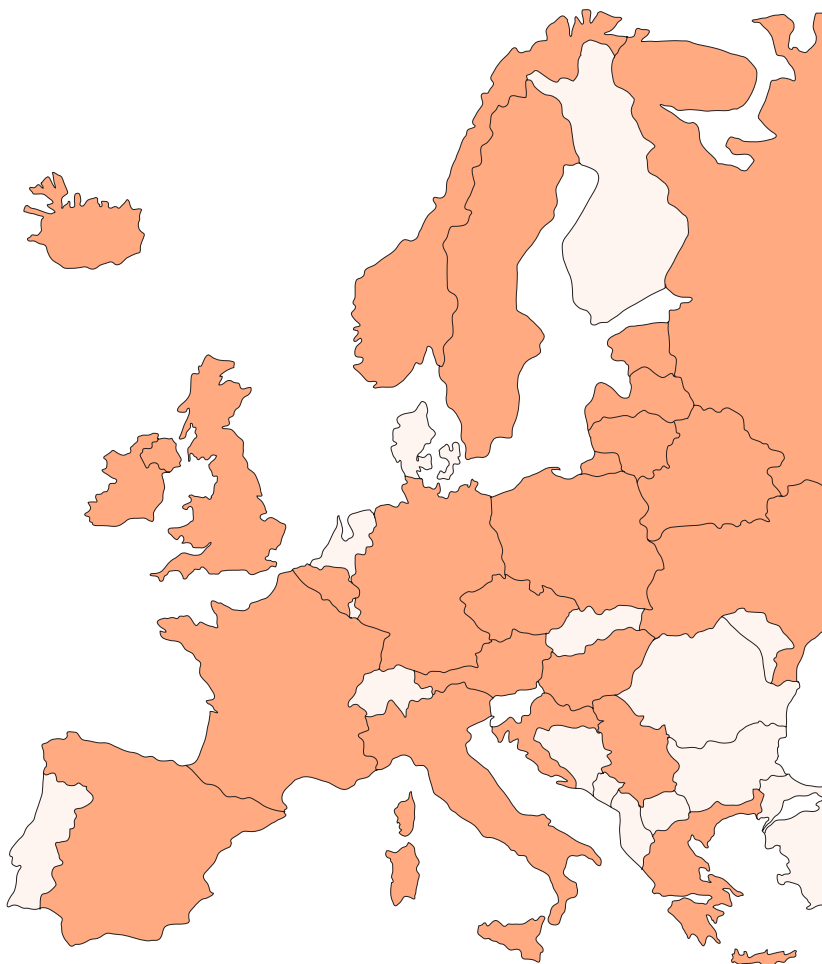
W efekcie wspólnych starań *Mazurek Dąbrowskiego* zabrzmiał zarówno podczas centralnych uroczystości państwowych, jak i w czasie obchodów lokalnych: w kościołach, na piknikach, spotkaniach, na rynkach, placach, ulicach czy w parkach. Polacy śpiewali także w miejscach nietypowych: na Śnieżce na wysokości 1602 m n.p.m. czy w Jeziorze Dywickim, gdzie hymn wykonany został przez członków klubu morsów. O wyjątkowości akcji *Niepodległa do hymnu* świadczy również poczynione w Krakowie na jej

1 M. Modzelewska, T. Kukułowicz, *Obchody 100. rocznicy odzyskania niepodległości oczami Polaków. Komunikat z badań*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2018, s. 2, <https://www.nck.pl/badania/aktualnosci/obchody-100-rocznicy-odzyskania-niepodleglosci-oczami-polakow> [dostęp: 7.08.2019].

rzecz odstępstwo od wieloletniej tradycji: pierwszy raz w historii hejnał mariacki odegrany został nie równo o godzinie 12, ale kilka minut później – dopiero po wykonaniu przez trębacza *Mazurka Dąbrowskiego*.

Ogromne zainteresowanie akcją, w której wzięło udział ponad 120 tys. osób, zgromadzonych w przeszło 800 miejscach na terenie Polski, a także poza jej granicami, potwierdziło, że Polacy chętnie włączają się we wspólne działania realizowane oddolnie, angażujące lokalne społeczności.

KRAJE EUROPEJSKIE, W KTÓRYCH ŚPIEWANO POLSKI HYMN W RAMACH AKCJI NIEPODLEGŁA DO HYMNU

Źródło: BPN, materiały własne

KRAJE SPOZA UE, W KTÓRYCH ŚPIEWANO POLSKI HYMN W RAMACH AKCJI NIEPODLEGŁA DO HYMNU

KRAJE EUROPEJSKIE	ŚWIAT
Rosja (Sankt Petersburg), Ukraina (Czerkasy, Oleszkowce, Lwów), Białoruś (Brześć, Pińsk), Serbia (Belgrad), Norwegia (Mysen), Gruzja (Tbilisi), Islandia	Indonezja (w Sorong, na łodzi nurkowej), Japonia (w porcie w Osace, w miejscu cumowania fregaty Dar Młodzieży, śpiewali uczestnicy Rejsu Niepodległości), Kazachstan (Ałmaty), Kirgistan (Biszkek), Uzbekistan (Taszkient), Meksyk (Meksyk), Korea Południowa (Seul), Azerbejdżan (Baku), Ekwador (Valladolid), Peru, Boliwia, RPA, Kenia, Turcja, Kanada, USA, Australia, Nowa Zelandia

Źródło: BPN, materiały własne

Informacje o wszystkich miejscach, gdzie można wziąć udział we wspólnym śpiewaniu hymnu, dostępne były w specjalnej wyszukiwarce działającej na redagowanym przez BPN oficjalnym portalu obchodów setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości i odbudowy polskiej państwowości – www.niepodlegla.gov.pl.

W wyszukiwarce tej zamieszczane były nie tylko informacje na temat przywołanej akcji, lecz także wszelkie informacje o różnego typu wydarzeniach odbywających się dla uczczenia stulecia odzyskania niepodległości – ich miejsca prezentuje mapa. W ramach radosnego świętowania tej wyjątkowej rocznicy na całym świecie odbyło się blisko 5 tys. wydarzeń, a 2,5 tys. instytucji otrzymało zgodę na posługiwanie się logotypem PW „Niepodległa” dla podkreślenia spójności podejmowanych działań z całością obchodów.

W roku 2019 wydanych zostało już prawie 300 kolejnych zgód na posługiwanie się identyfikacją wizualną programu, a liczba ta z pewnością będzie rosła – w momencie przygotowywania do druku niniejszego opracowania jesteśmy wciąż przed kulminacyjną datą 11 listopada, kiedy liczba zgłoszeń jest najwyższa.

WSPARCIE LOKALNYCH INICJATYW

Wspieraniu lokalnych form świętowania służą prowadzone przez BPN programy dotacyjne, w ramach których o dofinansowanie planowanych działań ubiegać się mogą samorządowe instytucje kultury i organizacje pozarządowe. W jubileuszowym roku 2018 udało się pozyskać środki na przeprowadzenie naboru uzupełniającego w programie – jesienią dofinansowanych

zostało jeszcze 58 dodatkowych projektów. W ramach tegorocznej edycji programu złożonych zostało 2079 wniosków, z czego pozytywnie rozpatrzone 140, wspierając je łącznie kwotą 8 mln zł. Uruchomiony został także kolejny program dotacyjny – „Koalicje dla Niepodległej”, który wspiera inicjatywy powstałe dzięki współpracy samorządowych instytucji kultury lub organizacji pozarządowych z grupami takimi jak jednostki samorządu terytorialnego, placówki oświatowe czy związki wyznaniowe, przyczyniając się tym samym do promowania lokalnych aktywności. W ramach naboru wpłynęło 335 wniosków.

PROCES ODBUDOWY POLSKIEJ PAŃSTWOWOŚCI

Odzyskanie niepodległości w 1918 r. nie było wydarzeniem jednostkowym – był to długi i złożony proces, a odbudowa polskiej państwowości trwała przez kolejne lata. Dzięki wszechstronnemu zaangażowaniu różnych grup społecznych zaczęły się formować organizacje zapewniające sprawne funkcjonowanie niepodległego państwa.

Wytrwałej pracy, odwadze i poświęceniu kolejnych pokoleń Polaków zawdzięczamy dzisiejszą niepodległą Polskę. Wielki sukces naszych przodków, jakim było odzyskanie niepodległości i odbudowa wolnego państwa, jest dla nas dzisiaj powodem do dumy i wyzwaniem na kolejne lata.

W roku 2019 działania BPN mają na celu przypomnienie i upamiętnienie kolejnych zdarzeń, procesów, postaci, bez których niemożliwe byłoby dalsze istnienie państwa po odzyskaniu niepodległości. Myśląc o różnych formach świętowania, tworzone przede wszystkim propozycje mogące zaangażować w sposób szczególnie szeroką grupę odbiorców, a tym samym na długo pozostać w pamięci uczestników jako wyjątkowe przedsięwzięcia.

SETNA ROCZNICA POWOŁANIA POLICJI PAŃSTWOWEJ

Dla uczczenia setnej rocznicy powołania Policji Państwowej – organizacji, bez której nie sposób wyobrazić sobie funkcjonowania kraju – BPN, we współpracy z Komendą Główną Policji oraz Centralnym Laboratorium Kryminalistycznym Policji, zorganizowało konkurs na najlepsze opowiadanie kryminalne lub sensacyjne „Stulecie polskiego kryminału”. Wpłynęło łącznie prawie 400 tekstów, które będą oceniane w trzech kategoriach: kryminał sto lat temu, kryminał dzisiaj oraz kryminał za sto lat. Komisja konkursowa

złożona z przedstawicieli policji i BPN, a także czołowych reprezentantów świata polskiej literatury kryminalnej przyzna nagrody w każdej ze wskazanych kategorii. Zwycięzcy otrzymają nagrody finansowe, a najlepsze prace zostaną dodatkowo opublikowane w formie antologii pokonkursowej – dochód z jej sprzedaży przekazany zostanie na rzecz Fundacji Pomocy Wdowom i Sierotom po Poległych Policjantach.

ODZYSKIWANIE NIEPODLEGŁOŚCI – POKOJOWE PRZEMIANY USTROJOWE

Wydarzenia zasługujące w bieżącym roku na szczególną uwagę to także 40. rocznica pierwszej pielgrzymki papieża Jana Pawła II do Polski oraz 30. rocznica pierwszych, częściowo wolnych wyborów parlamentarnych z 1989 r. Decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obecny dyrektor BPN mianowany został pełnomocnikiem ministra ds. organizacji wydarzeń kulturalnych związanych ze wskazanymi wydarzeniami, dzięki którym rozpoczął się okres pokojowych przemian ustrojowych w całej Europie Środkowo-Wschodniej, na zawsze zmieniający bieg historii.

Podniosłą atmosferę tamtych dni przywołał szereg zainicjowanych z tej okazji wydarzeń. Ich centralnym punktem był koncert zatytułowany *Wstuchiwać się w Papieża*, który odbył się 2 czerwca na placu marsz. Józefa Piłsudskiego w Warszawie, a więc dokładnie w rocznicę papieskiego wystąpienia, w trakcie którego padły historyczne słowa: „Niech zstąpi Duch Twój i odnowi oblicze ziemi. Tej ziemi”.

Papieska wizyta przed 40 laty wywołała w kraju ogromne poruszenie, była okazją do wzruszeń oraz refleksji nad jego dalszymi losami. Jan Paweł II odwiedził wówczas miejsca szczególnie istotne dla polskiej historii, tradycji i kultury, przywołując tysiącletnią historię istnienia państwa polskiego. Okazją do przypomnienia tamtych emocji były wystawy plenerowe prezentowane we wszystkich polskich miastach, do których w 1979 r. pielgrzymował. Wystawom pod wspólnym tytułem *Wielka Pielgrzymka – polski album rodzinny* towarzyszył także cykl bezpłatnych koncertów fortepianowych *Fortepiany Wolności*.

DZIEDZICTWO KULTUROWE

Istotnym elementem opowieści o procesie odbudowy polskiej państwowości jest dziś także radość z dorobku odzyskanej ojczyzny: duma z jej dziedzictwa

kulturowego, symboli i barw narodowych. O wartości i wyjątkowości dziedzictwa kulturowego BPN przypomina poprzez takie działania jak wystawy i kampanie społeczne.

Prezentowana na Lotnisku Chopina w Warszawie wystawa *Polski album rodzinny*, stworzona we współpracy z Muzeum Narodowym w Warszawie, to przedsięwzięcie unikatowe w skali kraju. Adaptacja największego polskiego portu komunikacyjnego, obsługującego rocznie niemal 17,8 mln pasażerów, na potrzeby galerii sztuki pozwoliła na szeroką promocję polskiej twórczości nie tylko wśród mieszkańców naszego kraju, lecz także odwiedzających go turystów.

W momencie powstawania niniejszego opracowania trwają prace nad kolejną odsłoną lotniskowej wystawy – tym razem będzie to przedsięwzięcie prezentujące obiekty o statusie Pomników Historii. Projekt realizowany jest w porozumieniu z Narodowym Instytutem Dziedzictwa.

Przypomnieniem o konieczności poszanowania barw narodowych i zachętą do wywieszenia biało-czerwonej flagi z okazji przypadającego 2 maja Dnia Flagi RP była prowadzona przez BPN kampania „#mojaflaga”. Akcja spotkała się z przychylnym odbiorem, a dostępny w aplikacji Instagram hasztag #mojaflaga znalazł się w tym dniu wśród 10 najpopularniejszych polskich hasztagów.

PLANY NA KOLEJNE LATA

Proces odbudowy polskiej państwowości był wydarzeniem długotrwałym, rozłożonym w czasie, dlatego też w ramach PW „Niepodległa” przypominane są kolejne wydarzenia będące kamieniami milowymi na drodze dalszego rozwoju kraju. W nadchodzącym roku 2020 przypada przede wszystkim setna rocznica zaślubin Polski z morzem, które bez wątpienia przyczyniły się do rozwoju polskiej gospodarki, a także stulecie Bitwy Warszawskiej, o której mówi się, że zmieniła losy Europy. Już teraz serdecznie zapraszamy Państwa do wspólnego, radosnego świętowania tych – i nie tylko tych – wydarzeń.

WYBRANE PUBLIKACJE:

- Modzelewska M., Kukułowicz T., *Obchody 100. rocznicy odzyskania niepodległości oczami Polaków. Komunikat z badań*, Narodowe Centrum Kultury,

- Warszawa 2018, <https://www.nck.pl/badania/aktualnosci/obchody-100-rocznicy-odzyskania-niepodleglosci-oczami-polakow> [dostęp: 7.08.2019].
- Modzelewska M., Maciejczak Z., Kukołowicz T., Wiśniewski R., *Raport: Świętowanie Niepodległości 11 listopada 2017 roku*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, styczeń 2018, <https://www.nck.pl/badania/projekty-badawcze/raport-swietowanie-niepodleglosci-11-listopada-2017-roku> [dostęp: 7.08.2019].
 - NCK/TNS, *Raport z badania zrealizowanego na potrzeby wieloletniego programu rządowego „Niepodległa”*, 2016, <https://nck.pl/badania/projekty-badawcze/raport-niepodlegla-> [dostęp: 7.08.2019].
 - Niepodległa/Polska. Stulecie Odzyskania Niepodległości [oficjalna strona internetowa obchodów setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości], www.niepodlegla.gov.pl [dostęp: 7.08.2019].
 - Program Wieloletni „Niepodległa” na lata 2017–2022 [załącznik do Uchwały nr 111/2018 Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 2018 r.], <https://niepodlegla.gov.pl/bip/wp-content/uploads/sites/2/2018/09/PW-Niepodleg%C5%82a-sierpie%C5%84-2018.pdf> [dostęp: 31.07.2019].

Opracowanie: Jan Edmund Kowalski,
Dyrektor Biura Programu „Niepodległa”,
kontakt@niepodlegla.gov.pl

4.

**KULTURA
W LATACH
2004–2019**

FINANSOWANIE OCHRONY ZABYTKÓW

Narodowy Instytut Dziedzictwa

Piętnaście lat obecności Polski w Unii Europejskiej i wpływ tego faktu na ochronę zabytków w Polsce to przede wszystkim zmiany w strukturze finansowania tej dziedziny. Fundusze strukturalne, programy regionalne, programy wspólnotowe, inicjatywy wspólnotowe – pod wszystkimi tymi hasłami kryją się możliwości otrzymania dodatkowych środków finansowych na ochronę i konserwację zabytków. Skorzystanie z tych programów wymaga od Polski wniesienia określonego wkładu własnego, co mobilizuje organy państwa, jednostki samorządu terytorialnego, a także inne podmioty do zabezpieczania odpowiednich środków. Jednak możliwości to jedna strona medalu, a druga – to ich wykorzystanie. Szeroko rozumianą ochronę zabytków można finansować nie tylko z programów dotyczących kultury, ale też takich, które na pierwszy rzut oka z kulturą nie mają nic wspólnego. Bardzo często, przede wszystkim w programach infrastrukturalnych, konserwacja zabytków stanowi jedno z możliwych działań/kosztów kwalifikowanych, przez co bez głębszej analizy trudno jednoznacznie stwierdzić, ile środków zostało przeznaczonych *stricte* na ochronę zabytków w ramach danego programu. Przykładem może być realizowany w latach 2007–2013 oraz 2014–2020 Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko oraz działania w jego ramach na rzecz kultury, dla których instytucją pośredniczącą jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN). Wsparcie w tym programie ukierunkowane jest na zachowanie dziedzictwa i dotyczy prac związanych z konserwacją i renowacją obiektów zabytkowych, jednak

równocześnie dofinansowanie otrzymują przedsięwzięcia polegające na rozbudowie, przebudowie i remoncie niezabytkowej infrastruktury instytucji kultury i edukacji artystycznej z przeznaczeniem na cele kulturalne.

Zamieszczone w artykule dane statystyczne stanowią jedynie niewielki promil możliwych do uzyskania danych na temat wpływu Unii Europejskiej na ochronę zabytków. Opublikowane do tej pory analizy i badania dotyczą przede wszystkim minionych okresów programowania budżetu UE, tj. 2004–2006 oraz 2007–2013, i wymagają aktualizacji¹.

Szczegółowa i pogłębiona analiza wykorzystania przez polskie podmioty możliwości, jakie zaoferowała nam Unia Europejska, oraz szerzej – wypracowanie modelu systematycznego i elastycznego gromadzenia oraz analizowania danych, przede wszystkim statystycznych, z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami oraz powiązania tej dziedziny z jak najszerszym kontekstem ekonomiczno-społecznym jest jednym z celów Narodowego Instytutu Dziedzictwa (NID) w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022.

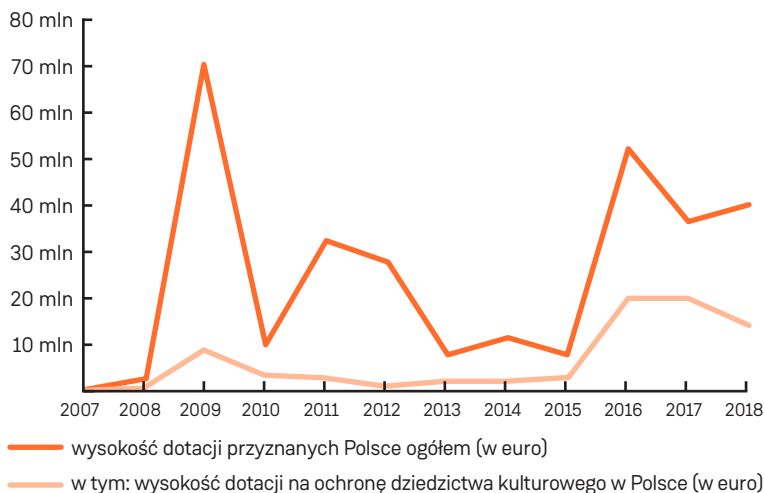
Aby jednak przybliżyć temat oraz naświetlić część problemów, jakie stoją przed badaczami, przedstawione zostanie jedno ze źródeł dofinansowania projektów dotyczących ochrony zabytków. Są nim programy europejskiej współpracy terytorialnej INTERREG. Ta wspólnotowa inicjatywa, finansowana z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i istniejąca we wszystkich okresach programowania budżetu UE, tj. 2004–2006, 2007–2013 oraz 2014–2020, miała i ma za zadanie wzmocnienie współpracy transgranicznej, międzyregionalnej i międzynarodowej oraz dzieli się na kilka projektów regionalnych.

Wykres (zob. s. 110) prezentuje sumę przyznanych dotacji na realizację projektów przez polskich partnerów, w tym projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego w programach INTERREG obsługiwanych przez Polskę. W latach 2007–2013 były to programy Polska–Brandenburgia, Polska–Słowacja oraz Południowy Bałtyk, a w obecnej edycji są to Polska–Saksonia,

1 Zob.: K. Kubiszewska, *Finansowanie odnowy zabytków w Polsce przy wykorzystaniu pomocy UE*, „Ochrona Zabytków” 2012, nr 3–4 (65), s. 258–259; P. Ciesiółka, *Wpływ funduszy Unii Europejskiej na proces rewitalizacji w Poznaniu na tle największych miast w Polsce*, „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna” 2014, nr 27, s. 101–121; S. Madej, M. Madej, *Finansowanie dziedzictwa kulturowego z funduszy UE*, „Ekonomia. Wrocław Economic Review” 2015, nr 4 (21), s. 43–59; J. Pieczonka, L. Płatkowska-Prokopczyk, *Wykorzystanie RPO w systemie finansowania ochrony zabytków na przykładzie RPO WO*, „Nauki o Finansach” 2015, nr 3 (24), s. 80–98.

Polska-Słowacja oraz Południowy Bałtyk. Warto zauważyć, że w roku 2017 ponad połowa dofinansowań w ramach programów INTERREG dotyczyła ochrony dziedzictwa kulturowego.

ZESTAWIENIE DOTACJI PRYZYNAWANYCH NA OCHRONĘ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W POLSCE W PROGRAMACH INTERREG W LATACH 2007-2018*

* Dane o wysokości przyznanych dotacji dotyczą wyłącznie programów zarządzanych przez Polskę (w latach 2007-2013 były to Polska-Brandenburgia, Polska-Słowacja oraz Południowy Bałtyk, a w obecnej edycji są to Polska-Saksonia, Polska-Słowacja oraz Południowy Bałtyk).

Źródło: dane udostępnione przez MFIPR

Najliczniejszymi beneficjentami programów INTERREG były jednostki samorządu terytorialnego (JST). Z danych udostępnionych NID przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej (MFIPR) wynika, że na ochronę dziedzictwa kulturowego w programie INTERREG w latach 2007-2018 przekazano 111 JST w Polsce 42 694 372,38 euro.

Jednak programy INTERREG to tylko jedno z możliwych źródeł dofinansowania projektów dotyczących ochrony zabytków, których beneficjentami mogły być JST. Tabela na s. 113 pokazuje wydatki samorządów na ochronę zabytków w porównaniu do całego działu 921 w klasyfikacji budżetowej – kultura i ochrona dziedzictwa narodowego. Średnia wydatków na ten cel w ostatnich 15 latach nie przekroczyła 8% – największa była w roku 2008 (7,44%). Należy mieć na uwadze, że część tych wydatków to środki europejskie i unijne, jednak dopiero pogłębiona analiza da nam odpowiedź, jaki dokładnie jest ich udział.

Działania JST związane z ochroną zabytków mają najprawdopodobniej znacznie szerszy zasięg, ale zostały ujęte w innych rozdziałach klasyfikacji budżetowej i nie zostały uwzględnione w tym zestawieniu. Z informacji, jakimi dysponuje NID, wynika, że działania dotyczące np. utrzymania zabytkowych grobów i cmentarzy wojennych klasyfikowane są w dziale 710 – działalność usługowa, w rozdziale 71035 – cmentarze. Znaczne rozproszenie danych, utrudniające lub wręcz uniemożliwiające zebranie i analizowanie ich pełnego zakresu, jest jednym z problemów statystyki ochrony zabytków, jaki NID zobowiązany jest rozwiązać w ramach Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022.

Piętnaście lat obecności Polski w Unii Europejskiej to dobra okazja do analizy finansowania ochrony zabytków także z budżetu państwa. Zebrane i publikowane w niniejszym „Roczniku Kultury Polskiej” dane pochodzą przede wszystkim z materiałów udostępnianych publicznie przez Ministerstwo Finansów (MF) i – w przypadku ochrony zabytków – obejmują następujące rozdziały klasyfikacji budżetowej: 92119 – ośrodki ochrony i dokumentacji zabytków, 92120 – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, 92121 – Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków, 92122 – Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, 92123 – Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, 92124 – Zarząd Rewaloryzacji Zespołów Zabytkowych Miasta Krakowa, 92127 – działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa.

Problem, który musi zostać poddany głębszej analizie, to wspomniane przy okazji wydatków JST na ochronę zabytków kwalifikowanie przez różne podmioty wydatków na ten cel w innych rozdziałach klasyfikacji budżetowej. Przykładem mogą tu być dotacje na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej z Funduszu Kościelnego zarządzanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, klasyfikowanego w całości w dziale 758 – różne rozliczenia, w rozdziale 75822 – fundusz kościelny, czy też wspomniane już wydatki na utrzymanie zabytkowych grobów i cmentarzy wojennych klasyfikowane w dziale 710 – działalność usługowa, w rozdziale 71035 – cmentarze. Środki wydatkowane z tych rozdziałów na ochronę zabytków nie były do tej pory sumowane do ogólnej kwoty wydatków przeznaczanych na ten cel, co powoduje, że zestawienia nie prezentują pełnego obrazu sytuacji i wymagają uzupełnienia poprzedzonego pogłębionymi analizami.

Innego rodzaju problemem jest zaliczany m.in. w raportach GUS w całości do ochrony zabytków (jako „inna działalność na rzecz ochrony zabytków”) rozdział 92122 – Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. W założeniach

istniejącej w latach 1947–2016 Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa ochrona zabytków była jednym z wielu rodzajów działań. Co ciekawe, po przejściu kompetencji Rady przez MKiDN i Instytut Pamięci Narodowej wprowadzony w 2016 r. rozdział klasyfikacji budżetowej nr 92127 – działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa – nie był uwzględniany w publikowanych do tej pory statystykach jako odnoszący się do ochrony zabytków. Dla zachowania ciągłości, i na cele niniejszych zestawień, prezentowane wydatki na inną działalność na rzecz ochrony zabytków uwzględniają także te klasyfikowane pod nr. 92127 – działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa, jednak temat ten wymaga weryfikacji.

Wydatki na ochronę zabytków z budżetu państwa, w tym także w podziale na dysponentów, prezentują tabele na s. 114 i 115.

Analizując je, należy pamiętać o wszystkich opisanych wcześniej problemach i wynikających z nich brakach bądź możliwych błędach w informacjach. Dodatkowo zestawienie nie zawiera danych na temat wydatków na ochronę zabytków z zarządzanych przez MKiDN tzw. funduszy celowych, tj. z istniejącego od 2005 r. Funduszu Promocji Kultury (FPK) oraz powołanego w 2018 r. Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków (NFOZ). O ile NFOZ istnieje krótko i w roku 2018 jego wydatki wynosiły 0 zł, to z FPK regularnie od 2006 r. finansuje się działania na rzecz ochrony polskiego dziedzictwa narodowego, a także wspiera się zadania realizowane w ramach projektów inwestycyjnych oraz projektów współfinansowanych z funduszy europejskich i międzynarodowych z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Dane udostępniane publicznie przez MKiDN nie pozwalają określić, jakie są rzeczywiste wydatki z FPK na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.

W wydatkach budżetu państwa na inną działalność na rzecz ochrony zabytków znalazły się m.in. dodatkowe fundusze przeznaczone na ochronę zabytków Krakowa, finansujące istniejący nadal Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, będący w dyspozycji Prezydenta RP, czy też zlikwidowany w 2009 r. Zarząd Rewaloryzacji Zespołów Zabytkowych Miasta Krakowa, zarządzany przez Wojewodę Małopolskiego.

Mamy świadomość, że niniejszy artykuł postawił więcej pytań, niż dał odpowiedzi, niemniej cele, jakie stawia Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022, będą w najbliższym czasie szansą do podjęcia – we współpracy z innymi podmiotami zaangażowanymi w ochronę dziedzictwa – szeregu kwerend źródeł danych i ich dogłębnej analizy.

UDZIAŁ WYDATKÓW JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO NA OCHRONĘ ZABYTKÓW W WYDATKACH NA KULTURĘ I OCHRONĘ DZIEDZICTWA NARODOWEGO W LATACH 2004–2018

WOJEWÓDZTWO	2004 r.			2007 r.			2014 r.			2018 r.		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C
	dolnośląskie	279 590	12 620	4,51	456 509	46 646	10,22	976 663	66 866	6,85	837 530	90 039
kujawsko-pomorskie	143 867	3689	2,56	239 165	22 598	9,45	341 813	21 560	6,31	500 985	56 666	11,31
lubelskie	131 815	2359	1,79	212 020	30 909	14,58	470 930	42 814	9,09	430 337	44 947	10,44
lubuskie	80 537	3263	4,05	115 595	7359	6,37	183 802	10 050	5,47	220 239	10 261	4,66
łódzkie	205 752	7087	3,44	307 799	10 709	3,48	487 721	18 665	3,83	582 459	13 516	2,32
małopolskie	262 651	15 108	5,75	386 073	33 997	8,81	690 740	30 163	4,37	847 942	69 960	8,25
mazowieckie	503 537	5220	1,04	871 320	60 674	6,96	1 017 284	17 177	1,69	1 538 523	69 589	4,52
opolskie	75 649	2254	2,98	129 955	13 007	10,01	173 693	7599	4,37	267 598	26 078	9,75
podkarpackie	140 233	4243	3,03	230 797	34 300	14,86	322 144	24 102	7,48	503 052	47 213	9,39
podlaskie	71 219	1685	2,37	141 269	2989	2,12	197 529	8852	4,48	279 866	11 915	4,26
pomorskie	176 617	6080	3,44	263 326	17 458	6,63	529 699	11 739	2,22	587 499	41 219	7,02
śląskie	370 769	13 294	3,59	557 722	23 205	4,16	976 940	27 715	2,84	883 542	20 504	2,32
świętokrzyskie	68 234	2586	3,79	102 592	1533	1,49	186 387	3109	1,67	225 917	6619	2,89
warmińsko-mazurskie	96 554	3008	3,12	152 941	12 460	8,15	226 570	17 422	7,69	316 837	15 929	5,03
wielkopolskie	263 721	5344	2,03	360 927	14 730	4,08	582 942	11 609	1,99	784 051	35 195	4,49
zachodniopomorskie	126 672	4429	3,50	203 816	7488	3,67	358 274	17 941	5,01	402 874	30 384	7,54

A – wydatki JST na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (w tys. zł)

B – wydatki JST na ochronę zabytków (w tys. zł)*

C – procentowy udział wydatków JST na ochronę zabytków względem wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego

* Na cele zestawienia zsumowane zostały wydatki z następujących rozdziałów klasyfikacji budżetowej: 92119 – ośrodki ochrony i dokumentacji zabytków, 92120 – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, 92121 – Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków, 92122 – Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, 92127 – działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa.

Źródło: MF, opracowanie własne

WYDATKI Z BUDŻETU PAŃSTWA NA OCHRONĘ ZABYTEKÓW
W LATACH 2004-2018*

ROK	KATEGORIA WYDATKÓW				
	A	B	C	D	E
2004	1 062 487	44 410	91 580	135 990	12,80
2005	1 032 087	44 366	97 812	142 178	13,78
2006	1 114 514	72 331	111 059	183 390	16,45
2007	1 313 661	176 532	120 209	296 741	22,59
2008	1 486 713	171 685	125 160	296 845	19,97
2009	1 592 791	143 978	129 779	273 757	17,19
2010	1 448 147	129 995	129 950	259 945	17,95
2011	1 493 687	94 900	136 369	231 269	15,48
2012	1 716 955	135 761	143 628	279 389	16,27
2013	1 632 782	137 170	138 670	275 840	16,89
2014	1 739 496	126 112	132 076	258 188	14,84
2015	1 964 810	136 062	147 763	283 825	14,45
2016	2 586 680	130 505	144 449	274 954	10,63
2017	3 331 937	156 815	154 639	311 455	9,35
2018	2 307 716	206 365	164 456	370 821	16,07

A – wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (w tys. zł)

B – wydatki na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami (w tys. zł)

C – wydatki na inną działalność na rzecz ochrony zabytków (w tys. zł)**

D – wydatki na ochronę zabytków ogółem (B+C) (w tys. zł)

E – procent wydatków na ochronę zabytków względem wydatków na kulturę i dziedzictwo narodowe

* łącznie z dotacjami i subwencjami dla JST

** Na cele zestawienia zsumowane zostały wydatki z następujących rozdziałów klasyfikacji budżetowej: 92119 – ośrodki ochrony i dokumentacji zabytków, 92121 – Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków, 92122 – Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, 92123 – Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, 92124 – Zarząd Rewaloryzacji Zespołów Zabytkowych Miasta Krakowa, 92127 – działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa.

Źródło: MF, opracowanie własne

WYDATKI Z BUDŻETU PAŃSTWA NA OCHRONĘ ZABYTKÓW W LATACH 2004–2018 W PODZIALE NA DYSPOONENTÓW*

INSTYTUCJA/ ROK	KANCELARIA PREZYDENTA RP					MKiDN					WOJEWODOWIE				
	A	B	C	D	E	A	B	C	D	E	A	B	C	D	E
2004	30 500	-	30 500	30 500	100	770 410	17 547	29 890	47 437	6,16	132 216	26 863	31 190	58 053	43,91
2005	30 500	-	30 500	30 500	100	838 140	24 700	35 569	60 269	7,19	88 774	19 666	31 744	51 410	57,91
2006	37 500	-	37 500	37 500	100	912 055	49 060	37 428	86 188	9,45	100 827	23 271	36 431	59 702	59,21
2007	45 500	-	45 500	45 500	100	1 072 018	125 552	37 768	163 320	15,23	108 674	50 979	36 941	87 920	80,90
2008	44 300	-	44 300	44 300	100	1 232 012	129 637	38 697	168 334	13,66	104 861	42 048	42 163	84 211	80,31
2009	42 000	-	42 000	42 000	100	1 358 569	108 026	36 436	144 462	10,63	89 588	35 952	51 343	87 295	97,44
2010	42 000	-	42 000	42 000	100	1 196 200	96 983	38 855	135 838	11,36	90 325	33 012	49 095	82 107	90,90
2011	42 000	-	42 000	42 000	100	1 231 608	62 950	45 065	108 015	8,77	85 032	31 950	49 303	81 253	95,56
2012	42 000	-	42 000	42 000	100	1 471 274	103 484	51 578	155 062	10,54	86 226	32 277	50 049	82 326	95,48
2013	39 800	-	39 800	39 800	100	1 389 586	104 065	48 465	152 530	10,98	85 897	33 105	50 405	83 510	97,22
2014	30 000	-	30 000	30 000	100	1 473 449	92 932	50 136	143 068	9,71	89 697	33 180	51 939	85 119	94,90
2015	30 000	-	30 000	30 000	100	1 690 012	102 356	66 274	168 629	9,98	90 300	33 706	51 490	85 196	94,35
2016	30 000	-	30 000	30 000	100	2 358 843	97 092	59 310	156 402	6,63	91 338	33 413	55 139	88 552	96,95
2017	30 000	-	30 000	30 000	100	3 033 841	119 435	63 195	182 631	6,02	104 387	37 629	56 605	94 233	90,27
2018	30 000	-	30 000	30 000	100	1 929 432	139 908	51 506	191 414	9,92	134 956	66 458	67 021	133 479	98,91

A – wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (w tys. zł)

B – wydatki na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami (w tys. zł)

C – wydatki na inną działalność na rzecz ochrony zabytków (w tys. zł)**

D – wydatki na ochronę zabytków ogółem (B+C) (w tys. zł)

E – procent wydatków na ochronę zabytków względem wydatków na kulturę i dziedzictwo narodowe

* łącznie z dotacjami i subwencjami dla JST

** Na cele zestawienia zsumowane zostały wydatki z następujących rozdziałów klasyfikacji budżetowej: 92119 – ośrodki ochrony i dokumentacji zabytków, 92121 – Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków, 92122 – Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, 92123 – Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, 92124 – Zarząd Rewaloryzacji Zespołów Zabytkowych Miasta Krakowa, 92127 – działalność dotycząca miejsc pamięci narodowej oraz ochrony pamięci walk i męczeństwa.

Źródło: MF, opracowanie własne

WYBRANE PUBLIKACJE:

- Brudnicki J. i in., *Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)*, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Warszawa 2017.
- Ciesiółka P., *Wpływ funduszy Unii Europejskiej na proces rewitalizacji w Poznaniu na tle największych miast w Polsce*, „Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna” 2014, nr 27.
- Kubiszewska K., *Finansowanie odnowy zabytków w Polsce przy wykorzystaniu pomocy UE*, „Ochrona Zabytków” 2012, nr 3–4 (65).
- Madej S., Madej M., *Finansowanie dziedzictwa kulturowego z funduszy UE*, „Ekonomia. Wrocław Economic Review” 2015, nr 4 (21).
- Pieczonka J., Płatkowska-Prokopczyk L., *Wykorzystanie RPO w systemie finansowania ochrony zabytków na przykładzie RPO WO*, „Nauki o Finansach” 2015, nr 3 (24).
- Roczniki statystyczne GUS „Kultura” z lat 2004–2018, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/kultura-w-2004-r-,2,2.html> [dostęp: 26.08.2019].
- Sprawozdania z realizacji budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego Ministerstwa Finansów, <https://mf-arch2.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc/finanse-publiczne> [dostęp: 26.08.2019].

Opracowanie: Aleksandra Szczepańska,
aszczepanska@nid.pl

INWESTYCJE ROZWOJOWE W MUZEACH

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów

WPROWADZENIE

Od lat 80. XX w. w Europie Zachodniej inwestycje związane z kulturą (w tym z muzeami) stają się istotnym czynnikiem regeneracji tkanki urbanistycznej i społecznej wielu jednostek osadniczych. Muzea posiadają potencjał rozwojowy, który może wywrzeć pozytywny wpływ na trwały rozwój regionów.

Zjawiskiem, które wywarło (i wywiera) niezwykle istotny wpływ na rozwój muzeów, jest obserwowany *boom* inwestycyjny w muzealnictwie. Rola muzeów w urbanistyce miejskiej ma długą tradycję w Europie i Ameryce Północnej. Począwszy od XIX w., ich siedziby są jednymi z najistotniejszych i najbardziej prestiżowych gmachów miejskich¹. Na przestrzeni ostatnich 30 lat w polskim muzealnictwie zaszły fundamentalne zmiany. Wejście Polski do Unii Europejskiej otworzyło przed muzeami wiele nowych możliwości na niespotykaną dotąd skalę, dotyczących nie tylko pełnoprawnego uczestnictwa w tworzeniu dialogu międzykulturowego, ale także w zakresie bezpośredniego wsparcia finansowego. Inwestycje w infrastrukturę (wybudowano nowoczesne obiekty, wiele zostało zmodernizowanych lub jest w trakcie realizacji) powoli dostosowują polskie muzea do światowych standardów wystawienniczych. Coraz częściej na wystawach i w przestrzeniach okołowystawowych wykorzystywane są nowe technologie, coraz większe znaczenie muzea przywiązują

1 A. Rottermund, *Muzea – perspektywy*, „Muzealnictwo” 2015, t. 56, s. 20.

do działań edukacyjnych oraz do komfortu publiczności² (przeźrzeni wypoczynku, strefy usług, dostępu dla osób dotychczas wykluczonych, jak również dostępu do oferty muzealnej za pomocą usług elektronicznych itp.).

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę skrótovej analizy wykorzystania przez muzea środków europejskich na realizację własnych projektów inwestycyjnych. Z uwagi na temat publikacji skupiono się jedynie na muzeach państwowych, samorządowych oraz współprowadzonych (w uproszczeniu – budynkach użyteczności publicznej, największych instytucjach z punktu widzenia m.in. odwiedzających), a także na realizacji przez nie projektów infrastrukturalnych w ramach programów krajowych finansowanych z udziałem środków europejskich.

AKTUALNA SYTUACJA MUZEÓW ORAZ ZASŁĘ W NICH ZMIANY

Muzea w Polsce funkcjonują w oparciu o Ustawę z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jedn.: Dz.U. 2019 poz. 917). Zgodnie z art. 1: „muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów”.

Zgodnie z wykazem muzeów prowadzonym przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego³ w Polsce funkcjonuje 846 muzeów, z tego:

- 21 państwowych,
- 323 samorządowe,
- 13 współprowadzonych, wpisanych do rejestru prowadzonego przez jednostkę samorządu terytorialnego,

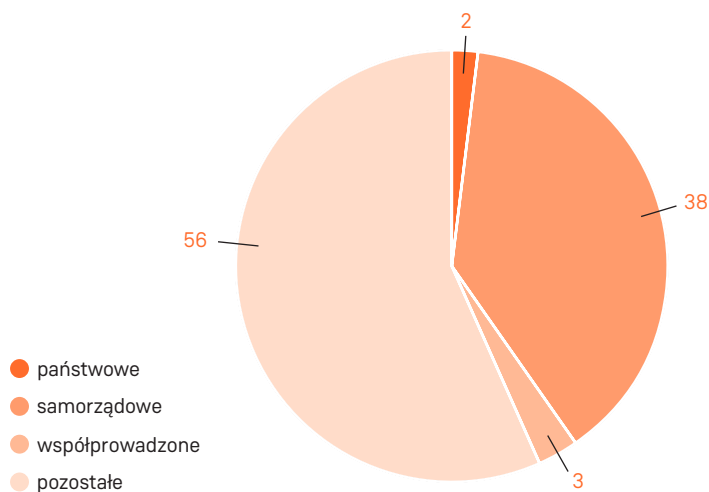
2 K. Jagodzińska, *Charakterystyka działalności kulturalnej w Polsce po transformacji ustrojowej*, w: *Kultura a rozwój*, red. J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla, NCK, Warszawa 2013, s. 128.

3 Zob. *Rejestry muzeów*, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, <http://bip.mkidn.gov.pl/pages/rejestry-ewidencje-archiwa-wykazy/rejestry-muzeow.php> [dostęp: 18.09.2019].

- 14 współprowadzonych, wpisanych do rejestru prowadzonego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- 475 pozostałych⁴.

Podział ten przedstawia wykres na s. 119, a wykres na s. 120 obrazuje liczbowy rozkład analizowanych muzeów w podziale wojewódzkim.

UDZIAŁ WYBRANYCH GRUP MUZEÓW W OGÓLNEJ LICZBIE MUZEÓW W POLSCE (W %)

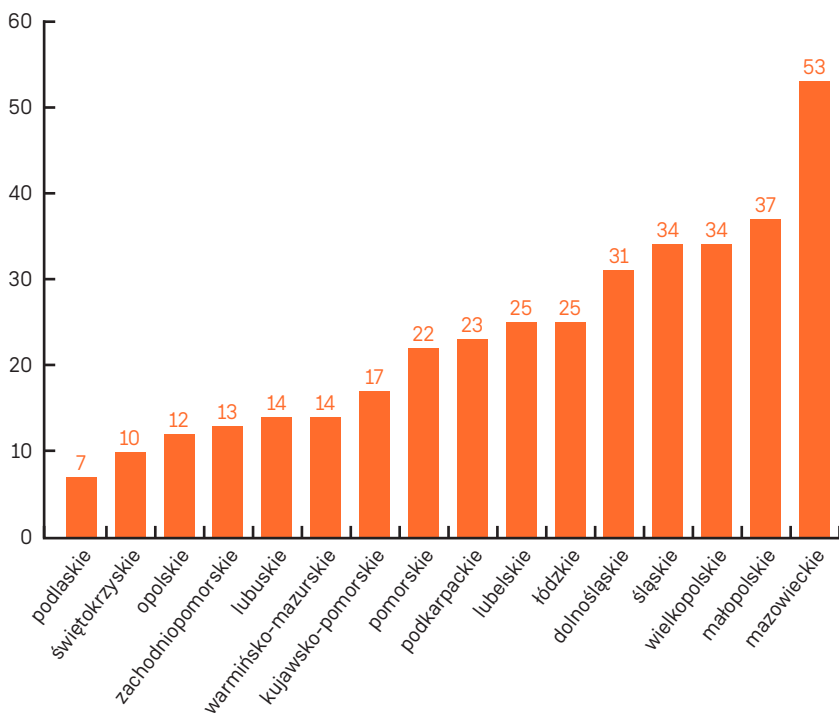
Źródło: opracowanie własne na podstawie *Wykazu muzeów*

Jak podaje Dorota Folga-Januszewska⁵, w latach 1989–2008 wybudowano niewiele nowych budynków muzealnych. Inwestycje w tym obszarze głównie dotyczyły bieżących remontów siedzib głównych i oddziałów (65 instytucji).

4 *Wykaz muzeów*, data dodania: 28.08.2019, w: BIP, *Rejestry muzeów*, <http://bip.mkidn.gov.pl/pages/rejestry-ewidencje-archiwa-wykazy/rejestry-muzeow.php> [dostęp: 18.09.2019] (dalej: *Wykaz muzeów*).

5 D. Folga-Januszewska, *Muzea w Polsce 1989–2008. Stan, zachodzące zmiany i kierunki rozwoju muzeów w Europie oraz rekomendacje dla muzeów polskich* [jeden z Raportów o Stanie Kultury], MKiDN, Warszawa, grudzień 2008, s. 11, [http://www.kongreskultury.pl/library/File/RaportMuzea/muzea_raport_w.pelna\(1\).pdf](http://www.kongreskultury.pl/library/File/RaportMuzea/muzea_raport_w.pelna(1).pdf) [dostęp: 18.09.2019].

LICZBA MUZEÓW PAŃSTWOWYCH, SAMORZĄDOWYCH I WSPÓŁPROWADZONYCH W PODZIALE NA WOJEWÓDZTWA

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wykazu muzeów

Dołączenie Polski do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. miało nie tylko wymiar symboliczny, ale także ekonomiczny. Dostęp do funduszy (z uwagi na ich skalę i alokowanie w projekty w dość krótkim czasie) zmienił oblicze kraju. Środki te pozwoliły na realizację kompleksowych inwestycji, będących jednocześnie znaczną wartością dodaną dla społeczeństwa, które zaczęło postrzegać kulturę (w tym muzea) jako zasób, w który warto inwestować. Ponadto dzięki funduszom europejskim zwiększył się udział środków publicznych w inwestycjach muzealnych poprzez nakłady na wymagany tzw. wkład własny do projektów (co do zasady 15–25% kosztów kwalifikowalnych inwestycji).

Polska jest największym beneficjentem pomocy unijnej, jest też jednym z państw UE, które najefektywniej i najsprawniej wykorzystują dostępne środki. W dalszej części opracowania przedstawione zostaną pierwsze tego efekty, jeśli chodzi o muzea.

PROJEKTY INWESTYCYJNE MUZEÓW WSPÓLFINANSOWANE W LATACH 2004–2019 Z UDZIAŁEM ŚRODKÓW EUROPEJSKICH

ZINTEGROWANY PROGRAM OPERACYJNY ROZWOJU REGIONALNEGO 2004–2006 (ZPORR)⁶

W latach 2004–2006 Polska uzyskała możliwość finansowania różnorodnych przedsięwzięć związanych z kulturą w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Dość szerokie możliwości w tym zakresie dawał przede wszystkim ZPORR. Definiując cele wsparcia w obszarze kultury, twórcy programu skupili się na wzroście znaczenia miast i regionów jako miejsca m.in. koncentracji działalności kulturalnej oraz na poprawie dostępu mieszkańców do infrastruktury społecznej. Główne działanie wspierające infrastrukturę kultury i ochronę dziedzictwa narodowego (1.4 „Rozwój turystyki i kultury”) koncentrowało się na wzroście znaczenia kultury jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy, na konieczności ułatwienia dostępu do obiektów kultury, m.in. poprzez rozbudowę infrastruktury, jak również na zwiększeniu turystyki przyjazdowej do Polski oraz turystyki krajowej.

PROJEKTY W RAMACH DZIAŁANIA 1.4 ZPORR 2004–2006

DOFINANSOWANIE PROJEKTÓW	LICZBA/UDZIAŁ DOFINANSOWANYCH PROJEKTÓW	WARTOŚĆ/UDZIAŁ PROJEKTÓW	WARTOŚĆ/UDZIAŁ DOFINANSOWANIA ZE ŚRODKÓW UE
Dofinansowane projekty ogółem	155	1 976 413 705,50 zł	870 615 971,36 zł
Udział projektów muzealnych w projektach dofinansowanych ogółem	10,97%	15,63%	18,56%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych historycznych MKiDN

W ramach działania 1.4 ZPORR muzea otrzymały dofinansowanie UE w wysokości 161 565 370,74 zł na realizację 17 projektów o łącznej wartości

6 Informacje o programie można znaleźć na stronie: https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/Strony/Fundusze_Europejskie_2004_2006.aspx [dostęp: 27.08.2019].

308 834 155,46 zł. Lista projektów została przedstawiona w załączniku do niniejszego opracowania. W tabeli na s. 121 przedstawiono informacje na temat liczby dofinansowanych inwestycji muzealnych oraz zestawiono to z liczbą projektów dofinansowanych ogółem w ramach analizowanego działania.

Jak wynika z ww. tabeli, efekty realizacji ZPORR w obszarze muzeów wskazują, że sektor ten okazał się dość dobrze przygotowany do absorpcji środków strukturalnych⁷.

MECHANIZM FINANSOWY (MF) EUROPEJSKIEGO OBSZARU GOSPODARCZEGO (EOG) ORAZ NORWESKI MECHANIZM FINANSOWY (NMF) 2004–2009, PRIORYTET 3 „OCHRONA KULTUROWEGO DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO”⁸

MF EOG oraz NMF to odrębna od funduszy strukturalnych możliwość dofinansowania projektów w obszarze muzeów. Polska w okresie 2004–2009 była największym beneficjentem tychże środków. Całkowita alokacja na priorytet dotyczący kultury wyniosła 78,65 mln euro. Celem Priorytetu 3 było zachowanie i odbudowa dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim wraz z jego otoczeniem oraz wykreowanie narodowych produktów turystyki kulturowej w historycznych miastach Polski.

Powyższe cele wynikały z roli, jaką kultura odgrywa w życiu społecznym, budując poczucie tożsamości regionalnej i narodowej oraz integrując. Jest ona uniwersalnym instrumentem rozwijania współpracy międzynarodowej i kształtowania wspólnej, europejskiej tożsamości kulturowej i społecznej. W ramach MF EOG i NMF 2004–2009 muzea otrzymały dofinansowanie z programu na 10 inwestycji infrastrukturalnych w wysokości 126 188 873,15 zł. Łączna wartość tych projektów wynosiła 199 721 142,08 zł. Lista projektów została przedstawiona w załączniku do niniejszego opracowania.

W tabeli na s. 123 przedstawiono informacje na temat liczby dofinansowanych inwestycji muzealnych oraz zestawiono to z liczbą projektów dofinansowanych ogółem w ramach analizowanego działania.

Z prezentowanych danych wynika, że muzea w programie stanowiły liczną grupę beneficjentów (blisko 1/3).

7 Zob. *Finansowanie kultury z funduszy europejskich w Polsce w latach 2004–2006*, Departament Strategii Kultury i Spraw Europejskich, MKiDN, Warszawa 2006.

8 Informacje o programie można znaleźć na stronie: <http://www.eog2011.mkidn.gov.pl/> [dostęp: 27.08.2019].

PROJEKTY W RAMACH PRIORYTETU 3 MF EOG I NMF 2004–2009

DOFINANSOWANIE PROJEKTÓW	LICZBA/UDZIAŁ DOFINANSOWANYCH PROJEKTÓW	WARTOŚĆ/UDZIAŁ PROJEKTÓW	WARTOŚĆ/UDZIAŁ DOFINANSOWANIA ZE ŚRODKÓW UE
Dofinansowane projekty ogółem	34	511 673 825,00 zł	345 309 909,00 zł
Udział projektów muzealnych w projektach dofinansowanych ogółem	29,41%	39,03%	36,54%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych historycznych MKiDN

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO (POIIŚ) NA LATA 2007–2013, PRIORYTET XI „KULTURA I DZIEDZICTWO KULTUROWE”⁹

Decyzją z 7 grudnia 2007 r. Komisja Europejska zatwierdziła POIIŚ 2007–2013. Jednym z kluczowych priorytetów inwestycyjnych programu był priorytet XI z alokacją 553,56 mln euro, którego głównym celem było: „Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym i europejskim dla zwiększenia atrakcyjności Polski”.

W ramach priorytetu XI muzea otrzymały dofinansowanie UE w wysokości 249 277 441,97 zł na realizację 14 projektów o łącznej wartości 377 893 049,19 zł. Lista projektów została przedstawiona w załączniku do niniejszego opracowania (zob. s. 133). W tabeli przedstawiono informacje na temat liczby dofinansowanych inwestycji muzealnych oraz zestawiono to z liczbą projektów dofinansowanych ogółem w ramach analizowanego działania.

PROJEKTY W RAMACH PRIORYTETU XI POIIŚ 2007–2013

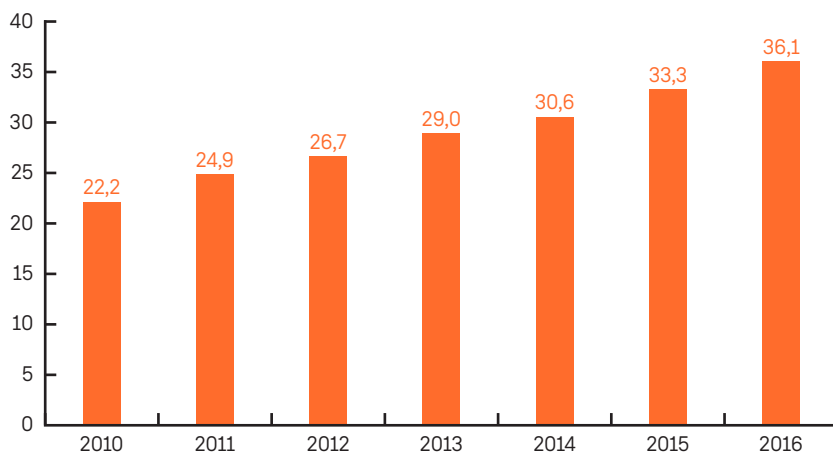
DOFINANSOWANIE PROJEKTÓW	LICZBA/UDZIAŁ DOFINANSOWANYCH PROJEKTÓW	WARTOŚĆ/UDZIAŁ PROJEKTÓW	WARTOŚĆ/UDZIAŁ DOFINANSOWANIA ZE ŚRODKÓW UE
Dofinansowane projekty ogółem	79	4 083 742 368,77 zł	2 299 284 661,98 zł
Udział projektów muzealnych w projektach dofinansowanych ogółem	17,72%	9,25%	10,84%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych historycznych MKiDN

9 Informacje o programie można znaleźć na stronie: <https://www.pois.2007-2013.gov.pl> [dostęp: 27.08.2019].

Duże zainteresowanie kulturą przypadające na lata wdrażania POliŚ 2007–2013 prezentuje wykres, na którym odzwierciedlono liczbę osób odwiedzających muzea. Pokazuje on, że systematycznie, każdego roku, liczba ta się znacznie zwiększała.

LICZBA OSÓB ZWIEDZAJĄCYCH MUZEA W LATACH 2010–2016 (W MLN)

Źródło: Urząd Statystyczny w Krakowie, *Działalność muzeów w 2016 roku*, s. 3, <https://stat.gov.pl>

Tak dynamiczny wzrost zainteresowania muzeami po części wynikał ze wzrostu dostępu do nowej/odnowionej infrastruktury muzealnej oraz wzrostu liczby działań w niej prowadzonych, co w pewnym stopniu było efektem zrealizowanych inwestycji¹⁰. Zarazem zainteresowanie ofertą muzeów wynikało z rosnącego poziomu wykształcenia, poprawiającej się sytuacji materialnej oraz rosnących aspiracji edukacyjnych społeczeństwa¹¹.

Badania pokazują, że wizyta we wspartych w ramach priorytetu instytucjach, w tym w muzeach, to ważny powód przyjazdu turystów (także

10 Rezultatem projektów muzealnych zrealizowanych z POliŚ 2007–2013 jest ponad 12,85 mln osób odwiedzających obiekty dziedzictwa kulturowego objęte wsparciem.

11 P. Majewski, *Przeszłość jako inspiracja, przeszłość jako przestroga. „Kultura pamięci” i jej instytucje a kształtowanie postaw współczesnych Polaków* [wystąpienie wygłoszone na Ogólnopolskiej Interdyscyplinarnej Konferencji Naukowej pt. „Społeczeństwo polskie dziś: samoświadomość, uznanie, edukacja”, zorganizowanej przez NCK i Wydział Nauk Humanistycznych UKSW w Warszawie 8–9 grudnia 2016 r.], <http://muzealnictwo.com> [dostęp: 18.09.2019].

obcokrajowców). Konsekwencją zrealizowanych projektów było powstanie 630 miejsc pracy¹².

FUNDUSZE NORWESKIE I EOG 2009–2014¹³

Ze względu na charakter realizowanych projektów w dziedzinie kultury wyodrębniono dwa programy: pierwszy – „Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego”, obejmujący projekty infrastrukturalne, drugi – „Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego”. Na programy te alokowano z Funduszy norweskich i EOG 2009–2014 70,2 mln euro.

W ramach programu „Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego” muzea otrzymały dofinansowanie w wysokości 183 099 908,44 zł na realizację 11 projektów o łącznej wartości 275 244 818,47 zł. Lista projektów została przedstawiona w załączniku do niniejszego opracowania.

W tabeli poniżej przedstawiono informacje na temat liczby dofinansowanych inwestycji muzealnych oraz zestawiono to z liczbą projektów dofinansowanych ogółem w ramach analizowanego programu.

PROJEKTY W RAMACH PROGRAMU „KONSERWACJA I REWITALIZACJA” FUNDUSZY NORWESKIECH I EOG 2009–2014

DOFINANSOWANIE PROJEKTÓW	LICZBA/UDZIAŁ DOFINANSO- WANYCH PROJEKTÓW	WARTOŚĆ/ UDZIAŁ PROJEKTÓW	WARTOŚĆ/UDZIAŁ DOFINANSOWANIA ZE ŚRODKÓW UE
Dofinansowane projekty ogółem	22	444 150 167,47 zł	309 276 573,95 zł
Udział projektów muzealnych w projektach dofinansowanych ogółem	50,00%	61,97%	59,20%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych historycznych MKiDN

- 12 *Podsumowanie efektów wdrażania projektów w ramach XI Priorytetu POIiŚ 2007–2013 i ich wpływ na atrakcyjność kraju. Raport końcowy z badania*, PAG Uniconsult, Badania Społeczne MSK, Warszawa, grudzień 2015, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/dzialalnosc-muzeow-w-2016-r-,12,1.html> [dostęp: 18.09.2019].
- 13 Fundusze Norweskie – właśc. Norweski Mechanizm Finansowy; EOG – właśc. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Informacje o tych programach można znaleźć na stronie : <http://www.eog.gov.pl/strony/zapoznaj-sie-z-funduszami/efekty/efekty-ii-edycji/> [dostęp: 27.08.2019].

Jak wynika z tabeli, muzea stanowiły połowę dofinansowanych projektów, a wsparcie finansowe wyniosło blisko 60% środków europejskich w programie.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO (POIiŚ) 2014–2020, VIII OŚ PRIORYTETOWA „OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ROZWÓJ ZASOBÓW KULTURY”¹⁴

W ramach VIII osi priorytetowej wsparcie ukierunkowano na zachowanie dziedzictwa i rozwój zasobów kultury. W celu zwiększenia dostępu do zasobów kultury wprowadzono pewną nowość, a mianowicie wyodrębniono inwestycje dotyczące przebudowy pomieszczeń z przeznaczeniem na magazyny studyjne, modernizację wystaw stałych, ale też zabezpieczenie obiektów przed kradzieżą i zniszczeniem. Dodatkowo uwzględniono zakup wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej oraz zakup aparatury specjalistycznej na cele działalności związanej z ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego oraz rozwojem zasobów kultury. Całkowita alokacja EFRR na projekty w ramach VIII osi priorytetowej POIiŚ 2014–2020 wynosi 467,3 mln euro, w tym na Mazowsze: 50,8 mln euro.

W ramach VIII osi priorytetowej muzea otrzymały dofinansowanie UE na realizację 43 projektów infrastrukturalnych w wysokości 683 992 111,99 zł. Łączna wartości tych inwestycji to 1 037 868 370,75 zł. Lista projektów została przedstawiona w załączniku do niniejszego opracowania (zob. s. 133).

W tabeli przedstawiono informacje na temat liczby dofinansowanych inwestycji muzealnych oraz zestawiono to z liczbą projektów dofinansowanych ogółem w ramach analizowanego działania.

PROJEKTY W RAMACH VIII OSI PRIORYTETOWEJ POIiŚ 2014–2020

DOFINANSOWANIE PROJEKTÓW	LICZBA/UDZIAŁ DOFINANSOWANYCH PROJEKTÓW	WARTOŚĆ/ UDZIAŁ PROJEKTÓW	WARTOŚĆ/UDZIAŁ DOFINANSOWANIA ZE ŚRODKÓW UE
Dofinansowane projekty ogółem	138	2 541 520 327,38 zł	1 813 830 797,23 zł
Udział projektów muzealnych w projektach dofinansowanych ogółem	31,16%	40,84%	37,71%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych historycznych MKiDN

¹⁴ Informacje o priorytecie, w tym o dofinansowanych projektach, można znaleźć na stronie: <http://poiis.mkidn.gov.pl/> [dostęp: 27.08.2019].

Także w tym przypadku, podobnie jak we wcześniej omówionych programach, projekty muzeów są widoczne zarówno jeśli chodzi o ich liczbę, jak i wartość.

PODSUMOWANIE

Opisane w niniejszym opracowaniu projekty infrastrukturalne współfinansowane w latach 2004–2019 z Funduszy Europejskich wpisały się w strategię rozwoju miast i regionów oraz w działania zmierzające do stworzenia zupełnie nowej przestrzeni do prezentacji sztuki. W tym samym czasie ewoluowała także filozofia działania muzeów, którą Katarzyna Jagodzińska streszcza w trzech słowach: „otwartość”, „uczestnictwo”, „partycypacja”¹⁵.

Niewątpliwie w wyniku realizacji przedstawionych inwestycji muzea uzyskały możliwość poszerzania swoich zbiorów, jak też lepszego ich przechowywania. Obiekty będące przedmiotem projektów wykorzystywane są głównie do przygotowania wystaw stałych oraz czasowych, lekcji muzealnych, różnego rodzaju warsztatów, spotkań, debat i in. Coraz częściej muzea podejmują się digitalizacji zbiorów, co po pierwsze chroni cenne eksponaty przed zniszczeniem bądź kradzieżą, a po drugie – umożliwia ich pośrednie udostępnianie szerokiemu gronu odbiorców. Na bazie zdigitalizowanych zbiorów tworzone są m.in. wirtualne muzea. Dzięki budowie/rozbudowie i konserwacji infrastruktury pojawiły się nowe przestrzenie w muzeach, a jakość już istniejących została podniesiona. Istotne jest także dostosowywanie instytucji do możliwości osób z różnymi ograniczeniami, w tym z niepełnosprawnościami.

Przypatrując się efektom ekonomicznym inwestycji, można zauważyć, że realizacja projektów bezpośrednio przyczyniła się do utworzenia nowych miejsc pracy¹⁶. Ponadto projekty w obszarze muzeów generują – oprócz etatów o charakterze merytorycznym – także miejsca pracy w otoczeniu i powiązanych usługach¹⁷.

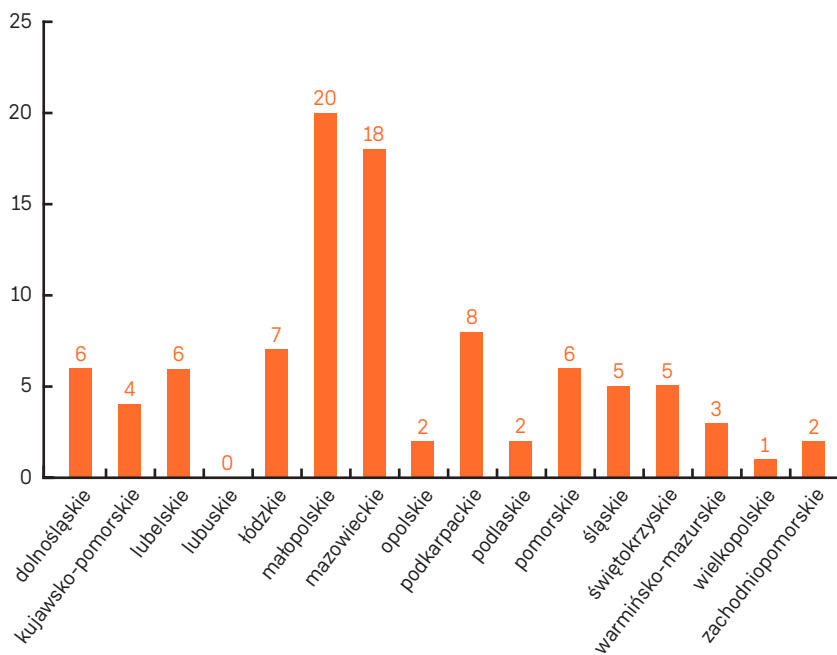
15 K. Jagodzińska, *Nowe miejsca nowej sztuki w Europie Środkowej*, „Muzeologia”, t. 19, Universitas, Kraków 2019.

16 W ramach rezultatów projektów muzealnych zrealizowanych z POIiŚ 2007–2013 osiągnięta „całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów (EPC)” wynosi blisko 80.

17 Zob. K. Jagodzińska, J. Purchla, J. Sanetra-Szeliga, P. Niedźwiecki, K. Tylus-Sowa, C. Thys, A. Vandesande, K. Van Balen, S. Van der Auwera, L. Verpoest, *Cultural Heritage Counts for Europe. Full Report*, CHCfE Consortium by the International Cultural Centre, Kraków 2015.

Na przedstawionych czterech wykresach widać jednoznacznie, że inwestycje w muzeach stanowiły znaczną część zarówno w wymiarze ilościowym (wykres 1, s. 128), pieniężnym (wykresy 2 i 3, s. 129), jak i procentowym (wykres 4, s. 130). Jednocześnie z wykresów tych da się wywnioskować, że rozkład regionalny inwestycji muzealnych jest nierównomierny. Można zatem postawić tezę, że z jednej strony wynika to z samego rozlokowania muzeów na mapie Polski¹⁸, z drugiej – z zarządzania poszczególnymi instytucjami. Wreszcie wpływ na to może mieć także zadowalający stan poszczególnych muzeów (brak konieczności inwestowania, nasycenie środkami krajowymi) lub brak gotowych projektów do ubiegania się o wsparcie europejskie. Niewątpliwie potwierdzenie tych wniosków wymagałoby odrębnych badań.

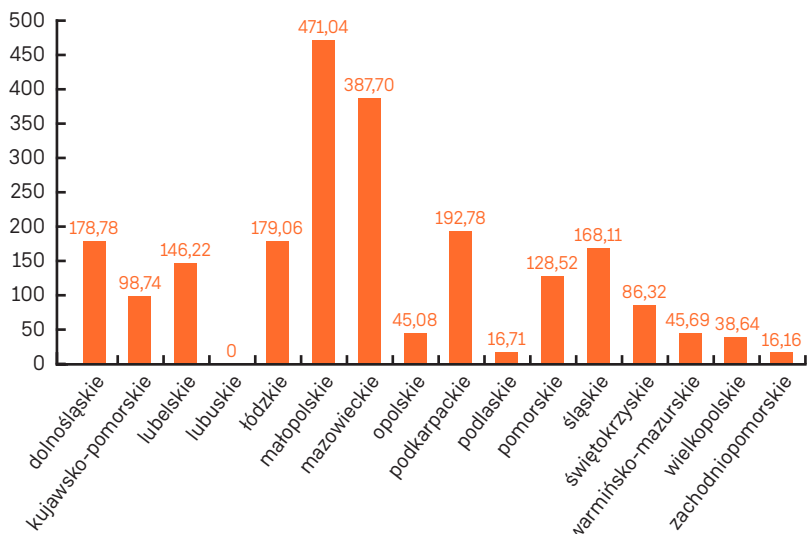
LICZBA PROJEKTÓW MUZEALNYCH DOFINANSOWANYCH W LATACH 2004-2019
Z EUROPEJSKICH PROGRAMÓW CENTRALNYCH
W PODZIALE NA WOJEWÓDZTWA

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych historycznych MKiDN

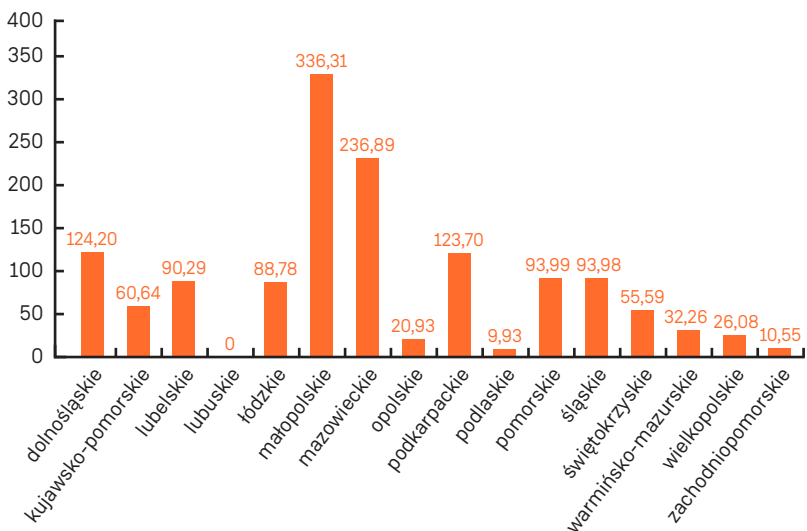
18 Zob. wykres na s. 120 w niniejszym opracowaniu.

WARTOŚĆ OGÓŁEM (W MLN ZŁ) PROJEKTÓW MUZEALNYCH DOFINANSOWANYCH
W LATACH 2004-2019 Z EUROPEJSKICH PROGRAMÓW CENTRALNYCH
W PODZIALE NA WOJEWÓDZTWA

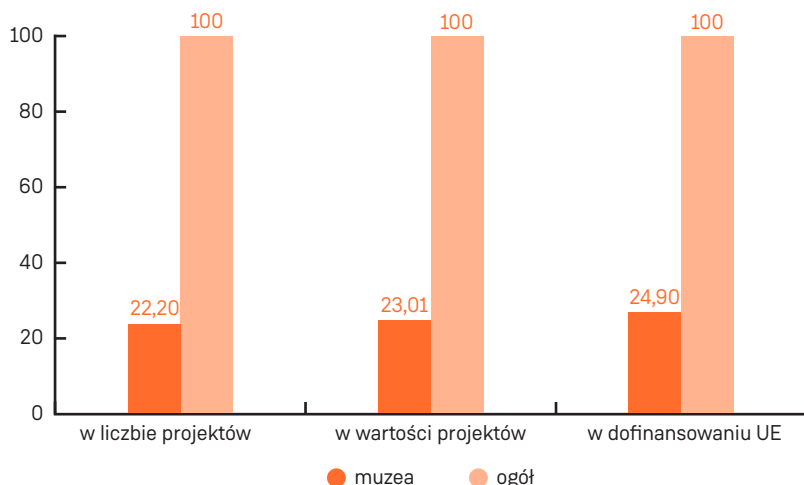
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych historycznych MKiDN

WARTOŚĆ DOFINANSOWANIA EUROPEJSKIEGO (W MLN ZŁ) PROJEKTÓW
MUZEALNYCH DOFINANSOWANYCH W LATACH 2004-2019 Z PROGRAMÓW
CENTRALNYCH W PODZIALE NA WOJEWÓDZTWA

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych historycznych MKiDN

UDZIAŁ PROJEKTÓW MUZEALNYCH W INWESTYCJACH KULTURALNYCH OGÓŁEM DOFINANSOWANYCH W LATACH 2004-2019 Z PROGRAMÓW CENTRALNYCH (W %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych historycznych MKiDN

Kolejną kwestią wartą podkreślenia jest fakt, iż zestawiając sumaryczne wartości dofinansowanych inwestycji (95 projektów, wartość ogółem: 2199,56 mln zł, dofinansowanie ogółem: 1404,12 mln zł) z planem na 2017 r. wydatków budżetu państwa (BP) – część 24, dział 921, rozdział 92118 – muzea, wyraźnie widać, że¹⁹:

- wartość ogółem projektów w stosunku do planu wydatków BP na 2017 r. stanowi aż 3,1 budżetów rocznych,
- wartość ogółem projektów w stosunku do planu wydatków majątkowych (obejmującego m.in. inwestycje i zakupy inwestycyjne) BP na 2017 r. stanowi 6,8 budżetów rocznych.

Powyższe dane pokazują, jaka jest skala środków europejskich z programów krajowych zainwestowanych w sektor muzeów państwowych, samorządowych i współprowadzonych w latach 2004-2019.

19 Opracowanie własne z uwzględnieniem danych Ustawy budżetowej na 2017 r. dla cz. 24 – KiODN. Załącznik nr 2, w: Wysokość budżetu cz. 24 – KiODN – 2017, data dodania: 7.03.2017, w: BIP, *Budżet MKiDN*, <http://bip.mkidn.gov.pl/pages/budzet-mkidn.php> [dostęp: 18.09.2019].

KOMENTARZ

Można stwierdzić, że inwestycje w infrastrukturę muzealną stanowią szansę na zwiększenie dynamiki rozwoju regionalnego oraz zapewnienie jego zrównoważonego charakteru. Muzealnictwo na przestrzeni ostatnich 15 lat (szczególnie w Polsce) było przedmiotem gwałtownych zmian dzięki wielości nowych inwestycji infrastrukturalnych w tej sferze (finansowanych także ze środków krajowych), które odcisnęły swoje piętno na otoczeniu społeczno-gospodarczym i procesach przemian urbanistycznych, nierzadko nadając otoczeniu impuls do rozwoju.

Muzeum stać się może istotnym wyznacznikiem jakości przestrzeni publicznej miasta. Obiekty muzealne i ich zespoły wraz z powiązanim z nimi funkcjonalnie otoczeniem wzbogacają miasto o znaczące dla jego kompozycji urbanistycznej, statusu i wizerunku przestrzenie publiczne, powinny także stawać się katalizatorem rewitalizacji dla sąsiednich obszarów. Przykłady europejskie (np. portowa dzielnica Docklands w Londynie, Manchester, Bilbao, Kreuzberg czy nieczynne lotnisko Gatow w Berlinie) pokazują, że udana realizacja projektu z obszaru kultury przyczynia się do zmiany znaczenia dzielnicy w mieście lub też miasta na arenie krajowej, a czasem międzynarodowej.

Niewątpliwie środki europejskie przyczyniły się do podniesienia jakości dostępu do kultury (oferty muzeów). To jednak dopiero początek zmian, gdyż beneficjenci nie do końca wykorzystali możliwość modernizacji strukturalnej (sposobu zarządzania i kwestii organizacyjno-prawnych) instytucji. W tym obszarze pozostało jeszcze wiele do ulepszenia. Dogłębna analiza mocnych i słabych stron sektora muzealnego, wykorzystanych przez instytucje szans na rozwój, ale także zagrożeń, jakie niosą ze sobą środki europejskie w obszarze zarówno inwestycji, jak i działań miękkich, z uwagi na swój szeroki zakres jest tematem na odrębne opracowanie.

WYBRANE PUBLIKACJE:

- Jagodzińska K., *Charakterystyka działalności kulturalnej w Polsce po transformacji ustrojowej*, w: *Kultura a rozwój*, red. J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla, NCK, Warszawa 2013.
- Jagodzińska K., *Nowe miejsca nowej sztuki w Europie Środkowej*, „*Muzeologia*”, t. 19, Universitas, Kraków 2019.

- Jagodzińska K., Purchla J., Sanetra-Szeliga J., Niedźwiecki P., Tylus-Sowa K., Thys C., Vandesande A., Van Balen K., Van der Auwera S., Verpoest L., *Cultural Heritage Counts for Europe. Full Report*, CHCfE Consortium by the International Cultural Centre, Kraków 2015.
- *Finansowanie kultury z funduszy europejskich w Polsce w latach 2004–2006*, Departament Strategii Kultury i Spraw Europejskich, MKiDN, Warszawa 2006.
- Folga-Januszewska D., *Muzea w Polsce 1989–2008. Stan, zachodzące zmiany i kierunki rozwoju muzeów w Europie oraz rekomendacje dla muzeów polskich* [jeden z Raportów o Stanie Kultury], MKiDN, Warszawa, grudzień 2008, [http://www.kongreskultury.pl/library/File/RaportMuzea/muzea_raport_w.pelna\(1\).pdf](http://www.kongreskultury.pl/library/File/RaportMuzea/muzea_raport_w.pelna(1).pdf) [dostęp: 18.09.2019].
- Majewski P., *Przeszłość jako inspiracja, przeszłość jako przestroga. „Kultura pamięci” i jej instytucje a kształtowanie postaw współczesnych Polaków* [wystąpienie wygłoszone na Ogólnopolskiej Interdyscyplinarnej Konferencji Naukowej pt. „Społeczeństwo polskie dziś: samoświadomość, uznanie, edukacja”, zorganizowanej przez NCK i Wydział Nauk Humanistycznych UKSW w Warszawie 8–9 grudnia 2016 r.], <http://muzealnictwo.com> [dostęp: 18.09.2019].
- Majewski P., *Muzea*, „Rocznik Kultury Polskiej” 2018, s. 107.
- *Mapa dotacji UE*, <https://mapadotacji.gov.pl> [dostęp: 18.09.2019].
- *Podsumowanie efektów wdrażania projektów w ramach XI Priorytetu POIiŚ 2007–2013 i ich wpływ na atrakcyjność kraju. Raport końcowy z badania*, PAG Uniconsult, Badania Społeczne MSK, Warszawa, grudzień 2015, <https://www.pois.2007-2013.gov.pl/ANALIZYRAPORTYPODSUMOWANIA/Strony/default.aspx#strona=1&zakladka=3> [dostęp: 18.09.2019].
- Rottermund A., *Muzea – perspektywy*, „Muzealnictwo” 2015, t. 56.
- Ustawa budżetowa na 2017 rok dla cz. 24 – KiODN. Załącznik nr 2, w: Wysokość budżetu cz. 24 – KiODN – 2017, data dodania: 7.03.2017, w: *BIP, Budżet MKiDN*, <http://bip.mkidn.gov.pl/pages/budzet-mkidn.php> [dostęp: 18.09.2019].
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jedn.: Dz.U. 2019 poz. 917).
- *Wykaz muzeów*, data dodania: 28.08.2019, w: *BIP, Rejestry muzeów*, <http://bip.mkidn.gov.pl/pages/rejestry-ewidencje-archiwa-wykazy/rejestry-muzeow.php> [dostęp: 18.09.2019].

Opracowanie: Przemysław Niedźwiecki,
Zastępca Dyrektora Departamentu Funduszy i Spraw Europejskich
w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
pniedzwiecki@poczta.fm

ZAŁĄCZNIK

LISTA PROJEKTÓW Z OBSZARU MUZEÓW, DOFINANSOWANYCH ZE ŚRODKÓW EUROPEJSKICH W PODZIALE NA WYBRANE PROGRAMY KRAJOWE

LP.	NAZWA BENEFICJENTA	TYTUŁ PROJEKTU	WARTOŚCI OGÓŁEM (W ZŁ)	KWOTA DOFINANSOWANIA ZE ŚRODKÓW EUROPEJSKICH (W ZŁ)	WOJEWÓDZTWO
1	2	3	4	5	6
Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006, Działanie 1.4 „Rozwój turystyki i kultury”					
1	Miasto Wrocław	Remont i modernizacja Muzeum Miejskiego Wrocławia – etap II	9 986 751,01	4 525 326,66	dolnośląskie
2	Gmina Miasta Toruń	Projektowanie i budowa Centrum Sztuki Współczesnej	46 442 339,00	29 648 319,12	kujawsko-pomorskie
3	Muzeum Etnograficzne Toruń	Wielokulturowość, tolerancja, integracja - modernizacja Muzeum Etnograficznego w Toruniu	4 779 496,99	2 094 232,93	kujawsko-pomorskie
4	Muzeum Lubelskie w Lublinie	Ochrona i konserwacja Zamku Lubelskiego – najcenniejszego zabytku regionu między Wisłą a Bugiem	8 956 332,14	5 475 752,87	lubelskie
5	Miasto Łódź	Kultura i tradycja włókienniczej Łodzi – modernizacja i zagospodarowanie kompleksu fabrycznego Geyera	29 641 104,96	15 349 038,96	łódzkie
6	Muzeum Sztuki w Łodzi	Modernizacja i adaptacja XIX-wiecznego budynku pofabrycznego dla Muzeum Sztuki w Łodzi	54 486 171,12	16 798 899,13	łódzkie
7	Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu	Budowa Miasteczka Galicyjskiego w Nowym Sączu – realizacja I etapu	12 282 859,88	7 484 610,29	małopolskie
8	Miasto Oświęcim	Remont i adaptacja Zamku Piastowskiego w Oświęcimiu	5 182 960,95	3 160 321,18	małopolskie
9	Zamek Królewski w Warszawie Pomnik Historii i Kultury Narodowej	Remont i przebudowa pałacu Pod Blachą w Zespole Zamku Królewskiego w Warszawie	41 199 844,11	21 745 029,44	mazowieckie

CD. LISTA PROJEKTÓW Z OBSZARU MUZEÓW...

1	2	3	4	5	6
10	Muzeum Pałac w Wilanowie	Restauracja wnętrz pierwszego w Polsce muzeum sztuki – Muzeum Pałac w Wilanowie	6 000 054,98	4 097 274,82	mazowieckie
11	Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu	Mons Universitatis. Rozbudowa i remont Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu	30 017 355,39	13 300 421,23	opolskie
12	Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej	Budowa Muzeum – Wielokulturowego Centrum Historii i Sztuki w Przemysłu	22 833 919,62	15 635 853,92	podkarpackie
13	Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	Rewaloryzacja substancji zabytkowej Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu	5 762 378,16	3 144 567,79	podlaskie
14	Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	Wzmocnienie potencjału turystycznego „Krainy w Kratę” – rekonstrukcja zagrody Albrechta w Swoławie	6 214 900,23	3 437 732,87	pomorskie
15	Muzeum w Pszczynie	Renowacja kompleksu zamkowego w Pszczynie	8 637 421,46	5 185 703,42	śląskie
16	Gmina Żywiec	Rewitalizacja i zagospodarowanie kulturalne kompleksu Starego Zamku i parku Habsburgów w Żywcu	3 749 709,63	2 811 532,11	śląskie
17	Muzeum Narodowe w Szczecinie	Modernizacja kompleksów budynków Muzeum Narodowego w Szczecinie	12 660 555,83	7 670 754,00	zachodnio-pomorskie
Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy 2004-2009, Priorytet „Ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego”					
1	Muzeum Narodowe w Krakowie	Remont i modernizacja Galerii Sztuki Polskiej XIX wieku w krakowskich Sukiennicach	41 303 393,00	20 600 251,00	małopolskie
2	Fundacja Książąt Czartoryskich przy Muzeum Narodowym w Krakowie	Zabezpieczenie przed zniszczeniem i kradzieżą zasobów Fundacji XX Czartoryskich przy Muzeum Narodowym w Krakowie, jako forma Ochrony Kulturowego Dziedzictwa Europejskiego	18 986 748,00	16 138 737,00	małopolskie

1	2	3	4	5	6
3	Muzeum Pałac w Wilanowie	Renowacja królewskiego zespołu pałacowo-ogrodowego w Wilanowie – etap II	19 711 007,00	13 756 468,00	mazowieckie
4	Muzeum-Zamek w Łańcucie	Rewitalizacja zabytkowych budynków Maneżu, Kasyna i Storczykarni Muzeum-Zamku w Łańcucie	23 637 146,00	9 099 180,00	podkarpackie
5	Muzeum Podkarpackie w Krośnie	Skansen archeologiczny „Karpacka Troja” w Trzcinicy atrakcją turystyczną regionu	10 278 189,00	6 873 575,00	podkarpackie
6	Muzeum Zamkowe w Malborku	Zespół Rezydencjonalny Wielkich Mistrzów na Zamku Średnim w Malborku – pałac wraz ze skrzydłem zachodnim – kontynuacja prac	17 387 575,00	10 432 543,00	pomorskie
7	Centralne Muzeum Morskie w Gdańsku	Przebudowa i rozbudowa infrastruktury kulturalnej Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku na potrzeby Ośrodka Kultury Morskiej	48 336 816,00	33 677 290,00	pomorskie
8	Muzeum Historyczne Miasta Gdańska	Prace ratownicze twierdzy w Wisłoujściu – unikatowa fortyfikacja w skali europejskiej	5 997 406,00	5 097 794,00	pomorskie
9	Muzeum Przyrody i Techniki Ekomuzeum im. Jana Pazdura w Starachowicach	Regio Ferrea – renowacja i adaptacja na cele kulturalne zabytkowej huty żelaza w Starachowicach	9 508 152,05	6 624 533,39	świętokrzyskie
10	Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie	Ratunkowe prace konserwatorskich krużganków zamku lidzbarskiego	4 574 710,04	3 888 501,76	warmińsko-mazurskie
Program Infrastruktura i Środowisko na lata 2007–2013, Priorytet XI „Kultura i dziedzictwo kulturowe”					
1	Muzeum Narodowe we Wrocławiu	Rewaloryzacja i przebudowa budynku Pawilonu Czterech Kopuł na cele wystawiennicze Muzeum Narodowego we Wrocławiu	79 344 170,00	50 000 000,00	dolnośląskie
2	Miasto Zamość	Utworzenie Muzeum Fortyfikacji i Broni w obrębie Bastionu III i Arsenału w Zamościu	27 646 230,27	20 000 000,00	lubelskie

CD. LISTA PROJEKTÓW Z OBSZARU MUZEÓW...

1	2	3	4	5	6
3	Muzeum Narodowe w Krakowie	Europejskie Centrum Numizmatyki Polskiej w Muzeum Narodowym w Krakowie	22 850 574,21	18 985 775,03	małopolskie
4	Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki	Renowacja dziedzina zewnętrznej oraz adaptacja budynku na centrum promocji i informacji na Wawelu	16 005 785,90	10 986 986,18	małopolskie
5	Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha w Krakowie	Budowa i uruchomienie Galerii Europa – Daleki Wschód w Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha w Krakowie	27 555 395,93	18 409 691,00	małopolskie
6	Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu	Konserwacja pięciu drewnianych baraków dawnego KL Auschwitz II – Birkenau	5 299 466,94	4 455 460,85	małopolskie
7	Muzeum Pałac w Wilanowie	Rewitalizacja i digitalizacja XVII-wiecznego zespołu pałacowo-ogrodowego w Wilanowie – etap III	25 140 561,09	21 508 793,75	mazowieckie
8	Muzeum Pałac w Wilanowie	Rewitalizacja i digitalizacja jedynej w Polsce barokowej rezydencji królewskiej w Wilanowie	18 854 348,06	12 675 218,15	mazowieckie
9	Zamek Królewski w Warszawie	Renowacja elewacji wschodniej Zamku Królewskiego w Warszawie	6 366 629,01	4 000 640,85	mazowieckie
10	Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie	Konserwacja i remont Pałacu na Wyspie wraz z otoczeniem w Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie	36 519 150,20	24 000 000,00	mazowieckie
11	Miasto Stołeczne Warszawa	Muzeum Warszawskiej Pragi	35 882 472,42	12 123 380,04	mazowieckie
12	Muzeum Budownictwa Ludowego	Galicyski Rynek – budowa sektora miejskiego w parku etnograficznym w Sanoku	20 747 044,99	11 684 974,70	podkarpackie
13	Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu	Prace konserwatorskie i budowlane obiektów dawnego KL Auschwitz I – bloki o nr inw. A-2 i A-3	17 042 134,77	14 363 980,00	śląskie
14	Muzeum Narodowe w Poznaniu	Rewaloryzacja i modernizacja Zespołu Pałacowo-Parkowego w Rogalinie – Oddziału Muzeum Narodowego w Poznaniu – etap II	38 639 085,40	26 082 541,42	wielkopolskie

1	2	3	4	5	6
Program „Konservacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego” w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009–2014					
1	Zakład Narodowy im. Ossolińskich	Muzeum Pana Tadeusza we Wrocławiu – innowacyjna przestrzeń – edukacja przez kulturę	44 807 422,99	37 858 158,47	dolnośląskie
2	Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju	Renowacja i adaptacja na cele kulturalne zabytkowego budynku suszarni oraz zabezpieczenie przeciwpożarowe kompleksu Muzeum Papiernictwa w Dusznikach-Zdroju wraz z konserwacją i digitalizacją zbiorów	9 562 660,00	6 442 241,87	dolnośląskie
3	Muzeum Narodowe w Krakowie	Budowa Pawilonu Józefa Czapskiego w Muzeum Narodowym w Krakowie	18 931 038,00	15 504 832,00	małopolskie
4	Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki	Pieskowa Skała. Konserwacja architektury zamku i poszerzenie oferty edukacyjno-kulturalnej	11 270 948,48	9 504 929,48	małopolskie
5	Muzeum Łazienki Królewskie	Strefa Muz i Myśli Stanisława Augusta – remont i konserwacja XVIII-wiecznej Starej Oranżerii z Teatrem Stanisławowskim na potrzeby nowej ekspozycji rzeźby i realizacji programu kulturalnego w Muzeum Łazienki Królewskie	18 561 165,00	15 210 053,00	mazowieckie
6	Muzeum Warszawy	Modernizacja, konserwacja oraz digitalizacja obiektów zabytkowych siedziby głównej Muzeum Warszawy przy Rynku Starego Miasta w Warszawie	53 407 915,00	18 284 823,28	mazowieckie
7	Muzeum-Zamek w Łańcucie	Ochrona i udostępnienie dziedzictwa kulturowego Ordynacji Łańcuckiej poprzez prace remontowo-konserwatorskie i cyfryzację zasobów Muzeum-Zamku w Łańcucie (OR-KAII)	18 860 176,00	13 058 822,00	podkarpackie
8	Muzeum Zamkowe w Malborku	Prace konserwatorskie i roboty budowlane w zespole kościoła NMP w Muzeum Zamkowym w Malborku	23 370 747,00	19 047 355,00	pomorskie

CD. LISTA PROJEKTÓW Z OBSZARU MUZEÓW...

1	2	3	4	5	6
9	Narodowe Muzeum Morskie	Centrum Konserwacji Wraków Statków wraz z Magazynem Studyjnym w Tczewie - budowa infrastruktury kultury Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku	27 210 613,00	22 292 960,00	pomorskie
10	Muzeum Śląskie w Katowicach	Rewitalizacja zabytkowych budynków Łaźni Głównej i Stolarsni wraz z przyległym terenem dawnej kopalni Katowice i budową niezbędnej infrastruktury na potrzeby Muzeum Śląskiego w Katowicach	29 893 263,00	12 593 858,34	śląskie
11	Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie	Konserwacja i restauracja XIV-wiecznego zamku w Lidzbarku Warmińskim - perły architektury gotyckiej w Polsce - etap II	19 368 870,00	13 301 875,00	warmińsko-mazurskie
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, Oś priorytetowa VIII „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”, Działanie 8.1					
1	Muzeum Narodowe we Wrocławiu	Modernizacja zespołu budynków Panoramy Racławickiej - etap III	10 308 730,00	7 989 081,30	dolnośląskie
2	Muzeum Narodowe we Wrocławiu	Projekt i wykonanie systemu wystawienniczego optymalizującego możliwości aranżacyjne działań ekspozycyjnych i innych typów prezentacji kulturalnych w Muzeum Sztuki Współczesnej, oddziale Muzeum Narodowego we Wrocławiu, ul. Wystawowa 1	24 766 049,99	17 384 778,64	dolnośląskie
3	Gmina Miasta Toruń	Muzeum Twierdzy Toruń - adaptacja budynku Koszar Bramy Chełmińskiej na cele muzealne	22 236 408,00	14 382 298,52	kujawsko-pomorskie
4	Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy	Remont konserwatorski i rozbudowa obiektu Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, ul. Gdańska 4	25 286 673,62	14 519 840,34	kujawsko-pomorskie
5	Muzeum Lubelskie w Lublinie	Muzeum Lubelskie - ochrona dziedzictwa przeszłości i nowe wyzwania przyszłości: edukacja, nauka, innowacyjność, promocja regionu, turystyka	34 153 641,96	17 690 712,41	lubelskie

1	2	3	4	5	6
6	Muzeum Zamojskich w Kozłówce	Przebudowa, rewitalizacja i konserwacja budynków zespołu pałacowo-parkowego w Kozłówce (dwie oficyny, stajnia, teatralnia) z adaptacją na cele kulturowe i turystyczne	40 685 475,39	24 790 574,25	lubelskie
7	Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym	Remont konserwatorski i modernizacja ekspozycji w wybranych zabytkowych obiektach Muzeum Nadwiślańskiego w Kazimierzu Dolnym	16 514 463,74	9 713 318,72	lubelskie
8	Muzeum Ziemi Lubuskiej	Rozbudowa i modernizacja Muzeum Ziemi Lubuskiej	18 267 534,70	12 623 056,08	lubelskie
9	Muzeum Sztuki w Łodzi	Magazyn studyjny dla Muzeum Sztuki w Łodzi – budynek J	9 845 097,18	6 577 249,31	łódzkie
10	Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi	Modernizacja budynków „B”, „D”, „E” i pomieszczeń wraz z dziedzińcem Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi	30 564 734,00	14 681 455,00	łódzkie
11	Muzeum Sztuki w Łodzi	Rewitalizacja infrastruktury Muzeum Sztuki w Łodzi – Gdańska 43	18 279 162,50	12 242 057,00	łódzkie
12	Miasto Łódź	Rewitalizacja, modernizacja i poprawa infrastruktury zabytkowego obiektu Muzeum Miasta Łodzi – Pałacu Poznańskich w części użytkowanej przez Muzeum Miasta Łodzi	20 785 794,61	14 164 617,96	łódzkie
13	Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi	Wzbogacenie oferty Centralnego Muzeum Włókiennictwa w Łodzi poprzez modernizację infrastruktury, prace konserwatorskie i zakup wyposażenia	15 458 994,85	8 963 559,18	łódzkie
14	Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu	Adaptacja budynku Starego Teatru na działalność Międzynarodowego Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu	28 696 854,87	22 178 168,66	małopolskie

CD. LISTA PROJEKTÓW Z OBSZARU MUZEÓW...

1	2	3	4	5	6
15	Muzeum Historyczne Miasta Krakowa	Krzysztofory od nowa – Muzeum Kompletnie: modernizacja i remont konserwatorski Pałacu Krzysztofory wraz z przystosowaniem jego funkcji do realizacji zadań nowoczesnego, wielofunkcyjnego obiektu muzealnego	42 033 167,45	29 047 310,83	małopolskie
16	Muzeum Historii Fotografii im. Walerego Rzewuskiego w Krakowie	Modernizacja i adaptacja zabytkowej siedziby Muzeum Historii Fotografii im. Walerego Rzewuskiego w Krakowie na potrzeby utworzenia nowoczesnego centrum magazynowo-konserwatorskiego i digitalizacyjnego oraz badawczego	25 274 435,82	14 673 312,63	małopolskie
17	Muzeum Narodowe w Krakowie	Przeszłość przyszłości – remont i wyposażenie Muzeum Książąt Czartoryskich – Muzeum Narodowe w Krakowie w celu udostępnienia unikatowej kolekcji	51 540 019,83	42 986 632,86	małopolskie
18	Muzeum Tatrzańskie im. dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem	Rewaloryzacja i modernizacja zabytkowych, drewnianych budynków Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem dla zachowania i prezentacji unikatowego dziedzictwa kulturowego Podhala	12 833 516,44	8 923 373,27	małopolskie
19	Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie	Rewaloryzacja zabytkowej siedziby Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie na potrzeby nowoczesnego muzeum nauki i techniki	40 851 808,34	28 284 529,74	małopolskie
20	Muzeum Lotnictwa Polskiego w Krakowie	Rewaloryzacja zespołu zabytkowych budowli inżynierskich dawnego lotniska Rakowice-Czyżyny wraz z adaptacją na potrzeby Muzeum Lotnictwa Polskiego w Krakowie	13 963 438,06	9 371 344,10	małopolskie
21	Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu	SKANSENOVA – systemowa opieka nad dziedzictwem w małopolskich muzeach na wolnym powietrzu	13 563 788,79	8 850 565,73	małopolskie

1	2	3	4	5	6
22	Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki	Wawel – dziedzictwo dla przyszłości	30 007 848,77	25 166 577,64	małopolskie
23	Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu	Zwiększenie dostępu do zasobów kultury poprzez rozbudowę trasy zwiedzania Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau o przestrzeń poobozową budynków Schlachthaus i Molkerei oraz przebudowę sali kinowej	32 606 237,38	21 592 902,85	małopolskie
24	Muzeum Niepodległości w Warszawie	Dostosowanie Pałacu Przebendowskich/Radziwiłłów do nowych funkcji kulturalnych i edukacyjnych, w tym dla osób niepełnosprawnych	24 423 843,89	13 863 483,04	mazowieckie
25	Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum. Rezydencja Królów i Rzeczypospolitej	Odtworzenie Ogrodów Dolnych Zamku Królewskiego w Warszawie	23 123 535,78	18 775 982,06	mazowieckie
26	Muzeum Narodowe w Warszawie	Rearanżacja stałej ekspozycji Galerii Sztuki Starożytnej Muzeum Narodowego w Warszawie	16 084 867,67	12 226 736,27	mazowieckie
27	Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie	Restauracja i zabezpieczenie symbolu polskiego dziedzictwa kulturowego – Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie	17 783 784,44	13 651 607,12	mazowieckie
28	Muzeum Łazienki Królewskie	Stajnie Pegaza. Konserwacja i remont Stajni Kubickiego na terenie Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie. Adaptacja obiektu do potrzeb ekspozycyjnych i edukacyjnych wraz z wprowadzeniem rozwiązań efektywnych energetycznie	10 954 631,61	8 882 383,73	mazowieckie
29	Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie	Zakup sprzętu i wyposażenia na potrzeby nowoczesnych wystaw Państwowego Muzeum Etnograficznego i świadczonych w nim działań edukacyjno-kulturalnych	7 426 645,78	4 126 816,41	mazowieckie

CD. LISTA PROJEKTÓW Z OBSZARU MUZEÓW...

1	2	3	4	5	6
30	Miasto Stołeczne Warszawa	Zakup sprzętu i wyposażenia w celu realizacji II etapu wystawy głównej Muzeum Warszawy oraz prowadzenia działalności kulturalnej w siedzibie przy Rynku Starego Miasta w Warszawie	8 754 094,86	4 640 983,25	mazowieckie
31	Łazienki Królewskie w Warszawie	Źródła przemian. Ochrona i udostępnienie historycznego dziedzictwa Łazienek Królewskich. Konserwacja i remont Białego Domku oraz Wodociągu wraz z zabytkowym ogrodem w Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie	17 510 146,37	13 319 730,80	mazowieckie
32	Muzeum Polskiej Piosenki w Opolu	Modernizacja obiektów kultury w celu poprawy dostępu do dóbr i usług oferowanych w dziedzinie muzyki, w szczególności w zakresie polskiej piosenki	15 057 932,17	7 632 098,35	opolskie
33	Muzeum-Zamek w Łańcucie	Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego dawnej Ordynacji Łańcuckiej poprzez prace remontowo-konserwatorskie oraz wykreowanie nowych przestrzeni ekspozycyjnych w budynku zamku oraz zabytkowym parku Muzeum-Zamku w Łańcucie (OR-KA II, III, IV, VII)	42 860 355,23	29 634 203,22	podkarpackie
34	Muzeum-Zamek w Łańcucie	Prace remontowo-konserwatorskie i budowlane Oranżerii oraz Ujeżdżalni w ramach przedsięwzięcia „Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego dawnej Ordynacji Łańcuckiej poprzez prace remontowo-konserwatorskie oraz wykreowanie nowych przestrzeni ekspozycyjnych (OR-KA II, III, IV, VII)”	31 954 823,53	22 782 879,34	podkarpackie
35	Muzeum Regionalne w Stalowej Woli	Rewaloryzacja modernistycznych warsztatów szkolnych w Stalowej Woli na potrzeby Muzeum Centralnego Okręgu Przemysłowego	21 608 749,96	14 932 254,03	podkarpackie

1	2	3	4	5	6
36	Muzeum Pamięci Sybiru w Białymstoku	Wykonanie wystawy stałej i zakup wyposażenia na potrzeby Muzeum Pamięci Sybiru	10 947 753,47	6 783 630,07	podlaskie
37	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze	Rewitalizacja i udostępnienie poprzemysłowego Dziedzictwa Górnego Śląska	108 784 770,51	59 026 372,92	śląskie
38	Muzeum Narodowe w Kielcach	Modernizacja Muzeum Archeologicznego w Wiślicy jako Oddziału Muzeum Narodowego w Kielcach wraz z otoczeniem w celu zabezpieczenia i ochrony unikatowych obiektów dziedzictwa narodowego	18 778 989,97	13 978 969,08	świętokrzyskie
39	Muzeum Narodowe w Kielcach	Pałac w muzeum, Muzeum w Pałacu. Ochrona, zachowanie i udostępnienie na cele publiczne zabytków ruchomych i nieruchomości o znaczeniu ogólnopolskim	21 559 772,02	17 324 907,69	świętokrzyskie
40	Muzeum Wsi Kieleckiej	Rozbudowa i modernizacja Mauzoleum Martyrologii Wsi Polskich w Michniowie	21 212 156,89	10 008 094,00	świętokrzyskie
41	Muzeum Historyczno-Archeologiczne w Ostrowcu Świętokrzyskim	Zwiększenie dostępności do Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Ostrowcu Świętokrzyskim poprzez poprawę infrastruktury Muzeum Archeologicznego i Rezerwatu Krzemionki oraz Pałacu Wielopolskich	15 263 074,46	7 654 733,25	świętokrzyskie
42	Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku	Rozbudowa, przebudowa i remont budynku Muzeum Bitwy pod Grunwaldem w Stębarku	21 750 946,14	15 065 040,65	warmińsko-mazurskie
43	Muzeum Narodowe w Szczecinie	Konserwatorskie Niebo – zakup wyposażenia do Pracowni Działu Konserwacji Muzeum Narodowego w Szczecinie	3 503 619,71	2 883 889,69	zachodniopomorskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych historycznych MKiDN i *Mapy dotacji UE*, <https://mapadotacji.gov.pl> [dostęp: 18.09.2019]

POLSKIE ARCHIWA PAŃSTWOWE A WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych

Koncepcję szerokiej współpracy archiwów w Europie zgłosiła po raz pierwszy Holandia podczas swojej prezydencji w drugiej połowie 1991 r. Przyjęto wówczas wspólną rezolucję Rady i ministrów kultury Unii Europejskiej z 14 listopada 1991 r., dotyczącą współpracy w dziedzinie archiwów¹. Powołana przez Komisję Europejską grupa robocza, złożona z ekspertów reprezentujących archiwa narodowe państw członkowskich, opracowała specjalny raport o sytuacji archiwów w tych krajach i sformułowała na tej podstawie postulaty dotyczące europejskiej współpracy w tej dziedzinie. Raport zatytułowany *Archives in the European Union* (od koloru okładki zwany *Black Book*) został opublikowany w roku 1994². Na podstawie raportu Rada Unii Europejskiej przyjęła konkluzje z 17 czerwca 1994 r. dotyczące szerokiej współpracy w dziedzinie archiwów. Dokument ten dał początek kilku ważnym inicjatywom europejskim, takim jak DLM Forum i INSAR. Zalecał także

- 1 Resolution of the Council and the Ministers of Culture, meeting within the Council of 14 November 1991 on arrangements concerning archives, OJ C 314, 5.12.1991.
- 2 Council conclusions of 17 June 1994 concerning greater cooperation in the field of archives, OJ C 235, 23.08.1994.

objęcie wspólnymi działaniami ówczesnych państw kandydujących (w tym Polski).

W kwietniu 2001 r. w Lund, w Szwecji, podczas spotkania dyrektorów archiwów narodowych państw Unii Europejskiej, przyjęto projekt nowej rezolucji dotyczącej szerokiej współpracy archiwów europejskich. Celem tej inicjatywy była aktualizacja postanowień oraz zapisów rezolucji i konkluzji Rady z 1991 i 1994 r. w świetle rozszerzenia Unii o nowych członków, a także zmian zachodzących w archiwach, związanych z coraz szerszym stosowaniem technologii informatycznej w ich działalności. Rezolucja została przyjęta przez Radę 6 maja 2003 r.³ Najważniejsze jej postanowienia dotyczyły publicznego dostępu do dokumentacji i archiwów oraz rozwoju archiwistyki w kontekście budowy społeczeństwa informacyjnego. Rezolucja zobowiązała Komisję Europejską, podobnie jak w 1991 r., do powołania grupy roboczej, której celem miało być opracowanie i opublikowanie w 2004 r. nowego raportu o sytuacji archiwów w rozszerzonej Unii Europejskiej⁴. Polskie archiwa państwowe aktywnie włączyły się w prace grupy roboczej, wnosząc istotny wkład w przygotowanie raportu⁵. Raport został także opublikowany w języku polskim nakładem Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych⁶.

Działania archiwów europejskich na rzecz integracji archiwów narodowych państw kandydujących do Unii Europejskiej zaowocowały aktywnym udziałem archiwów polskich w DLM Forum – jednej z najważniejszych inicjatyw europejskich dotyczących dokumentów elektronicznych i archiwów cyfrowych. DLM Forum (Données lisibles par machine) powstało w 1994 r. na mocy wspomnianej wcześniej konkluzji Rady Unii Europejskiej z 17 czerwca 1994 r. Celem tej inicjatywy było stworzenie miejsca do wymiany

3 Council Resolution of 6 May 2003 on archives in the Member States, OJ C 113, 13.05.2003.

4 Sprawozdanie ogólne z działalności Unii Europejskiej za 2003 r., rozdz. X, pkt 1171 „Współpraca w dziedzinie archiwów na poziomie europejskim”.

5 *Report on archives in the enlarged European Union. Increased archival cooperation in Europe: action plan*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2005.

6 *Raport o archiwach w Unii Europejskiej po rozszerzeniu. Pogłębiona współpraca archiwalna w Europie – plan działania*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2011. Szerzej zob.: E. Rosowska, *Archiwa w polityce Unii Europejskiej. Vademecum*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2004, <https://issuu.com/archi725/docs/vademecum> [dostęp: 15.08.2019].

doświadczeń i dyskusji europejskiego środowiska archiwalnego, naukowego, a także środowiska producentów technologii informatycznej w zakresie problematyki zarządzania, przechowywania i użytkowania elektronicznych zasobów archiwalnych. Pierwsza konferencja DLM Forum odbyła się w grudniu 1996 r. w Brukseli. Uczestniczyło w niej ponad 300 ekspertów reprezentujących administracje publiczne, archiwa narodowe, przemysł informatyczny i ośrodki naukowe. DLM Forum charakteryzuje multidyscyplinarność podejścia do zagadnienia archiwów elektronicznych oraz duży profesjonalizm⁷. W pracach Forum, od jego powstania, uczestniczyli przedstawiciele archiwów polskich, dla których była to płaszczyzna zdobywania nowej i nowatorskiej wiedzy oraz umiejętności w obszarze zarządzania dokumentacją i archiwami elektronicznymi. Powstała w 2003 r. na bazie DLM Forum organizacja DLM Network postawiła sobie za cel zbudowanie europejskiej sieci badań i wymiany doświadczeń w dziedzinie dokumentu elektronicznego. W związku z wprowadzonymi zmianami na nowo zinterpretowano tradycyjną nazwę DLM Forum jako Document Lifecycle Management Forum⁸.

Podpisanie Traktatu z Nicei w 2001 r. otworzyło krajom kandydującym wiele możliwości udziału w programach finansowanych z budżetu Unii Europejskiej. Należały do nich także programy unijne odnoszące się do szeroko rozumianego sektora dziedzictwa kulturowego. Polskie Archiwa Państwowe wielokierunkowo wykorzystały szansę, angażując się w projekty digitalizacji

7 Zob. *The History of the DLM Forum*, <http://www.dlmforum.eu/index.php/about-us/our-history> [dostęp: 15.08.2019].

8 Szerzej zob. m.in.: *Proceedings of the DLM-Forum. European citizens and electronic information – the memory of the Information Society, Brussels, 18–19 October 1999*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2000; *Access and preservation of electronic information. Best practices and solutions. Proceedings of the DLM-Forum 2002, Barcelona, 6–8 May 2002*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2002; K. Schürer, *Better access to electronic information for the citizen. The relationship between public administration and archives services concerning electronic documents and records management*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2001; *The proceedings of the DLM-Forum on electronic records, Brussels, 18–20 December 1996*, INSAR: European Archives News, Supplement II, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 1997 i in.

zasobów dziedzictwa kulturowego takich programów, jak: Kultura 2000, DigiCult, eCulture, Media+, eTEN, programy ramowe badań i rozwoju⁹.

Pierwszym dużym projektem, w który włączyły się archiwa polskie, był DELOS NoE – DELOS Sieć Doskonałości Bibliotek Cyfrowych, realizowany w latach 2000–2003 w ramach Piątego Programu Ramowego, koordynowany przez European Research Consortium for Informatics and Mathematics (ERCIM) z Francji¹⁰. Pierwsza sieć DELOS skupiła kilkadziesiąt instytucji z krajów Unii Europejskiej oraz państw kandydujących, reprezentujących środowiska naukowe zajmujące się problematyką bibliotek i archiwów cyfrowych, społeczności użytkowników (instytucje dziedzictwa kulturalnego, media elektroniczne), a także producentów technologii. Jej głównym celem było stworzenie w Europie warunków do powstania przestrzeni badawczej w dziedzinie bibliotek i archiwów cyfrowych¹¹. Odrębne działania miały na celu upowszechnienie rezultatów zrealizowanych prac badawczych wśród zainteresowanych społeczności użytkowników archiwów i bibliotek cyfrowych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, w tym przede wszystkim w krajach kandydujących. Służył temu projekt DELOS CEE – obejmujący kraje kandydujące, a także inicjatywy zrealizowane w ramach Forum Współpracy Międzynarodowej. Koordynatorem projektu DELOS CEE była Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, a w skład konsorcjum wchodziły

9 Szerzej zob.: *Archives in the New Age. The Strategic Problems of the Automation of Archives. Papers of the International Conference, Warsaw, September 28–29, 2001*, red. E. Rosowska, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2002.

10 Zob. informacje o projekcie: <https://cordis.europa.eu/project/rcn/55028/factsheet/en> [dostęp: 15.08.2019], <http://delosw.isti.cnr.it> [dostęp: 15.08.2019].

11 Szerzej na temat inicjatyw badawczych w ramach sieci DELOS zob. m.in.: *Digital Libraries: Research and Development*, ed. C. Thanos, F. Borri, L. Candela, Springer-Verlag, Berlin–Heidelberg 2007; L. Candela, D. Castelli, P. Pagano i in., *Setting the Foundations of Digital Libraries: The DELOS Manifesto*, „D-Lib Magazine”, March/April 2007, Vol. 13, No 3/4, https://www.researchgate.net/publication/232095792_Setting_the_Foundations_of_Digital_Libraries_TheDELOS_Manifesto [dostęp: 19.09.2019]; C. Thanos, V. Casarosa, *The key role of the DELOS Network of Excellence in establishing Digital Libraries as a research field in Europe*, „LIBER Quarterly” 2017, Vol. 26, No 4, s. 296–307, <http://doi.org/10.18352/lq.10165>. Zob. także stronę sieci DELOS, rozwijanej w ramach Szóstego Programu Ramowego: <http://delosw.isti.cnr.it>; <https://cordis.europa.eu/project/rcn/71130/factsheet/en> [dostęp: 19.09.2019].

następujące instytucje: Międzynarodowe Centrum Zarządzania Informacją w Toruniu, Univerzita Komenského v Bratislave (Uniwersytet Komeniusza w Bratysławie), Latvijas Universitāte (Uniwersytet Łotewski w Rydze), Könyvtári Intézet – Budapest (Instytut Biblioteczny w Budapeszcie). W ramach projektu w latach 2002–2003 zorganizowano cykle międzynarodowych warsztatów i konferencji poświęcone problematyce archiwów i bibliotek cyfrowych: „Planning for a Digital Library” (październik 2002, Toruń); „Standardization. From General International Standard Archival Description to Encoded Archival Description. Implementation and Best Practice” (kwiecień 2003, Warszawa); „The International Cooperation Workshop” (maj 2003, Praga); „Current Trends in Digitisation” (kwiecień 2003, Toruń); „Archives in Society” (maj 2003, Elbląg); „Metadata in Digital Libraries” (kwiecień 2003, Ryga); „Preservation of the Digital Cultural Heritage: Initiatives and Technologies” (maj 2003, Budapeszt); „Information Behaviour in Digital Libraries” (maj 2003, Bratysława); „Creation of Sustainable Digital Libraries” (czerwiec 2003, Warszawa)¹². Opublikowano także serie wydawnictw w językach narodowych partnerów, promujące najnowsze osiągnięcia w dziedzinie bibliotek i archiwów cyfrowych¹³.

Doświadczenia nabyte podczas projektu DELOS CEE archiwa państwowe wykorzystwały w projekcie EURIDICE (European Recommended Materials for Distance Learning Courses for Educator), realizowanym w latach 2005–2007 w ramach programu eTEN. W konsorcjum, którego koordynatorem była Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, uczestniczyli partnerzy: Fratelli Alinari, Międzynarodowe Centrum Zarządzania Informacją, Książnica Kopernikańska, Uniwersytet Jagielloński, Katholieke Universiteit Leuven, Universitat de Barcelona Virtual, The Swedish School of Library and Information Science – SSLIS, Universität Wien, Information Society Open To ImpairmentS

- 12 Zob. materiały z konferencji: <http://www.icimss.edu.pl/delos/pl/publikacje.html> [dostęp: 19.09.2019].
- 13 Polskie publikacje serii „Delos Network of Excellence on Digital Libraries” to: *Ochrona dziedzictwa cyfrowego. Zalecenia*, oprac. National Library of Australia, tłum. I. Sojka, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2003; *Archiwa w postaci cyfrowej: materiały międzynarodowych warsztatów DELOS CEE*, red. E. Rosowska, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2003; *Archives in the Society. Materials of the International Conference, Elbląg, May 22–24, 2003*, red. W. Stępiak, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2003.

e-ISOTIS. Celem projektu było zbadanie i wypracowanie metodologii przygotowania zdigitalizowanych źródeł dokumentalnych (głównie fotografii i archiwaliów) w celu ich wykorzystania zarówno w e-learningu, jak i w profesjonalnych wydawnictwach naukowych, a także przez internautów. Zadaniem projektu było także sprawdzenie możliwości funkcjonowania serwisu e-learningowego z opcją szerokiego dostępu do unikatowych i w większości niepublikowanych źródeł, pochodzących z różnych zasobów, w tym archiwów, bibliotek i zbiorów fotograficznych, z wielojęzycznym interfejsem opartym na technologii klient/serwer. System zawierał dynamiczne rozwiązania oznaczania dokumentów za pomocą znaków własnościowych z możliwością korzystania z wielu kategorii rozdzielczości i zoomowania obrazów. Projekt EURIDICE obejmował zagadnienia technologiczne, treści cyfrowe, platformę e-learningową (Moodle) oraz społeczności użytkowników i dostawców treści cyfrowych. Technologie testowane w projekcie reprezentowały najnowsze wówczas rozwiązania, pozwalające na zachowanie zabezpieczeń praw autorskich udostępnianych materiałów i wysokiej jakości obrazu. Dzięki uczestnictwu w projekcie EURIDICE pracownicy archiwów państwowych mieli możliwość nabycia wiedzy i doświadczenia w zakresie digitalizacji i udostępniania materiałów archiwalnych do celów edukacyjnych, poznania najnowszych technologii skanowania, przechowywania i udostępniania zasobów cyfrowych¹⁴.

Archiwa państwowe włączyły się także w europejską sieć CULTIVATE, wspierającą współpracę między archiwami, bibliotekami i muzeami w ramach Piątego Programu Ramowego Badań i Rozwoju Unii Europejskiej. Sieć składała się z dwóch komponentów: CULTIVATE-EU dla 16 krajów Europy Zachodniej i CULTIVATE-CEE dla 10 krajów Europy Środkowej i Wschodniej ubiegających się o przyjęcie do Unii Europejskiej. Celem obu sieci był rozwój współpracy bibliotek, muzeów i archiwów europejskich oraz wsparcie tych instytucji w ubieganiu się o granty Komisji Europejskiej. W sieci CULTIVATE-CEE (2001–2003) uczestniczyło 31 partnerów z krajów kandydujących. Podstawowym zadaniem ośrodków krajowych CULTIVATE-CEE była koordynacja działań oraz świadczenie usług informacyjnych dotyczących programów europejskich w sektorze dziedzictwa kulturowego. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych pełniła funkcję jednego z trzech ośrodków krajowych

14 *EURIDICE European Recommended Materials for Distance Learning Courses for Educator. Final review report*, 28.02.2007, Registratura NDAP; zob. także *Project Sheet*, <https://www.promoter.it/euridice> [dostęp: 10.09.2019].

w Polsce (wraz z Muzeum Sztuki w Łodzi oraz Międzynarodowym Centrum Zarządzania Informacją ICIMSS w Toruniu)¹⁵.

Ekspertci archiwów państwowych brali udział w pracach grupy ds. konserwacji i przechowywania materiałów cyfrowych w ramach projektu MINERVA+ (2004–2006)¹⁶. Był to projekt realizowany przez ministerstwa kultury współpracujące w sieci powołanej podczas prezydencji włoskiej z inicjatywy włoskiego Ministerstwa Kultury, w celu włączenia do współpracy 10 krajów przyjętych do Unii Europejskiej w 2004 r. Powołana w ramach projektu Grupa Reprezentantów Krajowych oraz kilka grup eksperckich zajmowały się problematyką szeroko rozumianej kultury cyfrowej: digitalizacji, benchmarkingu, praw własności intelektualnej, technologii i in. w oparciu o podstawowy wówczas dokument w tym zakresie, czyli *Raport z Lund*¹⁷. Archiwa były organizatorem warsztatów dla instytucji kultury na temat technologii cyfrowej „Współpraca instytucji kultury w cyberprzestrzeni”, które odbyły się w 2005 r.¹⁸ oraz seminarium „Zarządzanie projektami digitalizacyjnymi w sektorze kultury” (w 2006 r.)¹⁹.

W 2008 r. archiwa państwowe (reprezentowane przez Centralne Laboratorium Konserwacji Archiwaliów AGAD w Warszawie) przyłączyły się do inicjatywy Europejskiej Komisji ds. Zabezpieczania i Dostępu (European Commission for Preservation and Access – ECPA) pod nazwą Ochrona Materiałów Audiowizualnych. Europejski Projekt TAPE (Training for Audiovisual Preservation in Europe TAPE), finansowanej z grantu programu Kultura 2000 w latach 2004–2007. Projekt skierowany był do instytucji kultury oraz placówek badawczych, które posiadają kolekcje audiowizualne niebędące jednakże główną częścią ich zbiorów. Jego celem było wypromowanie nowoczesnych metod zabezpieczania i ochrony kolekcji audiowizualnych, przeprowadzenie szkoleń dla specjalistów zajmujących się ochroną i digitalizacją tych materiałów oraz opracowanie pomocniczych materiałów szkoleniowych i informacyjnych. W projekcie uczestniczyli ponadto: Fińskie

15 Opis sieci CULTIVATE-CEE zob.: <https://cordis.europa.eu/project/rcn/57162/factsheet/en> [dostęp: 15.08.2019].

16 Szerzej na temat projektu MINERVA i MINERVA+ zob.: <http://www.minerva-europe.org/home.htm> [dostęp: 15.08.2019].

17 *Raport z Lund – koordynacja w zakresie digitalizacji*, red. M. Śliwińska, tłum. M. Marcinek, Międzynarodowe Centrum Zarządzania Informacją (ICIMSS), Toruń 2003.

18 Zob.: <http://www.icimss.edu.pl/Aktualnosci/index.php?id=08> [dostęp: 15.08.2019].

19 Zob.: http://www.minervaeurope.org/events_2006.htm#jan [dostęp: 15.08.2019].

Archiwum Muzyki Jazzowej i Popularnej (Finnish Jazz & Pop Archive), Phonogrammarchiv Austriackiej Akademii Nauk (Österreichische Akademie der Wissenschaften) oraz Centrum Konserwacji, Inroligatorstwa i Reprografii Archiwów Państwowych (Centro di Fotoriproduzione Legatoria e Resturo degli Archivi di Stato – CFLR) z Włoch. Jednym z działań było przeprowadzenie ankiety wśród 374 instytucji w Europie (w tym 67 z Polski) posiadających zbiory audiowizualne²⁰. Odbyło się kilkanaście szkoleń w językach narodowych, dotyczących konserwacji, przechowywania i digitalizacji archiwaliów audiowizualnych na nośnikach mechanicznych i magnetycznych, w tym trzy seminaria szkoleniowe dla pracowników polskich archiwów państwowych. Podsumowanie projektu miało miejsce podczas konferencji „Europejskie dziedzictwo audiowizualne”, która odbyła się w Warszawie w roku 2008²¹.

Kontynuacją działań projektu EURIDICE był projekt eRMIONE (eLearning Resource Management), którego partnerem była Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Celem projektu, realizowanego w latach 2006–2008 w ramach programu eTEN, było przygotowanie platformy e-learningowej dostarczającej użytkownikom wyspecjalizowanych usług i materiałów e-learningowych w zakresie europejskiego dziedzictwa kulturowego.

W 2006 r. Komisja Europejska powołała Grupę Ekspertów Wysokiego Szczebla ds. Bibliotek Cyfrowych (The High Level Expert Group on Digital Libraries)²², której członkiem została naczelna dyrektor Archiwów Państwowych, prof. Daria Nałęcz, zaangażowana w prace nad raportem dotyczącym praw autorskich i udostępniania dzieł w sieci. Propozycje i rozwiązania wypracowane przez tę grupę ekspertów były podstawą do sporządzenia przez Komisję Europejską założeń i zasad udostępniania dóbr kultury w ramach projektu Europejskiej Biblioteki Cyfrowej EUROPEANA²³.

- 20 Raport z badania zob.: E. Klijn, Y. de Lusenet, *W świecie szpul i rolek. Przegląd kolekcji audiowizualnych w Europie*, w: *Europejskie dziedzictwo audiowizualne. Materiały Międzynarodowej Konferencji Projektu TAPE*, red. E. Rosowska, Warszawa 2008.
- 21 Więcej na temat projektu TAPE zob.: <http://www.tape-online.net/index.html> [dostęp: 15.08.2019].
- 22 Commission Decision of 27 February 2006 on setting up a High Level Expert Group on Digital Libraries, OJ L 63, 4.03.2006.
- 23 *Report on Digital Preservation, Orphan Works, and Out-of-Print Works (adopted by the High Level Expert Group at its third meeting on 18.04.2007)*, http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/document.cfm?action=display&doc_id=295 [dostęp: 15.08.2019].

Jednym z postulatów wspomnianego *Raportu o archiwach w Unii Europejskiej po rozszerzeniu. Pogłębiona współpraca archiwalna w Europie – plan działania* było zacieśnienie współpracy europejskich archiwów narodowych. Z inicjatywy Archiwów Historycznych Komisji Europejskiej przygotowano projekt APENet (Archives Portal Europe), realizowany w latach 2009–2012 w ramach Sieci Dobrych Praktyk (Best Practice Network) programu eContentplus. W projekcie uczestniczyło 12 archiwów narodowych z Grecji, Hiszpanii, Holandii, Finlandii, Francji, Łotwy, Niemiec, Malty, Polski, Portugalii, Słowenii i Szwecji. Głównym celem projektu było udostępnienie online zasobów archiwów europejskich poprzez stworzenie platformy internetowego dostępu do dokumentów i archiwów w Europie. Rezultatem projektu było opracowanie założeń logicznego i fizycznego modelu portalu archiwalnego otwierającego dostęp do informacji o zasobach archiwów historycznych państw europejskich, przede wszystkim poprzez dostęp do pomocy archiwalnych z wykorzystaniem standardu EAD. W ramach projektu archiwa polskie zrealizowały następujące zadania:

- przygotowanie i weryfikacja 2 048 253 rekordów zawierających dane o materiałach archiwalnych przechowywanych w polskich archiwach państwowych;
- opracowanie mechanizmu mapowania ówczesnych baz danych archiwów polskich z modelem opisu przyjętym w projekcie APENet i opartym na standardzie EAD;
- opracowanie mechanizmu konwersji danych z polskiego systemu opisu archiwalnego do standardów archiwalnych EAG, EAD w XML;
- opracowanie aplikacji (konwertera danych) służącej do konwersji z baz danych w oprogramowaniu Access do formatu XML-EAD, dzięki któremu przeprowadzono konwersję i opublikowano w portalu APNet ponad milion danych z archiwów polskich.

Kontynuacją projektu APENet był realizowany w latach 2012–2015 projekt APEX (Archives Portal Europe Network of Excellence), obejmujący archiwa narodowe z Albanii, Austrii, Belgii, Bułgarii, Chorwacji, Estonii, Finlandii, Francji, Hiszpanii, Niemiec, Grecji, Węgier, Irlandii, Łotwy, Luksemburga, Malty, Norwegii, Polski, Portugalii, Słowacji, Słowenii, Szwecji, Szwajcarii oraz Międzynarodowe Centrum Badań Archiwalnych ICARUS. Do zarządzania projektem powołano Fundację Europejskiego Portalu Archiwalnego, która po jego zakończeniu przejęła administrowanie portalem i jego rozbudowę w kolejnych latach. Głównym celem szeroko podjętych działań projektowych było z jednej strony podtrzymanie i rozbudowa Europejskiego

Portalu Archiwalnego, z drugiej – zapewnienie interoperacyjności z portalem Europejskiej Biblioteki Cyfrowej EUROPEANA oraz umożliwienie transferu danych i zdigitalizowanych obiektów umieszczonych na Europejskim Portalu Archiwalnym. W efekcie prac technologicznych udostępniono w Europejskim Portalu Archiwalnym oraz jednocześnie na portalu EUROPEANA ponad 3 mln danych opisowych oraz ponad milion obiektów cyfrowych z 24 polskich archiwów państwowych. Udostępnione informacje dotyczą materiałów archiwalnych od średniowiecza do czasów współczesnych i obejmują szeroki zakres problematyki badawczej odnoszącej się do dziejów poszczególnych krajów, wzajemnych relacji, kontaktów na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturalnej.

Archiwa państwowe realizują także projekty finansowane z funduszy strukturalnych. Pierwszym był wspólny projekt archiwów państwowych w Toruniu i Bydgoszczy pod nazwą „Źródła genealogiczne mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego”, współfinansowany z Regionalnego Programu Operacyjnego, a realizowany w latach 2007–2013. Celem projektu była digitalizacja przechowywanych w obu archiwach państwowych źródeł do badań genealogicznych oraz ich udostępnienie online. Wykonano 1,8 mln kopii cyfrowych akt urzędów stanu cywilnego, parafii rzymskokatolickich oraz ksiąg meldunkowych; zbudowano także niezbędną infrastrukturę techniczną. Projekt umożliwia użytkownikom aktywny udział w jego rozwoju, m.in. poprzez indeksowanie kopii cyfrowych akt metrykalnych.

Obecnie realizowany jest projekt Archiwum Dokumentów Elektronicznych – ADE, rozpisany na lata 2018–2020 w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa (działanie 2.1 „Wysoka dostępność i jakość e-usług publicznych”). Ma on na celu umożliwienie podmiotom administracji państwowej i samorządowej przekazanie do archiwów państwowych – zgodnie z przepisami prawa – dokumentacji elektronicznej stanowiącej materiały archiwalne. Budowany w ramach projektu system ma zapewnić długoterminowe przechowywanie i zabezpieczenie materiałów archiwalnych powstałych w postaci elektronicznej. Projekt przewiduje obsługę procesów przekazywania dokumentów elektronicznych bezpośrednio z systemów archiwizacji instytucji wytwarzających dokumentację do archiwów państwowych oraz obsługę wyszukiwania i udostępniania materiałów elektronicznych stanowiących zarówno zasoby otwarte, jak i materiały ograniczonego dostępu. Celem projektu jest także wdrożenie standaryzowanych procedur przygotowania dokumentacji elektronicznej do przekazania

archiwum państwowemu, trwałe zabezpieczenie materiałów archiwalnych w postaci elektronicznej powstających w instytucjach publicznych, a także zwiększenie dostępności informacji o tych zasobach.

Opracowanie: Bartosz Nowożycki, doktor, Ewa Rosowska, doktor,
Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych,
ndap@archiwa.gov.pl

CZYTELNICTWO KSIĄŻEK W POLSCE

Instytut Książki i Czytelnictwa, Biblioteka Narodowa

O BADANIU

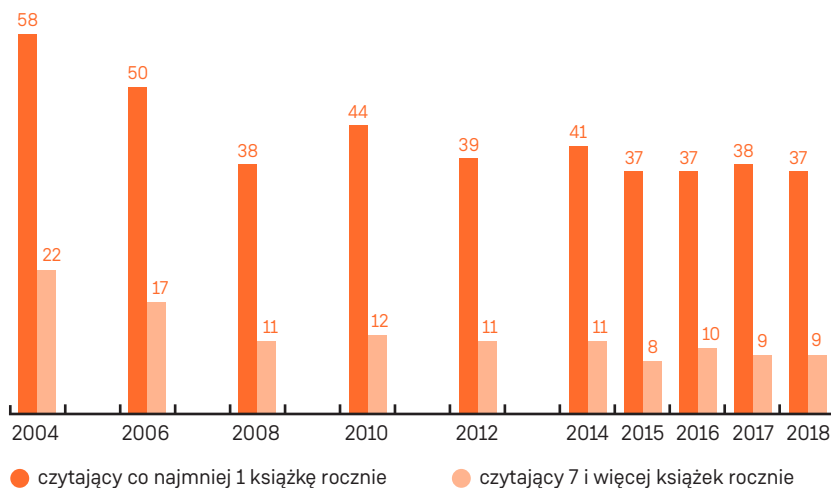
Ilościowe analizy czytelnictwa książek Biblioteka Narodowa (BN) prowadzi systematycznie od 1992 r. (do 2003 r. co dwa lata, od 2004 r. co roku). Badania te prowadzone są metodą wspomaganego komputerowo wywiadu kwestionariuszowego (CAPI) na ogólnopolskiej próbie reprezentatywnej co najmniej 15-letnich Polaków. Badaniu ogólnopolskiemu (zasięgowemu) towarzyszą sondaże na próbach celowych prowadzone metodą wspomaganego komputerowo wywiadu, za pośrednictwem strony internetowej (CAWI). Sformułowaniem wstępnych hipotez i kryteriów doboru próby, przygotowaniem kwestionariusza ankiety, a także analizą i interpretacją wyników badania zajmują się specjaliści z BN, natomiast realizacja badania w terenie powierzana jest wyspecjalizowanej firmie ankieterskiej.

KTO CZYTA KSIĄŻKI?

Jakkolwiek podstawowe wskaźniki czytelnictwa książek w Polsce od lat utrzymują się na bardzo podobnym poziomie, w dłuższej perspektywie widać, że deklarowane czytelnictwo książek (co najmniej 1 i co najmniej 7 w ciągu roku) wyraźnie spadło w latach 2004–2008. Przyczyn tego jest wiele; należą do nich m.in.: style życia i sposoby spędzania czasu wolnego, popularyzacja

rozrywki cyfrowej, niewielkie przełożenie czytania książek w dorosłym życiu na powodzenie na rynku pracy, a także fakt, że – za sprawą przemian w technologiach komunikacji – książki nie są dziś jedynym źródłem, z którego można czerpać wiedzę i informację.

DEKLARACJE DOTYCZĄCE CZYTANIA KSIĄŻEK W CIĄGU 12 MIESIĘCY POPRZEDZAJĄCYCH BADANIE, LATA 2004–2018 (W %)

Źródło: Biblioteka Narodowa

Od 2008 r. względnie stała jest również struktura społeczna czytelników książek, mierzona takimi zmiennymi demograficznymi jak: wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania i płeć. Osoby młodsze są czytelnikami statystycznie częściej niż osoby starsze. W najmłodszych grupach badanych (do 24. roku życia) wiele osób uczy się lub studiuje, co sprzyja aktywności lekturowej. Najmniej czytelników książek jest w grupie najstarszej – po 60. roku życia. W tym kontekście warto jednak odnotować, że w kolejnych latach grupa ta w coraz mniejszym stopniu wyróżnia się niższym poziomem czytelnictwa. Wiele wskazuje na to, że w wiek senioralny wchodzi pokolenie przeciętnie lepiej wykształcone, bardziej przyzwyczajone do aktywnego trybu życia, sprawnie radzące sobie z mediami cyfrowymi i mające szerokie zainteresowania intelektualne, rozwijane również po zakończeniu aktywności zawodowej.

Książki czytają przede wszystkim osoby uczące się i mające wyższe wykształcenie. W badaniu z 2018 r. widać, że posiadanie dyplomu uczelni

wyższej działa różnie w zależności od wieku – w tej grupie osoby poniżej 40. roku życia czytają mniej książek niż starsze. Podobną zależność można zaobserwować w przypadku czytania prasy papierowej. To, że efekt dyplomu wyższej uczelni działa słabiej wśród młodszych Polaków, wynika prawdopodobnie z upowszechnienia się wykształcenia wyższego.

W kolejnych edycjach badania kobiety okazują się aktywniejszymi czytelnikami od mężczyzn. Skupiając uwagę na najmłodszej kategorii badanych (od 15. do 24. roku życia), widzimy, że na postawy czytelnicze w istotny sposób wpływa to, że jest się uczniem lub studentem. Pobieranie nauki w szkole lub na uczelni wiąże się z tym, że częściej sięga się po książkę lub czyta co najmniej trzypięciolinijowe teksty. Wynika to z faktu, że edukacja nadal jest silnie związana z linearną lekturą tekstu stanowiącego samodzielny całość, a nie część multimedialnego przekazu. Prawidłowość ta dotyczy zarówno kobiet, jak i mężczyzn. Wobec tych spostrzeżeń można stwierdzić, że diagnozowana od lat wyższa pod każdym względem aktywność czytelnicza kobiet niż mężczyzn jest wynikiem m.in. przeciętnie dłuższego w przypadku kobiet okresu pobierania nauki w szkole lub na uczelni.

W przypadku menedżerów i specjalistów widzimy, że po przejściu na emeryturę zachowują, a nawet intensyfikują swoje praktyki czytelnicze. Zjawiska tego nie obserwujemy wśród robotników, którzy generalnie czytają niewiele. Po książki sięgają ze zbliżoną intensywnością zarówno jako osoby aktywne zawodowo, jak i po zakończeniu pracy zawodowej. Emerytowani robotnicy różnią się od młodszych tylko większą intensywnością czytania prasy papierowej, którą w grupie młodszej i aktywnej zawodowo zastąpiło czytanie wiadomości w internecie.

W badaniach z lat 2017 i 2018 ciekawe zjawisko obserwujemy w grupie rolników – uzyskane dane pozwalają mówić o wyraźnej różnicy pokoleniowej między osobami młodszymi i aktywnymi zawodowo a będącymi już na emeryturze. Widzimy na przykład, że młodszy rolnicy znacznie częściej niż starsi czytają prasę i wiadomości w internecie. Brak jest istotnych różnic statystycznych w czytelnictwie prasy papierowej ze względu na miejsce zamieszkania oraz w lekturze tekstów o objętości co najmniej trzech stron w młodszej grupie wiekowej, chociaż miejsce zamieszkania i wiek są zmiennymi silnie różnicującymi odpowiedzi na pytanie o czytanie książek. Aktywni zawodowo rolnicy czytają więcej książek niż robotnicy. Młode pokolenie polskich rolników pod względem typu uczestnictwa w kulturze pisma znacznie różni się od starszego, prezentując postawy, które do niedawna bylibyśmy skłonni wiązać z miejskim stylem życia. Decydują o tym aspiracje kulturalne

młodych rolników i podzielane przez nich style życia w dezagraryzującej się polskiej wsi. Ponadto wpływ ma na to kontekst technologiczny – brak stacjonarnej księgarni w najbliższym otoczeniu nie musi być przeszkodą w zdobyciu książki, internet bowiem, przynajmniej pod pewnymi względami, skutecznie niweluje dystanse kulturowe dotychczas determinowane miejscem zamieszkania.

Czytanie książek jest dziedziczne i zaraźliwe – czytelnicy wychowują kolejnych czytelników i wzajemnie motywują się do czytania. Dzieci wychowane w rodzinach, w których czyta się książki, jako dorosłe osoby zwykle trafiają do kręgów towarzyskich, w których czytanie nie jest praktyką egzotyczną. Zasada dziedziczenia praktyk czytelniczych jest obecna również w grupach, w których zasadniczo książek się nie czyta: ich przedstawiciele odtwarzają takie wzorce zachowań, zwłaszcza praktyk spędzania czasu wolnego, w których centrum nie znajduje się książka.

CZYTELNICTWO KSIĄŻEK I KULTURA PISMA

Lektura książek jest częścią szerszej pojętej kultury pisma. W naszym badaniu pytamy m.in. o sposoby zdobywania informacji o bieżących wydarzeniach. Sposoby te można opisać ze względu na rodzaj medium i rolę piśmienności. Z jednej strony mamy do czynienia z oglądaniem telewizji czy słuchaniem radia, z drugiej zaś – z przyswajaniem treści za pośrednictwem mediów kultury pisma, zarówno analogowych, jak i cyfrowych. W 2018 r. blisko połowa badanych czerpała informacje przede wszystkim z telewizji i radia, co czwarty respondent – głównie z tekstów czytanych na urządzeniach cyfrowych (komputerach, tabletach, smartfonach). W przypadku tej drugiej grupy można mówić o preferowaniu kultury pisma. Udział mediów kultury pisma (cyfrowych i analogowych) jako źródeł informacji o bieżących wydarzeniach w kraju i na świecie zależy od wieku. Im się jest młodszym, tym częściej informacje czerpie się z lektury tekstów, a im starszym – z telewizji lub radia. Z jednej strony wynika to ze struktury wykształcenia w poszczególnych grupach wiekowych, z drugiej zaś z tego, że starsze pokolenia wychowywały się w otoczeniu innych mediów niż młodsze. Jeśli skupić uwagę tylko na mediach pisma, okaże się, że wraz z wiekiem rzadziej sięgamy po papierowe gazety i czasopisma, a częściej czytamy prasę i wiadomości w internecie.

Wyłączywszy osoby uczące się, można zauważyć, że im wyższy poziom wykształcenia, tym większy udział mediów pisma jako źródeł informacji,

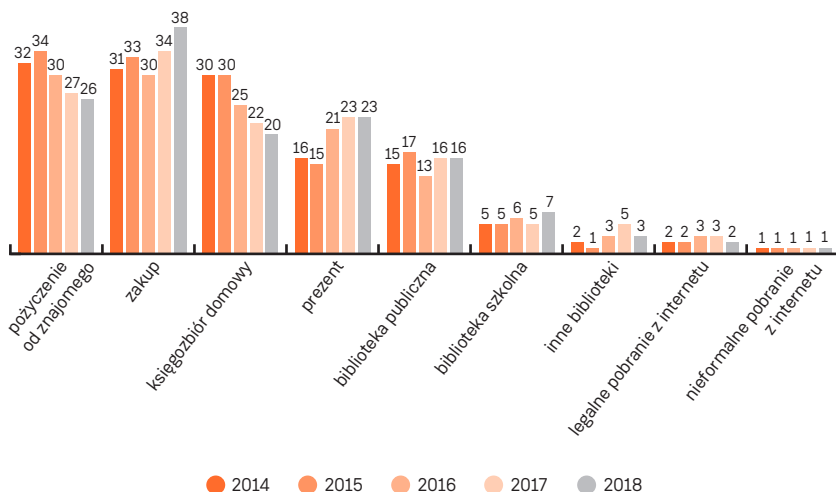
przy czym wraz z wykształceniem rośnie rola tekstów w formie elektronicznej. W przypadku uczniów i studentów e-czytanie jest jeszcze ważniejsze niż w przypadku osób z wyższym wykształceniem. Wiele wskazuje na to, że cyfrową rewolucję w dziedzinie dostępu do informacji mamy już za sobą.

Osoby, które czytają książki, preferują czytanie tekstów jako sposób zdobywania i przyswajania bieżących informacji o świecie, co potwierdza, że czytanie książek, czyli obszernych i złożonych tekstów (np. utworów literackich), z jednej strony wymaga nabycia specyficznych kompetencji poznawczych, z drugiej zaś – utrwala je i rozwija. Preferencje te wykazuje ok. 2/3 czytelników książek i ok. 1/3 tych, którzy książek nie czytają. Osób, które obecnie zdobywają informacje o świecie, czytając teksty na urządzeniach elektronicznych, wśród czytelników książek jest przeszło dwukrotnie więcej niż w pozostałej części populacji.

ŹRÓDŁA CZYTANYCH KSIĄŻEK

W perspektywie ostatnich pięciu lat widać, że rośnie znaczenie książek kupionych, maleje zaś tych pożyczonych od znajomych lub posiadanych w księgozbiornym domowym. Być może to rezultat m.in. względnie dobrej oceny własnej sytuacji materialnej przez czytelników. Książki wypożyczone z biblioteki publicznej zajmują w perspektywie kilkuletniej mniej więcej tę samą pozycję –

ŹRÓDŁA CZYTANYCH KSIĄŻEK W LATACH 2014–2018 (W %)

Źródło: Biblioteka Narodowa

znacznie niższą niż zakupy indywidualne. Uwagę zwraca również wzrost roli prezentu. Po raz pierwszy tendencję tę zaobserwowano w 2016 r., a następnie potwierdzono w 2017 i 2018 r. Można domniemywać, że jest to efekt dobrej atmosfery wokół książki, do której – paradoksalnie – przyczyniły się m.in. alarmistyczne doniesienia medialne na temat niskiego poziomu czytelnictwa.

E-CZYTANIE

Jakkolwiek czytanie e-booków nawet w 2018 r. jest praktyką podejmowaną przez stosunkowo nieliczne osoby, to ci, którzy czytają książki, a zarazem sprawnie korzystają z komputera, coraz chętniej sięgają po tytuły wydane w formatach cyfrowych, choć nawet w tej grupie czytanie e-booków jest praktyką podejmowaną znacznie rzadziej niż czytanie niebędących książkami stosunkowo długich tekstów w formie elektronicznej. E-booki czyta się przede wszystkim na ekranach komputerów, zwłaszcza laptopów, i telefonów komórkowych, rzadziej na czytnikach i tabletach, a najrzadziej na komputerach stacjonarnych. Można domniemywać, że wysoka pozycja laptopa w tej dziedzinie wynika z praktyki czytania przy okazji albo w przerwie innych zajęć, m.in. tych związanych z pracą. Z kolei smartfony są dziś urządzeniami, z którymi rozstajemy się bardzo rzadko i na krótko, używając ich nie tylko do dzwonienia i wysyłania wiadomości, ale także do czytania książek i słuchania audiobooków. Pewne gatunki piśmienne i związane z nimi praktyki niemal całkowicie się zdigitalizowały; dotyczy to zwłaszcza encyklopedii, w przypadku których nawet poważne edycje papierowe ustąpiły miejsca elektronicznym. Warto przy tym odnotować, że postępującemu upowszechnieniu praktyki e-czytania nie towarzyszy popularność cyfrowych bibliotek – korzysta z nich zaledwie co piąty czytelnik książek.

CZYTANIE W JĘZYKACH OBCYCH

W 2018 r. czytających jakiegokolwiek teksty w językach obcych było ok. 7%, przy czym w próbie celowej obejmującej samych czytelników książek takich osób było 38%. W ten sposób czyta się przede wszystkim z pobudek praktycznych – informacje publikowane w internecie (artykuły prasowe, posty, blogi, strony tematyczne), następnie teksty związane z wykonywaną pracą (korespondencję służbową, dokumentację, raporty itd.) oraz teksty na użytek prywatny (instrukcje obsługi, poradniki, przewodniki, przepisy). Najrzadziej w językach obcych czyta się prasę papierową i literaturę piękną.

Teksty w językach obcych statystycznie częściej czytają mężczyźni niż kobiety, przy czym różnica ta szczególnie wyraźnie widoczna jest w przypadku lektury na użytek pracy zawodowej. Zjawisko to prawdopodobnie wynika z faktu, że mężczyźni częściej niż kobiety zajmują wysokie stanowiska wymagające codziennego przetwarzania informacji dostępnych w języku innym niż polski.

Opracowanie: Roman Chymkowski,
Instytut Książki i Czytelnictwa, Biblioteka Narodowa,
roman.chymkowski@gmail.com

ROLA BIBLIOTEKI NARODOWEJ W KSZTAŁTOWANIU OFERTY CZYTELNICZEJ BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

Instytut Książki i Czytelnictwa, Biblioteka Narodowa

Przełom XX i XXI w. w Polsce to okres intensywnych prac nad systemowym diagnozowaniem sytuacji w sektorze kultury i rozpoznawaniem potrzeb zarówno instytucji kultury, jak i odbiorców ich usług. Wynikały one z przeświadczenia, że zmiany w kulturze i w innych sferach życia społecznego powinny opierać się na długookresowej wizji rozwoju. W ramach tych działań podjęto m.in. prace nad Narodową Strategią Rozwoju Kultury na lata 2004–2013¹, uwzględniającą analizy prawne, ekonomiczne, instytucjonalne i organizacyjne sfer kultury. Aktywną rolę w ich przebiegu odegrała Biblioteka Narodowa, dysponująca odpowiednim warształem badawczym, prowadząca cykliczne badania zasięgu czytelnictwa, społecznej funkcji bibliotek oraz ich wpływu na kształtowanie postaw i nawyków czytelniczych.

1 Zob. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013, http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2013_%282004%29.pdf [dostęp: 5.08.2019]. W 2005 r. przyjęto Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020, http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2019/20190617_Narodowa_Strategia_Rozwoju_Kultury_2004-2020_-_uzupelnienie_%282005%29.pdf [dostęp: 5.08.2019].

Kompleksowa diagnoza pozwoliła określić w kategoriach ekonomicznych rolę kultury w rozwoju gospodarczym; wykazała ona m.in. że wydatki na kulturę w Polsce należą do jednych z niższych w Europie i że istnieją duże dysproporcje w dostępie do kultury w przekroju regionalnym, a także pomiędzy miastami a obszarami wiejskimi. Na tej podstawie, biorąc pod uwagę możliwości finansowe budżetu państwa oraz fundusze Unii Europejskiej dostępne dla Polski, wyodrębniono pięć strategicznych obszarów kultury, dla których sformułowano Narodowe Programy Kultury (NPK) będące podstawowymi narzędziami wdrażania strategii, wśród nich NPK Promocja Czytelnictwa i Rozwój Sektora Książki².

Zakres Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 został podporządkowany głównie regionom, co wynikało z przyjętej polityki państwa w tym zakresie, jak również ogólnych tendencji europejskich, postrzegających regiony jako najbardziej efektywne, docelowe miejsca oddziaływania wdrażanych programów. Zdecydowana większość instytucji kultury, w tym biblioteki publiczne, po reformach administracyjnych kraju (z 1989/1990 i 1999 r.) jest prowadzona przez samorzady szczebla gminnego, powiatowego i wojewódzkiego.

NPK Promocja Czytelnictwa i Rozwój Sektora Książki na lata 2004–2013³ zakładał m.in. poprawę warunków funkcjonowania bibliotek i dostępności usług bibliotecznych, wzrost jakości zbiorów, zwiększenie roli czytelnictwa w wychowaniu i edukacji. W 2010 r. został uchwalony na lata 2011–2015 rządowy Program Wieloletni Kultura+⁴, który stanowił

- 2 NPK Promocja Czytelnictwa i Rozwój Sektora Książki wraz z pozostałymi NPK – Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego, Rozwój Instytucji Artystycznych, Znaki Czasu. Centra nowoczesności – regionalne kolekcje sztuki współczesnej oraz Wspieranie Debiutów i Rozwój Artystycznych Szkół Wyższych „Maestria” – zostały ujęte w Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2013, która wyznaczyła nowe zadania resortu kultury w zakresie współpracy z samorządami terytorialnymi, a także zasady wykorzystania środków z funduszy strukturalnych i innych funduszy europejskich w kulturze.
- 3 Zob.: http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/NPK_Czytelnictwo.pdf [dostęp: 5.08.2019].
- 4 Program został uchwalony na mocy Uchwały nr 176/2010 Rady Ministrów z dnia 12 października 2010 r. wraz z późniejszymi aktualizacjami (w 2011 i w 2012 r.) jako wieloletni program rządowy na lata 2011–2015, http://kultura-cyfrowa.mkidn.gov.pl/media/dokumenty/dok_kultura_/PW_Kultura.pdf [dostęp: 9.08.2019].

dopełnienie programu dotującego zakup nowości, zakładał m.in. modernizację infrastruktury bibliotek na terenach wiejskich i miejsko-wiejskich, jak również digitalizację i udostępnianie zbiorów.

W obrębie NPK Promocja Czytelnictwa i Rozwój Sektora Książki na lata 2004–2015 realizowano program: „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek” (z budżetem 153,5 mln zł), a w ramach Wieloletniego Programu Kultura+ Priorytet 1 „Infrastruktura bibliotek” (budżet 150 mln zł) i Priorytet 2 „Digitalizacja zbiorów bibliotecznych” (budżet 120 mln zł)⁵.

Zgodnie z zapisami Paktu dla Kultury oraz Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 został opracowany kolejny dokument: Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2014–2020⁶. Istotnym jego elementem były działania zmieniające i wzmacniające rolę biblioteki jako podstawowej przestrzeni kontaktu z książką, np. w zakresie zakupu nowości do bibliotek, budowy i modernizacji budynków bibliotek, unowocześniania serwisu bibliotecznego, stworzenia i rozwoju jednolitego, ogólnopolskiego, centralnego systemu komputerowego MAK+, umożliwiającego zarządzanie zbiorami bibliotecznymi, wymianę informacji o księgozbiorach i wypożyczeniach pomiędzy samymi bibliotekami oraz zdalny dostęp poprzez internet do podobnych informacji dla czytelników, internetyzację bibliotek, szkolenia bibliotekarzy w zakresie nowych kompetencji. W ramach programu realizowano podprogramy, m.in.: „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek”, „Promocja literatury i czytelnictwa”, „Program szkoleń dla bibliotekarzy”, Dyskusyjne Kluby Książki (DKK), MAK+, „Kraszewski. Komputery dla bibliotek”, kontynuowano tworzenie Korpusu Publikacji Polskich (opisów katalogowych publikacji wydanych w Polsce, m.in. książek, czasopism, map oraz płyt CD i DVD z muzyką i filmami, a także audiobooków), co pozwoliło na ujednoczenie opisów wszystkich typów publikacji w bibliotekach krajowych i na wprowadzanie katalogów internetowych w bibliotekach w Polsce.

W 2015 r. zdiagnozowane potrzeby i wyznaczone cele zostały ujęte w strategicznych dokumentach: wieloletni Narodowy Program Rozwoju

- 5 Łączne nakłady na realizację programu (po aktualizacji) w latach 2011–2015 wyniosły 369 761 000 zł, <http://kulturacyfrowa.mkidn.gov.pl/pages/finansowanie/programy/program-wieloletni-kultura.php> [dostęp: 9.08.2019].
- 6 Zob.: http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2013/20131220__NPRCZ.pdf [dostęp: 5.08.2019].

Czytelnictwa 2016–2020⁷ przyjęty został przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Ministerstwo Edukacji Narodowej na podstawie postanowień Strategii Rozwoju Kraju 2020⁸ oraz Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020⁹, które zakładały wsparcie czytelnictwa jako jednego z najważniejszych elementów kapitału kulturowego. Program wieloletni skupiał się na podniesieniu standardów infrastrukturalnych i zaktualizowaniu bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych, które są ważnym źródłem książek dla czytelników i wpływają na poziom czytelnictwa. Jego realizacja miała poprawić wizerunek bibliotek i wypromować je jako lokalne ośrodki życia społecznego, centra dostępu do kultury i wiedzy, instytucje atrakcyjne, oferujące aktualną i wszechstronną literaturę, ułatwiające dostęp do książek wszystkim użytkownikom dzięki systematycznemu wzbogacaniu i urozmaicaniu księgozbiorów bibliotecznych. Kolejnym celem programu było stworzenie sieci zmodernizowanych i nowoczesnych bibliotek publicznych w gminach wiejskich, wiejsko-miejskich i miejskich do 50 tys. mieszkańców.

ZAKUP NOWYCH PUBLIKACJI DO BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

Realizowany od 2004 r. program wspierający zakup nowych publikacji do bibliotek publicznych ewoluował, zmieniały się jego założenia i sposób realizacji. Biblioteka Narodowa aktywnie uczestniczyła w jego przebiegu, pierwotnie w budowaniu koncepcji programu, jego założeń i kryteriów, a w kolejnych latach – w pełnej obsłudze.

- 7 Uchwała nr 180/2015 Rady Ministrów z dnia 6 października 2015 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2016/uchwaly/uchwala-nr-180-rm-z-2015-r_-narodowy-program-rozwoju-czytelnictwa.pdf [dostęp: 5.08.2019].
- 8 Uchwała nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020 (M.P. 2012 poz. 882), <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20120000882> [dostęp: 5.08.2019].
- 9 Uchwała nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020” (M.P. 2013 poz. 378), http://ks.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20130520SRKS_na_stronie_internetowej.pdf [dostęp: 5.08.2019]

Celem pierwszych edycji programu było dotowanie zakupu nowości do placówek bibliotecznych działających na terenach wiejskich, a także wymagających szczególnego wsparcia (do 2011 r.), np. działających na terenach wysokiego bezrobocia, o niskim poziomie dochodu na jednego mieszkańca. W późniejszych latach wśród priorytetów znalazły się np. zapisy o przeznaczeniu części dotacji na zakup literatury dla dzieci i młodzieży (lata 2012–2014) czy zakup czasopism o profilu kulturalno-społecznym (od 2015 r.). W edycji programu w 2014 r. położony był szczególny nacisk na partnerstwo bibliotek publicznych ze szkolnymi. Systematyczne dotowanie zakupu nowych publikacji do bibliotek publicznych wzmocniło ich potencjał, pozytywnie wpłynęło na współpracę z ich organizatorami.

W czasie trwania programu zakupu nowości do bibliotek publicznych zmieniał się jego operator. Do 2009 r. program był w gestii resortu kultury, od 2010 r. zarządza nim Biblioteka Narodowa. Podczas wszystkich edycji programu Biblioteka Narodowa prowadziła prace analizujące jego przebieg i efekty, przygotowywała kryteria i zasady podziału środków, współpracując z MKiDN oraz bibliotekami samorządowymi i ich organizatorami. Ewolucję programu można prześledzić, analizując jego nazwy i usytuowanie w obrębie programów i priorytetów:

- 2004 – „Promocja czytelnictwa i rozwój sektora książki”, Priorytet 1 „Podniesienie jakości usług bibliotecznych i zwiększenie publicznego dostępu do zbiorów”, Działanie 1.2 „Poprawa jakości zbiorów bibliotecznych”;
- 2005 – Program Operacyjny Promocja Czytelnictwa, Priorytet 1 „Rozwój bibliotek oraz poprawa jakości i dostępności zbiorów”, Zadanie „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych”;
- 2006–2008 – Program Operacyjny Promocja Czytelnictwa, Priorytet 1 „Rozwój księgozbiorów bibliotek”, Zadanie „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek”;
- 2009 – Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Literatura i Czytelnictwo”, Zadanie „Zakup nowości wydawniczych dla bibliotek”;
- 2010–2015 – Program Biblioteki Narodowej „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek”;
- 2016–2020 – Program Wieloletni Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, Priorytet 1 „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych”.

Odpowiednio do wyznaczonych celów głównych i szczegółowych wieloletni Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa na lata 2016–2020¹⁰ został

10 Zob. przyp. 8.

DOTACJE NA ZAKUP NOWOŚCI WYDAWNICZYCH W LATACH 2004–2019 –
WIELKOŚĆ, FORMA I KRYTERIA PRZEKAZANIA BIBLIOTEKOM

LATA	WYSOKOŚĆ DOTACJI (W ZŁ)	FORMA PRZEKAZANIA	KRYTERIA
2004	10 000 000	porozumienia z samorządami	liczba czytelników
2005	30 000 000	porozumienia z samorządami	liczba ludności, liczba czytelników, PKB na 1 mieszkańca
2006–2008	28 500 000	umowy z bibliotekami	liczba ludności, liczba czytelników, PKB na 1 mieszkańca (w 2006 r. dochody do dyspozycji brutto w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca)
2009–2010	10 000 000	umowy z bibliotekami	liczba ludności, liczba czytelników, PKB na 1 mieszkańca
2011	15 000 000	umowy z bibliotekami	liczba ludności, liczba czytelników, PKB na 1 mieszkańca
2012–2013	20 000 000	umowy z bibliotekami	liczba ludności, liczba czytelników
2014	Priorytet 1: 20 000 000 Priorytet 2: 3 000 000	umowy z bibliotekami	liczba ludności, liczba czytelników partnerstwo z bibliotekami szkolnymi
2015	25 000 000	umowy z bibliotekami	liczba ludności, liczba czytelników
2016–2019	26 500 000	umowy z bibliotekami	liczba ludności, liczba czytelników

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biblioteki Narodowej

podzielony na trzy priorytety, które realizuje minister właściwy ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem: Biblioteki Narodowej w Priorytecie 1, Instytutu Książki w Krakowie w Priorytecie 2 oraz ministra właściwego ds. oświaty i wychowania w Priorytecie 3. Program jest finansowany ze środków budżetu państwa, z budżetem w wysokości 435 000 000 zł na okres 5 lat.

Adresatami programu są w sposób bezpośredni (jako instytucje uprawnione do wnioskowania o dotację) biblioteki publiczne będące samodzielny-
mi instytucjami kultury lub inne samorządowe instytucje kultury posiadające
w swojej strukturze biblioteki publiczne oraz biblioteki szkolne, pedago-
giczne i – w sposób pośredni – szkoły. Grupą docelową, a więc końcowym

beneficjentem programu, są użytkownicy bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych na terenie całego kraju.

Priorytet 1 został stworzony z myślą o wzmocnieniu aktywności czytelnicy w bibliotekach publicznych poprzez kreowanie wzrostu liczby wypożyczanych publikacji oraz wzrostu liczby czytelników tych bibliotek. Szczególny nacisk został położony na budowanie nawyków czytelniczych za pomocą takich środków jak: stały dopływ nowości wydawniczych, możliwość systematycznego ubytowania (aktualizacji zasobów), a w konsekwencji – zwiększenie oferty czytelniczej dla użytkowników bibliotek.

W ramach dotacji biblioteki publiczne mogą nabywać książki, które ukazały się drukiem lub na innym nośniku (książki mówione, pisane alfabetem Braille'a, książki elektroniczne), multimedia, wydawnictwa nutowe i kartograficzne, które są dostępne na rynku księgarskim, niezależnie, czy jest to pierwsze wydanie, czy wznowienie, drukowane czasopisma kulturalne i społeczno-kulturalne o charakterze ogólnopolskim, od miesięcznika do rocznika.

Środki pozyskane z dotacji nie mogą zostać przeznaczone na zakup: podręczników szkolnych, bryków, skrótów i streszczeń lektur szkolnych, programów i gier komputerowych, filmów i nagrań muzycznych, dokumentów ikonograficznych, kolekcji historycznych pozyskiwanych od osób prywatnych lub z innych instytucji, książek i innych dokumentów dostępnych na rynku antykwarycznym, licencji na dostęp do baz danych, gazet, czasopism regionalnych, czasopism elektronicznych, czasopism ukazujących się częściej niż miesięcznik, nie można też opłacać z nich prenumeraty.

W podziale dotacji na poziomie 16 województw przyjęto dwa kryteria (podziału dokonuje operator programu – Biblioteka Narodowa): kryterium czytelnicze (według liczby czytelników) oraz kryterium demograficzne (według liczby ludności). W ramach każdego z województw (podziału dokonuje właściwa biblioteka wojewódzka) przy podziale dotacji na poszczególne biblioteki zaproponowano kryteria: demograficzne (według liczby ludności), czytelnicze (odmiennie niż na poziomie ogólnokrajowym, określone przez wskaźnik: liczba czytelników na 100 mieszkańców); biblioteka wojewódzka może też zastosować uzupełniające, indywidualne kryteria uwzględniające specyfikę regionu lub odnoszące się do szczególnych sytuacji zaistniałych w ostatnim okresie (roku) na danym terenie lub w danej bibliotece – w tym celu biblioteka wojewódzka może wydzielić odrębną kwotę (do 5%) z dotacji przeznaczonej na dane województwo.

EFEKTY PROGRAMU

Udział bibliotek publicznych w Priorytecie 1 programu wieloletniego Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa zmienił ich sytuację w środowiskach lokalnych – biblioteki te stały się ważnymi partnerami samorządów i środowiskowych instytucji kultury, oświaty i regionu, atrakcyjniejszymi placówkami, które zmodernizowały i uaktualniły zasoby, wykorzystywały pozyskiwane nowości nie tylko do wypożyczeń, ale również do różnego rodzaju zajęć (stałych, cyklicznych, okazjonalnych) oraz imprez z wykorzystaniem literatury. Zmiany te dotyczą większości bibliotek publicznych uczestniczących w programie, ich liczba, w porównaniu z pierwszymi latami realizacji programu, zwiększa się.

LICZBA BIBLIOTEK BIORĄCYCH UDZIAŁ W PRIORYTECIE 1 W LATACH 2005–2018 (BIBLIOTEKI GŁÓWNE)

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
2283	2278	2347	2409	2423	2433	2455	2460	2471	2487	2495	2503	2508	2509

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biblioteki Narodowej

Ważnym efektem kolejnych edycji programu i Priorytetu 1 jest wyrównywanie w zróżnicowanych społecznie środowiskach (miejskich i wiejskich) dostępu do ukazujących się na rynku wydawniczym nowych publikacji. Zakup nowości do bibliotek publicznych w połączeniu z ubytkowaniem pozycji nieaktualnych lub zniszczonych to podstawowe sposoby kształtowania zbiorów bibliotecznych.

Jednym z ważniejszych efektów programu jest współpraca z samorządami – organizatorami bibliotek w zakresie zakupu nowości. Zwiększające się i systematyczne, ujęte w ramy programu rządowego, dofinansowanie celowe było zachętą dla samorządów i ich instytucji do ubiegania się o dotacje, takie rozwiązanie jednocześnie podkreślało, iż finansowanie bibliotek to zadanie własne samorządów, dotacja rządowa ma na celu jedynie dofinansowanie ściśle określonych zadań. Zasada rosnącego wkładu własnego samorządów (uzależniona od ich zamożności) w realizację zadania jest wpisana w kryteria przyznawania dotacji. Działanie tego mechanizmu jest widoczne w udziale organizatorów bibliotek publicznych w środkach przeznaczonych na ten cel.

WSKAŹNIKI ZAKUPU KSIĄŻEK W BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH W LATACH 2004–2018

ROK	ZAKUP KSIĄŻEK W BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH (W WOLUMINACH NA 100 MIESZKAŃCÓW)		
	OGÓŁEM	MIASTO	WIEŚ
2004	6,6	6,8	6,3
2005	9,0	9,0	9,0
2006	9,2	9,1	9,3
2007	9,5	9,4	9,6
2008	9,6	9,6	9,7
2009	7,5	7,6	7,3
2010	7,1	7,1	7,1
2011	7,2	7,1	7,4
2012	7,8	7,5	8,1
2013	7,6	7,4	8,1
2014	8,2	7,9	8,7
2015	8,5	8,5	8,6
2016	8,8	9,0	8,6
2017	8,9	9,1	8,7
2018	9,3	9,6	8,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

WIELKOŚĆ I STRUKTURA WYDATKÓW NA ZAKUP ZBIORÓW W LATACH 2004–2018

ROK	WYDATKI NA ZBIORY W ZŁ (KSIĄŻKI, ZBIORY SPECJALNE)			ŹRÓDŁA ZAKUPU			
	OGÓŁEM	KSIĄŻKI	ZBIORY SPECJALNE	W ZŁ		W %	
				ORGANI- ZATOR	MKIDN	ORGANI- ZATOR	MKIDN
2004	54 357 204	52 203 164	2 154 040	44 357 204	10 000 000	81,6	18,4
2005	71 869 624	69 152 327	2 717 297	41 869 624	30 000 000	58,3	41,7
2006	72 455 176	69 724 382	2 730 794	43 955 176	28 500 000	60,7	39,3
2007	75 564 265	72 557 139	3 007 126	47 064 265	28 500 000	62,3	37,7
2008	79 630 248	75 925 326	3 704 922	51 130 248	28 500 000	64,2	35,8
2009	63 984 775	60 535 210	3 449 565	53 984 775	10 000 000	84,4	15,6
2010	62 833 182	59 179 588	3 653 594	52 833 182	10 000 000	84,1	15,9
2011	68 257 462	64 622 016	3 635 446	53 257 462	15 000 000	78,0	22,0
2012	76 548 104	73 253 893	3 294 211	56 548 104	20 000 000	73,9	26,1
2013	73 800 435	70 594 872	3 205 563	53 800 435	20 000 000	72,9	27,1
2014	71 952 982	68 251 557	3 701 425	48 952 982	23 000 000	68,0	32,0
2015	76 509 057	72 483 843	4 025 214	51 509 057	25 000 000	67,3	32,7
2016	79 774 343	75 353 174	4 421 169	53 274 343	26 500 000	66,8	33,2
2017	82 494 740	77 945 244	4 549 496	55 994 740	26 500 000	67,9	32,1
2018	85 968 550	81 125 313	4 843 237	59 468 550	26 500 000	69,2	30,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biblioteki Narodowej oraz danych GUS

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, Priorytet 1 kończy w 2020 r. swą pierwszą edycję, niemniej programy wspierania bibliotek publicznych, w które zaangażowana jest Biblioteka Narodowa, podejmowane są od 2004 r., czyli od ponad 15 lat. Wzorem krajów skandynawskich, gdzie modelowo zorganizowane biblioteki publiczne osiągają bardzo dobre wyniki współpracy ze środowiskami, w których działają, placówki biblioteczne w Polsce powinny mieć możliwość uczestniczenia w kolejnych edycjach programów wspierających ich działalność. Zmiany w funkcjonowaniu bibliotek, postawach bibliotekarzy oraz użytkowników placówek bibliotecznych są procesem. Zrozumienie jego mechanizmów i współpraca z bibliotekami publicznymi to zadanie Biblioteki Narodowej i samorządów wspieranych przez państwo.

Opracowanie: Barbara Budyńska, doktor,
Instytut Książki i Czytelnictwa, Biblioteka Narodowa,
b.budynska@bn.org.pl,
Małgorzata Jezierska,
Instytut Książki i Czytelnictwa, Biblioteka Narodowa,
m.jezierska@bn.org.pl

EUROPEJSKIE PROGRAMY EDUKACYJNE

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

PROGRAM ERASMUS+

Głównym zadaniem programu Unii Europejskiej Erasmus+ jest wspieranie krajów w efektywnym wykorzystaniu potencjału kapitału społecznego i promowaniu idei uczenia się przez całe życie. Przewidziany na lata 2014–2020 program zapewnia finansowanie tzw. projektów mobilności, w ramach których uczestnicy mogą wyjechać za granicę w celu nauki, prowadzenia zajęć, zrealizowania stażu, szkolenia lub wolontariatu. Ponadto program Erasmus+ umożliwia realizację międzynarodowych partnerstw strategicznych. Te ostatnie mają na celu opracowanie i upowszechnianie innowacyjnych rozwiązań oraz wspieranie współpracy, partnerskiego uczenia się i wymiany doświadczeń przez instytucje/organizacje działające w obszarze edukacji.

Projekty programu Erasmus+ dotyczą różnych obszarów edukacji, mogą zatem być realizowane również w dziedzinie kultury i sztuki przez podmioty, których działania obejmują formalną bądź nieformalną edukację w tej sferze. Warto przy tym zaznaczyć, że choć nazwa Erasmus bywa najczęściej kojarzona ze studentami i sektorem szkolnictwa wyższego, to obecny zakres

programu Erasmus+ jest daleko szerszy i obejmuje wszystkie obszary i szczeble edukacji.

Program Erasmus+ dzieli się na sektory: Szkolnictwo wyższe, Edukacja szkolna, Kształcenie i szkolenia zawodowe, Młodzież, Edukacja dorosłych. W sektorze Młodzież, poza projektami mobilności i partnerstwami strategicznymi, mogą także być realizowane międzynarodowe inicjatywy młodzieżowe oraz działania związane z rozwojem polityki młodzieżowej.

W latach 2014–2019 (do sierpnia 2019 r.) w ramach programu Erasmus+ dofinansowano 455 projektów w obszarze związanym z kulturą i sztuką, o łącznej wartości ponad 22 mln euro. W projektach tych zrealizowano ponad 5100 mobilności (wyjazdów uczniów/studentów i kadry) z Polski za granicę. Część z tych projektów została sfinansowana ze środków Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER), na zasadach opisanych w dalszej części niniejszego opracowania.

PROJEKTY ZWIĄZANE Z KULTURĄ I SZTUKĄ. DOFINANSOWANIE Z PROGRAMU ERASMUS+ W POSZCZEGÓLNYCH SEKTORACH (W EURO).
STAN NA SIERPIEŃ 2019 R.

SEKTORY	DOFINANSOWANIE W POSZCZEGÓLNYCH (W EURO)
szkolnictwo wyższe	10 420 560
edukacja dorosłych	2 573 337
edukacja szkolna	1 251 645
kształcenie i szkolenia zawodowe	3 085 916
młodzież	4 740 102
projekty międzysektorowe	338 539
Razem	22 410 099

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu EPlusLink (baza danych programu Erasmus+).
Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) licence

Wśród dofinansowanych projektów, zarówno pod względem liczby, jak i wartości, dominują projekty z sektorów Młodzież i Szkolnictwo wyższe. Jeśli przyjrzymy się poszczególnym województwom, to najwięcej projektów dofinansowano w województwie mazowieckim (na łączną kwotę ponad 5,1 mln euro), następnie małopolskim (3,2 mln euro) i dolnośląskim (3,1 mln euro).

LICZBA PROJEKTÓW ZWIĄZANYCH Z KULTURĄ I SZTUKĄ,
DOFINANSOWANYCH ZE ŚRODKÓW PROGRAMU ERASMUS+ OD 2014 R.,
STAN NA SIERPIEŃ 2019 R.

WOJEWÓDZTWO	SZKOLNICTWO WYŻSZE	EDUKACJA DOROSŁYCH	EDUKACJA SZKOLNA	KSZTAŁCENIE I SZKOLENIA ZAWODOWE	MŁODZIEŻ	PROJEKTY MIĘDZYSEKTOROWE	RAZEM
dolnośląskie	18		1	8	26		53
kujawsko-pomorskie	17		1	3	4		25
lubelskie		4	1		6		11
lubuskie					1		1
łódzkie	15	8	2		5		30
małopolskie	29	4	5	1	25		64
mazowieckie	24	10	2	7	45	1	89
opolskie			3				3
podkarpackie		1			7		8
podlaskie			1		33		34
pomorskie	20	1	1		2		24
śląskie	14	11	4	5	11		45
świętokrzyskie			2	1	9		12
warmińsko-mazurskie		2	6	5	5		18
wielkopolskie	12		1	2	3		18
zachodnio-pomorskie	9	1			10		20
Razem	158	42	30	32	192	1	455

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu EPlusLink (baza danych programu Erasmus+).
Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) licence

Poniżej prezentujemy przykłady projektów i działań realizowanych w różnych sektorach programu Erasmus+, programu eTwinning i PO WER, których celem jest rozwijanie kompetencji kulturowych i świadomości/wiedzy uczestników z zakresu kultury.

SEKTOR: SZKOLNICTWO WYŻSZE

Tytuł projektu: „Open innovative resources for filmmaking education and training”

Lider projektu: Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna im. Leona Schillera w Łodzi

Celem projektu jest stworzenie otwartej internetowej bazy wyspecjalizowanych materiałów filmowych w zakresie montażu, a tym samym podniesienie jakości kształcenia w dziedzinie sztuki filmowej. Pod przewodnictwem Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi uczelnie partnerskie będą opracowywać koncepcję materiałów filmowych do samodzielnej pracy twórczej, skupiając się na czterech zagadnieniach z teorii języka filmu i montażu, jakimi są: przestrzeń filmowa, tempo/rytm/czas, punkt widzenia i styl wizualny. Wypracowane materiały będą wpisane w programy kształcenia kierunków filmowych, tj. montażu, scenariopisarstwa, reżyserii, sztuki operatorskiej. Dostęp do tych materiałów będzie otwarty dla szerokiego grona zainteresowanych i ma w zamierzeniu służyć dalszej wymianie treści edukacyjnych między europejskimi uczelniami filmowymi.

Tytuł projektu: „Europejskie dziedzictwo kulturowe jako instrument wzmacniania akademickiego kształcenia i społecznej odpowiedzialności instytucji szkolnictwa wyższego”

Lider projektu: Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu

Promocja edukacyjno-społecznych wartości zasobów europejskiego dziedzictwa kulturowego to temat projektu wdrażanego przez konsorcjum uczelni pod przewodnictwem Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu. Partnerzy projektu, mając na względzie wzmocnienie obecności i wpływu uniwersytetów na najbliższe otoczenie, podejmują działania służące tworzeniu lokalnych sieci instytucji, których wspólną cechą jest promowanie i ochrona europejskiego dziedzictwa kulturowego. Adresatami działań są przedsiębiorstwa społeczne, ośrodki akademickie, edukatorzy instytucji kultury, pracodawcy oraz decydenci zarządzający dostępnym w regionie dziedzictwem kulturowym, a pośrednio nauczyciele, studenci i członkowie lokalnych społeczności. Partnerzy projektu docierać będą do tych społeczności w ramach takich wydarzeń, jak: warsztaty lokalne, wykłady otwarte, konferencje międzynarodowe i wizyty studyjne.

Tytuł projektu: „Europejskie miasta w procesie kształtowania i przekazywania europejskiego dziedzictwa kulturowego. Międzynarodowy program kształcenia dla studentów I i II stopnia”

Lider projektu: Zakład Polityki i Kultury Krajów Śródziemnomorskich w Instytucie Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Projekt ma na celu opracowanie międzynarodowego programu nauczania kursu modułowego wraz z e-wykładami, programem szkoły letniej

i międzynarodowym podręcznikiem dla studentów. Program ten ma służyć poprawie jakości nauczania w instytucjach partnerskich poprzez m.in. zastosowanie technologii cyfrowych i nauczania online. Powinien uwzględniać potrzeby studentów studiów licencjackich i magisterskich oraz wymagania rynku pracy, w tym środowiska międzykulturowego. Celem programu jest również budowanie świadomości jedności kulturowej opartej na wspólnym dziedzictwie kulturowym Europy (na przykładzie wybranych miast). Opracowane materiały będą udostępniane na stronach WWW uczelni partnerskich, platformach uniwersyteckich, na kanale YouTube i portalach społecznościowych, a także w ramach konferencji, wykładów i publikacji.

Tytuł projektu: „SURE: Sustainable Urban Rehabilitation in Europe”

Lider projektu: Politechnika Lubelska

Projekt poświęcony jest problemowi zrównoważonego rozwoju, uwzględniającego także wymiar kulturowy. Jego koordynatorem jest Politechnika Lubelska (współpracująca w jego realizacji m.in. z Polskim Komitetem Narodowym Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS-Polska). W ramach projektu przygotowywany jest wielodyscyplinarny program studiów magisterskich. Program ten ma na celu kształcenie nowego pokolenia architektów, rozumiejących potrzebę i cele zrównoważonego rozwoju, zarówno z punktu widzenia architektury i urbanistyki, jak i z punktu widzenia społeczeństwa oraz ochrony dziedzictwa kulturowego.

Tytuł projektu: „Advanced Learning and Inclusive Environment (ALIEN) for Higher Education through greater knowledge and understanding of migration processes”

Lider projektu: Polsko-Japońska Akademia Technik Komputerowych w Warszawie

Projekt ma na celu rozwój kompetencji międzykulturowych m.in. poprzez budowę wiedzy oraz kształtowanie postaw w ramach ponadnarodowej interdyscyplinarnej współpracy kadry akademickiej zajmującej się problemami migracji. Liderem projektu jest Polsko-Japońska Akademia Technik Komputerowych w Warszawie. Projekt zakłada zwiększenie zaangażowania uczestniczących w nim uczelni we współpracę z lokalnymi i międzynarodowymi organizacjami imigrantów oraz władzami regionalnymi. Współpraca ta służyć ma budowie relacji pozwalających na wymianę wiedzy i dobrych praktyk oraz na podnoszenie świadomości społecznej w obszarze migracji. Planuje się opracowanie modułów edukacyjnych i ich upowszechnienie w modelu otwartych licencji na platformie internetowej, a także wystawy prac studenckich oraz tworzenie przez studentów zespołowych projektów

na rzecz organizacji pozarządowych zaangażowanych w kwestie migracji i migrantów.

SEKTOR: KSZTAŁCENIE I SZKOLENIA ZAWODOWE

Tytuł projektu: „Music without frontiers – 2”

Beneficjent: Zespół Państwowych Szkół Muzycznych nr 4 im. Karola Szymanowskiego w Warszawie

Przykładem działań w obszarze kształcenia zawodowego dofinansowanych z programu Erasmus+ jest projekt „Music without frontiers – 2”, w którym brały udział Zespół Państwowych Szkół Muzycznych nr 4 im. Karola Szymanowskiego w Warszawie oraz zagraniczne placówki edukacyjne będące partnerami szkoły w projekcie. Inicjatywa ta miała służyć poprawie jakości zawodowego kształcenia muzycznego na średnim szczeblu edukacji muzycznej. Jej cele obejmowały: wzrost świadomości istnienia wspólnoty kulturowej narodów europejskich, wymianę dobrych praktyk między uczestnikami projektu, a także poznanie przez polskich uczniów nowych metod pracy muzyka instrumentalisty oraz ich udział we wspólnych koncertach (solowych, kameralnych, symfonicznym) z rówieśnikami z innych krajów Europy. Dzięki pobytowi w partnerskiej zagranicznej placówce edukacyjnej przyszli zawodowi muzycy polscy mieli okazję podjąć próbę współpracy z muzykami innych narodowości w zespołach kameralnych i orkiestrowych, sprawdzając swoje kompetencje zawodowe, językowe, organizacyjne, a także adaptacyjne w międzynarodowym środowisku.

Tytuł projektu: „Renowacja – przywracanie życia zabytkom”

Beneficjent: Państwowe Szkoły Budownictwa im. prof. Mariana Osińskiego w Gdańsku

„Renowacja – przywracanie życia zabytkom” to tytuł i jednocześnie sedno działań projektowych realizowanych ze strony Polski przez Państwowe Szkoły Budownictwa im. prof. Mariana Osińskiego w Gdańsku w partnerstwie z Uniwersytetem w Pizie (Universita di Pisa). Dzięki dwutygodniowym stażom na terenie Włoch polscy uczniowie mogli zapoznać się z innymi niż krajowe rozwiązaniami w organizacji pracy renowatora i technologa drewna, a towarzyszący im nauczyciele – zdobyć dodatkowe doświadczenie w przygotowaniu szkoleń z renowacji elementów architektury, badań właściwości drewna i innowacyjnych metod konserwacji zabytków. Dla uczniów była to okazja do zdobycia pierwszych doświadczeń zawodowych za granicą,

dla nauczycieli – inspiracja do wdrożenia nowych metod pracy z uczniami. Dzięki projektowi w szkole została również utworzona nowoczesna pracownia renowacji, gdzie stosuje się najnowsze techniki konserwacji zabytków.

Tytuł projektu: „European countries’ national music as a perspective in education and professional careers of young musicians”

Koordynator projektu: Szkoła Muzyczna I i II st. im. Bronisława Rutkowskiego w Krakowie

Projekt koordynowany przez Szkołę Muzyczną I i II st. im. Bronisława Rutkowskiego w Krakowie poświęcony jest zagadnieniu muzyki etnicznej. Realizowany we współpracy partnerskiej ma służyć poszerzeniu programów kształcenia o nowy repertuar muzyki etnicznej Polski, Węgier i Bałkanów. W Polsce łączy się jednocześnie z planami wzbogacenia programu nauczania w szkole koordynującej projekt o dział muzyki etnicznej, zaniedbanej w polskim szkolnictwie muzycznym.

SEKTOR: EDUKACJA SZKOLNA

Tytuł projektu: „Through artistic abilities to developed basic skills”

Beneficjent: Gimnazjum im. ks. Jana Twardowskiego w Zespole Szkół w Rozogach

Projekt realizowano w partnerstwie czterostronnym, a każdy z krajów wniósł do programu działań swój kulturowy potencjał. Realizacja projektu przyczyniła się do rozwoju kluczowych dla uczniów kompetencji za pomocą multi- i interdyscyplinarnych metod, wykorzystujących z jednej strony ich zdolności artystyczne oraz naturalną potrzebę wiedzy i zabawy, a z drugiej – narodowe i regionalne dziedzictwo kultur i tradycji. Uczniowie mogli poznać narodowe tańce, metodą dramy uczyli się historii teatru, odkrywali także regionalną sztukę i muzykę. Podczas międzynarodowych wymian uczniowskich zorganizowano cztery warsztaty: w szkole greckiej – „Drama and ancient Greek theatre workshops with the elements of music and art”, w chorwackiej – „Croatian art – straw sculpture, drama and different nations dance workshops”, w słoweńskiej – „Local art in the open air, folk dance and Maths Drama workshops” i w polskiej – „Local folk art, stand up drama, craftwork, singing and dance workshops”. Wśród uczniów, którzy wzięli udział w projekcie, zaobserwowano wzrost kompetencji kluczowych (w tym osobistych i społecznych) oraz wzrost wiedzy w zakresie kultur krajów partnerskich. Projekt był realizowany równolegle na platformie eTwinning.

SEKTOR: MŁODZIEŻ

Tytuł projektu: „You(th) in pictures”

Beneficjent: Stowarzyszenie Projektów Międzynarodowych INPRO

„You(th) in pictures” to siedmiodniowy program, podczas którego 20 młodych osób z pięciu krajów partnerskich poznawało podstawy fotografii i wspólnie przygotowywało wernisaż dla lokalnej społeczności Rzeszowa. Celem projektu były przede wszystkim rozwój personalny młodzieży oraz podjęcie dyskusji na temat problemów, z jakimi młodzi ludzie współcześnie się mierzą. Uczestnicy wspólnie wybrali tematykę zdjęć, tak by były artystyczną ilustracją najistotniejszych dla nich problemów. Praca nad materiałem zdjęciowym odbywała się w międzynarodowych grupach pod okiem pięciu liderów (w tym profesjonalnych fotografów). Młodzież miała możliwość zdobycia i rozwinięcia wiedzy z zakresu fotografii artystycznej, a także poszerzenia kompetencji związanych z organizacją eventów kulturalnych, gdyż przygotowanie finałowej wystawy w całości było zadaniem uczestników (przy wsparciu opiekunów i koordynatorów).

SEKTOR: EDUKACJA DOROSŁYCH

Tytuł projektu: „Go digital! Culture at your fingertips”

Beneficjent: Elckie Centrum Kultury (Elk/Polska)

Organizacje partnerskie z Czech, Włoch, Litwy, Polski, Słowenii i Szwecji, pracujące z osobami dorosłymi i wysoce świadome wagi ciągłego uczenia się w tej grupie wiekowej, zdecydowały się połączyć swoje siły, by zrealizować wspólny cel, którym było zwiększenie wiedzy i umiejętności swoich pracowników poprzez wymianę doświadczeń i dobrych praktyk w dziedzinie kultury i edukacji dorosłych. Efektem projektu ma być oferta działań wspierających rozwój umiejętności cyfrowych u osób w wieku 50+ poprzez działania kulturalne. Profile organizacji uczestniczących są różnorodne. Znajdziemy wśród nich firmę zajmującą się wiedzą i transferem innowacji w dziedzinie uczenia się przez całe życie, uniwersytety ludowe z różnorodnymi działaniami edukacyjnymi, ośrodki kultury oferujące edukację kulturalną, a także stowarzyszenie zajmujące się sztukami wizualnymi i językami oraz nowymi formami komunikacji. Kształcenie umiejętności cyfrowych ma się odbywać przez odpowiednio dobrane działania w dziedzinie szeroko pojętej kultury i sztuki, budząc kreatywność uczestników i wykorzystując ich wrodzony potencjał twórczy. W projekt pośrednio zaangażowane są również organizacje

pozarządowe, uniwersytety trzeciego wieku i inne lokalne instytucje, które działają w środowisku każdego z partnerów i oferują im wsparcie w osiągnięciu celów projektu. Taka sieć będzie wspierać organizacje partnerskie również w przyszłości, po zakończeniu projektu.

Tytuł projektu: „W Europie, z nami czy bez nas – losy wykluczonych i obcych”

Beneficjent: Poleski Ośrodek Sztuki (Łódź)

Projekt podejmuje działania na rzecz różnych grup defaworyzowanych, m.in. seniorów, kobiet w trudnej sytuacji, ofiar wszelkiej przemocy, osób z deficytami edukacyjnymi, migrantów (ze szczególnym uwzględnieniem kobiet), przeciwstawiając się ich dyskryminacji. Planowana jest seria spotkań i szkoleń, podczas których edukatorzy z krajów partnerskich uczestniczących w projekcie zdobędą wiedzę na temat trzech konkretnych metod, jak: wywiad biograficzny narracyjny, rozmowy biograficzne, drama. Te nowo nabyte umiejętności będą wykorzystane do zdiagnozowania problemów i prób ich rozwiązania, pierwszym krokiem w tym kierunku będzie zaś opracowanie sylwetek osób dorosłych w różnym wieku (25+/60+) ze środowisk zagrożonych wykluczeniem. W każdym kraju zostanie przeprowadzonych kilka wywiadów i rozmów biograficznych z przedstawicielami grup docelowych, a ich losy zostaną zwizualizowane za pomocą technik dramy. Poruszone zostaną kwestie migracji, uchodźstwa, a także problem eurosieroctwa, skutków migracji rodziców i wychowywania dzieci przez dziadków. W Poleskim Ośrodku Sztuki, instytucji koordynującej, do działań artystycznych zostaną również włączeni członkowie tamtejszego Centrum Aktywnego Seniora. Projekt skierowany jest do kadry edukacyjnej i instruktorów instytucji europejskich oraz do grupy słuchaczy związanych z tymi instytucjami, a także osób z grup narażonych na marginalizację.

PROGRAM eTWINNING

eTwinning to program, który umożliwi nauczycielom i uczniom nawiązanie międzynarodowej współpracy w ramach projektów edukacyjnych, a jego celem jest rozwijanie kompetencji kluczowych (językowych, cyfrowych i międzykulturowych) w kreatywny i innowacyjny sposób. W programie mogą brać udział nauczyciele wszystkich przedmiotów (również muzyki i plastyki), pracujący z uczniami w wieku 3-19 lat, w tym również bibliotekarze szkolni i pedagodzy zatrudnieni w placówkach realizujących obowiązującą podstawę programową. Instytucje te współpracują w projektach

eTwinning, wykorzystując specjalną platformę online, na której zarejestrowanych jest obecnie ponad 580 tys. nauczycieli (tzw. eTwinnerów) z krajów uczestniczących w programie (tj. z państw członkowskich UE, państw kandydujących do UE oraz krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego niebędących w UE, np. Norwegii), a także z krajów Partnerstwa Wschodniego UE, objętych programem eTwinning Plus (Armenii, Azerbejdżanu, Gruzji, Jordanii, Libanu, Tunezji, Ukrainy i Mołdawii).

eTwinning to program elastyczny, uniwersalny i różnorodny. Nauczyciele sami ustalają tematykę realizowanego projektu i czas jego trwania, wybierają odpowiednie narzędzia, a także rodzaje aktywności, dzięki czemu zaplanowane działania mogą dostosować do wymagań podstawy programowej, możliwości technicznych i zainteresowań swoich uczniów. Rozpoczęty projekt wolno modyfikować – w razie potrzeby można go wzbogacać o nowe działania (np. prosta wymiana kartek świątecznych może się przekształcić w wieloletnią i wielowymiarową współpracę) lub zrezygnować z tych, które się nie sprawdziły.

W ramach programu eTwinning organizowano także wydarzenia związane z obchodami Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego 2018. Odbyło się m.in. seminarium kontaktowe eTwinning „Dziedzictwo kulturowe w projektach eTwinning”.

W specjalnej zakładce na stronie eTwinning znajdują się stworzone przez eksperta programu – Rafała Mazura z Zespołu Szkół Muzycznych nr 1 w Rzeszowie i tamtejszej Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania – scenariusze lekcji dotyczące dziedzictwa kulturowego. Jak czytamy we wstępie: „Wszystkie przedstawione pomysły zostały zbudowane na podstawie schematu tworzenia lekcji, gdyż w ten sposób mogą one być realizowane zarówno przez jedną szkołę, jak i w porozumieniu z zagranicznymi partnerami. Oczywiście czas i sposób realizacji każdego z nich zależy od intencji opiekunów, zainteresowań uczestników, a także złożoności projektu i przewidywanego efektu finalnego. Elementem przyświecającym wszystkim pomysłom jest chęć stworzenia nowych tekstów kultury w oparciu o już istniejące. Taki sposób pracy daje bowiem młodzieży większą szansę na lepsze poznanie omawianych dzieł”¹.

1 R. Mazur, *Dziedzictwo kulturowe - pomysł na projekt*, eTwinning, <https://etwinning.pl/dziedzictwo-kulturowe-pomysl-na-projekt/> [dostęp: 20.09.2019].

Tytuł projektu: „LSVC – Learning by Sharing in Virtual Cafes”

Nazwa szkoły: Gimnazjum im. św. bpa Józefa S. Pelczara – Zespół Szkół w Korczynie, laureat konkursu „Nasz projekt eTwinning 2017”²

Projekt miał na celu podniesienie poziomu ogólnej wiedzy uczniów, odkrywanie ich potencjału w obrębie różnych przedmiotów szkolnych oraz pobudzanie do większego zaangażowania się w życie szkolne i społeczne. Dokładnie przygotowane zadania rozwijały umiejętności językowe i informatyczne, przygotowywały zarówno do samodzielnej pracy, jak i działań w grupie międzynarodowej. Projekt miał pokazać uczniom, jak ważna jest europejska różnorodność i jak ciekawa może być nauka.

Podstawą projektu była komunikacja – zarówno nauczyciele, jak i uczniowie często korzystali z forum i czatu na TwinSpace, z Facebooka i WhatsAppa. Przeprowadzili dwie wideokonferencje ze szkołami z Norwegii i Turcji, korzystając z komunikatorów Skype i Webex. Uczniowie pracowali przede wszystkim w międzynarodowych zespołach, realizując zadania przypisane do sześciu kafejek internetowych o następujących tematach: Europa, Historia, Literatura, Języki, Matematyka, Sztuka. Zadania dotyczyły Europy i Unii Europejskiej, różnych postaci historycznych, poetów i pisarzy z krajów pochodzenia młodzieży. Uczniowie recytowali i nagrywali wiersze, przygotowywali plakaty z przesłaniem dla rówieśników z innych krajów, pisali wierszyki o matematyce, szukali figur matematycznych w codziennych przedmiotach i rozwiązywali zagadki matematyczne, pisali historyjki na motywach sławnych obrazów, sami malowali obrazy i pozowali do zdjęć, naśladując najbardziej znane dzieła malarskie. Efektem tej pracy jest kilka e-booków.

Tytuł projektu: „We are all Children of Ancient Greece and Rome”

Nazwa szkoły: Społeczne Gimnazjum „Dębinka” w Poznaniu

Projekt skupiał się na poszukiwaniu wspólnego dziedzictwa antyku greckiego i rzymskiego w życiu współczesnych Europejczyków. Architektura, sztuka, historia i osiągnięcia naukowe starożytnych po dziś dzień stanowią bowiem inspirację dla współczesnych. W projekcie wspólnie pracowały cztery szkoły – polska, hiszpańska i dwie włoskie. Zasadnicza część zadań była realizowana w ramach eTwinningu przez trzy kolejne lata (od roku szkolnego 2015/2016 do 2017/2018). Po roku współpracy, dzięki dofinansowaniu uzyskanemu w ramach programu Erasmus+, możliwe było zorganizowanie

2 Na temat konkursu zob.: <https://etwinning.pl/laureaci-konkursu-nasz-projekt-etwinning-2017/> [dostęp: 20.09.2019].

sześciu spotkań partnerskich połączonych z czterokrotną, krótkoterminową wymianą grup uczniów (w latach 2016–2018). Dwa razy w spotkaniach i szkoleniach uczestniczyli wyłącznie nauczyciele. Cały projekt został zaplanowany wspólnie przez zespoły nauczycieli i uczniów przy zaangażowaniu organizacji pozarządowych. Każda ze szkół była odpowiedzialna za koordynację przynajmniej jednego z działań. W pracy nad projektem wykorzystana została metodologia CLIL (*content and language integrated learning*), integrująca wiedzę, wykorzystująca innowacyjne metody nauczania i techniki aktywne uczenia się. Organizowano liczne warsztaty i seminaria, klasy eksperckie, wymianę doświadczeń i wiedzy online.

PROGRAM OPERACYJNY WIEDZA EDUKACJA ROZWÓJ (PO WER)

PO WER 2014–2020 to następcą Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. W ramach PO WER Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji prowadzi projekty wspierające m.in. mobilność kadry edukacji szkolnej i kadry edukacji dorosłych, zagraniczne staże dla uczniów i absolwentów szkół zawodowych, mobilność studentów z niepełnosprawnością i znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej oraz szkolenia kadry kształcenia zawodowego. Projekty realizowane są na zasadach obowiązujących w programie Erasmus+, dzięki dodatkowej puli środków finansowych dla projektów składanych w konkursach programu Erasmus+.

Wyjazdy zagraniczne uczniów i nauczycieli średnich szkół plastycznych, które odbywają się w ramach PO WER – poza oczywistą możliwością zapoznania się z historią i kulturą innych narodów – stanowią doskonałą okazję do kontaktu z pochodzącymi z różnych środowisk i nurtów przedstawicielami zawodów artystycznych, poznania ich doświadczeń, metod pracy i nauczania, ale również do nauki języka obcego, którego znajomość ułatwia nawiązywanie bezpośrednich relacji, a w przyszłości być może współpracy zawodowej.

W dalszej części tekstu znajdują się opisy projektów, w których udział wzięli uczniowie i nauczyciele średnich szkół plastycznych.

Tytuł projektu: „Warsztaty u włoskich mistrzów”

Beneficjent: Katolickie Stowarzyszenie Oświatowe w Nowym Sączu

„Warsztaty u włoskich mistrzów” to projekt, którego celem było doskonalenie zawodowego kształcenia artystycznego w Katolickim Liceum Plastycznym w Nowym Sączu poprzez osobisty kontakt uczniów oraz kadry

z włoskimi mistrzami rzemiosła, a także naukę umiejętności artystycznych w kontekście kulturowo-historycznym i geograficznym we współpracy z instytucjami zagranicznymi wyspecjalizowanymi w dziedzinach rzemiosła artystycznego. Dodatkowym celem było wzmocnienie potencjału europejskiej szkoły poprzez doskonalenie zawodowych kompetencji językowych, stanowiących podstawę międzynarodowej komunikacji w zawodach artystycznych.

Uczestnicy projektu – uczniowie oraz absolwenci Katolickiego Liceum Plastycznego – odbyli staże w Rzymie w zakresie intarsji marmurowej oraz we Florencji w zakresie reliefu florenckiego. Doświadczenie włoskich mistrzów rzemieślników – z ich podejściem do sztuki samej w sobie oraz kontaktem z dziełami – pozwoliło na wskazanie polskim uczniom różnorodnych możliwości wyrazu artystycznego, jakie dają poznawane w trakcie projektu techniki (m.in. fresku i enkaustyki, rzadko stosowane w Polsce ze względu na niewielką grupę specjalistów), wzbogacone często o zastosowanie nowych technologii. Dodatkową wartością projektu była możliwość obserwowania przez polskich nauczycieli sposobu kształcenia w zakresie sztuki sakralnej oraz przedmiotów ogólnoplastycznych, wywodzącego się z tradycji najlepszego warsztatowo florenckiego rzemiosła artystycznego.

Tytuł projektu: „Rozwój techniki rzemiosła artystycznego – mobilność uczniów i nauczycieli kieleckiego plastyka”

Beneficjent: Zespół Państwowych Szkół Plastycznych w Kielcach

Głównym celem projektu było przygotowanie uczniów do roli twórcy i odbiorcy europejskiego dziedzictwa kulturowego, rozwijanie osobowości artystycznej uczniów, pogłębianie znajomości warsztatu pracy i umiejętności wykorzystywania nowych technologii do realizacji prac technicznych oraz wyzwalanie w uczniach kreatywności i wrażliwości artystycznej. Projekt został skierowany do uczniów i nauczycieli przedmiotów artystycznych. Uczestniczyli w nim uczniowie sześciu specjalizacji: technik rzeźbiarskich, tradycyjnych technik malarskich i pozłotniczych, meblarstwa artystycznego, tkaniny artystycznej, technik druku artystycznego i ceramiki artystycznej. Kadra realizowała *job shadowing* w szkole w Sewilli, natomiast uczniowie odbywali staże m.in. w pracowniach konserwacji i renowacji dzieł sztuki w Sewilli i Granadzie. Projekt umożliwił uczniom udział w konserwacji i renowacji oryginalnych zabytków, co w polskim systemie kształcenia jest możliwe dopiero na etapie studiów wyższych. Dla młodzieży uczestnictwo w projekcie było również okazją do kontaktu z kulturą Hiszpanii, poszukiwania

inspiracji i przekładania zdobytych doświadczeń na nowe projekty artystyczne. Dla nauczycieli obserwacja pracy hiszpańskich artystów była inspiracją do rozwoju własnych umiejętności artystycznych. Nadała również wymiar międzynarodowy procesowi kształcenia artystycznego w kieleckiej szkole.

Tytuł projektu: „Sztuka bez granic”

Beneficjent: Zespół Szkół Plastycznych im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy

Głównym celem projektu „Sztuka bez granic” jest doskonalenie zawodowe nauczycieli oraz zwiększenie ich kompetencji językowych w zakresie języka angielskiego i włoskiego, jak również wzbogacenie ich o doświadczenia związane z niefizycznymi aspektami europejskich kultur. Częścią projektu jest także konkurs „Folk Design”, którego uczestnicy będą się inspirować sztuką nowoczesną i dziedzictwem kulturowym – w tym folklorem wybranych krajów Zachodu. Zdobyte dzięki udziałowi w projekcie umiejętności zostaną wykorzystane w rozwoju zarówno uczniów i kadry Zespołu Szkół Plastycznych w Bydgoszczy, jak i społeczności lokalnej. Uczestnikami projektu będą nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących i artystycznych, którzy wyjadą do trzech krajów: Wielkiej Brytanii, Hiszpanii i Włoch. Bydgoska szkoła pragnie pogłębiać umiejętności językowe uczniów, rozwijać ich zainteresowania kulturą, rozszerzać wiedzę o dziedzictwie wielokulturowej Europy i wzmacniać tożsamość europejską. Temu celowi służyć mają właśnie wyjazdy kadry oraz innowacyjne metody dydaktyczne, będące rezultatem doświadczeń zdobytych w trakcie tych wyjazdów.

Zaznaczyć warto, że realizowane były również projekty związane z obszarem kultury w ramach PO WER – Edukacja dorosłych.

Tytuł projektu: „Uczę się, aby nauczać. Rozwój kompetencji społecznych poprzez programy dla seniorów w Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie”

Beneficjent: Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie

Projekt zakłada działania na rzecz niezawodowej edukacji dorosłych w odniesieniu do historii i dziedzictwa kulturowego. Celem przeprowadzanych działań jest kształtowanie umiejętności pozazawodowych, w tym postaw związanych z ochroną kulturową i dziedzictwa narodowego. Dzięki realizacji projektu Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie będzie miało szansę na realizację programów edukacji dorosłych przeznaczonych zarówno dla społeczności lokalnej, jak i odbiorców z regionu. Wpływ na poziomie krajowym będzie możliwy dzięki opracowaniu materiałów szkoleniowych i założeń

szkolenia „Muzeum otwarte na seniorów”, które następnie będzie prowadzone przez trenerów będących pracownikami instytucji kultury na terenie całego kraju. Moduł szkoleniowy będzie obejmował wszystkie zagadnienia, które po odbytych wizytach okażą się niezbędne do budowania edukacji dla dorosłych w wieku senioralnym. Dzięki temu pracownicy instytucji kultury będą mogli tworzyć programy pozazawodowej edukacji dorosłych w kontekście wspierania i rozwijania ich umiejętności zidentyfikowanych w procesie badania potrzeb w zależności od regionu i społeczności lokalnych.

Tytuł projektu: „Wsparcie rozwoju liderów bibliodramy”

Beneficjent: Polskie Towarzystwo Bibliodramy

Projekt dotyczy wspierania rozwoju liderów bibliodramy. Składa się z wyjazdów na wydarzenia organizowane przez Europejską Sieć Bibliodramy (EBN) oraz spotkań międzywyjazdowych organizowanych w Polsce przez Polskie Towarzystwo Bibliodramy. Bibliodrama jest formą edukacji kulturalno-religijnej, która odnosi się do wspólnej europejskiej tradycji chrześcijańskiej związanej z Biblią i wykorzystuje różnorodne środki wyrazu, głównie estetyczne, do jej aktualizacji i głębszego rozumienia. Pojęcie bibliodramy obejmuje różne metody pracy z tekstem biblijnym, angażujące całego człowieka, w wymiarze ciała, psychiki i ducha, rozbudzające jego kreatywność i spontaniczność. To sprawia, że prowadzony warsztat bibliodramy nadaje się do wykorzystania szczególnie w procesie edukacyjnym grupy zróżnicowanej językowo i kulturowo. Liderzy bibliodramy mają za zadanie inicjować działania wspierające wielowymiarowy rozwój osobowy poprzez organizowanie i prowadzenie warsztatów także dla grup mieszanych pod względem językowym i kulturowym. Warsztaty są też wykorzystywane do pracy z grupami defaworyzowanymi społecznie, dzięki czemu przyczyniają się do wzrostu wzajemnej otwartości i tolerancji oraz wrażliwości na innych.

Opracowanie: Bogdan Sot, Beata Płatos, Agnieszka Rybińska,
Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji,
zab@frse.org.pl

MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY SZKOLNICTWA ARTYSTYCZNEGO

Centrum Edukacji Artystycznej

Centrum Edukacji Artystycznej (CEA) to jednostka budżetowa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN), obecnie funkcjonująca na podstawie rozporządzenia z dnia 27 marca 2019 r. (Dz.U. 2019 poz. 607) i realizująca zadania organu prowadzącego oraz sprawująca nadzór pedagogiczny nad publicznymi i niepublicznymi szkołami artystycznymi stopnia podstawowego i średniego oraz nad placówkami artystycznymi.

MKiDN prowadzi aktywną politykę mającą na celu zwiększenie efektywności energetycznej budynków szkół i uczelni artystycznych. Działania te finansowane są zarówno ze środków budżetowych, jak i z Funduszy Europejskich. Jednym z najważniejszych projektów realizowanych w tej dziedzinie w latach 2017–2021 jest „Kompleksowa modernizacja energetyczna wybranych państwowych placówek szkolnictwa artystycznego w Polsce”. Projekt został wybrany do dofinansowania w ramach poddziałania 1.3.1 „Wspieranie efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014–2020”. Beneficjentem i pomysłodawcą projektu jest MKiDN – za jego wdrażanie odpowiada Departament Funduszy i Spraw Europejskich we współpracy z CEA. Instytucją pośredniczącą jest Ministerstwo Energii, a instytucją wdrażającą (stroną umowy o dofinansowanie) Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

POZYSKANE I WYDATKOWANE ŚRODKI FINANSOWE W SEKTORZE KULTURY W LATACH 2004–2019

Wydatki w części 24 budżetu państwa według działów klasyfikacji budżetowej 801 – oświata i wychowanie oraz 854 – edukacyjna opieka wychowawcza to głównie finansowanie działalności jednostek szkolnictwa artystycznego stopnia podstawowego i średniego. Tabela pokazuje, w jakiej wysokości były przyznane środki finansowe na wydatki dla jednostek szkolnictwa artystycznego w latach 2004–2019. W roku 2004 ogółem wydatki wyniosły 424 992 038 zł.

WYDATKI DLA JEDNOSTEK SZKOLNICTWA ARTYSTYCZNEGO Z DZIAŁU 801 I 854 W LATACH 2004–2019 (W ZŁ)

RODZAJ WYDATKÓW	LATA				
	2004	2007	2014	2018	2019
Dotacje dla jednostek niepublicznych	9 893 000	12 296 000	23 767 169	40 861 063	38 275 000
Dotacje dla jednostek publicznych	0	269 064	2 767 749	7 257 665	10 264 000
Remonty	7 476 258	12 351 386	21 432 378	21 282 077	23 611 952
Instrumenty	1 104 672	4 167 674	8 270 572	27 393 570	3 729 932
Bieżące	394 128 506	463 027 950	754 770 739	836 473 520	902 365 941
Imprezy	2 382 602	3 058 395	5 612 076	6 332 949	5 442 000
Dokształcanie i doskonalenie	brak danych	2 075 495	2 860 271	3 620 805	4 104 212
Inwestycje	8 770 000	10 862 400	53 675 603	68 879 791	63 627 619
Współfinansowanie	1 237 000	3 300 000	5 835 000	40 708 462	20 216 615
Środki EU	0	0	60 344 248	194 824 882	120 193 096
Razem	424 992 038	511 408 364	939 335 805	1 247 634 784	1 191 830 367

Źródło: Centrum Edukacji Artystycznej

Podział tych wydatków przedstawia się następująco. W dziale oświata i wychowanie wydano 405 949 028 zł. Z kwoty tej wydatkowano 938 846 zł

na zakup pomocy dydaktycznych, w tym instrumentów muzycznych, oraz 6 790 939 zł na remonty i 8 070 000 zł na zadania inwestycyjne, poza tym 9 893 000 zł przeznaczono na dotacje dla artystycznych szkół niepublicznych o uprawnieniach publicznej szkoły artystycznej, prowadzonych przez osobę prawną niebędącą jednostką samorządu terytorialnego albo przez osobę fizyczną. W dziale edukacyjna opieka wychowawcza wydano 19 943 010 zł. Na zakup pomocy dydaktycznych, w tym instrumentów muzycznych, wydatkowano 165 826 zł, poza tym 685 319 zł na remonty i 700 000 zł na zadania inwestycyjne.

W kolejnych latach następował sukcesywny wzrost wydatków przeznaczonych na szkolnictwo artystyczne. Dzięki temu w 2019 r. w stosunku do roku 2004 – bez środków przeznaczonych na współfinansowanie i finansowanie zadań z udziałem środków europejskich – wzrost wyniósł ok. 150%. W ramach wydatków inwestycyjnych z budżetu państwa w jednostkach szkolnictwa artystycznego stopnia podstawowego i średniego realizowane były zadania inwestycyjne dotyczące budownictwa oraz zadania dotyczące zakupów inwestycyjnych.

Realizowane zadania inwestycyjne pozwoliły na dostosowanie warunków kształcenia do aktualnych wymogów nowoczesnej szkoły, poprawiły warunki pracy nauczycieli i administracji poszczególnych placówek, zapewniły bezpieczeństwo osobom przebywającym na ich terenie, umożliwiły rozwój działalności artystycznej dzięki stworzeniu odpowiednich warunków do organizowania wydarzeń artystycznych na skalę makroregionalną i ogólnopolską oraz poprawiły stan techniczny bazy lokalowej i wyposażenia zaplecza techniczno-gastronomicznego. Jednocześnie od 2008 r. finansowane i współfinansowane były projekty w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ).

Realizacja projektów w ramach POIiŚ umożliwiła jednostkom szkolnictwa artystycznego stopnia podstawowego i średniego rozbudowanie istniejącej infrastruktury o sale koncertowe wraz z pomieszczeniami towarzyszącymi i wyposażeniem oraz o sale wielofunkcyjne do celów artystycznych i wystawienniczych, co w konsekwencji pozwoliło na wzbogacenie i poprawę dostępności oferty kulturalnej w poszczególnych regionach Polski.

W związku z podpisanymi umowami z Fundacją Rozwoju Systemu Edukacji szkoły artystyczne prowadzone przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w latach 2016–2019 realizowały projekty w ramach programów Comenius, Leonardo, Erasmus czy PO WER.

FINANSOWANIE PROGRAMÓW REALIZOWANYCH W LATACH 2016-2019 (W ZŁ)

NAZWA PROGRAMU	2016		2017		2018		2019	
	WSPÓŁFINANSOWANIE - BUDŻET PAŃSTWA	FINANSOWANIE - BUDŻET ŚRODKÓW EUROPEJSKICH	WSPÓŁFINANSOWANIE - BUDŻET PAŃSTWA	FINANSOWANIE - BUDŻET ŚRODKÓW EUROPEJSKICH	WSPÓŁFINANSOWANIE - BUDŻET PAŃSTWA	FINANSOWANIE - BUDŻET ŚRODKÓW EUROPEJSKICH	WSPÓŁFINANSOWANIE - BUDŻET PAŃSTWA	
Norweski Mechanizm Finansowy 2009-2014	4 084	36 755	0	0	0	0	0	0
Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009-2014	55 453	499 076	0	0	0	0	0	0
POIiŚ 2014-2020 VIII oś priorytetowa	5 829	8 989	798 271	4 081 193	3 309 476	14 183 914	4 417 760	18 412 737
POIiŚ 2014-2020 I oś priorytetowa	0	0	13 810 318	70 073 774	34 301 072	162 364 538	13 464 000	100 271 000
PO WER	0	47 000	0	564 840	2 538	401 278	59 035	1 291 986
Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego 2014-2020	0	0	0	0	53 268	441 446	26 820	217 373
Erasmus+	0	0	378 135	0	606 067	0	2 249 000	0
Razem	65 366	591 820	14 986 724	74 719 807	38 272 421	177 391 176	20 216 615	120 193 096

Źródło: Centrum Edukacji Artystycznej

Program Edukacja 2014–2021 realizuje działania w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego i ma na celu zacieśnianie stosunków pomiędzy Polską a Islandią, Lichtensteinem i Norwegią. Nauczyciele korzystali z Funduszy Norweskich w ramach rozwoju kadr pracujących w edukacji, aby poprawić jakość kształcenia (korzystali z wizyt studyjnych, wymiany doświadczeń, rozwoju oferty edukacyjnej w zakresie edukacji zawodowej).

Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020 ma na celu podniesienie kompetencji zawodowych, zdiagnozowanie potrzeb uczniów i kadry uczącej przedmiotów zawodowych. Uczestnictwo w nim zapewnia uczniom i nauczycielom rozwój na wielu poziomach, przyczyniając się do: wzrostu umiejętności technicznych (zaawansowane programy komputerowe), udoskonalenia metod i metodologii w nauczaniu sztuki oraz projektowania w zawodach kreatywnych z uwzględnieniem aspektu talentu uczniowskiego, pogłębienia znajomości języka obcego, poznania nowej kultury, tradycji oraz sztuki ludowej.

Program Erasmus+ 2014–2020 wspiera: zagraniczną mobilność nauczycieli w celu poszukiwania nowych metod dydaktycznych z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, pracę z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, przekazywanie uczniom umiejętności międzyprzedmiotowych, indywidualizację pracy z uczniem, poradnictwo w wyborze dalszej ścieżki kształcenia. W programie uczestniczyli i uczestniczą głównie nauczyciele szkół plastycznych w celu rozwoju kompetencji zawodowych. W Zespole Państwowych Szkół Plastycznych w Kielcach utworzono platformę e-learningową z kursami obejmującymi przedmioty zawodowe (artystyczne), wykorzystującymi nowoczesne techniki multimedialne w uczeniu się.

W dalszej części opracowania przedstawiony zostanie opis realizacji projektu systemowego „Termomodernizacja państwowych placówek szkolnictwa artystycznego”.

TERMOMODERNIZACJA PAŃSTWOWYCH PLACÓWEK SZKOLNICTWA ARTYSTYCZNEGO

U genezy projektu leży realizacja przez resort, tj. MKiDN we współpracy z CEA (jako podmiotem upoważnionym), strategicznego działania, jakim jest zapewnienie optymalnych warunków dla procesu kształcenia artystycznego poprzez modernizację infrastruktury szkół artystycznych w Polsce.

Jest to innowacyjne i unikatowe w skali kraju zamierzenie inwestycyjne, realizowane przez MKiDN w ramach dwóch perspektyw finansowych UE 2007–2013 i 2014–2020. Obejmuje ono kompleksowo podsektor publiczny – szkolnictwo artystyczne. Jego efektem będzie oszczędność energii (poprzez zmniejszenie jej zapotrzebowania i zużycia), ograniczenie emisji zanieczyszczeń oraz poprawa warunków edukacji artystycznej dzieci i młodzieży. Zmodernizowane w ramach projektu budynki zyskają nowe walory użytkowe i estetyczne.

Zaplanowane w budynkach docieplenie elementów konstrukcyjnych, wymiana okien, grzejników, kanałów i rur wentylacyjnych, budowa systemów oświetlenia, zainstalowanie nowych kotłów i pomp ciepła spowoduje znaczny spadek zapotrzebowania na energię. Jednym z jego efektów będzie zmniejszenie tzw. niskich emisji, czyli szkodliwych dla zdrowia produktów spalania paliw kopalnych i drewna w kotłowniach i piecach. Modernizacja przyczyni się do tego w trzech obszarach: poprzez zmniejszenie zapotrzebowania na ciepło, poprzez poprawę efektywności przetwarzania energii oraz poprzez zmianę miksu paliwowego. Powstałe w wyniku realizacji projektu efektywne energetycznie budynki osiągną pożądany poziom temperatur bez zużywania dużych ilości energii. Ostatecznym rezultatem modernizacji będzie oszczędność prądu, wynikająca z zastosowania efektywnych energetycznie urządzeń oraz lepszego oświetlenia. Budynki zakwalifikowane do projektu zyskają również nowe walory estetyczne i użytkowe, służące poprawie warunków, w jakich uczą się dzieci i młodzież.

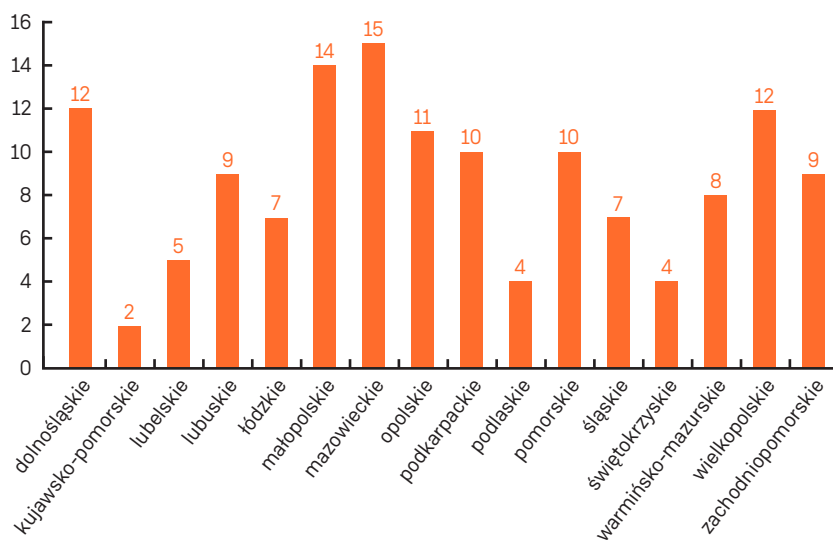
Przedmiotem pierwszego etapu projektu, którego realizacja odbyła się w latach 2014–2015 (w ramach POIiŚ 2007–2013) było opracowanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej. W drugim etapie (lata 2016–2020) mają miejsce właściwe prace, realizowane w ramach POIiŚ 2014–2020.

Etap pierwszy. W latach 2014–2015 w projekcie uczestniczyło 155 jednostek szkolnictwa artystycznego I i II stopnia (215 budynków, w tym 1/3 obiektów widniejących w ewidencji zabytków). Koszt całkowity realizacji projektu wyniósł wtedy 15,5 mln zł, z czego 15% pochodziło z budżetu państwa, a 85% – z Funduszu Spójności. Wynikiem realizacji było opracowanie dla każdego z budynków inwentaryzacji architektoniczno-budowlanej, audytu energetycznego, dokumentacji projektowo-kosztorysowej oraz uzyskanie wszelkich wymaganych prawem decyzji, zgód i pozwoleń umożliwiających realizację prac (np. zezwolenia na odstąpienie od zakazu niszczenia gniazd i siedlisk).

Etap drugi. Pierwotna umowa o dofinansowanie projektu termomodernizacji szkół artystycznych została zawarta w grudniu 2016 r. W jej ramach przewidziano dofinansowanie w wysokości 377 mln zł, którym objęto 114 placówek szkolnictwa artystycznego. Podpisany w maju 2017 r. aneks rozszerzył zasięg oraz warunki finansowe projektu. Kwota finansowania zwiększyła się o przeszło 124 mln zł, a lista placówek szkolnictwa artystycznego włączonych do projektu poszerzyła się o 25 obiektów.

Ostatecznie całkowity koszt projektu wyniósł 501,4 mln zł, z czego 481,4 mln (96%) pochodziło ze środków UE. MKiDN pozyskało tę kwotę na modernizację energetyczną 139 publicznych placówek szkolnictwa artystycznego (szkoły muzyczne, szkoły plastyczne, szkoła baletowa, bursy) na terenie całego kraju. Środki zostały przeznaczone na remonty 187 starych, zniszczonych, drógich w utrzymaniu budynków w całej Polsce – głównie w małych i średnich miejscowościach w 16 województwach.

LICZBA PLACÓWEK BIORĄCYCH UDZIAŁ W PROJEKcie W PODZIALE NA WOJEWÓDZTWA

Źródło: Centrum Edukacji Artystycznej

Realizacja przedmiotowego projektu gruntownej termomodernizacji przyczyni się m.in. do zmniejszenia o ponad 60% rocznego zapotrzebowania na energię końcową i spowoduje spadek zużycia energii. Do rezultatu

końcowego w podobny sposób przyczyni się docieplanie obiektów nigdy wcześniej nie modernizowanych, jak i pogłębianie przeprowadzonej już termomodernizacji podstawowej.

PODSUMOWANIE

Dzięki środkom z budżetu państwa na oświatę i wychowanie oraz na edukacyjną opiekę wychowawczą, stanowiącym główne źródło finansowania działalności szkolnictwa artystycznego, jak również dzięki funduszom unijnym baza szkół publicznych poprawiła się w latach 2004–2019 w naprawdę dużym stopniu. Ma to ogromny wpływ na poziom edukacji. Rozbudowano bardzo wiele szkół, dokonano modernizacji infrastruktury pod względem funkcjonalności i redukcji kosztów utrzymania, a także wyremontowano obiekty zabytkowe z troską o ochronę dziedzictwa kulturowego. Powstały nowe sale koncertowe (niektóre z profesjonalnymi studiami nagrań), sale wystawowe, wyposażono pracownie przedmiotów artystycznych w szkolnictwie plastycznym, dokonano zakupu nowoczesnych, markowych instrumentów muzycznych, utworzono pracownie komputerowe wraz z potrzebnym oprogramowaniem.

Opracowanie: Centrum Edukacji Artystycznej,
sekretariat@cea.art.pl

INFRASTRUKTURA, PROJEKTY I TWÓRCY TEATRALNI W PERSPEKTYWIE AKCESJI DO UNII EUROPEJSKIEJ

Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego

Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego w Warszawie powstał w czerwcu 2003 r. – 11 miesięcy przed wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Jako instytucja mająca w swoim statucie m.in. dokumentowanie bieżącego życia teatralnego w kraju oraz współpracę z podobnymi ośrodkami za granicą miał okazję obserwować przemiany, jakie za sprawą obecności w Unii następowały w działalności polskich scen i twórców, jak również śledzić, w jaki sposób kształtują się ich relacje ze środowiskami artystycznymi w Europie.

INWESTYCJE W INFRASTRUKTURĘ TEATRALNĄ

Oczywista i najlepiej widoczna zmiana zaszła w infrastrukturze. Dzięki dotacjom z UE wiele budynków teatralnych zostało odremontowanych i zmodernizowanych, znacznie poprawił się ich wygląd i stan techniczny, a dzięki temu także komfort widzów. Z dotacji UE przeznaczonych na prace remontowe korzystało wiele polskich teatrów – przede wszystkim w ramach regionalnych programów operacyjnych. Było tak m.in. w przypadku Teatru Wielkiego – Opery Narodowej o w Warszawie, Teatru Powszechnego im. Zygmunta Hübnera w Warszawie, Teatru Wybrzeże w Gdańsku, Teatru im. Stefana Jaracza w Olsztynie, Teatru Starego w Lublinie, Ośrodka Praktyk Teatralnych w Gardzienicach. Wśród nowo wybudowanych gmachów wymienić należy m.in. budynki Opery i Filharmonii Podlaskiej w Białymstoku, Centrum

Kulturalno-Kongresowe Jordanki w Toruniu, Centrum Spotkania Kultur w Lublinie. Ogółem w latach 2004–2019 ze środków unijnych dofinansowano 79 tego rodzaju projektów kwotą blisko 786 mln zł.

FINANSOWANIE TEATRU Z FUNDUSZY UE W LATACH 2004–2019

RODZAJ PROJEKTU	LICZBA PROJEKTÓW	WARTOŚĆ CAŁKOWITA (W ZŁ)	WARTOŚĆ DOFINANSOWANIA (W ZŁ)
Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004–2006	15	211 001 392,61	81 295 016,77
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007–2013	11	629 218 077,04	371 595 326,41
Regionalne programy operacyjne 2007–2013	40	392 678 036,92	219 383 473,44
Regionalne programy operacyjne 2014–2020	4	41 993 828,73	26 086 511,42
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014–2020	9	138 275 309,55	87 522 865,11
Razem	79	1 413 166 644,85	785 883 193,15

Metodologia: zestawienie uwzględnia projekty składane przez teatry i JST na rzecz teatrów oraz projekty składane przez opery; w zestawieniu nie wzięto pod uwagę domów kultury ani amfiteatrów.

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Departamentu Funduszy i Spraw Europejskich MKiDN

SPEKTAKL JAKO PROJEKT

W ramach finansowania przez UE tzw. projektów miękkich jedną z najczęściej wspieranych form działalności artystycznej były sztuki performatywne. Dzięki środkom europejskim powstało bardzo wiele spektakli i innych projektów artystycznych, których założenia często przełamywały tradycyjne podziały i schematy działań – obok komponentów artystycznych wpisane w nie były działania edukacyjne, popularyzatorskie, społeczne czy badawcze. I choć zróżnicowany charakter projektów wynikał często z założeń, w oparciu o które przyznawane były środki, to wydaje się, że taki sposób myślenia o twórczości artystycznej na stałe przeniknął do polskiego teatru. Tym samym upowszechniony został w Polsce model traktowania spektaklu teatralnego jako wielowymiarowego przedsięwzięcia, bardzo często realizowanego we współpracy kilku podmiotów.

Unijne finansowanie wymuszało także często konieczność znalezienia partnerów zagranicznych – stąd jednym ze skutków obecności Polski w Unii

jest w dziedzinie teatru szersze otwarcie na działania o międzynarodowym charakterze, nawiązywanie transgranicznych kontaktów, a także obecność polskich teatrów, instytucji oraz stowarzyszeń i grup teatralnych w europejskich (i nie tylko) sieciach teatralnych.

POLSKI TEATR W EUROPIE

Członkostwo w Unii Europejskiej wiązało się także ze zintensyfikowaniem obecności polskich twórców w europejskiej przestrzeni artystycznej. Najbardziej spektakularnym tego przejawem były nagrody zdobyte przez polskich twórców w ramach Europejskiej Nagrody Teatralnej. Ustanowiono ją w 1986 r., a patronuje jej Komisja Europejska. Celem nagrody jest wspieranie integracji kulturalnej w Europie. Przyznawana jest za całokształt twórczości artystom indywidualnym oraz instytucjom teatralnym, których dzieła „pogłębiają porozumienie i więź pomiędzy ludźmi”. Laureatem głównej nagrody został w 2009 r. Krystian Lupa. Poza nim Polacy dwukrotnie zostali wyróżnieni przyznawaną od 2008 r. Nagrodą Nowych Rzeczywistości Teatralnych. W 2008 r. (jako pierwszy z artystów) otrzymał ją Krzysztof Warlikowski, a w 2018 r. uhonorowany nią został Jan Klata.

Obecność w Unii ułatwiła organizowanie w wielu miejscach w Polsce międzynarodowych festiwali teatralnych. Jednym z najbardziej spektakularnych tego przykładów była – zorganizowana w 2016 r. we Wrocławiu w ramach programu Europejska Stolica Kultury 2016 – Olimpiada Teatralna „Świat miejscem prawdy”, w trakcie której zaprezentowano 159 wydarzeń artystycznych z Belgii, Bangladeszu, Brazylii, Chin, Czech, Danii, Egiptu, Francji, Grecji, Haiti, Iranu, Japonii, Niemiec, Polski, Rosji, Stanów Zjednoczonych, Serbii, Słowacji, Turcji i Włoch i innych krajów.

PROJEKTY FINANSOWANE ZE ŚRODKÓW UNIJNYCH, REALIZOWANE W INSTYTUCIE TEATRALNYM IM. ZBIGNIEWA RASZEWSKIEGO

Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszeńskiego był także miejscem realizacji projektów finansowanych ze wsparciem UE – wszystkie one miały międzynarodowy zasięg i były przeprowadzone we współpracy z zagranicznymi partnerami.

REALIZACJA PROJEKTÓW WE WSPÓŁPRACY Z PARTNERAMI ZAGRANICZNYMI – KOSZTY CAŁKOWITE I ŚRODKI Z UE

NAZWA PROJEKTU	LATA	KOSZT CAŁKOWITY (W ZŁ)	ŚRODKI Z UE (W ZŁ)
TACE (Theatre Architecture in Central Europe) – Development, Influences, Present State and Possibilities of Further Development	2008–2011	909 643,41	446 444,25
SharedSpace: Music, Weather, Politics	2013–2016	320 529,66	128 536,36
ERHT (European Rout of Historic Theatres – Europejski Szlak Teatrów Historycznych)	2013–2017	152 381,51	130 507,69
EMERGENCE – From Shared Experience to New Creativity – Living Heritage/Reframing Memory	2018–2020	14 638,99 (1. półrocze 2019 r.)	14 638,99

Źródło: opracowanie własne, na podstawie danych Departamentu Funduszy i Spraw Europejskich MKiDN

THEATRE ARCHITECTURE IN CENTRAL EUROPE (2008–2011)

Projekt zainicjowany przez przedstawicieli instytucji teatralnych z państw Europy Środkowej na festiwalu teatralnym w Nitrze w 2007 r. Jego twórcom towarzyszyło przeświadczenie, że architektura teatralna jest szczególną częścią kulturowego dziedzictwa Europy.

Głównym organizatorem był Teatr Narodowy w Pradze (Národní divadlo), a współorganizatorami: Instytut Teatralny w Bratysławie (Divadelný ústav), Węgierski Instytut i Muzeum Teatralne (Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet), Słoweńskie Muzeum Teatralne (Slovenski Gledališki Muzej) i Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego.

Projekt trwał trzy lata. Jego celem podstawowym była prezentacja, przy użyciu rozmaitych środków i form wyrazu, istniejącej wiedzy na temat rozwoju architektury teatralnej w Europie Środkowej. W efekcie we wszystkich biorących udział w projekcie instytucjach stworzono zintegrowane, elektroniczne archiwa architektury teatralnej, ujednolicone w prezentacji internetowej, powstała także książka *Beyond Everydayness. Theatre Architecture in Central Europe* – obszerna, bogato ilustrowana monografia w języku angielskim na temat rozwoju przestrzeni teatralnej w Europie Środkowej – oraz wystawa *Poza codziennością. Architektura teatralna w Europie Środkowej*, prezentowana w stolicach krajów biorących udział w projekcie.

SHAREDSPACE: MUSIC, WEATHER, POLITICS (2013–2016)

Organizatorem SharedSpace było Praskie Quadriennale, partnerami zaś: Finnish National Gallery, Museum of Contemporary Art, Kiasma Theatre,

New Theatre Institute of Latvia, Santarcangelo dei Teatri, Victoria and Albert Museum, Theatre Faculty Utrecht School of the Arts, Academy of Performing Arts in Prague, The Royal Central School of Speech and Drama, Centre for Creative Actions IMPACT Macedonia, Centrum Scenografii – Oddział Muzeum Śląskiego w Katowicach, Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego, University College of Østfold – Norwegian Theater Academy, The Swiss Arts Council Pro Helvetia, School of Visual Theatre Jerusalem.

SharedSpace to inicjatywa zarówno badawcza, jak i artystyczna, rozplanowana na trzy lata (2013–2016) i angażująca 12 instytucji z całej Europy. Punktem kulminacyjnym SharedSpace było Praskie Quadriennale Scenografii i Przestrzeni Teatralnej, które odbywało się od 18 do 28 czerwca 2015 r.

Celem SharedSpace było zdefiniowanie, zilustrowanie oraz aktywne tworzenie nowego sposobu myślenia o przestrzeni scenicznej, poznanie i uwolnienie potencjału scenografii jako środowiska interakcji (nie tylko międzyludzkich), prowadzących do naruszenia i przekształcenia obowiązujących hierarchii, ożywienia wyobraźni, nawiązania twórczego porozumienia i wydobywania polityczności dyskursu scenicznego. Ambicją projektu było przede wszystkim stworzenie szerokiego forum skupiającego profesjonalnych twórców teatralnych, studentów i publiczność, aby mogli oni wspólnie dyskutować oraz poszukiwać nowych pomysłów i inspiracji.

THE EUROPEAN ROUTE OF HISTORIC THEATRES (2013–2017)

The European Route of Historic Theatres (ERHT) to europejski projekt, który był realizowany w latach 2013–2017 dzięki współdziałaniu instytucji kultury z Hiszpanii, Francji, Niemiec, Szwecji, Polski, Wielkiej Brytanii, Czech, Chorwacji i Włoch.

Celem przedsięwzięcia było zaproponowanie alternatywnego sposobu zwiedzania Europy – Europejskim Szlakiem Teatrów Historycznych. Budynki takich teatrów to nie tylko doskonałe przykłady architektury różnych epok, ale też niejednokrotnie miejsca, które były świadkami ważnych wydarzeń. Zadaniem projektu było wytyczenie 11 szlaków zwiedzania teatrów historycznych w Europie. Każda trasa składa się z 9–12 obiektów, wzniesionych minimum sto lat temu, jednolitych w stylu wewnątrz i na zewnątrz oraz nadal funkcjonujących jako teatry.

ERHT kontynuował projekt unijny, który w latach 2007–2009 realizowało w Niemczech Stowarzyszenie Teatrów Historycznych w Europie PERSPECTIV. W 2007 r. powstała pierwsza, niemiecka trasa – German Route. Następnie utworzono Nordic Route, Channel Route i Italian Route.

Zwiedzanie teatrów historycznych okazało się doskonałym pomysłem dla osób podróżujących i lubiących teatr, a Unia Europejska zgodziła się wesprzeć jego rozszerzenie na całą Europę. I tak 16 partnerów z 12 krajów połączyło swoje siły, aby:

- rozszerzyć szlak na cały kontynent, wybierając w tym celu 120 najpiękniejszych, najlepiej zachowanych i najbardziej interesujących budynków historycznych teatrów w Europie;
- zbudować pierwszą w historii internetową bazę danych wszystkich istniejących zabytkowych teatrów w Europie;
- stworzyć wystawę objazdową *The History of Europe – Told by Its Theatres*, prezentowaną w latach 2015–2017 w Warszawie (we foyer Teatru Narodowego), Kopenhadze, Wiedniu, Monachium, Lublanie, Hanau, Londynie i Bellinzie.

Koordinatorem przedsięwzięcia po stronie polskiej był Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego, odpowiedzialny za powstanie Trasy Bałtyckiej, łączącej Polskę, Litwę, Łotwę i Estonię. Umieszczonych na niej zostało 10 teatrów.

EMERGENCE – FROM SHARED EXPERIENCE TO NEW CREATIVITY – LIVING HERITAGE/REFRAMING MEMORY (2018–2020)

W związku z działaniami dotyczącymi Praskiego Quadriennale Instytut jest jednym z partnerów międzynarodowego projektu EMERGENCE. Pozostałymi partnerami projektu są: Institut Umeni – Divadelnit Ustav (The Arts & Theatre Institute's Prague Quadrennial) z Czech, The Victoria & Albert Museum z Wielkiej Brytanii, IZOLYATSIA z Ukrainy, Cyprus Theatre Organisation/THOC z Cypru, HOGSKOLEN I ØSTFOLD (Norwegian Theatre Academy/Østfold University College) z Norwegii, Latvijas Jauna Teatre Instituts (New Theatre Institute of Latvia) z Łotwy i National Kaohsiung Center for the Arts z Tajwanu.

Zgodnie z planem Instytut realizuje w ramach projektu działania dotyczące scenografii; połączone są one z ekspozycją na Praskim Quadriennale oraz z długofalowymi i wielowymiarowymi badaniami prowadzonymi przez Instytut na temat awangardy teatralnej w Europie Środkowo-Wschodniej. Spotkanie w ramach projektu towarzyszyło konferencji poświęconej awangardzie, która odbyła się 16–17 listopada 2018 r. w Londynie.

Opracowanie: Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego,
it@instytut-teatralny.pl

EFEKTY INSTYTUCJONALNEGO WSPARCIA POLSKIEJ KINEMATOGRAFII

Polski Instytut Sztuki Filmowej

Polski Instytut Sztuki Filmowej (PISF) zaczął działalność w 2005 r., czyli rok po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Dzięki powstaniu PISF-u polska branża filmowa dołączyła do europejskiej kinematografii pod względem mechanizmów finansowania ze środków publicznych wszystkich etapów produkcji filmowej, promocji oraz upowszechniania kultury filmowej i edukacji filmowej.

To „dołączenie do Europy” w dziedzinie filmu pozwoliło w ostatnich 14 latach na skokowe zwiększenie liczby produkowanych filmów, dojście do głosu młodego pokolenia reżyserów oraz jakościowy skok produkcji filmowej w Polsce, co w dość szybkim czasie przełożyło się na powrót polskich widzów do kin, gdzie krajowe produkcje skutecznie konkurują z filmami zagranicznymi. Udział polskich filmów w rynku krajowym stanowił w 2018 r. 33% i był jednym z najwyższych w Europie. W odniesieniu do liczby sprzedanych biletów Polska jest szóstym największym rynkiem w Europie, po Francji, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Włoszech i Hiszpanii.

Polski rynek audiowizualny rośnie również pod względem dostępności środków na produkcję oraz zróżnicowania źródeł finansowania. Dobre wyniki finansowe polskich filmów zachęcają producentów i dystrybutorów do inwestowania w najbardziej dochodowe przedsięwzięcia. Największą zmianą w 2019 r. jest niewątpliwie wejście w życie ustawy o finansowym

wsparciu produkcji audiowizualnej¹, dzięki której polska branża audiowizualna może konkurować na równi z innymi krajami Europy i obsługiwać zagraniczne produkcje filmowe.

WZROST ŚRODKÓW NA PRODUKCJĘ FILMOWĄ OD 2005 R.

Od 2005 r. wysokość alokacji PISF-u na produkcję filmową wynosiła średnio 108 mln zł, w 2018 r. przyznane dotacje opiewały zaś na kwotę 128 mln zł. Środki te gwarantowały stabilne źródło finansowania pełnometrażowych filmów fabularnych, jak również filmów dokumentalnych i animowanych pełno-, średnio- i krótkometrażowych.

Co roku debiutuje na polskich ekranach ok. 40 polskich filmów, z czego większość produkcji jest dofinansowana ze środków PISF-u. W porównaniu do lat 2005–2007 jest to wzrost o 60%. 40–50 premier rocznie zapewnia polskiej publiczności niemal cotygodniowy dostęp do nowych produkcji. Regularnie rośnie również liczba wszystkich premier kinowych. Podczas gdy w 2005 r. było ich 224, to już w roku 2018 do polskich kin wprowadzono 384 filmy.

Tym większe znaczenie ma dywersyfikacja gatunkowa produkcji i stworzenie oferty dla zróżnicowanej widowni. Służy temu podział alokacji produkcji filmowej na różne gatunki – od filmów dla widowni rodzinnej przez filmy gatunkowe po mikrobudżety. Konsekwentne wspieranie filmów rodzinnych jest jednym z filarów budowania przyszłej widowni polskich filmów. Ponadto, jak pokazują przykłady innych krajów europejskich, w których filmy rodzinne stanowią często podstawę krajowego *box-office'u*, potencjał wzrostu tego segmentu jest bardzo duży i nie konkuruje on z widownią filmów autorskich.

Za sprawą dostępności środków na koprodukcje filmowe polscy producenci z sukcesem działają na europejskim rynku filmowym, nie tylko pozyskując środki na polskie filmy w Europie, ale również współtworząc filmy europejskie z udziałem polskich twórców i infrastruktury. Zdobyte w ten sposób doświadczenie pozwala na skuteczne budowanie marki polskich producentów i przekłada się na dostępność środków europejskich dla polskich filmów, w tym ponadnarodowych źródeł finansowania, takich jak Kreatywna Europa i Eurimages. Udział koprodukcji stanowi około 25% rocznej produkcji.

1 Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o finansowym wspieraniu produkcji audiowizualnej (Dz.U. 2019 poz. 50).

LICZBA FILMÓW ZREALIZOWANYCH Z DOFINANSOWANIEM PISF W LATACH 2005–2018 Z PODZIAŁEM NA GATUNKI

RODZAJ FILMÓW/ROK	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Fabula (filmy pełnometrażowe)	2	15	21	29	37	41	26	32	19	28	31	32	44	36
Dokument (filmy pełno-, średnio-, krótkometrażowe)	7	24	40	56	57	56	51	44	49	44	48	36	43	45
Animowane (filmy pełno-, średnio-, krótkometrażowe oraz seriale TV)	0	9	11	15	14	29	20	9	10	15	14	26	11	14

Źródło: PISF, dane własne

FINANSOWE WSPARCIE PRODUKCJI AUDIOWIZUALNEJ

W 2019 r. w znaczący sposób zwiększyły się środki na produkcję filmową za sprawą wejścia w życie ustawy o finansowym wspieraniu produkcji audiowizualnej², dzięki której filmy i seriale mogą otrzymać do 200 mln zł dodatkowych środków. Środki te wzmacniają potencjał wzrostu produkcji audiowizualnej o ponad 600 mln zł rocznie.

System wsparcia produkcji audiowizualnej, tzw. zachęt, jest regulowany wymienioną ustawą i oferuje zwrot poniesionych wydatków produkcji w wysokości 30% polskich kosztów kwalifikowalnych. Środki przeznaczone na wspieranie produkcji audiowizualnej pochodzą bezpośrednio z budżetu

LICZBA FILMÓW DYSTRYBUOWANYCH W POLSKICH KINACH W LATACH 2006–2018

RODZAJ FILMÓW/ ROK	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba premier*	248	272	266	264	277	303	302	312	341	343	357	355	384
w tym filmy polskie	26	25	36	35	35	41	27	39	39	41	49	46	41
filmy europejskie	92	106	95	93	100	114	140	126	134	163	130	158	177
filmy amerykańskie	105	110	117	117	122	127	114	123	129	119	145	119	126

* wszystkie filmy wprowadzone do kin

Źródło: Box-office.pl

państwa i są rozdzielane w ciągu roku aż do ich wyczerpania. Co najmniej 10% rocznego budżetu przeznaczony jest na wspieranie produkcji animowanych. Obsługą systemu zajmuje się PISF.

Za sprawą nowej ustawy polska branża audiowizualna może skutecznie przyciągać zamówienia z całego świata oraz koprodukować projekty o znacznie większych budżetach niż dotychczas.

PROMOCJA POLSKICH FILMÓW

Profesjonalizacja branży, wzrost nakładów na produkcję filmową oraz promocję polskiej kinematografii zaowocował pojawieniem się nowych talentów i większym zainteresowaniem polskimi twórcami oraz ich filmami na międzynarodowych festiwalach.

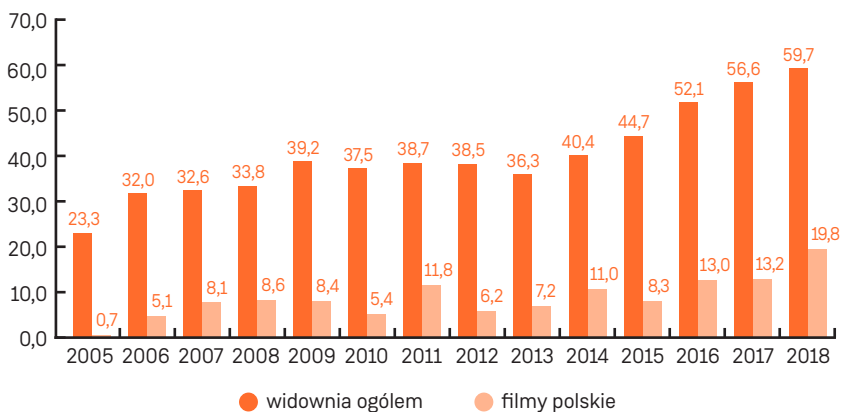
Przełomowy był rok 2015, gdy po raz pierwszy polski film otrzymał Oscara w kategorii najlepszy film nieanglojęzyczny. Wcześniej *Ida* Pawła Pawlikowskiego szturmem zdobyła rynek filmowy, otrzymując Europejską Nagrodę Filmową dla najlepszego filmu, reżysera, scenarzysty. Łukasz Żal i Ryszard Lenczewski zostali laureatami Nagrody im. Carla Di Palmy dla najlepszego europejskiego autora zdjęć. Twórcy *Idy* otrzymali także nagrodę EFA People's Choice Award, przyznaną przez europejskich widzów w głosowaniu internetowym. Kolejny film Pawła Pawlikowskiego, pt. *Zimna wojna*, przyniósł nagrodę w Cannes dla najlepszego reżysera oraz m.in. nominacje do Oscara aż w trzech kategoriach: najlepszy reżyser, najlepszy autor zdjęć i najlepszy film nieanglojęzyczny. Obraz triumfował też w konkursie Europejskich Nagród Filmowych.

Polskie filmy regularnie są pokazywane i nagradzane w konkursie głównym Międzynarodowego Festiwalu Filmowego w Berlinie. To na tym festiwalu premierowo pokazywane były filmy Agnieszki Holland, Małgorzaty Szumowskiej i Tomasza Wasilewskiego. Polskich tytułów nie brakuje również w programach najważniejszych wydarzeń filmowych, takich jak Międzynarodowy Festiwal Filmowy w Toronto czy w Wenecji.

FREKWENCJA

Z roku na rok rośnie frekwencja w polskich kinach. Niezwykle dużą popularnością cieszą się rodzime produkcje, które przyciągają do kin coraz więcej widzów. W ciągu ostatnich kilkunastu lat działania Instytutu (od 2005 do 2018 r.) liczba widzów polskich filmów zwiększyła się z 700 tys. do 19,8 mln.

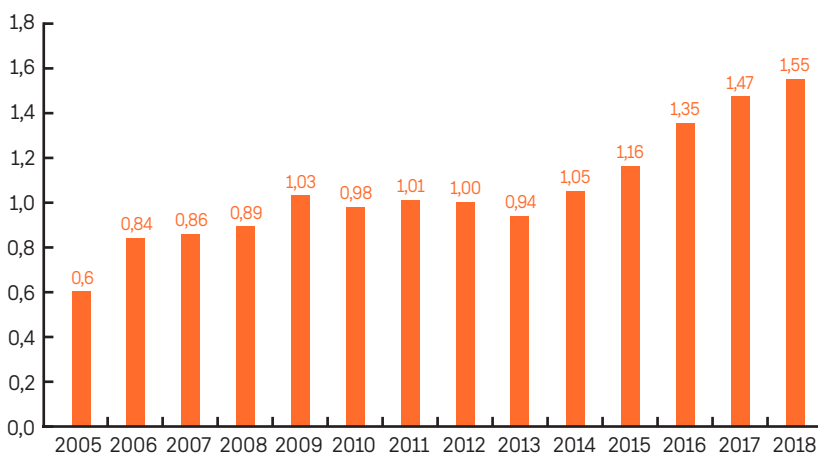
WIDOWNIA KINOWA W POLSCE W LATACH 2005–2018 (W MLN)

Źródło: Box-office.pl

Tym samym frekwencja w kinach wzrosła z 0,6 do 1,55 w odniesieniu do statystycznego mieszkańca Polski na rok, co pokazano na poniższym wykresie. Warto zaznaczyć, że liczba polskich filmów wprowadzanych do kin podwoiła się od czasu powstania Instytutu. Coraz większym zainteresowaniem cieszą się także filmy europejskie, których udział w rynku kinowym wzrasta z roku na rok. Jest to m.in. skutek wejścia Polski do Unii Europejskiej i aktywnego wsparcia z programu MEDIA dla dystrybutorów.

FREKWENCJA W KINACH PER CAPITA W LATACH 2005–2018

Źródło: Box-office.pl

ROZWÓJ KIN

Konsekwentne wspieranie przez PISF Sieci Kin Studyjnych i Lokalnych oraz mniejszych kin pozostających poza siecią doprowadziło do prawdziwego renesansu kin w Polsce. Dzięki technologii cyfrowej (proces cyfryzacji kin PISF wspierał finansowo od samego początku) dostęp widzów do najnowszych filmów jest łatwiejszy niż kiedykolwiek. W mniejszych ośrodkach kina, dzięki modernizacji i cyfryzacji, stały się atrakcyjnymi miejscami dostępu do kultury filmowej. Do dziś pomoc w modernizacji i cyfryzacji uzyskało kilkaset kin, a wiele powróciło na kinową mapę Polski.

W latach 2010–2018 dofinansowano i zrealizowano blisko 550 wniosków na modernizację i blisko 190 wniosków na cyfryzację. Z programów wsparcia oferowanych przez PISF korzystają zarówno kina prywatne, jak i samorządowe. W okresie 2010–2018 z Programów Operacyjnych PISF przeznaczono na rozwój kin przeszło 60 mln zł. Te środki pozwoliły m.in. na wyposażenie polskich kin w projektory cyfrowe, nowoczesne systemy kasowe, komfortowe fotele i dobre nagłośnienie czy na inne działania modernizacyjne.

Według danych GUS w 2018 r. w Polsce działało 497 kin stałych, a łączna liczba ekranów wynosiła 1454.

POLSKA CYFROWA

Dzięki środkom z Unii Europejskiej możliwa jest cyfrowa rekonstrukcja i digitalizacja polskich filmów fabularnych, dokumentalnych i animowanych. Celem działań programu Polska Cyfrowa jest digitalizacja i upowszechnianie zasobów polskiej kinematografii oraz zwiększenie dostępności do nich poprzez cyfryzację posiadanych zasobów, a także zachowanie dla przyszłych pokoleń polskiego dziedzictwa filmowego. W ramach programu Polska Cyfrowa PISF (lider projektu) w partnerstwie z Wytwórnią Filmów Dokumentalnych i Fabularnych i Studium Filmów Rysunkowych w Bielsku Białej udostępni ok. 160 pełnometrażowych filmów fabularnych, animowanych i dokumentalnych zapisanych na taśmach światłoczułych oraz 10 tys. min filmów animowanych, serii filmów animowanych, krótkometrażowych filmów fabularnych, filmów oświatowych, krótkometrażowych dokumentów oraz kronik filmowych.

Projekt „Cyfrowa rekonstrukcja i digitalizacja polskich filmów fabularnych, dokumentalnych i animowanych w celu zapewnienia dostępu na wszystkich polach dystrybucji (kino, telewizja, Internet, urządzenia mobilne)

oraz zachowania dla przyszłych pokoleń polskiego dziedzictwa filmowego” współfinansowany jest przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014–2020.

Całkowita wartość projektu wynosi 111 838 378,72 zł, w tym wkład Funduszy Europejskich to 78 612 786,05 zł.

POLSKI INSTYTUT SZTUKI FILMOWEJ

Polski Instytut Sztuki Filmowej działa na podstawie ustawy o kinematografii, która weszła w życie 19 sierpnia 2005 r.³, oraz na podstawie ustawy o finansowym wspieraniu produkcji audiowizualnej⁴ i rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego⁵, które weszły w życie 11 lutego 2019 r. Do zadań PISF-u należą m.in. dofinansowywanie produkcji filmowej i wspieranie produkcji audiowizualnej, dofinansowywanie dystrybucji i rozpowszechniania filmów, promowanie polskiej kinematografii na świecie oraz wspieranie debiutantów.

Od grudnia 2017 r. Dyrektorem PISF-u jest Radosław Śmigulski. Rada Instytutu, złożona z przedstawicieli twórców, producentów filmowych, kin, dystrybutorów, nadawców, operatorów telewizji kablowych i platform cyfrowych oraz związków zawodowych działających w kinematografii, opiniuje plan działalności, plan finansowy i roczne sprawozdania Instytutu oraz zatwierdza programy operacyjne. Nadzór nad Instytutem sprawuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawowym źródłem przychodów PISF-u są wpłaty nadawców telewizyjnych, platform cyfrowych, telewizji kablowych, a także właścicieli kin i dystrybutorów filmów, którzy przekazują na rzecz PISF-u 1,5 % swych przychodów. Pozostałą część budżetu Instytutu stanowią m.in. środki z Funduszu Promocji Kultury, przychody z eksploatacji filmów, do których autorskie

3 Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o kinematografii (Dz.U. 2018 poz. 597).

4 Zob. przyp. 1.

5 Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 11 lutego 2019 r. w sprawie szczegółowego wykazu polskich kosztów kwalifikowalnych, parametrów utworów audiowizualnych oraz dokumentów związanych z przyznawaniem wsparcia finansowego na produkcję audiowizualną przez Polski Instytut Sztuki Filmowej (Dz.U. 2019 poz. 309).

prawa majątkowe przysługują Instytutowi, oraz dotacje podmiotowe z budżetu państwa. Od 2019 r. Instytut obsługuje ponadto system wsparcia produkcji audiowizualnych, na potrzeby którego otrzymuje środki z budżetu państwa.

Opracowanie: Polski Instytut Sztuki Filmowej,
pisf@pisf.pl

AUDYCJE KULTURALNE NA ANTENIE POLSKIEGO RADIA

Polskie Radio S.A.

W 2012 r. po raz pierwszy plany programowo-finansowe Polskiego Radio S.A. były sporządzane z uwzględnieniem podziału na gatunki audycji występujące w programach ogólnokrajowych, czyli: informacja, publicystyka, kultura, rozrywka, edukacja i sport. Wprowadzono również ewidencję kosztów w analogicznym układzie.

Koszty tworzenia i rozpowszechnienia audycji w gatunku kultura przedstawiono w tabeli (s. 210).

Na podstawie wymienionych danych można wskazać zróżnicowanie wydatków na audycje kulturalne w poszczególnych programach Polskiego Radio S.A.

W 2012 r. na tworzenie i emisję audycji kulturalnych Program 1 wydatkował 7,4 mln zł, a Program 2 ponad 20 mln zł. Program 3 przeznaczył kwotę ponad 7,5 mln zł, Program Czwarty – Polskie Radio 24 – 1,3 mln zł. Ogółem na audycje zawierające treści związane z kulturą Polskie Radio S.A. przeznaczyło w 2012 r. ponad 36,3 mln zł.

W 2013 r. na audycje kulturalne Program 1 przeznaczył 7,3 mln zł, a Program 2 – 30,3 mln zł. Program 3 na tworzenie i emisję audycji kulturalnych wydatkował 10,3 mln zł, Program Czwarty – Polskie Radio 24 – blisko 5,5 mln zł. Ogółem na kulturę w 2013 r. przeznaczono 53,4 mln zł.

KOSZTY TWORZENIA I ROZPOWSZECHNIANIA AUDYCJI W GATUNKU KULTURA W LATACH

	KOSZTY	WYKONANIE 2012	WYKONANIE 2013
Program 1	koszty ogółem w tym: kultura	60 254 543,72 7 416 814,99	68 420 506,75 7 327 332,89
Program 2	koszty ogółem w tym: kultura	39 256 145,92 20 060 905,96	50 550 697,47 30 339 779,94
Program 3	koszty ogółem w tym: kultura	46 473 964,09 7 554 504,43	50 619 633,48 10 307 530,16
* Program Czwarty – Polskie Radio 24	koszty ogółem w tym: kultura	25 633 228,62 1 300 982,26	30 632 475,97 5 476 656,88
Polskie Radio Chopin	koszty ogółem w tym: kultura	0 0	0 0
Razem	koszty ogółem w tym: kultura	171 617 882,35 36 333 207,64	200 223 313,67 53 451 299,87

* do 30.09.2016 r. Program 4, od 1.10.2016 r. Program Czwarty - Polskie Radio 24

Źródło: Polskie Radio S.A., opracowanie własne

Z kolei w 2014 r. na audycje kulturalne emitowane przez Program 1 przeznaczono ponad 6,5 mln zł, a przez Program 2 – ponad 26 mln zł. Program 3 na tworzenie i emisję audycji kulturalnych wydatkował kwotę blisko 7,2 mln zł, natomiast Program Czwarty – Polskie Radio 24 – 3,2 mln zł. Ogółem w 2014 r. na kulturę przeznaczono 43,1 mln zł.

W 2015 r. Program 1 przeznaczył na audycje kulturalne ponad 6 mln zł, Program 2 – ponad 31,1 mln zł, a Program 3 – 6,5 mln zł. Program Czwarty – Polskie Radio 24 na audycje zaliczane do gatunku kultura wydatkował kwotę 3,6 mln zł. Ogółem w 2015 r. na programy poruszające tę problematykę przeznaczono 47,4 mln zł.

W 2016 r. Program 1 na audycje kulturalne przeznaczył ponad 8,5 mln zł, Program 2 – blisko 27 mln zł, a Program 3 – 7,1 mln zł. Z kolei Program Czwarty – Polskie Radio 24 wydatkował na nie blisko 2,4 mln zł. Ogółem na kulturę przeznaczono w 2016 r. ponad 44,9 mln zł.

W roku następnym, a więc 2017, radiowa Jedynka wydatkowała na kulturę 9,8 mln zł, Dwójka – blisko 25,5 mln zł, Trójka – 10,5 mln zł, natomiast Program Czwarty – Polskie Radio 24 – blisko 614 tys. zł. Ogółem w 2017 r. na kulturę przeznaczono 46,4 mln zł.

2012–2018 ORAZ PLAN NA 2019 R. (W ZŁ)

WYKONANIE 2014	WYKONANIE 2015	WYKONANIE 2016	WYKONANIE 2017	WYKONANIE 2018	PLAN KRRIT 2019 (SIERPIEŃ)
63 169 817,51	62 952 852,38	67 228 331,75	66 317 472,71	78 717 551,64	76 984 100,00
6 588 367,11	6 099 564,54	8 544 742,06	9 828 535,95	10 983 691,18	16 731 100,00
46 250 776,68	50 765 458,63	47 514 775,77	47 263 850,11	49 782 793,12	54 747 200,00
26 085 509,18	31 164 458,63	26 927 624,22	25 496 107,76	24 703 718,46	30 889 200,00
45 591 574,00	46 825 378,08	48 237 426,79	52 395 192,19	60 174 521,52	55 006 400,00
7 196 788,82	6 519 335,38	7 103 312,08	10 520 453,87	14 611 017,80	10 503 900,00
27 725 076,22	29 800 770,65	19 884 340,73	27 492 038,58	32 576 726,29	38 970 200,00
3 229 944,19	3 619 002,54	2 391 863,20	613 868,36	395 298,41	560 100,00
0	0	0	0	3 113 883,00	3 107 100,00
0	0	0	0	2 398 277,13	2 367 600,00
182 737 244,41	190 344 459,74	182 864 875,04	193 468 553,59	224 365 475,57	228 815 000,00
43 100 609,30	47 402 361,09	44 967 541,56	46 458 965,94	53 092 002,98	61 051 900,00

Jeśli chodzi o rok 2018, to na audycje kulturalne emitowane przez Program 1 wydatkowano blisko 11 mln zł, a przez Program 2 – ponad 24,7 mln zł. Program 3 na tworzenie i emisję audycji kulturalnych wydatkował 14,6 mln zł, Program Czwarty – Polskie Radio 24 – blisko 400 tys. zł.

W 2018 r. rozpoczęło nadawanie w technologii cyfrowej DAB+ Polskie Radio Chopin poświęcone w całości kulturze. Koszty audycji kulturalnych w tym programie wyniosły blisko 2,4 mln zł. Ogółem w 2018 r. na kulturę Polskie Radio S.A. przeznaczyło ponad 53 mln zł.

Koszty tworzenia i emisji audycji kulturalnych były finansowane ze środków abonamentowych, własnych oraz środków unijnych i dotacji w ramach Euranet Plus.

Euranet Plus to projekt europejski, w którym od początku uczestniczy Polskie Radio. Jego celem jest przekazywanie informacji dotyczących najnowszych wydarzeń ze świata polityki, ekonomii, kultury w wymiarze europejskim. Do roku 2016 w ramach projektu Euranet Plus przygotowywano programy europejskie we wszystkich dostępnych wówczas w nadawaniu analogowym kanałach Polskiego Radia, w tym w Dwójce i Czwórce. Audycje realizowane w tych kanałach odnosiły się często do spraw związanych z kulturą, nauką i edukacją w wymiarze europejskim.

W emitowanym w Dwójce i Czwórce *Magazynie Europejskim* pojawiały się wywiady z przedstawicielami Unii Europejskiej odpowiedzialnymi za politykę publiczną w dziedzinie kultury i edukacji, ekologii czy praw konsumentów. Prezentowane były projekty realizowane na terenie Polski z udziałem finansowania unijnego, a także ważne wydarzenia z innych państw wspólnoty – takie jak sytuacja na europejskim rynku pracy, w europejskim świecie akademickim czy wydarzenia kulturalne i atrakcje turystyczne. Do istotnych tematów poruszanych w programach realizowanych w ramach Euranet Plus należały także edukacja, a w szczególności program Erasmus, czy fundusze unijne i sposoby aplikowania o nie.

Obecnie, od roku 2017, w wyniku zmian w finansowaniu projektu Euranet Plus, audycje europejskie emitowane są tylko w Jedynce i Trójce i dotyczą w dużej mierze polityki na szczeblu europejskim.

Oprócz kosztów wydatkowanych na kulturę przedstawiamy zestawienie dotyczące czasu antenowego przeznaczanego na audycje związane z kulturą (zob. s. 213).

W 2012 r. w Programie 1 czas nadawania audycji kulturalnych wyniósł ponad 108 tys. min, w Programie 2 – prawie 380 tys. min, a w Programie 3 – ponad 241 tys. min. Program Czwarty – Polskie Radio 24 wyemitował ponad 41 tys. min audycji o charakterze kulturalnym. W sumie zagadnieniom związanym z szeroko pojętą kulturą Polskie Radio S.A. poświęciło 771 549 min.

W 2013 r. w Programie 1 czas nadawania audycji kulturalnych wyniósł ponad 132 tys. min, w Programie 2 – prawie 383 tys. min, a w Programie 3 – ponad 242 tys. min. Program Czwarty – Polskie Radio 24 wyemitował ponad 115 tys. min. W sumie w 2013 r. na treści związane z kulturą poświęcono 873 089 min.

W 2014 r. czas nadawania audycji kulturalnych w Programie 1 wynosił ponad 138 tys. min, w Programie 2 – 398 tys. min, w Programie 3 – prawie 246 tys. min, a Program Czwarty – Polskie Radio 24 wyemitował prawie 129 tys. min. Ogółem na problematykę związaną z kulturą przeznaczono w 2014 r. ponad 911 202 min czasu antenowego.

W roku 2015 czas emisji audycji kulturalnych przedstawiał się następująco: w radiowej Jedynce było to ponad 135 tys. min, w Dwójce – ponad 457 tys. min, w Trójce – prawie 259 tys. min, a Programie Czwartym – Polskim Radiu 24 – ponad 110 tys. min. Ogółem daje to 961 934 min programów kulturalnych w 2015 r.

W roku 2016 Program 1 wyemitował ponad 115 tys. min, Program 2 – prawie 454 tys. min, Program 3 – prawie 229 tys. min, a Program Czwarty –

CZAS NADAWANIA AUDYCJI W GATUNKU KULTURA W LATACH 2012-2018 I PLAN NA 2019 R.

	CZAS (W MINUTACH)	WYKONANIE 2012	WYKONANIE 2013	WYKONANIE 2014	WYKONANIE 2015	WYKONANIE 2016	WYKONANIE 2017	WYKONANIE 2018	PLAN KRRIT 2019 (SIERPIEŃ)
Program 1	liczba minut programu w tym: z gatunku kultura	514 125 108 599	508 634 132 628	506 299 138 371	503 530 135 699	494 616 115 582	495 494 108 238	495 276 118 522	497 100 124 896
Program 2	liczba minut programu w tym: z gatunku kultura	525 382 379 971	514 064 382 766	513 500 398 011	514 310 457 473	515 401 453 957	514 739 435 650	517 680 425 742	513 240 443 952
Program 3	liczba minut programu w tym: z gatunku kultura	510 430 241 877	506 944 242 467	502 165 245 852	498 877 258 648	494 590 228 674	493 219 249 474	491 562 243 663	491 520 238 089
Program Czwarty – Polskie Radio 24*	liczba minut programu w tym: z gatunku kultura	518 233 41 102	513 491 115 228	509 454 128 968	505 342 110 114	378 872 83 269	502 023 12 081	501 788 12 002	498 600 12 299
Polskie Radio Chopin	liczba minut programu w tym: z gatunku kultura	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	371 100 371 100
Razem	liczba minut programu w tym: z gatunku kultura	2 068 170 771 549	2 043 133 873 089	2 031 418 911 202	2 022 059 961 934	1 883 479 881 482	2 005 475 805 443	2 006 306 799 929	2 371 560 1 190 336

* do 30.09.2016 r. Program 4, od 1.10.2016 r. Program Czwarty – Polskie Radio 24

Źródło: Polskie Radio S.A., opracowanie własne

Polskie Radio 24 – ponad 83 tys. min. W 2016 r. Polskie Radio S.A. wyemitowało w sumie 881 482 min programów o charakterze kulturalnym.

W roku następnym, a więc 2017, dane dotyczące czasu antenowego poświęconego kulturze przedstawiały się następująco: Jedynka wyemitowała ponad 108 tys. min, Dwójka – ponad 435 tys. min, Trójka – ponad 249 tys. min, a Program Czwarty – Polskie Radio 24 – 12 tys. min.

W 2018 r. czas nadawania audycji kulturalnych w Programie 1 wynosił ponad 118 tys. min, w Programie 2 – ponad 425 tys. min, w Programie 3 – ponad 243 tys. min, a w Programie Czwartym – Polskim Radiu 24 – 12 tys. min. Ogółem w 2018 r. na antenach Polskiego Radia wyemitowano 799 929 min audycji poświęconych kulturze.

Jako specyficzną możemy określić sytuację w najnowszym programie Polskiego Radia, czyli Polskim Radiu Chopin, w którym czas nadawania audycji kulturalnych jest tożsamy z czasem całkowitym, czyli 100% audycji to audycje kulturalne.

W planach na 2019 r. czas emisji audycji kulturalnych jest najwyższy w Programie 2 (prawie 444 tys. min), na drugim miejscu plasuje się Polskie Radio Chopin (371 tys. min), następnie Program 3 (238 tys. min) i Program 1 (blisko 125 tys. min). Program Czwarty – Polskie Radio 24 to ponad 12 tys. min.

Pojawienie się nowego programu (Polskie Radio Chopin), w całości poświęconego kulturze, miało wpływ na zwiększenie czasu antenowego audycji o charakterze kulturalnym w Polskim Radiu S.A.

Opracowanie:

Halina Jakubowska-Wrzosek, Halina.Jakubowska-Wrzosek@polskieradio.pl,

Ewelina Steczkowska, Ewelina.Steczowska@polskieradio.pl,

Monika Kuś, Monika.Kus@polskieradio.pl

INSTYTUCJE KULTURY W MINIONYM 15-LECIU

Wydział Statystyki Turystyki, Sportu, Kultury
i Dziedzictwa Narodowego, Główny Urząd Statystyczny

Po 10 latach od wstąpienia Polski do Unii Europejskiej 4/5 Polaków w wieku 15 lat lub więcej uznawało kulturę za ważną lub bardzo ważną¹.

Liczba podmiotów² działających w Polsce w 2018 r. w obszarze kultury wyniosła 15 724 i podobnie jak w roku poprzednim najwięcej było wśród nich bibliotek i placówek biblioteczno-informacyjnych (59,8% ogółu podmiotów), natomiast w dalszej kolejności najliczniejsze były centra kultury, domy kultury, ośrodki kultury, kluby i świetlice, które stanowiły 26,9% ogółu podmiotów. Najwięcej jednostek zlokalizowanych było w województwach: mazowieckim (11,8% ogółu podmiotów), małopolskim (10,5%) oraz śląskim (9,8%). Jeśli chodzi o zróżnicowanie przestrzenne podmiotów w powiatach i miastach na prawach powiatu, to najwięcej z nich funkcjonowało w Warszawie (652), co stanowiło 4 podmioty na 10 000 ludności, następnie w Krakowie (odpowiednio

- 1 Na podstawie badania *Uczestnictwo ludności w kulturze w 2014 r.*, GUS, Warszawa 2016, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/uczestnictwo-ludnosci-w-kulturze-w-2014-r-,6,2.html> [dostęp: 10.10.2019].
- 2 Na potrzeby analizy wyróżniono 15 rodzajów podmiotów działających w obszarze kultury: teatry (dramatyczne i lalkowe), teatry muzyczne (opery i operetki), filharmonie, orkiestry, chóry, zespoły pieśni i tańca, muzea i instytucje paramuzealne, biblioteki i placówki biblioteczno-informacyjne, galerie i salony sztuki, centra kultury, domy kultury, ośrodki kultury, kluby, świetlice oraz kina stałe.

LICZBA INSTYTUCJI KULTURY (STAN W DNIU 31 GRUDNIA) I UCZESTNIKÓW WYDARZEŃ KULTURALNYCH (W CIĄGU ROKU) W LATACH 2005–2018

INSTYTUCJA/ROK	2005	2010	2017	2018
Teatry i instytucje muzyczne	181,0	183,0	187,0	189,0
widzowie i słuchacze ^d (w tys.)	9 609,3	11 522,2	13 264,0	14 895,5
Kina stałe	536,0 ^c	438,0	491,0	497,0
widzowie ^{ad} (w tys.)	24 865,5	37 674,6	56 878,5	59 340,0
Sale projekcyjne w kinach stałych	937,0	1 076,0	1 416,0	1 454,0
Muzea i galerie sztuki	982,0	1 152,0	1 290,0	1 270,0
zwiedzający ^d (w tys.)	21 443,5	26 183,5	41 908,1	42 670,4
Biblioteki publiczne i filie	8 591,0	8 342,0	7 953,0	7 925,0
czytelnicy ^d (w tys.)	7 337,3	6 501,9	6 020,7	5 953,1
Centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice ^b	3 937,0	3 708,0	4 230,0	4 237,0
imprezy (w tys.)	208,9	185,7	239,7	242,3
uczestnicy imprez ^d (w tys.)	32 283,4	30 750,3	36 321,5	39 485,5

^a – w kinach stałych i ruchomych

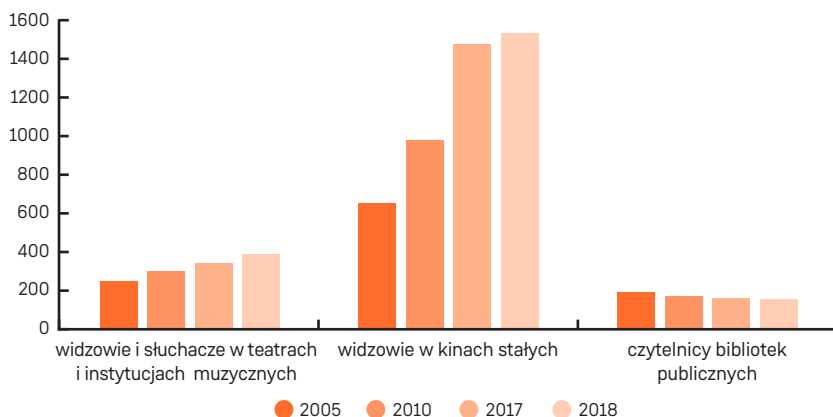
^b – dane z 2011 r.; od 2011 r. badanie roczne, wcześniej było realizowane co dwa lata

^c – ponadto 1 kino samochodowe: 100 miejsc parkingowych, 8 seansów, widzowie w 121 samochodach

^d – w ciągu roku

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS

WIDZOWIE, SŁUCHACZE I CZYTELNICY NA 1000 LUDNOŚCI

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS

407 i 5), Łodzi (239; 3), Wrocławiu (198; 3), Poznaniu (187; 3), Lublinie (142; 4), Gdańsku (129; 3), Katowicach (127; 4), a także w powiatach: słupeckim (122; 12), nowosądeckim (118; 5), poznańskim (112; 3), nowotarskim (106; 6) oraz rzeszowskim (100; 6). W 2018 r. w Polsce na 1 podmiot działający w obszarze kultury przypadało przeciętnie 2,4 tys. osób.

BIBLIOTEKI PUBLICZNE

W 2018 r. odnotowano funkcjonowanie 9406 bibliotek publicznych oraz innych placówek biblioteczno-informacyjnych. Wśród nich większość stanowiły biblioteki publiczne – 7925 (spadek o 8,4% w porównaniu z 2004 r.), w tym 5314 filii bibliotecznych, z których większość prowadziła swoją działalność na wsi (65,4%). Na 1 bibliotekę publiczną lub filię przypadało 4847 osób (4412 w 2004 r., tj. o 9,9% mniej). W mieście wskaźnik ten był prawie trzykrotnie wyższy niż na wsi i wynosił 8400 dla miasta, a 2963 dla wsi. Jeśli uwzględnimy biblioteki i punkty biblioteczne, to na 1 taką placówkę przypadały 4264 osoby, a w miastach i na wsi odpowiednio – 6902 osoby i 2708 osób. Pod względem liczby czytelników przypadających na 1000 ludności wiodącym województwem było województwo małopolskie (194), a następnie mazowieckie (172) oraz lubelskie i śląskie (po 168). W ujęciu powiatowym najwięcej czytelników bibliotek publicznych w przeliczeniu na 1000 ludności odnotowano w następujących miastach na prawach powiatu: w Sopocie (309), Opolu (307), Jaworznie (304), Gliwicach (290), Krakowie (288), Krośnie (278), Gdańsku (256), Białej Podlaskiej (249), Katowicach (244) i Tarnobrzegu (243), i w takich powiatach, jak: łęczyński (253), wieluński (222), krapkowicki (220), chrzanowski (218) i janowski (208).

TEATRY I INSTYTUCJE MUZYCZNE

Działalność sceniczną w 2018 r. prowadziło 189 teatrów i instytucji muzycznych posiadających własny zespół artystyczny (o 6,2% więcej w porównaniu z 2004 r.). W przedstawieniach/koncertach organizowanych przez teatry i instytucje muzyczne uczestniczyło 14,9 mln widzów i słuchaczy (o 59,8% więcej w porównaniu z 2004 r.). Najwięcej teatrów i instytucji muzycznych posiadających własny zespół artystyczny działało w województwie mazowieckim (35), a najmniej w podkarpackim (3). Na 372 scenach wystawiono łącznie 69,0 tys. przedstawień lub koncertów. Teatry i instytucje muzyczne dysponowały 98,0 tys. miejsc na widowniach w stałych salach. Do sektora

publicznego należało 80,6% teatrów i instytucji muzycznych, które w 93,1% organizowane były przez jednostki samorządu terytorialnego. W województwie mazowieckim teatry i instytucje muzyczne odwiedziło 32,6% widzów i słuchaczy. W 1 przedstawieniu lub koncercie wzięło udział średnio 216 osób, a 1 instytucja sceniczna zorganizowała średnio 365 przedstawień lub koncertów.

MUZEA I GALERIE SZTUKI

Działalność wystawienniczą w 2018 r. prowadziło 945 muzeów i oddziałów muzealnych (o 41,5% więcej w porównaniu z 2004 r.), które odwiedziło 38,1 mln osób (o 117,9% więcej niż w 2004 r.), w tym 15,0 mln bezpłatnie. W muzeach zorganizowano 5,5 tys. wystaw czasowych. Najwięcej muzeów, jak i zwiedzających odnotowano w województwach mazowieckim i małopolskim. Liczba zwiedzających muzea na 1000 ludności wyniosła 992 osoby. W Nocy Muzeów uczestniczyło 866,0 tys. zwiedzających. Najwięcej muzeów należało do sektora publicznego (78,3%), w tym dla większości organizatorem były jednostki samorządu terytorialnego. W sektorze prywatnym najwięcej muzeów organizowanych było przez osoby fizyczne (35,1%). Najwięcej muzeów prowadziło działalność w województwach mazowieckim i małopolskim – razem 28,7%. Łączna liczba zbiorów muzealnych wyniosła 22,1 mln sztuk. Największą część stanowiły muzealia z dziedziny archeologii (22,6%). Oprócz podstawowej działalności, jaką jest gromadzenie i prezentowanie zbiorów, muzea zorganizowały wiele wydarzeń edukacyjnych i kulturalnych, w tym 88,1 tys. lekcji muzealnych.

Liczba galerii sztuki w 2018 r. wyniosła 325 (o 18,6% więcej w porównaniu z 2004 r.). Pod względem liczby podmiotów, jak i osób odwiedzających dominowały województwa małopolskie i mazowieckie (odpowiednio 60 i 1,4 mln; 51 i 1,1 mln). Publiczne galerie sztuki przyciągnęły zdecydowanie największą grupę zwiedzających (87,1%). Przeciętnie na 1 galerię sztuki przypadało 14,0 tys. zwiedzających, a 1 wystawę obejrzało średnio 1,1 tys. osób. Galerie sztuki zorganizowały w 2018 r. łącznie 4,0 tys. wystaw, które odwiedziło 4,5 mln osób. Najliczniejszą grupę stanowiły wystawy krajowe (87,1% ogółu), które odwiedziło 85,7% wszystkich zwiedzających. Wystawy plenerowe odwiedziło 33,0% ogółu zwiedzających. Znaczna część galerii sztuki należała do sektora publicznego (60,9%), w ramach którego dla większości podmiotów organizatorem były jednostki samorządu terytorialnego. Pozostałe galerie sztuki były własnością sektora prywatnego. Osoby

odwiedzające galerie sztuki w województwach małopolskim i mazowieckim stanowiły 54,5% ogółu zwiedzających.

CENTRA KULTURY, KLUBY I ŚWIETLICE

Wielokierunkową działalność społeczno-kulturalną prowadziło w 2018 r. 4237 centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic (o 7,6% więcej w porównaniu z 2005 r.³). Największą grupę stanowiły ośrodki kultury i świetlice (64,1% ogólnej liczby instytucji). Na wsi działalność prowadziło 2,7 tys. instytucji, wśród których dominowały świetlice (48,7%) oraz ośrodki kultury (30,6%). W miastach przeważały domy kultury i ośrodki kultury (59,5%). Jednostki sektora publicznego były organizatorem dla 92,9% centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic, przy czym samorząd gminny pełnił w tym zakresie funkcję dominującą (organizował działalność 90,7% ogółu publicznych instytucji). W sektorze prywatnym organizatorem najczęściej były jednostki spółdzielcze (95,0%), które miały pod swą pieczęć przede wszystkim kluby (48,0% ogólnej liczby klubów). Działalność prowadziło 1375 świetlic, 1342 ośrodki kultury, 674 domy kultury, a także 504 centra kultury i 342 kluby. Najwięcej instytucji było w województwach małopolskim (457) i podkarpackim (379). Centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice prowadziły 27,5 tys. różnego rodzaju kół, klubów lub sekcji zrzeszających 600,4 tys. członków. Najliczniej działały koła plastyczne i techniczne (21,6%). Liczne były także kluby seniora i uniwersytety trzeciego wieku, które łącznie stanowiły 8,0% ogółu kół, klubów lub sekcji i zrzeszały 19,5% ogółu członków. Instytucje prowadziły łącznie 6,5 tys. różnego rodzaju kursów. Status absolwenta kursu uzyskało 100,7 tys. osób. Przede wszystkim prowadzono kursy języków obcych (22,9%) oraz nauki gry na instrumentach (20,1%). W centrach kultury, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach działało 17,1 tys. grup artystycznych, skupiających 291,2 tys. członków. Największą liczbę stanowiły taneczne grupy artystyczne (27,7% ogółu), które zrzeszały 32,9% ogólnej liczby członków. Wśród wszystkich grup artystycznych 20,0% stanowiły grupy wokalne i chóry (19,1% ogólnej liczby członków), a 18,0% grupy folklorystyczne (19,4% ogólnej liczby członków). Instytucje przygotowały łącznie 242,3 tys. imprez, które zgromadziły 39,5 mln uczestników. Ośrodki kultury były organizatorem największej liczby imprez (39,0% ogółu), w których wzięła udział największa liczba uczestników (43,4% ogółu).

3 Dane z 2005 r. Od 2011 r. badanie roczne; wcześniej realizowane co dwa lata.

Najmniejszą liczbę imprez zorganizowały kluby (8,0% ogółu), natomiast najmniej osób uczestniczyło w imprezach przygotowanych przez świetlice (1,9% ogółu). W porównaniu z 2005 r. liczba zorganizowanych imprez wzrosła o 16,0%, natomiast uczestników – o 22,3%.

KINA

W 2018 r. działało 497 kin stałych, z których przeważająca większość zlokalizowana była w miastach (97,0%), dysponowały one 1,4 tys. sal z 290,6 tys. miejsc na widowni. W ciągu roku odbyło się 2,2 mln seansów, w których uczestniczyło 59,2 mln widzów (o 78,1% więcej w porównaniu z 2004 r.). Najwięcej kin stałych prowadziło działalność w województwach mazowieckim (81) i śląskim (51). Pod względem liczby widzów wyróżniało się województwo mazowieckie (11,3 mln). W Polsce funkcjonowało 345 kin z 1 lub 2 salami (69,4% ogółu), 92 minipleksy (posiadające 3–7 sal) oraz 60 multipleksów (posiadających 8 lub więcej sal). Najwięcej seansów wyświetliły multipleksy (51,2% ogółu), które zgromadziły 49,8% ogółu widzów. Jeden multipleks dysponował średnio 2,1 tys. miejsc na widowni oraz wyświetlił średnio 18,8 tys. seansów rocznie (prawie 4 razy więcej niż kina 1- i 2-salowe).

INSTYTUCJE PARAMUZEALNE

W 2018 r. działalność prowadziło 125 instytucji paramuzealnych (54 w 2004 r.). Zgromadziły one 696,4 tys. eksponatów (bez okazów przyrody prezentowanych w ogrodach botanicznych). Większość instytucji należała do sektora publicznego (80,8%). Jednostki paramuzealne przygotowały 228 wystaw stałych i 571 wystaw czasowych. Ponadto zaprezentowały 5 wystaw za granicą. Wystawy w kraju odwiedziło łącznie 12,9 mln osób, w tym 2,0 mln młodzieży szkolnej w zorganizowanych grupach, co stanowiło 15,8% wszystkich zwiedzających. Instytucje paramuzealne zwiedziło bezpłatnie 11,7% ogółu zwiedzających. Największym zainteresowaniem cieszyły się ogrody zoologiczne, które odwiedziło 5,8 mln osób (90,6% więcej niż w 2004 r.), w tym ogród zoologiczny we Wrocławiu – 1,6 mln osób, a w Warszawie – 0,9 mln. Instytucje paramuzealne, podobnie jak muzea, prowadziły działalność oświatową i zorganizowały łącznie 27,0 tys. imprez oświatowych, w których uczestniczyło 1,6 mln osób. W 193 zorganizowanych konkursach wzięło udział 27,8 tys. uczestników. W ramach działalności wydawniczej jednostki paramuzealne wydały razem 518 tytułów w łącznym nakładzie 1,8 mln

egzemplarzy. Najwięcej było wśród nich plakatów (197 tytułów w nakładzie 76,2 tys. egzemplarzy) oraz informatorów i folderów (125 tytułów w nakładzie 950,1 tys. egzemplarzy).

W 2018 r.⁴ statystyczny mieszkaniec Polski uczestniczył w ciągu roku w przynajmniej 1 seansie filmowym w kinie, niemal każdy zwiedził muzeum, a co 3 był widzem lub słuchaczem w teatrze lub instytucji muzycznej.

WYBRANE WSKAŹNIKI INSTYTUCJI KULTURY W POLSCE

BADANY WSKAŹNIK/ ROK	BIBLIOTEKI PUBLICZNE (Z FILIAMI)			LICZBA LUDNOŚCI NA 1 PLACÓWKĘ BIBLIOTECZNĄ	MIEJSCA ^a W TEATRACH I INSTYTUCJACH MUZYCZNYCH	MIEJSCA ^a NA WIDOWNI W KINACH STAŁYCH	ZWIEDZAJĄCY ^d MUZEA I WYSTAWY	WIDZOWIE ^d	
	CZYTELNICZY ^{bd}	KSIĘGOZBIÓR ^a W WOL.	WYPOŻYCZENIA KSIĘGOZBIORU ^{bd} NA 1 CZYTELNIKA W WOL.					W TEATRACH I INSTYTUCJACH MUZYCZNYCH	W KINACH STAŁYCH
2005	192	3 541	19,2	3 689	1,8	6,2	484	252	651
2010	169	3 458	18,4	3 940	1,9	6,4	582	299	974
2017	157	3 340	17,5	4 194	2,5	7,5	976	345	1 476
2018	155	3 319	17,1	4 264	2,6	7,6	992	388	1 541

^a – stan w dniu 31 grudnia

^b – łącznie z punktami bibliotecznymi

^c – bez wypożyczeń międzybibliotecznych

^d – w ciągu roku

Opracowanie: Wydział Statystyki Turystyki, Sportu,
Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
Główny Urząd Statystyczny,
Sekretariat-BS@stat.gov.pl

4 Źródłem danych wykorzystanych w opracowaniu są wyniki badań prowadzonych przez GUS na formularzach: K-01 Sprawozdanie z działalności artystycznej i rozrywkowej, K-02 Sprawozdanie z działalności muzeum i instytucji paramuzealnej, K-03 Sprawozdanie biblioteki, K-05 Sprawozdanie z działalności wystawienniczej, K-07 Sprawozdanie z działalności centrum kultury, domu kultury, ośrodka kultury, klubu, świetlicy oraz K-08 Sprawozdanie kina.

CENTRA KULTURY W 2018 ROKU

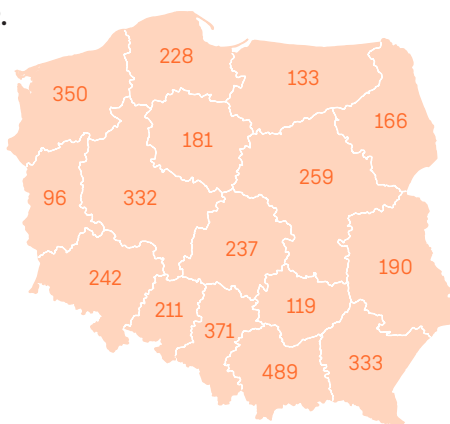
Ośrodek Statystyki Kultury, Urząd Statystyczny w Krakowie

Działalność centrów kultury, domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic badana jest przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) na formularzu sprawozdawczym o symbolu K-07. Od 2011 r. badanie realizowane jest corocznie, natomiast wcześniej było prowadzone co dwa lata.

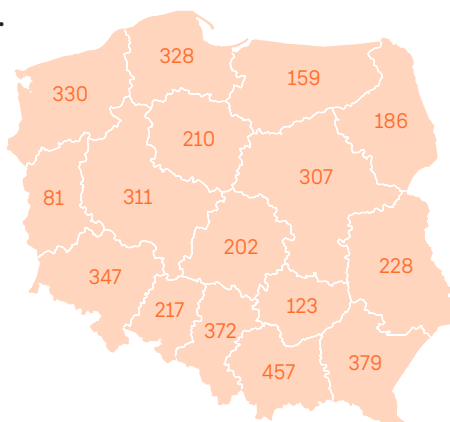
Centra kultury, ośrodki kultury, domy kultury, kluby i świetlice stanowią, obok bibliotek publicznych, najliczniejszą grupę podmiotów działających w obszarze kultury. W 2018 r. działalność prowadziło 4237 centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic (w 2005 r. – 3937, a w 2017 r. – 4230). W latach 2005–2015 najliczniejszą grupę stanowiły ośrodki kultury, natomiast od 2016 r. – świetlice. Większość placówek (63,3%) zlokalizowana była na wsi, dominowały wśród nich świetlice (48,7%). W miastach przeważały ośrodki kultury (33,6%). W 2018 r. w porównaniu z 2005 r. odnotowano spadek liczby domów kultury (o 18,8%), klubów (o 13,2%) i ośrodków kultury (o 9,8%), pojawił się jednak nowy rodzaj placówki – centrum kultury (badane na formularzu K-07 od 2015 r.), które w wielu przypadkach zastąpiło dotychczasowe domy i ośrodki kultury. Udział centrów kultury w ogólnej liczbie placówek w 2018 r. wyniósł 11,9%. W 2018 r. w porównaniu z 2005 r. odnotowano wzrost liczby świetlic (o 12,2%).

LICZBA CENTRÓW KULTURY, DOMÓW KULTURY, OŚRODKÓW KULTURY, KLUBÓW I ŚWIETLIC (STAN W DNIU 31 GRUDNIA)

2005 R.

2018 R.

Źródło: GUS, dane własne

INFRASTRUKTURA

W 2018 r. 58,5% centrów kultury, ośrodków kultury, domów kultury, klubów i świetlic użytkowało odrębny budynek. Przeciętna powierzchnia budynku/lokalu wynosiła 618 m², przy czym 54,0% placówek użytkowało budynek/lokal o powierzchni powyżej 250 m². 16,2% budynków/lokali zostało ulepszonych, czyli poddanych przebudowie, rozbudowie, rekonstrukcji lub modernizacji. Blisko połowa (49,5%) użytkowanych budynków/lokali była przystosowana dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich – najwięcej przystosowanych budynków/lokali posiadały centra kultury

(58,7% ogółu budynków/lokali tego rodzaju placówek), domy kultury (58,3%) i ośrodki kultury (55,1%). Dodatkowo część budynków/lokali (4,6%) wyposażona była w udogodnienia dla osób niewidzących i słabowidzących.

Salę widowiskową posiadało 50,3% placówek o łącznej liczbie 387,8 tys. miejsc. Najwięcej sal widowiskowych zlokalizowanych było przy ośrodkach kultury (43,0%). Jeśli weźmie się jednak pod uwagę stopień wyposażenia w salę widowiskową poszczególnych rodzajów placówek, okazuje się, że najbardziej rozwinięte pod tym względem były centra kultury – 76% placówek było w posiadaniu sal widowiskowych. W infrastrukturę koncertową i teatralną wyposażonych było 1,7 tys. sal widowiskowych, konferencyjną – 1,2 tys. sal, natomiast możliwości kina cyfrowego posiadało 0,4 tys. sal. Ponadto w centrach kultury, ośrodkach kultury, domach kultury, klubach i świetlicach działało 9,0 tys. pracowni specjalistycznych – najwięcej plastycznych (2,2 tys.), następnie muzycznych i baletowych/tanecznych (po 1,8 tys.).

**BUDYNKI/LOKALE UŻYTKOWANE PRZEZ CENTRA KULTURY, DOMY KULTURY, OŚRODKI KULTURY, KLUBY I ŚWIETLICE W 2018 R.
(W % DANEGO RODZAJU PLACÓWKI)**

RODZAJ LOKALU/BUDYNKU	CENTRA KULTURY	DOMY KULTURY	OŚRODKI KULTURY	KLUBY	ŚWIETLICE
Odrębny budynek	66,4	67,1	59,7	32,2	53,0
Lokal o powierzchni ponad 250 m ²	65,0	77,6	64,6	41,7	21,1
Budynki/lokale ulepszone w ciągu roku	16,5	20,6	16,9	19,1	11,8
Budynki/lokale przystosowane dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich	58,7	58,3	55,1	37,1	33,6
Budynki/lokale wyposażone w udogodnienia dla osób niewidzących i słabowidzących	7,7	4,4	4,8	2,6	2,6
Placówki posiadające salę widowiskową	76,0	74,5	68,3	36,5	14,9

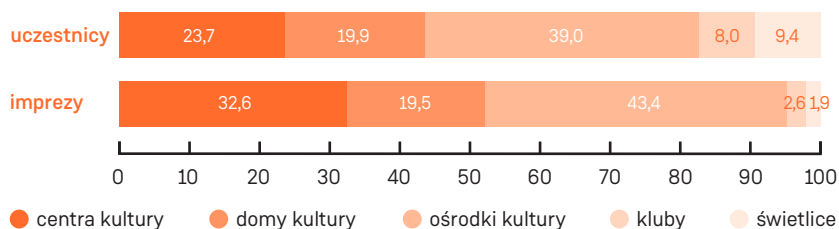
Źródło: GUS, dane własne

OFERTA I ODBIORCY

Centra kultury, ośrodki kultury, domy kultury, kluby i świetlice proponują mieszkańcom różnorodną ofertę kulturalną, która skierowana jest do osób w każdym wieku.

W 2018 r. centra kultury, ośrodki kultury, domy kultury, kluby i świetlice zorganizowały 242,3 tys. imprez (w 2017 r. – 239,7 tys.), w których wzięło udział 39,5 mln osób (w 2017 r. – 36,3 mln). Ośrodki kultury zorganizowały największą liczbę imprez (39% ogółu), w których wzięła udział największa liczba uczestników (43,4%). Najmniejszą liczbę imprez zorganizowały kluby (8,0% ogółu), natomiast najmniej osób uczestniczyło w imprezach zorganizowanych przez świetlice (1,9%).

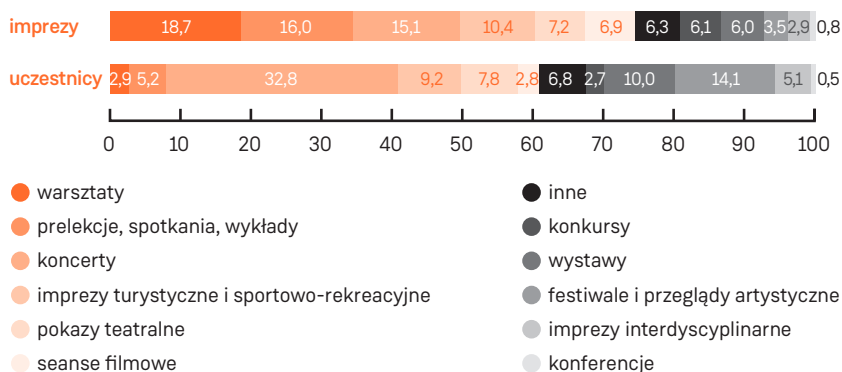
STRUKTURA IMPREZ I UCZESTNIKÓW WEDŁUG RODZAJÓW PLACÓWEK W 2018 R. (W %)

Źródło: GUS, dane własne

Placówki najczęściej organizowały warsztaty (18,7%), następnie prelekcje, spotkania, wykłady (16,0%) oraz koncerty (15,1%), przy czym w koncertach uczestniczyło najwięcej osób (13,0 mln).

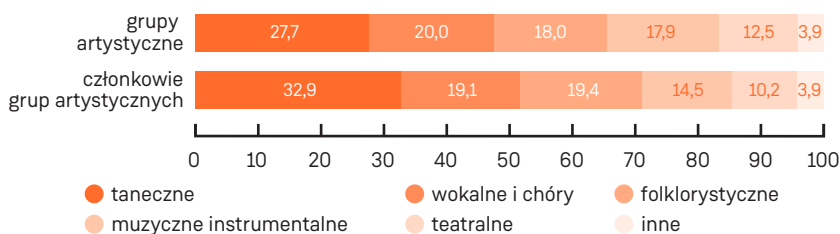
STRUKTURA IMPREZ I UCZESTNIKÓW W CENTRACH KULTURY, DOMACH KULTURY, OŚRODKACH KULTURY, KLUBACH I ŚWIETLICACH WEDŁUG RODZAJÓW IMPREZ W 2018 R. (W %)

Źródło: GUS, dane własne

W centrach kultury, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach działało 17,1 tys. grup artystycznych skupiających 291,2 tys. członków. Największą liczbę stanowiły taneczne grupy artystyczne (27,7% ogółu), które zrzeszały 32,9% ogólnej liczby członków. Wśród wszystkich grup artystycznych 20,0% stanowiły grupy wokalne i chóry (19,1% ogólnej liczby członków), a 18,0% – grupy folklorystyczne (19,4%).

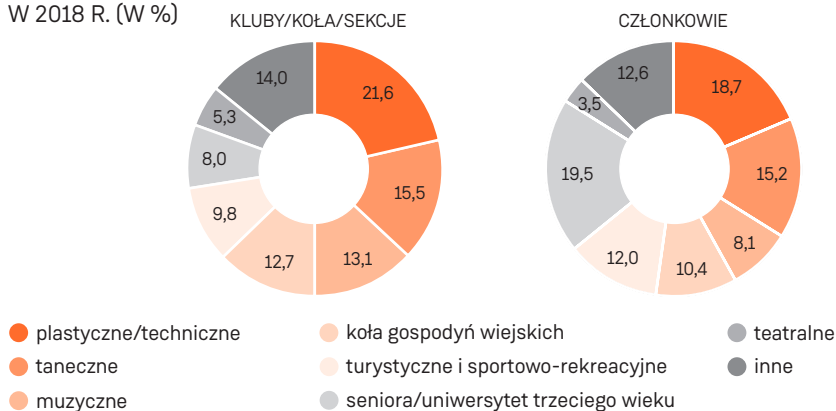
STRUKTURA GRUP ARTYSTYCZNYCH I ICH CZŁONKÓW W CENTRACH KULTURY, DOMACH KULTURY, OŚRODKACH KULTURY, KLUBACH I ŚWIETLICACH WEDŁUG RODZAJÓW GRUP W 2018 R. (W %)

Źródło: GUS, dane własne

Centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice prowadziły 27,5 tys. różnego rodzaju kół/klubów/sekcji, zrzeszających 600,4 tys. członków. Najliczniej działały koła plastyczne i techniczne (21,6%). Liczne były także kluby seniora i uniwersytety trzeciego wieku, które łącznie stanowiły 8,0% wszystkich kół/klubów/sekcji i zrzeszały 19,5% ogółu członków.

STRUKTURA KÓŁ/KLUBÓW/SEKCJI I ICH CZŁONKÓW W CENTRACH KULTURY, DOMACH KULTURY, OŚRODKACH KULTURY, KLUBACH I ŚWIETLICACH W 2018 R. (W %)

Źródło: GUS, dane własne

W 2018 r. centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice prowadziły również 6,5 tys. kursów, po ukończeniu których status absolwenta kursu uzyskało 100,7 tys. osób. Najwięcej prowadzonych było kursów języków obcych (22,9%) oraz nauki gry na instrumentach (20,1%).

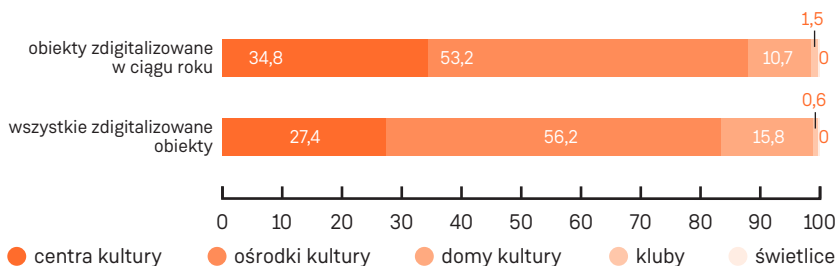
DIGITALIZACJA ZASOBÓW INSTYTUCJI

Digitalizacja dóbr kultury ma na celu opracowanie metadanych dla obiektów w celu możliwie najwierniejszego ich cyfrowego odwzorowania oraz umieszczenia w bazie danych.

W 2018 r. centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice posiadały 190,6 tys. zdigitalizowanych dóbr kultury, przy czym w ciągu roku wszystkie placówki dokonały digitalizacji 69,1 tys. obiektów. Najwięcej zdigitalizowanych obiektów posiadały ośrodki kultury – 107,2 tys. (56,2% wszystkich zdigitalizowanych obiektów). Biorąc jednak pod uwagę liczbę zdigitalizowanych w ciągu roku obiektów przypadającą na placówkę, w 2018 r. najwyższym wskaźnikiem cechowały się centra kultury – średnio 1 placówka tego rodzaju zdigitalizowała 47 obiektów, podczas gdy 1 ośrodek kultury – 27 obiektów.

Wydatki na obiekty zdigitalizowane w ciągu roku przez centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice wyniosły 890 tys. zł.

STRUKTURA ZDIGITALIZOWANYCH ZASOBÓW KULTURY WEDŁUG RODZAJÓW PLACÓWEK W 2018 R. (W%)

Źródło: GUS, dane własne

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

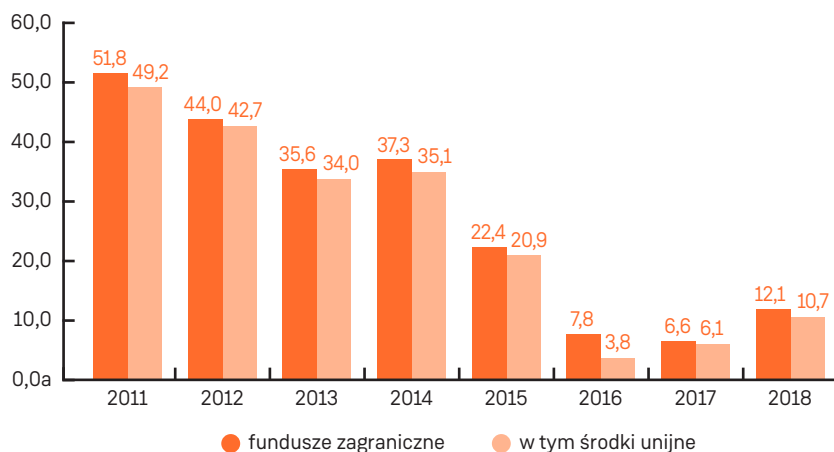
Źródłem finansowania działalności centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic są przede wszystkim dotacje z budżetów jednostek samorządu terytorialnego (JST). W latach 2011–2018 kwota dotacji z budżetów

JST systematycznie rosła i w 2018 r. wyniosła 2,2 mld zł, co w porównaniu z 2011 r. było kwotą większą o 64,0%.

Dotacje z budżetu państwa na działalność centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w całości wydatków publicznych (łącznie wydatków budżetu państwa i JST) na ten cel wynosiły corocznie ok. 2%. W porównaniu z 2011 r. kwota dotacji z budżetu państwa na działalność centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic wzrosła ponad dwukrotnie, jednak wzrost kwoty dotacji nie miał charakteru ciągłego.

Kolejnym źródłem finansowania działalności centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic były fundusze zagraniczne, z których zdecydowanie najważniejszą część stanowiły dotacje ze środków unijnych.

DOTACJE Z FUNDUSZY ZAGRANICZNYCH NA DZIAŁALNOŚĆ CENTRÓW KULTURY, DOMÓW KULTURY, OŚRODKÓW KULTURY, KLUBÓW I ŚWIETLIC W LATACH 2011-2018 (W MLN ZŁ)

Źródło: GUS, dane własne

W 2011 r. dotacje ze środków unijnych pozyskane przez centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice wyniosły 49,2 mln zł, co w porównaniu z kwotą dotacji z budżetu państwa przeznaczoną na działalność tych placówek stanowiło kwotę ponad dwa razy większą. Różnica ta jednak w ciągu kolejnych lat się zmniejszała. Od 2016 r. kwota dotacji z budżetu państwa była wyższa od pozyskanych dotacji ze środków unijnych. W 2018 r. ze środków unijnych na działalność centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic pozyskano 10,7 mln zł dotacji, tj. o 78,3% mniej niż w 2011 r.

W 2018 r. 76,7% ogółu dotacji ze środków unijnych na działalność centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic pozyskały placówki zlokalizowane w miastach.

O OŚRODKU STATYSTYKI KULTURY

Ośrodek Statystyki Kultury jest wydziałem Urzędu Statystycznego w Krakowie powołanym do prowadzenia badań, prac metodologicznych i rozwojowych w obszarze statystyki kultury. Do zadań Ośrodka należy pozyskiwanie, opracowywanie oraz udostępnianie informacji o podmiotach działających w obszarze kultury. Badania statystyczne, realizowane przez pracowników Ośrodka, dotyczą obiektów i działalności instytucji kultury, działalności w zakresie kinematografii, masowych imprez artystyczno-rozrywkowych, rynku dzieł sztuki, finansów instytucji kultury, a także uczestnictwa ludności w kulturze. Regularne badania dostarczają dane o sieci i działalności jednostek – zarówno informacje o ofercie kulturalnej, jak i jej społecznej konsumpcji: liczbie i rodzajach podmiotów, liczbie realizowanych przedsięwzięć, liczbie uczestników imprez kulturalnych, podstawowych wielkościach charakteryzujących zjawiska i trendy w dziedzinie kultury, a także o ekonomicznych aspektach prowadzenia działalności kulturalnej oraz o wielkości zatrudnienia w obszarze kultury. Pracownicy Ośrodka opracowali metodologię badania przemysłów kultury i kreatywnych oraz satelitarnego rachunku kultury. We wrześniu 2018 r. ukazała się publikacja pt. *Przemysły kultury i kreatywne w latach 2014–2016*. Jej celem była prezentacja podstawowych danych i wskaźników charakteryzujących funkcjonowanie przemysłów kultury i kreatywnych w Polsce w latach 2014–2016. Wyniki satelitarnego rachunku kultury w kolejnych latach będą regularnie publikowane.

WYBRANE PUBLIKACJE:

- Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Krakowie, *Kultura w 2018 r.*, GUS, Warszawa–Kraków 2019.
- Informacje sygnałne:
 - *Biblioteki publiczne w 2018 r.*
 - *Kultura w 2018 r.*
 - *Przemysły kultury i kreatywne w 2017 r.*

- *Rynek dzieł sztuki i antyków w 2018 r.*
 - *Wyniki finansowe instytucji kultury w okresie I-VI 2019 r.*
 - *Wyniki finansowe instytucji kultury w 2018 r.*
- Wyniki badań: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/> [dostęp: 5.11.2019].

Opracowanie:

Agnieszka Czekaj, Kierownik Wydziału,
Ośrodek Statystyki Kultury, Urząd Statystyczny w Krakowie,

A.Czekaj@stat.gov.pl,

Ewa Bińczycka, Główny specjalista,
Ośrodek Statystyki Kultury, Urząd Statystyczny w Krakowie,

E.Binczycka@stat.gov.pl,

Barbara Nowak, Główny specjalista,
Ośrodek Statystyki Kultury, Urząd Statystyczny w Krakowie,

B.Nowak@stat.gov.pl

5.

VARIA

WYBRANE WYNIKI KOMPLEKSOWEJ DIAGNOZY DOMÓW KULTURY

Narodowe Centrum Kultury

WPROWADZENIE I METODOLOGIA BADANIA

Kultura coraz częściej jest postrzegana jako strategiczny zasób rozwojowy, będący istotnym czynnikiem – i katalizatorem – zmian na poziomie lokalnym, narodowym oraz ponadnarodowym¹. Szeroko pojmowane domy kultury winny zajmować szczególne miejsce w polityce kulturalnej zarówno na etapie jej projektowania, jak i wdrażania. Ich działalność jest stałym elementem zainteresowania Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego² oraz Narodowego

- 1 Zob. W. Kowalik, K. Malczyk, Ł. Maźnica, J. Strycharz, *Kompetencje kadr kultury a rozwój kapitału społecznego*, Małopolski Instytut Kultury, Kraków 2013, s. 10–11; J. Hausner, *Kultura i polityka rozwoju*, w: *Kultura a rozwój*, red. J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2013, s. 81–103.
- 2 W tym kontekście wspomnieć warto o programach realizowanych przez MKiDN, takich jak wdrażana obecnie – od 30 maja 2019 r. – wraz z Ministerstwem Cyfryzacji cyfryzacja gminnych ośrodków kultury. Cele programu to: podłączenie wszystkich GOK-ów w Polsce do szerokopasmowego internetu, szkolenia z kompetencji cyfrowych oraz wyposażenie ośrodków w sprzęt komputerowy. MKiDN finansowało również szereg badań w zakresie domów kultury, efektem których są m.in. raporty: *Aktywne domy kultury* (2009) czy *Lokalne centra kultury: działania a diagnozy* (2016). Potrzeba wspierania działalności domów kultury – m.in. poprzez kontynuowanie programów realizowanych przez NCK – wyrażana jest w opracowanej przez Ministerstwo *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030* (dokument w trakcie procedowania).

Centrum Kultury, które od początku swojego funkcjonowania realizuje szereg programów wspierających działalność domów kultury, takich jak: Dom Kultury+, Kultura – Interwencje, Bardzo Młoda Kultura, Etnopolska czy Infrastruktura Domów Kultury³.

Zakorzenione lokalnie instytucje kultury są jednymi z kluczowych oraz najbardziej dostępnych podmiotów świadczących usługi kulturalne. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w 2018 r. funkcjonowały w Polsce 1342 ośrodki kultury, 674 domy kultury, 504 centra kultury, 1375 świetlic oraz 342 kluby⁴. Organizatorem 93% z nich były jednostki publiczne (głównie samorząd gminny).

Narodowe Centrum Kultury (NCK) w latach 2018–2019 realizuje kompleksowe – ilościowe oraz jakościowe – badanie domów kultury w Polsce, którego celem jest przedstawienie szerokiej diagnozy ich funkcjonowania zarówno pod względem organizacyjnym (np. finansowania, kadr oraz infrastruktury), jak i prowadzonej aktywności (m.in. priorytetów działalności oraz odbiorców ich działań).

W badaniu, którego częściowe wyniki zaprezentowane zostaną w niniejszym tekście, domy kultury rozumiane będą jako instytucje funkcjonujące na podstawie Ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, posiadające osobowość prawną, których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego na szczeblu gminnym, powiatowym oraz wojewódzkim⁵. NCK opracowało kompletny zbiór tak definiowanych jednostek, obejmujący niemal 2,5 tys. instytucji. W konsekwencji analizami nie zostały objęte: świetlice będące filiami domów kultury, kluby i pozostałe podmioty nieposiadające statusu samorządowych instytucji kultury, instytucje prowadzone przez jednostki spółdzielcze (np. osiedlowe/spółdzielcze kluby i domy kultury) oraz szeroko rozumiane placówki i instytucje oświatowe – w tym świetlice funkcjonujące w oparciu o przepisy prawa oświatowego.

W komunikacie zaprezentowane zostaną wybrane wyniki segmentu ilościowego, zrealizowanego na zlecenie NCK przez firmę Danae w połowie 2019 r. Dzięki opracowaniu kompletnego operatu domów kultury próba była

3 O programach dotacyjnych zob.: <https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje> [dostęp: 24.09.2019].

4 Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Krakowie, *Kultura w 2018 r.*, GUS, Warszawa–Kraków 2019. s. 4.

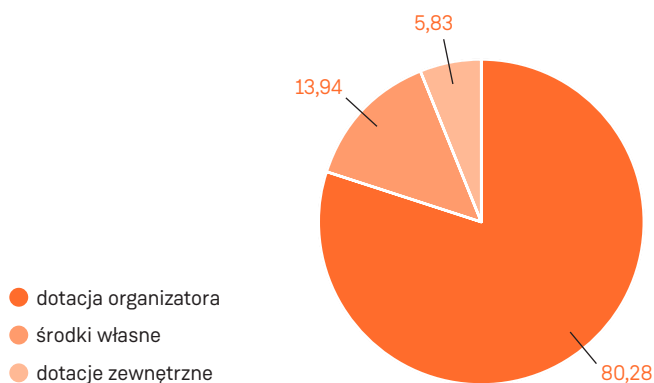
5 Zob. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 1991 nr 114 poz. 493).

realizowana do wyczerpania, przy *response rate* na poziomie 45%. W konsekwencji – przy zastosowaniu techniki *mix mode* (połączenie CAWI, CATI oraz CAPI)⁶ – przebadano reprezentatywną grupę pracowników 1076 domów kultury. Pełne wyniki badania przedstawione zostaną w 2020 r.

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA I BUDŻET

Zdecydowana większość (97%) badanych domów kultury to instytucje gminne. Zgodnie ze wskazaniami respondentów przeważająca część przychodu, jaki uzyskały one w 2018 r., pochodziła z dotacji organizatora.

ŹRÓDŁA PRZYCHODÓW DOMÓW KULTURY
WEDŁUG RESPONDENTÓW W 2018 R. (W %)

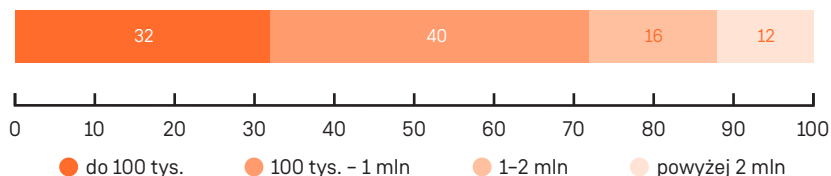
Źródło: NCK/Danae 2019, N=1076

Zgodnie z danymi miejskie domy kultury były w mniejszym stopniu zależne od dotacji organizatora. W miastach powyżej 500 tys. mieszkańców badani deklarowali, że środki własne stanowiły w 2018 r. ponad 20% przychodów, dotacje zaś – ponad 10%.

Ponad połowa badanych przedstawicieli domów kultury nie wskazała konkretnej kwoty przychodu ich instytucji w roku 2018. Odpowiedzi pozostałych respondentów pozwoliły na wyodrębnienie przedziałów: do 100 tys. zł, od 100 tys. do 1 mln, pomiędzy 1 a 2 mln oraz powyżej 2 mln zł rocznego przychodu.

6 CAWI – ang. *Computer Assisted Web Interview*; CATI – ang. *Computer Assisted Telephone Interview*; CAPI – ang. *Computer Assisted Personal Interview*.

PRZYCHODY DOMÓW KULTURY WEDŁUG RESPONDENTÓW W 2018 R. (W %)

Źródło: NCK/Danae 2019, N=1076

Pierwsza grupa – o najniższych rocznych przychodach (do 100 tys. zł) – to w 93% domy kultury z miejscowości wiejskich oraz z małych miast (do 20 tys. mieszkańców). Dość wyraźnie wskazuje to na dysproporcje finansowe oraz – jak się niebawem okaże – różnicowanie w zakresie możliwości kształtowania oferty wynikające z typu i wielkości jednostki terytorialnej będącej organizatorem domu kultury.

Respondenci odpowiedzieli również na pytanie o to, jak zmienił się budżet ich instytucji w okresie ostatnich 5 lat. Zdaniem 11% nastąpił duży wzrost, 53% określało wzrost budżetu jako nieduży, 28% respondentów nie odnotowało zmiany budżetu, 9% uznało zaś, iż w podanym okresie uległ on obniżeniu. O dużym wzroście nieznacznie rzadziej wspominali przedstawiciele wiejskich domów kultury, znacznie częściej – respondenci z małych i większych miast. Jednocześnie warto zaznaczyć, iż respondenci z największych miast częściej zwracali uwagę na zmniejszenie budżetu ich instytucji (18% w miastach liczących 200–500 tys. mieszkańców oraz 17% w miastach powyżej 1 mln mieszkańców).

Zwiększenie budżetu umożliwiło przede wszystkim poprawienie atrakcyjności i powiększenie oferty instytucji, a także liczby podejmowanych przez nie działań – na takie odpowiedzi wskazało ok. 90% respondentów. Wzrost finansowania w najmniejszym stopniu przełożył się na poprawienie bazy lokalowej – choć 40% respondentów wskazało, że dodatkowe środki umożliwiły remont budynku, to tylko 8% zaznaczyło, że dzięki nim rozbudowano obiekt instytucji lub utworzono jej filię. Z kolei konsekwencją obniżenia budżetu było najczęściej uniemożliwienie zakupu potrzebnego wyposażenia domu kultury (90% respondentów) czy przeprowadzenia planowanego remontu (70%). W 42% takich domów zmniejszyło się zatrudnienie etatowe (częściej w małych miastach), w 14% spadły pensje (częściej w dużych miastach).

Domy kultury znacznie różnią się pod względem dostępnego zaplecza infrastrukturalnego, co może istotnie różnicować ich ofertę. 60% znajduje

się w odrębnym, samodzielny budynku (choć na terenach wiejskich jest to jedynie 46%). Połowa badanych domów kultury dysponuje jednym budynkiem, 1/5 – dwoma, co dziesiąty może korzystać z trzech budynków. Do najbardziej dostępnych elementów infrastruktury polskich domów kultury należą sale widowiskowe, konferencyjne, balowe lub taneczne oraz podłączenie do szerokopasmowego internetu.

WYPOSAŻENIE DOMÓW KULTURY W ZAPLECZE INFRASTRUKTURALNE WEDŁUG ODPOWIEDZI RESPONDENTÓW NA PYTANIE:

„CZY INSTYTUCJA POSIADA...” (W %)*

salę widowiskową	76
szerokopasmowy internet**	73
salę konferencyjną	70
salę baletową/taneczną	60
specjalistyczną pracownię plastyczną	41
salę komputerową	35
salę kinową	34
specjalistyczną pracownię muzyczną	34
kawiarnię	20
pracownię ceramiczną	17
studio nagraniowe	11
specjalistyczną pracownię fotograficzną	6
specjalistyczną pracownię filmową	4
studio radiowe	2
specjalistyczną pracownię politechniczną	2
studio telewizyjne	2

* Respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

** Dostęp do szerokopasmowego internetu nie jest tożsamy z dostępem do „szybkiej” sieci o wysokiej przepustowości, powyżej 100 Mb/s. Takim – zgodnie z danymi Urzędu Komunikacji Elektronicznej – pochwalić się może obecnie jedynie ok. 1/5 domów kultury. Źródło: *Program cyfryzacji gminnych ośrodków kultury (GOK)*, Ministerstwo Cyfryzacji, maj 2019, s. 12, <https://www.gov.pl/attachment/6ab5e4e3-a0f9-401e-8965-764ea702ad22> [dostęp: 5.11.2019].

Źródło: NCK/Danae 2019, N=1076

Praktycznie każdy z wymienionych elementów zaplecza infrastrukturalnego (poza salę komputerową) rzadziej pojawiał się we wskazaniach respondentów reprezentujących domy kultury znajdujące się na terenach wiejskich. Domy te znacznie rzadziej posiadały też salę kinową oraz specjalistyczne pracownie: plastyczną i muzyczną oraz kawiarnię (lub inne tego typu miejsce).

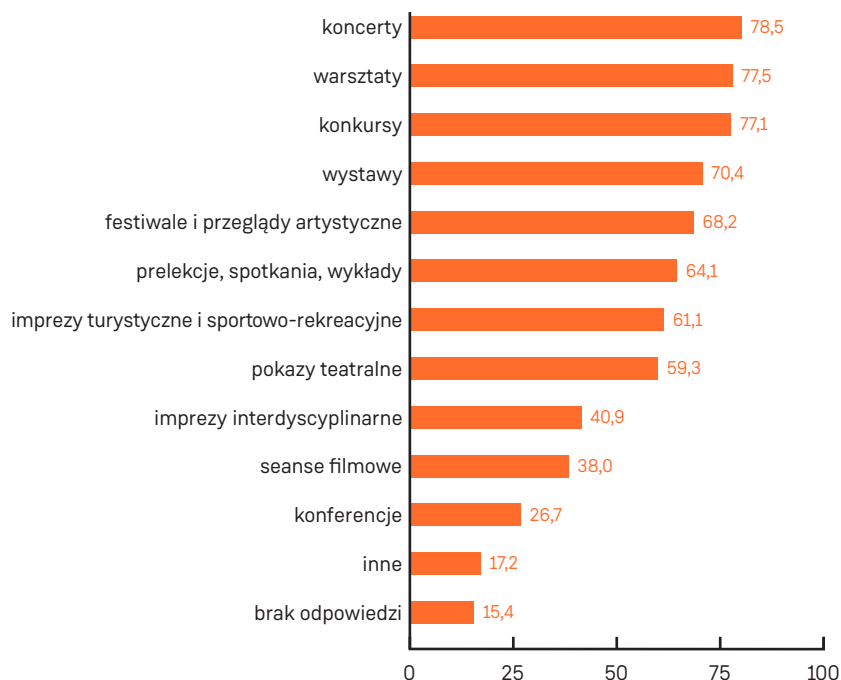
Pozostając w tematyce dostępności, zaznaczyć należy, że choć 60% wszystkich respondentów zadeklarowało, że budynek bądź lokal, w którym

pracując, jest przystosowany dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, to jedynie 9% potwierdziło obecność udogodnień dla osób niewidzących i słabowidzących.

PRIORYTETY DZIAŁALNOŚCI DOMÓW KULTURY

Wydarzenia kulturalne organizowane przez domy kultury to najczęściej koncerty, warsztaty oraz konkursy – blisko 80% przedstawicieli stwierdziło, że takie aktywności znalazły się w grafikach ich instytucji w 2018 r. Stosunkowo wysoką popularnością cieszyły się również wystawy, festiwale i przeglądy artystyczne, a także różnego rodzaju prelekcje i spotkania oraz imprezy sportowo-rekreacyjne. W porównaniu z nimi dość rzadko organizowano seanse filmowe oraz konferencje.

TYPY WYDARZEŃ ORGANIZOWANYCH PRZEZ DOMY KULTURY
WEDŁUG RESPONDENTÓW W 2018 R. (W %)*

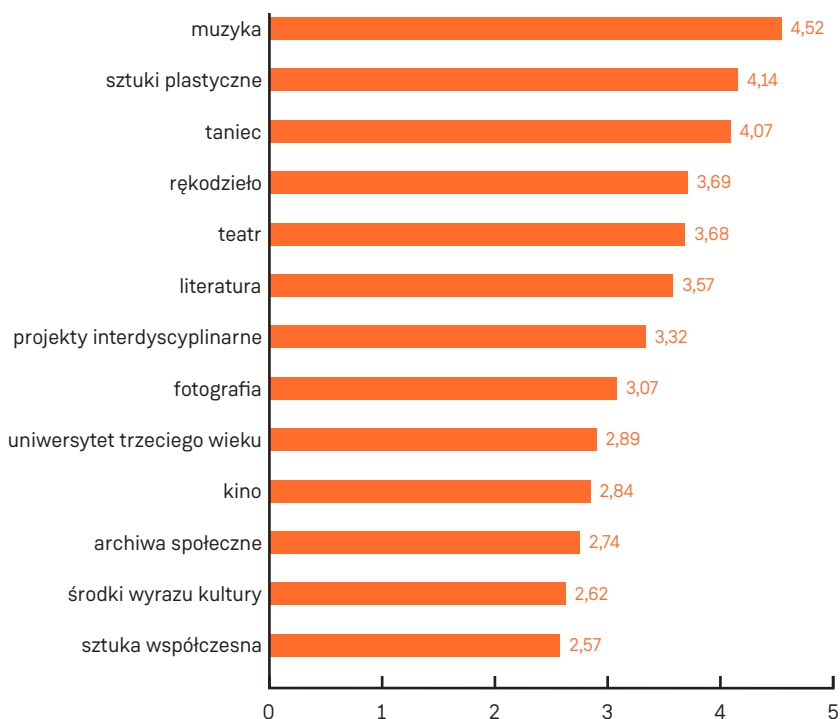
* Respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: NCK/Danae 2019, N=1076

Wskazania dotyczące niemal wszystkich aktywności realizowanych w domach kultury znajdujących się na terenach wiejskich plasowały się znacznie poniżej średniej. Jedynie imprezy turystyczne i sportowo-rekreacyjne odbywały się częściej niż w miejskich domach kultury.

To, jakie wydarzenia są organizowane w domach kultury, może być powiązane również z ich priorytetami w zakresie konkretnych dziedzin kultury i sztuki. Średnia dla dziedzin została uzyskana dzięki analizie przypisanych przez respondentów ocen miejsca, jakie zajmują one w działalności danej instytucji.

OCENA ZNACZENIA DZIEDZIN KULTURY I SZTUKI W DZIAŁALNOŚCI PROWADZONEJ PRZEZ DOMY KULTURY*

* Znaczenie każdej z dziedzin kultury i sztuki ocenione zostało na skali 1-5, gdzie ocena 1 oznaczała, że dana dziedzina nie jest obecna w działalności domu kultury, a 5 – że jest ona w tej działalności kluczowa.

Źródło: NCK/Danae 2019, N=1076

Wyniki wskazują na szczególną rolę muzyki, co zdawałoby się wyjaśniać zamiłowaniem polskich domów kultury do organizowania koncertów. Wysoką

średnią ocen uzyskały również sztuki plastyczne i rękodzieło (być może z tego powodu domy kultury często organizują warsztaty i wystawy), a także taniec i teatr.

Domy kultury charakteryzują się zróżnicowaną częstotliwością organizowania lub współorganizowania wydarzeń kulturalnych. W 2018 r. w 21% odbyło się do 25 wydarzeń – mniej niż jedno na dwa tygodnie. Taka sama część domów kultury zorganizowała ponad 100 wydarzeń. Z kolei 25–50 oraz 51–100 wydarzeń zorganizowało odpowiednio 23% oraz 20% domów kultury.

Niska aktywność cechuje szczególnie domy kultury zlokalizowane na terenach wiejskich – jedynie 8% z nich zorganizowało więcej niż 100 wydarzeń. Z kolei wysoka aktywność charakteryzuje szczególnie średnie i duże miasta. W tym kontekście należy jednak zwrócić uwagę na dwie kwestie. Po pierwsze, domy kultury różnią się liczbą odbiorców swoich działań. Po drugie – co podkreślono w części dotyczącej finansowania – wiejskie i miejskie domy kultury dysponują zdecydowanie odmiennym budżetem i zapleczem instytucjonalnym.

Jednym z celów badania domów kultury było określenie zmian w zakresie profilu ich działalności. Respondenci wskazywali na wzrost aktywności ich instytucji w znacznej części dziedzin poddanych badaniu.

ZMIANA ZNACZENIA WYBRANYCH ZADAŃ W DZIAŁALNOŚCI DOMÓW KULTURY W OSTATNICH LATACH WEDŁUG RESPONDENTÓW (W %)*

* Respondenci mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: NCK/Danae 2019, N=1076

Największy wzrost – w ponad połowie badanych domów kultury – nastąpił w zakresie działań związanych z zainteresowaniami mieszkańców, rozrywką oraz szeroko pojmowaną lokalną animacją społeczno-kulturalną (promocja lokalnej kultury, zachęcanie do jej tworzenia, edukacja kulturalna). Wydaje się, że zmiany te mają jednak charakter bardziej konsumpcyjny – biorąc pod uwagę wysoki wynik zarówno „promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego”, jak też „zachęcania do współtworzenia kultury”, zastanawiające są wyraźnie rzadziej występujące wskazania na „wyznaczanie kierunków rozwoju lokalnej kultury”, tym bardziej że zgodnie z wypowiedziami respondentów 48% badanych domów kultury posiada własną strategię (częściej w dużych miastach). Może to sugerować, że nie wszystkie domy kultury skupiają się na tworzeniu wieloletniego planu rozwoju, sprecyzowanej misji i wyznaczaniu celów strategicznych. To zaś, w połączeniu z brakiem ewaluacji własnych działań, może im utrudniać przedstawienie oferty adekwatnej do zmieniających się potrzeb mieszkańców⁷.

ODBIORCY DZIAŁAŃ DOMÓW KULTURY W OCZACH RESPONDENTÓW

Oferta prezentowana przez domy kultury powinna być powiązana z potrzebami potencjalnych odbiorców⁸. Ponad 70% respondentów wskazało, że w ich instytucji badane są potrzeby kulturalne mieszkańców (najczęściej w formie konsultacji społecznych oraz ankiet). Ankietowani dokonali również oceny szeregu stwierdzeń związanych z motywacją osób, które pojawiają się w ich instytucji. Wyniki rzucają nieco światła na postrzeganie przez nich potencjalnych odbiorców działań domów kultury.

Można zauważyć, że zdaniem badanych oferta domów kultury przyciąga odbiorców, którzy pragną rozwijać swoje umiejętności, szukają atrakcyjnej

7 Zob. np. A. Świętochowska, M. Rogaczewska, „Żywa kultura” w polityce publicznej – problemy, wyzwania i rekomendacje, w: *Kultura i rozwój. Analizy, rekomendacje, studia przypadków*, red. J. Hausner i in., Instytut Studiów Zaawansowanych – Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, Warszawa–Kraków 2016, s. 148; K. Wittels, *W stronę kreatywnego regionu – nowa rola regionalnych instytucji kultur*, w: *Strategie dla kultury. Kultura dla rozwoju. Zarządzanie strategiczne instytucją kultury*, red. M. Śliwa, Małopolski Instytut Kultury, Kraków 2011, s. 44–59.

8 Zob. np. *Diagnoza w kulturze*, red. M. Krajewski, A. Skórzyńska, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2017, s. 5.

MOTYWACJE ODBIORCÓW OFERTY DOMÓW KULTURY WEDŁUG RESPONDENTÓW,
KTÓRZY ODPOWIADALI NA PYTANIE, PO CO LUDZIE PRZYCHODZĄ
DO ICH INSTYTUCJI*

* Każde stwierdzenie ocenione zostało na skali 1–5, gdzie ocena 1 wskazywała, że odbiorcy zdecydowanie nie przychodzą do instytucji w danym celu, a 5 – że odbiorcy odwiedzają instytucję zdecydowanie w danym celu.

Źródło: NCK/Danae 2019, N=1076

rozrywki w czasie wolnym (co niekoniecznie oznacza odpoczynek po pracy) oraz okazji do wspólnych spotkań. Istotną rolę odgrywa również wspólne celebrowanie lokalnych i ponadlokalnych wydarzeń. Spostrzeżenia te pokrywają się z przywołaną wcześniej oceną znaczenia zadań realizowanych przez domy kultury oraz oceną miejsca zajmowanego przez dziedziny kultury i sztuki w ich działalności.

Respondenci poproszeni zostali również o wskazanie najpopularniejszych form informowania o organizowanych wydarzeniach. W tym zakresie prym wiodzie wywieszanie informacji w instytucji, np. na tablicy informacyjnej – metodę tę (jako wykorzystywaną zawsze, prawie zawsze lub często) wskazało aż 98% badanych przedstawicieli domów kultury. Niemal równie intensywnie wskazywano na plakaty, ulotki i foldery (93%), lokalne strony internetowe z wiadomościami lub na media społecznościowe (92%), a także na stronę internetową instytucji (91%). Najrzadziej wymieniano współpracę w zakresie informowania z innymi instytucjami kulturalnymi (31%, znacznie częściej w dużych miastach) oraz korzystanie z płatnych reklam (średnio 9%).

PODSUMOWANIE

Badane domy kultury to instytucje silnie zakorzenione lokalnie, także w aspekcie finansowym – większość ich przychodów pochodzi z dotacji organizatora. Charakteryzują się zróżnicowaną częstotliwością organizowania wydarzeń kulturalnych, przy czym aktywniejsze – ale również bardziej zasobne finansowo i lepiej wyposażone – są domy kultury funkcjonujące w miastach liczących powyżej 20 tys. mieszkańców. Wiejskie domy kultury mają zazwyczaj wyraźnie niższe przychody oraz mniej rozbudowaną bazę infrastrukturalną.

Zgodnie z wypowiedziami respondentów najczęściej organizowanymi wydarzeniami w domach kultury są: koncerty, warsztaty, konkursy i festiwale. Z kolei najbardziej eksponowanymi dziedzinami sztuki w działalności instytucji są muzyka, sztuki plastyczne, taniec i rękodzieło. Obraz domów kultury wyłaniający się z przedstawionej (auto)prezentacji ich priorytetów i przedsięwzięć – zbudowany na podstawie wypowiedzi reprezentatywnej grupy pracowników tych instytucji – wskazuje, że koncentrują się one na tworzeniu szerokiej oferty głównie w zakresie: rozwijania zainteresowań potencjalnych odbiorców, dostarczania im rozrywki, promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz edukacji i animacji kulturalnej.

Tekst powstał na podstawie wstępnej analizy ilościowego badania domów kultury. Pełne wyniki, uwzględniające zarówno badanie ilościowe, jak i jakościowe – będące próbą kompleksowego spojrzenia na funkcjonowanie domów kultury w Polsce – ukażą się w 2020 r.

WYBRANE PUBLIKACJE:

- Bukraba-Rylska I., Burszta W., *W Polsce lokalnej. Między uczestnictwem w kulturze a praktykami kulturowymi*, w: *Stan i zróżnicowanie kultury wsi i małych miast w Polsce. Kanon i rozproszenie*, red. I. Bukraba-Rylska, W. Burszta, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2011.
- *Diagnoza w kulturze*, red. M. Krajewski, A. Skórzyńska, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2017.
- Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Krakowie, *Kultura w 2018 r.*, GUS, Warszawa-Kraków 2019, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/kultura-w-2018-roku,20,2.html> [dostęp: 24.09.2019].

- Hausner J., *Kultura i polityka rozwoju*, w: *Kultura a rozwój*, red. J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2013.
- Kamusińska J. i in., *Lokalne centra kultury: działania a diagnozy*, Agencja Artystyczna GAP, Kraków 2016, <https://www.nck.pl/badania/raporty/raport-lokalne-centra-kultury-dzialania-a-diagnozy> [dostęp: 12.08.2019].
- Kasprzak T. i in., *Aktywne domy kultury*, [Narodowe Centrum Kultury], Warszawa 2009, <https://nck.pl/badania/raporty/aktywne-domy-kultury> [dostęp: 12.08.2019].
- Kowalik W., Malczyk K., Maźnica Ł., Strycharz J., *Kompetencje kadr kultury a rozwój kapitału społecznego*, Małopolski Instytut Kultury, Kraków 2013.
- Kwiatkowski J., *Po co dom kultury? Rola i znaczenie rządowych instytucji kultury w rozwoju lokalnym gminy*, w: *Samorządowe instytucje kultury: peryferia czy centra aktywności kulturalnej? Nowe formy uczestnictwa w kulturze na terenie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich*, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Kraków 2009.
- *Program cyfryzacji gminnych ośrodków kultury (GOK)*, Ministerstwo Cyfryzacji, maj 2019, <https://www.gov.pl/attachment/6ab5e4e3-a0f9-401e-8965-764ea702ad22> [dostęp: 24.09.2019].
- Świętochowska A., Rogaczewska M., „Żywa kultura” w polityce publicznej – problemy, wyzwania i rekomendacje, w: *Kultura i rozwój. Analizy, rekomendacje, studia przypadków*, red. J. Hausner i in., Instytut Studiów Zaawansowanych – Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, Warszawa–Kraków 2016.
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 1991 nr 114 poz. 493).
- Wittels K., *W stronę kreatywnego regionu – nowa rola regionalnych instytucji kultur*, w: *Strategie dla kultury. Kultura dla rozwoju. Zarządzanie strategiczne instytucją kultury*, red. M. Śliwa, Małopolski Instytut Kultury, Kraków 2011.

Opracowanie: Rafał Płasek, Dział Badań i Analiz,
Narodowe Centrum Kultury, rplasek@nck.pl

ŚWIĘTOWANIE STULECIA ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI W UJĘCIU SOCJOLOGICZNYM

Narodowe Centrum Kultury

Narodowe Centrum Kultury (NCK) w ramach swojej działalności badawczo-analitycznej prowadzi systematyczne badania społeczne dotyczące świętowania niepodległości. W 2016 r. partycypowaliśmy w pracach nad diagnozą stanowiącą punkt wyjścia Wieloletniego Programu Rządowego „Niepodległa”, uchwalonego w związku ze stuleciem odzyskania niepodległości. Głównym celem programu jest wzmocnienie poczucia wspólnoty obywatelskiej Polaków m.in. poprzez włączenie obywateli we współtworzenie obchodów¹.

Badania NCK na potrzeby programu dotyczyły wiedzy o okresie odzyskiwania niepodległości, stosunku do patriotyzmu oraz preferowanych i rzeczywistych sposobów świętowania rocznicy². W roku jubileuszowym

- 1 Zob. Program Wieloletni „Niepodległa” na lata 2017–2022. Załącznik do uchwały nr 111/2018 Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 2018 r., <https://niepodlegla.gov.pl/bip/wp-content/uploads/sites/2/2018/09/PW-Niepodleg%C5%82a-sierpie-%C5%84-2018-1.pdf> [dostęp: 26.08.2019].
- 2 P. Kwiatkowski i in., *Raport z badania zrealizowanego na potrzeby wieloletniego programu rządowego „Niepodległa”*. TNS Polska dla Narodowego Centrum Kultury, oprac. zespołu badawczego NCK: M. Werner, T. Kukołowicz, M. Modzelewska, Warszawa, wrzesień 2016, <https://www.nck.pl/upload/attachments/318315/Raport%20Niepodleg%C5%82a%20NCK%20TNS.pdf> [dostęp: 11.06.2019] oraz M. Modzelewska, Z. Maciejczak, T. Kukołowicz, R. Wiśniewski, *Świętowanie niepodległości 11 listopada 2017 roku*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, styczeń 2018, <https://www.nck.pl/badania/projekty-badawcze/raport-swietowanie-niepodleglosci-11-listopada-2017-roku> [dostęp: 26.08.2019].

przeprowadziliśmy najszerzej zakrojony projekt badawczy, oparty na bogatej podbudowie teoretycznej i wykorzystujący zróżnicowane metody badań społecznych. Obszerne omówienie materiału zgromadzonego podczas obchodów setnej rocznicy, w odniesieniu do wniosków z lat poprzedzających, ukazało się w formie monografii naukowej. Autorami książki *O 11 listopada pewnego roku. Świętowanie stulecia odzyskania niepodległości w ujęciu socjologicznym* są: Rafał Wiśniewski, Tomasz Kukołowicz, Zuzanna Maciejczak-Kwiatkowska, Marlena Modzelewska, Kamila Węglarska i Marcin Zarzecki. W niniejszym tekście powołujemy się na fragmenty tego opracowania.

CELE BADANIA I METODOLOGIA

Zadaniem, jakie sobie postawiliśmy jako autorzy wspomnianej monografii, było opracowanie pogłębionej analizy obchodów setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, która to analiza stanowiłaby punkt wyjścia do lepszego zrozumienia dokonujących się obecnie przemian w praktykach świętowania. Nie abstrahując od społecznych wyobrażeń o przeszłości oraz narracji o niej (czyli treści pamięci), skoncentrowaliśmy się na praktykach społecznych i kulturowych, które pamięć zbiorową podtrzymują i umożliwiają jej międzypokoleniowe przekazywanie. Badanie przeprowadzone w 2018 r. było próbą zarejestrowania sposobu przeżywania przez Polaków stulecia odzyskania niepodległości, emocji towarzyszących obchodzeniu tej okrągłej rocznicy oraz pierwszych reakcji na udział w święcie. Zaplanowano cztery uzupełniające się komponenty, które zrealizowane zostały jesienią 2018 r.: dwa badania ilościowe (sondaż CATI i CAPI), komponent jakościowy (etnograficzny) oraz analizę treści internetowych i sieci społecznych (SNA). Analizy zostały pogłębione dzięki wykorzystaniu danych archiwalnych z badań CBOS-u z lat 1987–2018, a także z projektów badawczych NCK zrealizowanych w 2016 r. (wspólnie z TNS Polska) oraz w 2017 r. Dodatkowo podczas prac nad książką do analiz włączyliśmy dane z przeprowadzonego w grudniu 2018 r. badania młodzieży, niezależnego względem badania obchodów setnej rocznicy odzyskania niepodległości. W sondażu tym, w ramach bloku pytań dotyczących zagadnień społecznych, zawarliśmy pytania o udział w obchodach stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Uzyskane wyniki zostały uwzględnione w monografii dotyczącej 11 listopada 2018 r.

Wieloautorski charakter monografii umożliwił ogląd i analizę zgromadzonego materiału z kilku punktów widzenia i poprzez odniesienie do teorii

nauk społecznych i nauk o kulturze. W rozdziale pierwszym, „O ramach teoretycznych, kategoriach analitycznych i siatce pojęciowej”, wprowadzone zostały najważniejsze pojęcia i kategorie analityczne, przez pryzmat których w kolejnych częściach interpretujemy dane empiryczne. W kolejnym rozdziale, „O metodologii”, szczegółowo przedstawiamy przyjęte metody i techniki badawcze. Charakter kontekstowy ma rozdział trzeci „O historii Święta Niepodległości”, w którym krótko rekonstruujemy historię obchodów 11 listopada w Polsce. W rozdziale czwartym, „O znaczeniu setnej rocznicy”, przechodzimy do zaprezentowania podstawowych danych o obchodach stulecia odzyskania niepodległości i charakteryzujemy rok jubileuszowy na tle danych z lat ubiegłych. Szczegółowo przedstawiamy również założenia Wieloletniego Programu Rządowego „Niepodległa”. W rozdziale piątym, „O emocjach”, analizujemy afekty i uczucia, które dominowały w listopadzie 2018 r., odwołując się do socjologii emocji i teorii rytuałów interakcyjnych. Rozdział szósty, „O praktykach”, zawiera kluczowe dane dotyczące sposobów świętowania – w ich interpretacjach nawiązujemy do badań pamięci zbiorowej i uczestnictwa w kulturze. Rozdział siódmy, „O nieświętowaniu”, jest uzupełnieniem prezentowanego obrazu Święta Niepodległości o dane dotyczące nieświętowania. Dołączony został do niego etnograficzny portret osoby dystansującej się od obchodów. W rozdziale podsumowującym, „O wspólnocie”, przenosimy punkt ciężkości z analizy szczegółowych danych empirycznych na interpretację zebranego materiału przez pryzmat koncepcji religii obywatelskiej. Książkę zamyka krótkie zakończenie.

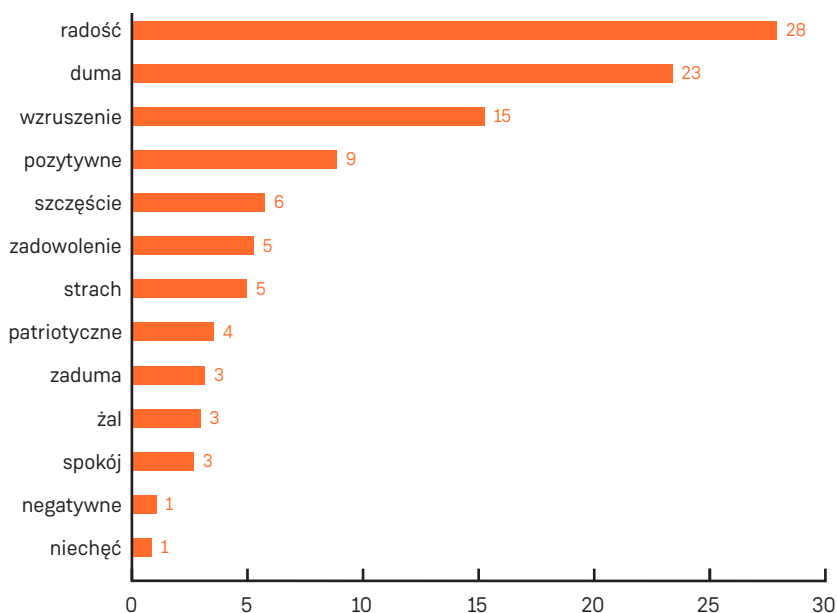
WYBRANE WYNIKI

W rozdziale pierwszym, teoretycznym, przedstawiliśmy dwa schematy obchodów świąt narodowych – charakterystyczne dla porządku nowoczesnego i późnonowoczesnego. Drugi z wymienionych schematów zakłada, że trzy wyróżnione przez francuskiego socjologa Pierre’a Bourdieu obszary życia społecznego: polityka, ekonomia i kultura się autonomizują. Działania aktorów z pola polityki, inaczej niż w porządku nowoczesnym, przestają być jedyną regułą organizującą przestrzeń kultury. Obok opowieści zgodnych z oficjalną historią pojawiają się inne narracje (mogą być opozycyjne albo niezależne względem głównej narracji). Słabnie hierarchiczny podział na sfery *sacrum* i *profanum*. Istotną zmianą względem porządku nowoczesnego jest wolność wyboru, jaką dysponuje jednostka. W porządku nowoczesnym nakaz moralny zinternalizowany w procesie socjalizacji, zwłaszcza w szkole, nakazuje

udział w oficjalnych obchodach, który uważany jest za nobilitujący oraz dopuszcza podejmowanie działań o charakterze rozrywkowym, nieniosących ze sobą tej wartości symbolicznej co oficjalne obchody. Z kolei w porządku późnonowoczesnym sposób spędzania czasu jest kwestią indywidualnej decyzji jednostki. Może ona wybrać wydarzenie zbiorowe pozwalające odczuć przynależność do wspólnoty narodowej, włączyć się w niezależną inicjatywę charakterystyczną dla współczesnej kultury historycznej lub znaleźć taką formę rozrywki, która będzie pozytywnie wartościowana (np. ze względu na realizację wartości postmaterialistycznych). W świetle tych dwóch schematów przyjęliśmy hipotezę, że w wyborze form świętowania ważnym kryterium brany pod uwagę przez jednostki są spodziewane emocje.

Jak wykazała sondaż przeprowadzony bezpośrednio po Świącie Niepodległości w 2018 r., 11 listopada był dniem, w którym dużej części Polaków towarzyszyły szczególne emocje (58%). Były to przede wszystkim radość i duma.

EMOCJE WYMENIANE PRZEZ BADANYCH W ODPOWIEDZI NA PYTANIE OTWARTE, JAKIE EMOCJE ODCZUWALI 11 LISTOPADA [PYTANIE ZADANE TYM, KTÓRZY WCZEŚNIEJ ZADEKLAROWALI, ŻE W DNIU 11 LISTOPADA 2018 R. ODCZUWALI SZCZEGÓLNE EMOCJE] (W %)

Źródło: NCK/Kantar Public 2018, N=577. Wykres przedstawia spontaniczne odpowiedzi udzielone przez co najmniej 1% badanych.

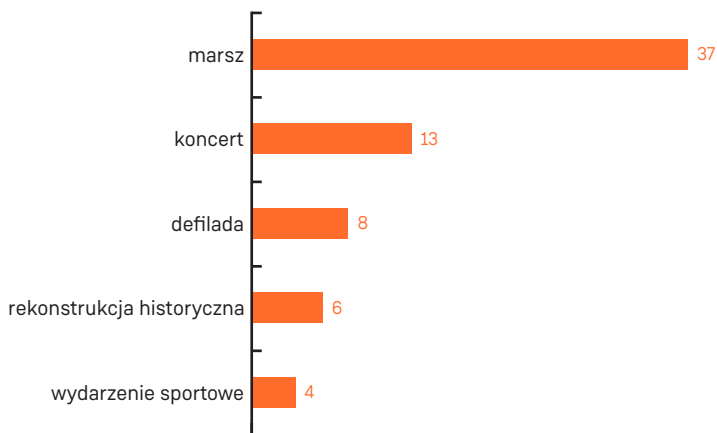
Emocji negatywnych było wyraźnie mniej, wymieniany był głównie strach. Oryginalne odpowiedzi badanych na pytania otwarte, niepoddane jeszcze kodowaniu, dostarczyły wiedzy, co konkretnie było powodem strachu. Badani wyrażali głównie niepokój spowodowany Marszem Niepodległości, manifestacjami, tym, co zobaczyli lub usłyszeli w przekazie medialnym. Jak wynika z analizy treści internetowych, marsz był głównym tematem w dyskusjach na Facebooku i Twitterze.

W obchodach 11 listopada, scharakteryzowanych na podstawie sondażu i badań etnograficznych, udało się nam wyróżnić elementy charakterystyczne dla teorii łańcuchów rytuałów interakcyjnych Collinsa, w tym produkty udanego rytuału interakcyjnego. Osoby, które wzięły udział w wydarzeniach zbiorowych, częściej odczuwały tego dnia szczególne emocje, inaczej (posługując się językiem Collinsa) energię emocjonalną. Kolejny element, solidarność grupowa, przejawiał się m.in. w ocenie większości społeczeństwa, które widziało 11 listopada jako święto łączące – 72% przychyliło się do stwierdzenia, że obchody bardziej łączą, niż dzielą. Okazywanie szacunku symbolom narodowym oraz sprzeciw wobec braku zachowania takiej postawy to kolejne przejawy udanego rytuału interakcyjnego. Święto Niepodległości wywoływało przede wszystkim emocje pozytywne, czyli wysoką energię emocjonalną. Negatywne emocje występowały znacznie rzadziej, choć mogły być bardziej widoczne na tle typowych dla obchodów 11 listopada uczuć, czyli przede wszystkim radości i dumy.

Różnorodność emocji odczuwanych 11 listopada wiąże się z różnorodnością sposobów świętowania. Z sondażu zrealizowanego w 2018 r. wynika, że ok. 1/4 Polaków powyżej 15. roku życia (27%) wzięła udział w wydarzeniach zbiorowych zorganizowanych z okazji Święta Niepodległości³. Najpopularniejszą formą obchodzenia święta były bez wątpienia marsze i pochody. Zbliżony odsetek (38%) odnotowaliśmy w 2017 r.

- 3 Wydarzenia te 12% badanych wymieniło spontanicznie w pytaniu otwartym o sposób spędzania dnia 11 listopada, a dodatkowe 15% całej próby w pytaniu zamkniętym o udział w wydarzeniach. Z kolei z badań CAWI prowadzonych wśród nastolatków (12–17 lat) w grudniu 2018 r. wynika, że 72% młodych Polaków uczestniczyło w wydarzeniach związanych ze stuleciem odzyskania niepodległości (odpowiedzi na pytanie zamknięte). Częściej swoje uczestnictwo w takich wydarzeniach deklarowały osoby nastoletnie ze wsi i miast do 500 tys. mieszkańców (70–74%) niż z miast powyżej 500 tys. mieszkańców (57%).

NAJPOPULARNIEJSZE FORMY UDZIAŁU W WYDARZENIACH ZORGANIZOWANYCH Z OKAZJI ŚWIĘTA NIEPODLEGŁOŚCI (W %)

Źródło: NCK/Kantar Public 2018, N=267. Wykres przedstawia odpowiedzi osób deklarujących udział w wydarzeniach zbiorowych.

W badaniach etnograficznych obserwowaliśmy zarówno uczestnictwo w oficjalnych obchodach z udziałem władz, mszach świętych, marszach, jak i biegach, inicjatywach artystycznych i historycznych oraz innych o charakterze kulturalnym i społecznym. Oprócz etnograficznej obserwacji inicjatyw realizowanych w ramach programu „Niepodległa” przeprowadzone zostało również mapowanie alternatywnych wydarzeń na przykładzie Warszawy i jej okolic. W zebranych materiale znaleźliśmy całe spektrum sposobów odnoszenia się do Święta Niepodległości: afirmację (dominującą np. w obchodach oficjalnych, lokalnych wydarzeniach artystycznych), redefinicję (np. projekty kulturalne akcentujące prawa wyborcze kobiet, a nie walkę o niepodległość państwa), dystans i ironię (projekty, których uczestnicy podchodzili do świętowania z przymrużeniem oka) oraz sprzeciw (raczej wobec konkretnych form obchodów i wznoszonych haseł niż samego święta, np. inicjatywy antyfaszystowskie).

Osobny rozdział w książce poświęcamy tej części polskiego społeczeństwa, która nie świętowała. Jak wynika z badań z 2016 r., wbrew stereotypowej opinii stosunek do opisywanego święta nie jest konsekwencją preferencji politycznych, lecz raczej ich braku. Osoby nieświętujące wyróżniają się tym, że nie uczestniczą w życiu publicznym. Na tej podstawie możemy postawić tezę, że w badaniach obchodów Święta Niepodległości obserwowaliśmy dwie Polski: jedną świętującą, a drugą nieświętującą. Do tej pierwszej

należą osoby o ukształtowanych poglądach politycznych (niezależnie od preferencji partyjnych), do drugiej zaś – osoby niezainteresowane życiem publicznym.

PODSUMOWANIE

Badania ilościowe pokazały, że Polacy częściej niż w poprzednich latach uczestniczyli w publicznych obchodach Święta Niepodległości. Badania jakościowe ujawniły współwystępowanie w świętowaniu wielu narracji czy obecność procesów rozmywania historycznego kontekstu święta. Jednocześnie państwo narodowe pozostaje silnie związane z łaodem nowoczesnym, w którym istnieje wyraźna hierarchia praktyk, wyznaczana osią pomiędzy *sacrum* (tym, co ponadjednostkowe) a *profanum* (konsumpcją indywidualną). Udział w rytuałach interakcyjnych opartych na tradycyjnym modelu świętowania umożliwia doświadczenie solidarności grupowej, która zwiększa energię emocjonalną jednostki. Zwycięstwo porządku późnonowoczesnego nie jest jednoznaczne. Współwystępowanie tendencji umownie nazywanych nowoczesnymi i późnonowoczesnymi prowadzi do opisywanej różnorodności podejmowanych praktyk, ale też niejednoznaczności, mieszania porządków w ramach pojedynczych wydarzeń związanych ze świętem państwowym. Mimo to funkcja więziotwórcza i integrująca zbiorowych obchodów wydaje się zachowana. Istnieją symbole, takie jak hymn państwowy, o dużej sile oddziaływania niemal niezależnie od kontekstu jego użycia, co obserwowaliśmy w materiale z badań etnograficznych.

Setna rocznica odzyskania niepodległości była niepowtarzalną okazją do uczestnictwa w kulturze i pamięci zbiorowej oraz ekspresji i (re)konstrukcji jednostkowych i zbiorowych tożsamości. Udało nam się ten moment uchwycić przy użyciu narzędzi nauk społecznych oraz przygotować pierwsze tak obszerne i wieloaspektowe studium poświęcone obchodom święta narodowego w Polsce. Jak przekonaliśmy się podczas prac nad książką, kultura świętowania – jako przedmiot badań i arbitralnie wybrany do pogłębionego oglądu wycinek rzeczywistości społecznej – inspiruje do stawiania ogólniejszych pytań: o relacje między polityką, kulturą i rynkiem, o przemiany tożsamości indywidualnych, o transmisję pamięci zbiorowej, o dominujące cechy późnej nowoczesności. Warto obserwować zachodzące zmiany społeczne i kulturowe właśnie przez ten pryzmat.

WYBRANE PUBLIKACJE:

- Kwiatkowski P. i in., *Raport z badania zrealizowanego na potrzeby wieloletniego programu rządowego „Niepodległa”. TNS Polska dla Narodowego Centrum Kultury*, oprac. założeń badawczych zespół NCK: M. Werner, T. Kukołowicz, M. Modzelewska, Warszawa, wrzesień 2016, <https://www.nck.pl/upload/attachments/318315/Raport%20Niepodleg%C5%82a%20NCK%20TNS.pdf> [dostęp: 11.06.2019].
- Modzelewska M., Maciejczak Z., Kukołowicz T., Wiśniewski R., *Świętowanie niepodległości 11 listopada 2017 roku*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa, styczeń 2018, <https://www.nck.pl/badania/projekty-badawcze/raport-swietowanie-niepodleglosci-11-listopada-2017-roku> [dostęp: 26.08.2019].
- Program Wieloletni „Niepodległa” na lata 2017–2022. Załącznik do Uchwały nr 111/2018 Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 2018 r., <https://niepodlegla.gov.pl/bip/wp-content/uploads/sites/2/2018/09/PW-Niepodleg%C5%82a-sierpie%C5%84-2018-1.pdf> [dostęp: 26.08.2019].
- Wiśniewski R., Kukołowicz T., Maciejczak-Kwiatkowska Z., Modzelewska M., Węglarska K., Zarzecki M., *O 11 listopada pewnego roku. Świętowanie stulecia odzyskania niepodległości w ujęciu socjologicznym*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2019.

Opracowanie: Zuzanna Maciejczak-Kwiatkowska,
Dział Badań i Analiz, Narodowe Centrum Kultury,
zmaciejczak@nck.pl

Rocznik Kultury Polskiej 2019
© Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2019

REDAKCJA

Redaktor naczelna: Agnieszka Bąk
Redaktor prowadząca: Kamila Węglarska
Redakcja językowa i korekta: Ida Radziejowska
Redakcja techniczna: Maryla Broda
Redakcja projektu: Maria Pietrusiewicz, Aleksandra Pawlińska

KONTAKT

Dział Badań i Analiz Narodowego Centrum Kultury
tel. +48 22 21 00 153
e-mail: abak@nck.pl

Projekt graficzny: Poważne Studio
Skład: INK GRAF S.C. Sławomir Łąkocy i Łukasz Łąkocy
Druk: Zakład Poligraficzny Sindruk

ISSN: 2719-3332

Nakład 800 egz.

WYDAWCA

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY

ul. Płocka 13
01-231 Warszawa
<http://nck.pl>
<http://sklep.nck.pl>

Redaktor Naczelny Wydawnictwa NCK: dr hab. Rafał Wiśniewski, prof. UKSW

Narodowe Centrum Kultury jest instytucją państwową
działającą na rzecz rozwoju kultury w Polsce.

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

Publikacja finansowana ze środków
Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

NARODOWE
CENTRUM
KULTURY